

ҚР ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ҚОРҚЫТ АТА АТЫНДАҒЫ ҚЫЗЫЛОРДА УНИВЕРСИТЕТІ
ГУМАНИТАРЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ
ПРАКТИКАЛЫҚ АҒЫЛШЫН ТІЛІ КАФЕДРАСЫ

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ ТЕОРИЯ МЕН ПРАКТИКАСЫ:
БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЗАМАНАУИ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР»
АТТЫ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ
«ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ:
СОВРЕМЕННЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ»

MATERIALS OF THE SCIENTIFIC AND PRACTICAL ONLINE CONFERENCE
«THEORY AND PRACTICE OF PEDAGOGICAL ACTIVITY:
MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM»

Қызылорда қаласы, 2023 жыл

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ
ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ҚОРҚЫТ АТА АТЫНДАҒЫ ҚЫЗЫЛОРДА УНИВЕРСИТЕТІ
ГУМАНИТАРЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ
ПРАКТИКАЛЫҚ АҒЫЛШЫН ТІЛІ КАФЕДРАСЫ**

**«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ ТЕОРИЯ МЕН ПРАКТИКАСЫ: БІЛІМ БЕРУ
ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЗАМАНАУИ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР»**

атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік онлайн-конференциясының материалдары
30 наурыз 2023 ж.

**«ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: СОВРЕМЕННЫЕ
ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ»**

Материалы международной научно-практической онлайн-конференции
30 марта 2023г.

**«THEORY AND PRACTICE OF PEDAGOGICAL ACTIVITY: MODERN INNOVATIVE
TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM»**

Materials of the International Scientific And Practical Online Conference
March 30, 2023

ҚЫЗЫЛОРДА 2023

УДК 373
ББК 74.268
Т 11

Редакционная коллегия:

Майгельдиева Ш.М., Мухаметшин А.Г., Бекіш Е.Т., Сардарова С.А., Гумерова М.М.,
Маркова Н.Г., Хуснутдинова Р.Р., Рахматтулина Л.В., Захарова И.М., Галиев Л.М.,
Есенова П.С., Абжекенова Б.Г (отв. секретарь сборника)

**Педагогикалық қызметтің теория мен практикасы: білім беру жүйесіндегі заманауи
инновациялық технологиялар**

Т 11 Теория и практика педагогической деятельности: современные инновационные технологии в системе образования = Theory and practice of pedagogical activity: modern innovative technologies in the education system: Мат-лы респ. науч.-практ. конф. – Кызылорда: Коркыт ата КУ, 2023.- 253 с. - Англ., каз., рус.

ISBN 978-601-02-1669-3

В сборнике представлены содержания исследований в области применения инновационных технологий, формирующихся в международной образовательной среде. Каждая представленная исследовательская работа направлена на решение актуальных проблем, возникающих в ходе педагогической деятельности. В этой связи предлагаемый сборник отличается способностью предоставлять всесторонние данные на международной площадке обмена опытом.

УДК 373
ББК 74.268

Приветственное слово	
Каримова Б.С.	7
Галиакберова А.А.	9

I. ТӘЛІМГЕРЛІК ЖӘНЕ ТӘЛІМГЕРЛІК МОДЕЛІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ТӘЖІРИБЕСІ

I. НАСТАВНИЧЕСТВО И ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛИ НАСТАВНИЧЕСТВА

Гумерова М.М., Рахматуллина Л.В. «Психолого-педагогические классы: опыт наставничества».....	13
Tashenova Zh.A., Sadybekova S.I., Abzhekenova B.G. «Features of teaching foreign language from an early age».....	16
Маркова Н.Г., Габдрахманова Г.М. «Арт-педагогика как средство внеурочной деятельности на уроках изобразительного искусства».....	22
Сембиева Г.М., Сембиева Э.М. «Мектеп жасындағы оқушылардың ұжымнан оқшаулану себептері және оның мінез- құлқына әсері».....	26
Кремнева А.С., Маркова Н.Г. «Развитие учебной самостоятельности обучающихся посредством реализации их индивидуальных образовательных маршрутов».....	31
Zharbarov N.A. «Features of English language business communication».....	35
Гарифуллина А.М. «Менторинг в работе с начинающими педагогами в дошкольных образовательных организациях».....	41
Маркова Н.Г., Башарова Н.Л. «Контроль как функция управления в образовательной организации».....	47
Сембиева Г.М., Сембиева К.М. «Оқшауланған балалар мәселесімен психологиялық жұмыс жасау ерекшеліктері».....	52
Маркова Н.Г., Гагарина Д.А. «Современные подходы дошкольного образования».....	57
Кулмурзаев Н.С., Оразмаханов Ж.Ш. «Этическая норма искусственного интеллекта при академической честности».....	60

II. САҢДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫ, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

II. ЦИФРОВАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА, ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

Abzhekenova B.G., Bekish E.T., Sadybekova S.I., Abzhekenova B.G., Orazali I.Sh. «The role of new technology in EFL classroom».....	65
Шарафиева Л.М. «Самоактуализация личности обучающихся через цифровые инновационные технологии в образовательном пространстве будущего»	69
Шукенова К.С., Сардарова Э.А. «Оқыту үдерісінде педагогикалық инновациялық технологияларды пайдаланудың	

теориялық мәселелері».....	79
Сардарова Э.А., Әбжекенова Б.Ғ., Бекіш Е.Т.	
«Жүйелілік тұғыр негізіндегі озық білім беру технологиясы»	84
Zharbarov N.A.	
«Formation of project and research activities among high school students based on flipped classroom technology».....	91
Uisinbayeva Y.B., Biltekenova G.B., Mukhanova M.Zh	
«Innovative technologies in teaching a foreign language at the university».....	97
Ниталиева Б.К.	
«Инновационная деятельность педагога в современном образовании».....	101
Uisinbayeva Y.B.	
«Modern innovative educational technologies and interactive teaching methods».....	106
Раймова А.О.	
«Ағылшын және қазақ тілдеріндегі киелі лексикасындағы сан атауларының этномәдени мазмұны».....	111
Омарова Ж.Б.	
«Особенности преподавания мультимодальных текстов на уроках русского языка».....	115
Баймағамбетова Н.Е., Адранова А.Б.	
«Оқу үдерісінде геймификация әдістерін қолданып оқытудың артықшылығы».....	121
Тенизбаевна А.Е.	
«Информатика пәнін оқытуда цифрлық білім беру ресурстарын пайдаланудың үздік нәтижелері».....	125
Елманов Б.С.	
«Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың графикалық дизайнға әсері: педагогика туралы ойлар».....	129
Weibitzhan A.B.	
«Benefits of improving speaking skill of EFL learners».....	133
Бахиева А.К.	
«Использование новых интерактивных форм и методов на уроках английского языка»	136

III. БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНДАҒЫ ҚАУІПСІЗ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ, БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ:НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛІК АСПЕКТІЛЕР

III. ФОРМИРОВАНИЕ БЕЗОПАСНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ, ПРОФИЛАКТИКА БУЛЛИНГА: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

Хакимова Н.Г., Гумерова М.М.

«Профессиональные компетенции у педагогов по профилактике и устранению буллинга в школе»..... 142

Мартынова К.А.

«Буллинг и его влияние на социализацию старшеклассников общеобразовательных школ» 148

IV. ЗАМАНАУИ ОҚЫТУШЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ КӨЗҚАРАСЫМЕН: ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ЖӘНЕ КӘСІБИ ДАМУ

IV. SOVREMENNYI PREPODAVATEL DLYA SOVREMENNYKH STUDENTOV: KOMPETENTNOST I PROFESSSIONALNOE RAZVITIIE

Аманбайқызы Р.	
«Оқу процесінде ойлау дизайнын қалыптастырудың педагогикалық шарттары».....	155
Ямалеева Ф.М.	
«Разработка и использование информационной системы «оценка профессиональной компетентности будущего педагога начальных классов к работе с детьми с нарушением речи»	161
Мұханова М.Ж., Үйсінбаева Е.Б., Билтекенова Г.Б.	
«Тәрбие беру жүйесін заманауи жағдайда педагогикалық жобалау сипаты».....	165
Маркова Н.Г., Ишимова А.И., Гариева Д.Р.	
«Формирование профессиональной компетентности современного педагога».....	170
Sadybekova S.I., Tashenova Zh.A., Abzhekenova B.G.	
«Issues of innovation activity in higher education».....	174
Маркова Н.Г., Тимофеев И.И.	
«Организация научно-исследовательской деятельности аспирантов».....	180
Билтекенова Г.Б.	
«Ағылшын тілі сабақтарында дарынды балалармен жұмыс жүйесі».....	184
Маркова Н.Г., Гумерова М.М.	
«Педагогическая деятельность как субъект – субъектная метадеятельность».....	189
Sardarova E.A., Shukenova K.S.	
«Methodological training of future specialists in higher education based on a competence-based approach».....	195
Каримова Г.А., Таныбергенова С.С.	
«Необходимость внедрения инноваций в учебно-воспитательный процесс и их эффективность».....	204
Таныбергенова С.С., Каримова Г.А.	
«Шетел тіліндегі тыңдап түсінуді оқытудың заманауи технологиялар».....	209
Билтекенова Г.Б., Үйсінбаева Е.Б. Мұханова М.Ж.,	
«Ағылшын тілі сабағында «миға шабуыл» әдісін қолдану».....	215
Маркова Н.Г., Сафина А.М.	
«Особенности школьной профориентационной работы при профессиональном самоопределении старшеклассников».....	222
Abzhekenova B.G., Sardarova E.A, Tashenova Zh.A., Abzhekenova B.G.	
«Systematic review: the influence of professional competence on teacher’s performance».....	226
V. ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ РЕСЕЙДІҢ АҒАРТУШЫЛАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҰРАСЫ	
V. ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ПРОСВЕТИТЕЛЕЙ-ПЕДАГОГОВ РОССИИ И КАЗАХСТАНА	
Майгельдиева Ш.М.	
«Перспективные направления педагогики XXI века».....	233
Бекіш Е.Т., Исаева Н.Ә.	
«XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басындағы қазақстанның білім беру жүйесінің ерекшелігі».....	239
Бақытбек С.А., Айбекұлы А.	
«Мәшһүр Жүсіп шығармаларындағы діни көзқарас».....	244

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО

КАРИМОВА Бейбиткуль Сарсемхановна

Председатель Правления-Ректор, кандидат филологических наук

Уважаемые коллеги и гости конференции!

Добро пожаловать на Международную научно-практическую онлайн-конференцию «Теория и практика педагогической деятельности: современные инновационные технологии в системе образования».

Все научно-технические мероприятия, проводимые в университете, направлены на решение и обсуждение проблем подготовки конкурентноспособных кадров.

Образовательная деятельность вуза осуществляется на основании лицензии на ведение образовательной деятельности, нормативно-правовых актов в области образования, Устава Университета и принятой новой Академической политики.

Университет прошел институциональную аккредитацию, 102 образовательные программы – специализированную аккредитацию.

По итогам Национального рейтинга востребованности вузов 2022 года, проводимого Независимым агентством аккредитации и рейтинга (НААР), Университет входит в ТОП-20 Генерального рейтинга вузов РК, занимая 8 место.

Подготовка кадров осуществляется на базе 5 институтов по 66 образовательным программам бакалавриата, 36 - магистратуры, 13 - PhD докторантуры. В составе ППС Университета: 27 доктора наук, 187 кандидата наук, 40 PhD (остепененность 49%).

В результате систематической работы по прогнозу формирования студенческого контингента, за последние три года общий контингент обучающихся увеличился на 25%.

Для повышения качества подготовки кадров с учетом требований нового глобального экономического рынка труда сформированы 9 Академических Советов по направлениям подготовки кадров.

С предприятиями и учреждениями подписаны 59 меморандумов о проведении профессиональной практики, заключены 632 договоров с базами практик, в том числе с организациями образования -183. Филиалы кафедр на производстве, а их 94 на практике содействуют подготовке востребованных кадров. Для повышения качества преподавания, обеспечения тесной взаимосвязи с производством приглашаются по совместительству ведущие специалисты соответствующих отраслей.

Ежегодно расширяется география международных связей. На сегодняшний день установлены партнерские связи с вузами, образовательными и культурными центрами, ведущими научными центрами, фондами и общественными организациями дальнего и ближнего зарубежья, подписаны около 170 договоров и меморандумов в области международного сотрудничества. Университет активно участвует в международных проектах и программах Европейского Союза. В настоящее время успешно реализуются 2 проекта с университетом Нова Лиссабон (Португалия) и Немецким гуманитарным исследовательским фондом (Германия). Так же осуществляются 15 республиканских, областных, местных проектов и хоздоговоров на сумму свыше 457 млн. тенге.

По программе академической мобильности на системной основе приглашаются ученые из России, США, Германии, Турции, Болгарии и Кореи. Ведется системная работа по

■ совершенствованию образовательных программ полиязычного образования и разработке образовательных программ на английском языке.

Функционирует единая корпоративная информационная сеть «Platonus» и образовательный портал E-UNIVER, что позволяет выполнять функции управления процессом обучения. Также функционируют 12 виртуальных учебных и 93 специализированных лабораторий, 67 мультимедийных аудиторий, оснащенных необходимыми техническими и аудиовизуальными мультимедийными средствами обучения.

Уважаемые участники конференции!

Наша ежегодная международная научная конференция организована кафедрой Практический английский язык университета и кафедрой Педагогики имени З.Т. Шарафутдинова Набережночелнинского государственного педагогического университета.

Цель конференции - распространение педагогического опыта, привлечение внимания общественности к современным проблемам образования, развитие международного сотрудничества, обмен опытом между педагогами.

Надеемся, что данная диалоговая площадка создаст прекрасную возможность для обмена опытом педагогов двух университетов в рамках тематики конференции. Наша общая задача сфокусировать исследовательскую деятельность преподавателей в решении актуальных проблем формирования функциональной грамотности обучающихся.

Уважаемые участники конференции, мы рады вас приветствовать на площадке обсуждения. Будем рады дальнейшему сотрудничеству в сфере образования. Желаю плодотворной работы!

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО

ГАЛИАКБЕРОВА Альфинур Азатовна

**Ректор Набережночелнинского государственного педагогического университета,
кандидат экономических наук, доцент**

Добрый день, уважаемые гости, преподаватели и студенты – участники Международной научно-практической онлайн – конференции «Теория и практика педагогической деятельности: современные инновационные технологии в системе образования». Мы рады возможности продолжить наши ежегодные онлайн-встречи Набережночелнинского и Кызылординского университетов.

Наша сегодняшняя онлайн-конференция посвящена проблеме использования современных инновационных технологий в системе школьного и вузовского образования. Данная проблема является одной из наиболее важных в условиях современного мира. Педагогическое сообщество принимает современные вызовы и активно работает для оптимизации теории и практики профессиональной деятельности. 2023 год в России объявлен годом Педагога и наставника. В этой связи были определены ключевые темы для обсуждения: опыт реализации модели наставничества, использование цифровой среды в педагогическом образовании, профилактика буллинга, компетентность современного преподавателя и популяризации педагогической профессии. В рамках исследований наследия просветителей и педагогов России бесценен вклад Константина Дмитриевича Ушинского в развитие российского, мирового педагогического образования, что приобретает особую значимость в связи с 200-летием великого педагога.

На современном этапе развитие инновационных процессов в профессиональном образовании является объективной закономерностью, что обусловлено интенсивным развитием информационных технологий, обновлением содержания современного образования. Важным направлением инновационного развития является развитие электронных библиотечных ресурсов, позволяющих осуществлять качественный и эффективный доступ к любой учебной и научной информации. Наш вуз является участником сетевого проекта научно-образовательная платформа «Открытое педагогическое образование» электронно-библиотечной системы (ЭБС) IPR BOOKS. Более 300 изданий наших преподавателей вошли в сетевую научно-образовательную платформу «Открытое педагогическое образование». НГПУ успешно сотрудничает с Электронно-библиотечной системой Юрайт. Платформа Юрайт активно используется обучающимися и преподавателями для обучения и повышения квалификации. По версии «Платформы Юрайт. Статистика» НГПУ в рейтинге цифровой активности среди всех университетов страны и стран СНГ занимает ведущее место по использованию в обучении преподавателями и обучающимися данной электронной платформы.

В Набережночелнинском государственном педагогическом университете инновационная образовательная практика осуществляется по нескольким направлениям. Наш вуз является лидером в создании и использовании симулятора педагогической деятельности в практике подготовки будущих педагогов. На данный момент разработаны и апробированы 3 авторских модели симулятора – это урок математики для 2-го и 5-го классов, а также комплекс – геометрический тренажер+симулятор. Данный инструментальный позволяет соединить теорию и практику в области подготовки будущего учителя с

применением деятельностных образовательных подходов в основной и начальной школе и представляет собой виртуальную симуляцию методического анализа урока. Цифровой симулятор применяется в профессиональной подготовке учителей в системе «Симулятор-педагогическая практика – Симулятор». Такая подготовка позволяет формировать профессиональные умения в области планирования и проведения учебного занятия до выхода студентов на активную практику. Получено Свидетельство государственной регистрации для ЭВМ на программное приложение Цифровой симулятор педагогической деятельности (Версия 1.0)

Следующим важным этапом является создание группой исследователей НГПУ симулятора профессиональной деятельности педагога в разных предметных областях (история, география, литературное чтение и т.д.) с учетом российских образовательных стандартов и с целью достижения метапредметных результатов.

На базе Лаборатории комплексных исследований студенты с помощью интерактивного оборудования отрабатывают такие инновационные методики, как мультипликационная деятельность, русский фольклор и интернет-фольклор. Студенты с помощью технологий биологической обратной связи изучают свойства голоса: его силу, темп и тембр, интонационные конструкции русского языка. Так же нарабатывается практический опыт постановки звуков русской речи у иностранных студентов.

На практических занятиях будущие учителя-предметники изучают логопедическое и психологическое оборудование, современные методики работы логопеда, психолога и дефектолога. Лаборатория используется студентами для знакомства с особенностями обучения детей в условиях инклюзивного образования. На старших курсах в своих научных работах они изучают и описывают методические особенности обучения математике и информатике детей с нарушением зрения и слуха, в том числе в дистанционном формате. Лаборатория комплексных исследований совместно со службой психолого-педагогической поддержки и сотрудниками здравпункта проводятся исследования студентов, основной целью которых является создание в университете здоровьесберегающей среды. Осуществляется мониторинг и коррекция состояния здоровья обучающихся, отнесенных к различным медицинским группам. Основные направления деятельности Лаборатории физических и химических исследований включают: - организацию научно-исследовательских и экспериментальных работ в соответствии с перспективами развития и научно-технической политикой НГПУ; - организацию и проведение практических занятий в рамках учебной программы среднего профессионального и высшего образования и по программам подготовки научно-педагогических кадров; - разработку методик по текущему контролю производства, состоянием технологических процессов, в том числе по экспресс-анализам.

Серьезным достижением вуза является получение Патента Российской Федерации на изобретение «Способ получения стеората кальция». - Создание образовательного кластера: психолого-педагогические классы – колледж – университет – институт повышения квалификации на сегодняшний день является одним из значимых направлений работы вуза. Университет обеспечивает организационное, информационное и научно-методическое сопровождение психолого-педагогических классов, а именно: - осуществляет разработку и реализацию образовательной программы курса «В мире будущей профессии», в том числе и с использованием дистанционных образовательных технологий; - организует проведение предпрофессиональных конкурсов, олимпиад, экскурсий и научно-практических конференций.

Служба психолого-педагогической поддержки НГПУ широко использует современные компьютерные инновационные технологии для разработки и формирования индивидуальной профессиональной траектории развития личности. Основными составляющими в изучении и дальнейшем сопровождении будущих специалистов являются диагностики профессионального самоопределения, эмоционального выгорания, стрессоустойчивости, тревожности, конфликтности, социально-психологической адаптации и т.д. Совместная со студентами вуза диагностическая деятельность психологического сопровождения по методикам профессиональной ориентации направлена и на обучающихся вуза, и на молодых учителей постдипломного этапа.

Технопарки как современные технологически насыщенные образовательные пространства для педагогического проектирования являются принципиально новым шагом в переходе образовательного процесса на инновационные рельсы. В НГПУ начал работу межфакультетский технопарк универсальных педагогических компетенций, включающий:

- проектные мастерские (по альтернативной энергетике и робототехнике),
- лабораторию цифровых технологий (ИТ, разработка виртуальной и дополненной реальности),
- учебно-экспериментальную лабораторию (генетика и физиология, аналитическая химия и фундаментальная физика, рентгенография и оптика),
- распределительный центр с презентационным оборудованием.

Организация инновационного учебного процесса с использованием всех достижений на сегодняшний день, делает наш вуз современным, перспективным и значимым вузом России

Уважаемые коллеги! Надеюсь, что, что наша конференция станет площадкой плодотворного диалога, создаст прекрасную возможность для обмена опытом, педагогическими идеями и результатами исследовательской деятельности преподавателей двух университетов.

I. ТӘЛІМГЕРЛІК ЖӘНЕ ТӘЛІМГЕРЛІК МОДЕЛІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ТӘЖІРИБЕСІ

I. НАСТАВНИЧЕСТВО И ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛИ НАСТАВНИЧЕСТВА

ГРНТИ 14.07.01

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КЛАССЫ: ОПЫТ НАСТАВНИЧЕСТВА

Гумерова Марина Миннегалиевна

кандидат педагогических наук, доцент

Рахматуллина ЛэйлаВагизовна

кандидат педагогических наук, доцент, Набережночелнинский государственный педагогический университет,
Набережные Челны, Россия

Аннотация. В статье рассматривается опыт организации профориентационной работы, поиска эффективных путей и средств наставнической работы по ранней профориентации и профессиональному самоопределению в рамках деятельности по организации кластера психолого-педагогических классов.

Сформулированы рекомендации по созданию педагогических условий для организации системы научно-педагогического сопровождения педагогов общеобразовательных организаций и решения задач реализации курсов психолого-педагогической направленности. Рассмотрены формы методического сопровождения по ключевым направлениям на предпрофильном и профильном этапах школьного образования.

Ключевые слова: наставнические практики, профессиональные пробы, психолого-педагогические классы

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЫНЫПТАР: ТӘЛІМГЕРЛІК ТӘЖІРИБЕСІ

Гумерова Марина Миннегалиқызы

педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Рахматуллина ЛэйлаВагизқызы

педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Набережные Челны мемлекеттік педагогикалық университеті,
(Ресей, Татарстан)

Аннотация. Мақалада психологиялық-педагогикалық сыныптар кластерін ұйымдастыру қызметі шеңберінде кәсіптік бағдарлау және кәсіби өзін-өзі анықтау бойынша Тәлімгерлік жұмыстың тиімді жолдары мен құралдарын іздеу, кәсіптік бағдарлау жұмысын ұйымдастыру тәжірибесі қарастырылады.

Психологиялық-педагогикалық бағыттағы курстарды іске асыру міндеттерін шешу үшін жалпы білім беру ұйымдарының педагогтерін ғылыми-педагогикалық сүйемелдеу жүйесін ұйымдастыру бойынша педагогикалық жағдайлар жасау бойынша ұсынымдар тұжырымдалған. Мектеп білімінің бейін алдындағы және бейіндік кезеңдеріндегі негізгі бағыттар бойынша әдістемелік сүйемелдеу нысандары қарастырылды.

Түйінді сөздер: тәлімгерлік практика, кәсіби сынамалар, психологиялық-педагогикалық сыныптар

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CLASSES: MENTORING EXPERIENCE

Marina Gumerova

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

LaylaRakhmatullina

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

NaberezhnyeChelny State Pedagogical University,

NaberezhnyeChelny, Russia

Annotation. The article discusses the experience of organizing career guidance work, finding effective ways and means of mentoring early career guidance and professional self-determination in the framework of the organization of a cluster of psychological and pedagogical classes.

Recommendations on the creation of pedagogical conditions for the organization of a system of scientific and pedagogical support of teachers of educational organizations and solving the problems of implementing courses of psychological and pedagogical orientation are formulated. The forms of methodological support in key areas at the pre-profile and profile stages of school education are considered.

Keywords: mentoring practices, professional tests, psychological and pedagogical classes

Организация системы по формированию кластера психолого-педагогических классов как инструмента профориентационной работы и поддержки наставнических практик является актуальной задачей современного российского образования.

Возможности ранней профориентации, выявление и поддержка обучающихся, проявляющих интерес к педагогической деятельности, отражены в Концепции профильных психолого-педагогических классов [2].

В данной Концепции выделяются основные содержательные характеристики профилирования обучения школьников, которые позволяют выработать гибкие, общекультурные компетенции, отвечающие современным вызовам. Это обеспечивается деятельностным подходом в системной работе по организации взаимодействия школьников с организациями высшего и среднего профессионального педагогического образования [3].

ФГБОУ ВО «НГПУ» реализует проект психолого-педагогических классов, оказывая научно-методическое сопровождение образовательным организациям. Университет осуществляет дополнительную подготовку обучающихся по профильным предметам и курсам по педагогике и психологии. Методы и формы обучения, применяемые в психолого-педагогических классах, представлены технологиями проблемного обучения, кейсами, моделированием педагогических ситуаций. Университет проводит образовательные события, включает обучающихся в проектно-исследовательскую деятельность в области педагогики, психологии и в междисциплинарной сфере, организует коммуникативные практики [1].

Помимо организации непосредственной деятельности психолого-педагогических классов Университет проводит научное исследование по выявлению педагогических условий профессионального самоопределения школьников, способных осуществить осознанный выбор сферы будущей педагогической профессии. Выстраивает систему педагогического

сопровождения общеобразовательных организаций по вопросам реализации содержания образовательной программы психолого-педагогических классов.

Важной составляющей также является осуществление подготовки педагогических кадров, работающих обучающимися психолого-педагогических классов, по программе повышения квалификации. Данная программа ориентирована на совершенствование профессиональных компетенций в области формирования у обучающихся представлений о педагогической профессии, организации профессионально-личностного самоопределения и соотнесения собственных возможностей с представлениями о педагогической профессии. В этой связи предлагаются к решению следующие задачи:

1. Определить педагогические условия профессионального самоопределения школьников, способных осуществить осознанный выбор сферы будущей профессиональной педагогической деятельности.

2. Спроектировать систему научно-методического сопровождения педагогов по организации деятельности психолого-педагогических классов и реализации содержания курсов психолого-педагогической направленности.

3. Издать методическое пособие по организации деятельности и реализации курсов психолого-педагогической направленности.

4. Разработать программу повышения квалификации для педагогов-тьюторов психолого-педагогических классов по совершенствованию профессиональных компетенций в области формирования у обучающихся представления о педагогической профессии.

5. Разработать и реализовать образовательную программу курса психолого-педагогической направленности «В мире будущей профессии».

6. Разработать сценарии образовательных мероприятий (образовательных игр, квестов, олимпиад) для обучающихся психолого-педагогических классов.

Опыт реализации проекта по развитию в общеобразовательных организациях психолого-педагогических классов в Закамском регионе Республики Татарстан позволяет актуализировать организацию данной работы в форматах модели ресурсного центра, внутришкольной профилизации и сетевого взаимодействия «Школа – вуз» с ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет» [4]. В рамках проекта создана образовательная программа «В мире будущей профессии» для обучающихся психолого-педагогических классов.

В настоящее время кафедрой педагогики им.З.Т.Шарафутдинова ФГБОУ ВО «НГПУ» разрабатываются методические рекомендации для педагогов-тьюторов психолого-педагогических классов по проведению профориентационной работы в школе. Методические рекомендации имеют цель оказания профориентационной поддержки обучающихся в процессе выбора психолого-педагогического профиля обучения и сферы будущей профессиональной педагогической деятельности.

Содержание основных направлений профессиональной ориентации обучающихся включает профессиональное просвещение, профессиональную диагностику и консультирование в аспекте педагогической профессии.

На предпрофильном и профильном этапах - это развитие у старшеклассников личностного смысла в приобретении познавательного опыта и интереса к педагогической деятельности, представления о собственных преподавательских возможностях, приобретение первоначального опыта в профессиональной практике. Считаем интересной наставнической практикой организация профессиональных педагогических проб и вожатских практик

обучающихся психолого-педагогических практик как первых практических шагов в профессии «педагог».

Для педагогов-тьюторов психолого-педагогических классов предлагаются различные формы методического сопровождения (конференции, семинары, вебинары, мастер-классы, совместные проекты) по ключевым направлениям:

1. Инструменты для интерактивной работы с обучающимися ПППК.
2. Геймификация образовательной деятельности в ПППК.
3. Интеграция он-лайн курсов в образовательную программу ПППК.
4. Создание электронного курса по основам педагогики и психологии в современной цифровой образовательной среде.
5. Интерактивное участие обучающихся ПППК в научных мероприятиях и образовательных событиях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гумерова М. М., Рахматуллина Л. В., Хазратова Ф. В. Из опыта работы деятельности психолого-педагогических классов //Вестник НГПУ. № 1(36). 2022. С.94–97.
2. Концепция профильного обучения на старшей ступени образования, утверждена приказом Минобрнауки России от 18 июля 2002 г. № 2783. Режим доступа: <https://base.garant.ru/184895>.
3. Методические рекомендации Минобрнауки России по вопросам организации профильного обучения от 4 марта 2010 г. № 03-412. Режим доступа: <https://base.garant.ru/55182146/>.
4. Организация деятельности психолого-педагогических классов: учеб.-метод. пособие. М.: Академия Минпросвещения России, 2021. 392 с.

REFERENCES

1. Gumerova M. M., Rakhmatullina L. V., Khazratova F. V. From the work experience of the activities of psychological and pedagogical classes //Bulletin of the NGPU. No. 1(36). 2022. pp.94-97.
2. The concept of specialized training at the senior level of education, approved by Order No. 2783 of the Ministry of Education and Science of the Russian Federation dated July 18, 2002. Accessmode: <https://base.garant.ru/184895>.
3. Methodological recommendations of the Ministry of Education of the Russian Federation on the organization of specialized training dated March 4, 2010 No. 03-412. Accessmode: <https://base.garant.ru/55182146/>.
4. Organization of the activities of psychological and pedagogical classes: studies.- method. manual. M.: Academy of the Ministry of Education of Russia, 2021. 392 p.

МРНТИ 14.23.01:

ШЕТ ТІЛІН ЕРТЕ ЖАСТАН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ж.А. Ташенова, ағаоқытушы

С.І. Садыбекова, доцент

Б.Ғ.Әбжекенова, магистр

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада балаларды ерте жастан шет тілін оқытудың кейбір ерекшеліктері қарастырылады. 3 жастан 6 жасқа дейінгі балалардың физиологиялық және

психологиялық қажеттіліктерінің кейбір аспектілері сипатталған. Тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамыту бойынша ұсыныстар беріледі.

Кілт сөздер: оқу-танымдық құзыреттіліктер, сөйлеу, репродуктивті әдістер, қабылдау, мектепке дейінгі тәрбие.

FEATURES OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE FROM AN EARLY AGE

Zh.A. Tashenova, senior lecturer

S.I. Sadybekova, Associate professor

Abzhekenova B.G., Master of pedagogical science

Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan

Abstract. This article deals with some features of teaching a foreign language children from early age . Some aspects of the physiological and psychological needs of children of aged 3 to 6 years are described. Recommendations for the development of listening and speaking skills are given.

Keywords: educational-cognitive competences, speaking, reproductive methods, perception, preschool education.

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ С РАННЕГО ВОЗРАСТА

Ташенова Ж.А., старший преподаватель

Садыбекова С.И., доцент

Абжекенова Б.Г., магистр

Кызылординский университет имени КоркытАта, Кызылорда, Казахстан

Аннотация. В данной статье рассматриваются некоторые особенности обучения иностранному языку детей с раннего возраста. Описаны некоторые аспекты физиологических и психологических потребностей детей в возрасте от 3 до 6 лет. Даны рекомендации по развитию навыков аудирования и говорения.

Ключевые слова: учебно-познавательные компетенции, говорение, репродуктивные методы, восприятие, дошкольное образование.

The system of general education is being developed along with the development of society and is constantly being changed. It is formed according to the economic characteristics of each country, continuously improving and becoming increasingly complicated.

In today's new society, the teacher's inner self is also new, so great expectations are expected from the future generation.

Preschool educational institutions are the first and most responsible place in the public general education system. If we say that the main person in the society is the teacher, then education policy is implemented primarily through the community of teachers. And our goal in the future is to form an individual with a rich spiritual soul and a well-developed personality. The center of education will become a center of national education and training, providing quality education and conscious upbringing to the young generation, cultural centers that can pass on their heritage accumulated for several centuries to the benefit of future generations. The fate of the national

school was considered one of the most urgent issues that concerned open-eyed, open-minded, patriotic citizens of any age and nationality.

Pedagogical factors also have an impact on the development of public education. For example, it is necessary to start early education of preschool children and prepare them to study at school with appropriate preparation. For this, it is necessary to provide a clear pedagogical guidance to the process of educational work in the kindergarten and to increase its quality and results to the maximum extent from educators, parents, and heads of pre-school institutions. Implementation of the tasks of the public education system depends on the principles of the state policy of education. In this regard, let's quote an excerpt from the upcoming plan of the ex- Minister of Education and Science of the Republic of Kazakhstan Askhat Aimagambetov at the government meeting last year. "Until now, 20-minute lessons were conducted for small children according to the same schedule as in school, now, according to the new model, the teacher will implement teaching and upbringing with a special methodology, from the moment the child enters the kindergarten, through games and communication, according to the physiological and psychological needs of children of this age. Studies of foreign practices also show the importance of this methodology," said the head of the department[1].

Pre-school education is carried out in the family and in the pre-school organization. Preparation of 5 (6)-year-old children before going to school is mandatory and it is carried out in the family, preschool organization or school as part of general education programs. It is done free of charge in state educational organizations.

One of the main goals of education in Kazakhstan in the education of the young generation is the formation of a well-rounded, developed, persistent individual who has his own place in the society, cares for his country, respects the elders and cares for the younger, the future of our country [2].

Let's remember that in the first stage of teaching English from an early age, the child has the experience of mastering the skills of oral speech in the Kazakh language: in the process of teaching the Kazakh language, children begin to master the skills of creating simple monologue texts in the form of narration and description. The indicated flexibilities also apply to the flexibilities of speaking a foreign language. It follows from this that during the period of the first teaching of a foreign language at an early age, favorable conditions are created for the development of oral speech in a foreign language due to the children's previous experience in the mother tongue. In this regard, it is of great importance to determine the methodological approaches used in the teaching of oral speech, both in the Kazakh language and in a foreign language.

A.V. Shuvalova created a methodological system for the development of spoken English from an early age, the content of which is knowledge about the text and communicative and verbal flexibility acquired during the analysis, processing and creation of the text [3, 156]. A condition for the formation of conscious communicative and verbal flexibility in the mentioned system is that children acquire a specific amount of theoretical knowledge about the text and use the appropriate system of text exercises. According to the proposed methodology, children use two groups of didactic materials in oral speech development classes:

- theoretical materials: terms, definitions, rules, memos, text drawings;
- practical material: texts, structural parts of texts, cards with text tasks.

Based on printed text and theoretical material, this system is oriented towards the child's physiological development. As a result, teaching is one-sided, and according to this system, the main activity in the development of speech is receiving and analyzing text-samples, and then producing one's own words based on them - both written and spoken. That is, in the mentioned methodical system in the work of A.V.Shuvalova, the basis for making oral speech of children in

the early stages is the printed text that appears as a model [3, 156]. However, it should be noted that these notes are only text-based, and therefore do not take into account the relationship between logical and visual learning of early children.

As mentioned above, the development of mental processes of language, imagination, attention, memory, perception at an early age leads to the simultaneous development of cognitive activity. And this will develop intensively thanks to physical activity. The period between one and three years of age is the most important period of language development. In the best case, perception also develops at this age. The development of all mental functions (memory, attention, imagination, etc.) is dependent on the dominance of perception. That's why adults who want a child's full and timely development should first of all ensure the development of perception, for this, first of all, it is necessary to organize an environment in which a variety of perception develops in the child.

The mechanism of development of cognitive activity of children of early age should be able to combine learning, knowing and needing, that is, the ability to apply what they have learned and learned to their own needs.

The peculiarity of perception is that the quality of an object is recorded in the child and it is transferred to the action: the child ends up holding the object he likes and putting it in his mouth. At first, the child puts things on top of each other, weighs them and compares them with each other, and then compares them "by eye". At the age of 2.5-3, the child can choose objects according to their type, color, and size. Only at the age of three, the child begins to perceive it as an adult.

Cognitive development is considered an important dimension of the general development of early childhood children. Through cognitive development, the progressive qualitative and quantitative changes of mental processes are traditionally understood. Recognition of cognitive activity from an early age does not mean a sensitivity that is formed independently, it requires specially organized work aimed at the effective passage of this process, which contributes to the formation of children's cognitive activity due to the determination of conditions and tools. It should be noted here that it is not about the child's education, but about his cognitive development [4, 11-13].

The most important condition for teaching spoken English to children of an early age is to provide it at the expense of introducing creative, productive services, dramatization and visual arts activities into the process of speech development. In this way, the following difficulties in other phases that create speech are neglected: selection of language material according to the topic, creation of future speech model, maintenance of logical order of the presented ideas is provided.

Children of early age should use educational tools, colorful pictures, texts composed by students in coordination to form communication skills in English class.

In most of the teaching methods for speaking in English, speech is created on the basis of model-text. Cognitive processes of early-age children are limited to perception, imagination, study, and memory development, because they are closely interconnected with speech mechanisms, which, in turn, are the basis for the formation of communicative flexibility. It is better to pay attention to the practice of teaching oral speech of early age children, in particular, to determine the most effective ways of organizing the teaching of oral speech of a child in a foreign language, to the existing programs in Kazakh and English languages, educational methodological complex and tools.

The result of mastering the basic flexibility of oral speech of children in most cases depends on the training program and the educational methodological complex created on its basis, which, according to the current concept of language education, represent the main complex of materials for the proper solution of educational tasks and the achievement of educational goals.

If you teach a language while playing with a child, the child will become fluent in all those languages - says academician, professor Sh.A. Amonashvili [5]. Therefore, the use of game elements in the formation of educational, cognitive, and communicative competence of students in English language classes is of great importance. Games are specially organized lessons that require mental and emotional strength. The game always offers decisions - what to do, what to say, how to win? And if the child also speaks a foreign language, it opens up a rich opportunity for learning. Children do not think about it. The game is the most important thing for them, that it's a seductive lesson. Therefore, it is of interest to teachers, including teachers of foreign languages, that all the children are equal during the game. It can be done even by children who are learning the language poorly. Even a student with poor language skills can be a leader in the game: sometimes ingenuity and understanding here are more important than knowledge of the subject. A sense of equality, an atmosphere of joy, and a feeling that the task can be accomplished - allows children to overcome their shyness, which prevents them from freely using other language words in their speech, and has a positive effect on the learning outcome. Games provide an opportunity to perform important methodological tasks.

The goal of teaching English at an early age is for preschoolers to learn the basics of English communication. Teaching English from an early age increases children's communicative development skills, allows them to arouse their interest, and gives them the opportunity to speak several languages at once. And learning English, which is informally established as a world language, will strengthen the competitiveness of the nation. Communication in English should be appropriate. It is necessary to create a positive environment for the child's perception of words in a foreign language. The only way to create that positive situation is a game. The game is an educational tool that forms a child's knowledge and skills. Taking into account that a game is a leading activity in preschool age, it is better for children to see their results earlier, organized learning - mostly in the form of games aimed at developing speaking skills. The game creates a good environment and helps to quickly learn the language at any age.

In the practice of working with children, various games aimed at teaching English are widely used: rule-based games, role-playing games, educational games, various versions of linguistic games. It is better to direct the organized educational activities so that the atmosphere of the game is preserved from the beginning to the end. The game is mainly used for different purposes: it is used as a form of free communication in a foreign language at the beginning of the lesson and when consolidating vocabulary and models of a foreign language, when developing speaking skills.

Taking into account that the most important place in teaching English is phonetics, it is necessary to take into account the importance of active use of the phonetic method. It is better to use phonetic exercises in the form of a game so that the exercises of correct pronunciation are not tiring for children and are fun and interesting. When introducing new words, psychophysiological features of 4-5 year old children are given great importance. At this age, children's speech obeys the laws of the senses. Bright, colorful visuals are an indispensable aid in teaching young children. If a new word is explained by connecting it with a picture or beautiful visuals, if it is used in a certain activity, the child will learn it very quickly. The introduction of the English language into the process of education and training is carried out in the simplest forms of games: didactic games, dramatization games, games based on music and movement. World experience shows that dramatization games have a great impact on the development of unprepared speaking skills. Dramatization games contribute to increasing the language competence of preschool children, help to "feel" the language faster, contribute to familiarization with the literature of the language being learned, and the culture of English-speaking countries.

English language teaching can be carried out in the family environment in addition to preschool institutions. For this, it is not necessary to have pedagogical knowledge, it is enough to organize didactic games with children at home, for example, to repeat the names of certain objects in English during a walk. Parents of preschool children are invited to openly organized educational activities, matinees, round tables for the purpose of exchange of opinions, questionnaires are conducted, advice and individual assignments are given at home.

A foreign language is becoming a means of ensuring social life, it is becoming the main mandatory component of education not only in higher education institutions, schools, but also in institutions that teach and educate children of preschool age.

Early learning of a foreign language creates excellent opportunities to develop interest in the world's multi-level language and culture, contributes to the development of communicative language skills, affects the child's thinking, cognition and memory. But taking into account the impatience, lack of attention, and quick exhaustion typical of preschool children, English should be taught in a playful way.

It is scientifically proven that poetry has a great influence in teaching English. Familiar vocabulary is quickly memorized by the child while listening to the poem. In the process of working with songs, the child's mood rises and his interest in language increases.

It is necessary to frequently use visual aids and technical aids to increase the activity of cognitive activities while forming educational-cognitive competences of children.

Music has a great influence in teaching English. As a means of language communication, the song welcomes new words and phrases and contributes to the expansion of the child's vocabulary. Familiar vocabulary is quickly memorized by the student while listening to songs and poems. While learning to sing in a foreign language, the student learns to pronounce sounds correctly, puts the correct emphasis on sentences. When choosing the songs during the lesson, it is better to carefully choose the age characteristics.

Songs are short songs about animals or children, which can be sung with a group or in front of parents. They form the child's understanding of the environment, expand the vocabulary, give positive emotions, help to improve the coordination of movements, strengthen the vestibular apparatus. Songs are a well-known children's genre performed by a teacher, as well as by children of an adult group or children of the second year.

Riddles are widely used for "introduction" purposes in the course of the lesson, children are asked to interact with animals, birds, as well as trees, signs of the sky, etc. A small literary genre in which a specific thing or phenomenon is described by allusion in order to test a person's thinking, intelligence, and knowledge. The mystery genre is present in most world's peoples literature.

Finger games or counting - moving the fingers and the hand itself according to the text of short jokes, songs, rhymes, mock poems and games from the collection for finger training.

Psychologists have said that finger exercises develop memory and attention. Finger exercises help the child move to the rhythm and develop the rhythm of the child's speech. Therefore, it is better to train the child from an early age. Finger games are the reason for strengthening the vocabulary of speech, interrelationship of words (correct dialogue, explanation, etc.).

In conclusion, games are one of the ways to stimulate children's cognitive activity and develop independent thinking. They make any educational material interesting and attractive, help to raise children's mood, to be satisfied with their work, and to easily master the topic. During the opening of the topic, the tasks for development through the game are systematically used and organized, only then it will allow the teacher to discover the purpose of the topic. In order to make

the right choice, it is necessary to know the psychological and age characteristics and capabilities of children. Only in this case, we can achieve the desired results.

REFERENCES

1. Law of the Republic of Kazakhstan "On Education", Astana, Akorda, July 27, 2007. № 319-III KRZ.
2. State mandatory standard of preschool education and training // August 23, 2012, in May 2016, changes were made to this standard.
3. Shuvalova A.V. Development of connected speech of young schoolchildren in the process of work on the text (On the material of the English second class): Dis...kand.ped.nauk: 13.00.02.- M., 1998 -156с.
4. Karbozova N.N. Problems of teaching a foreign language at an early age // Methodology of teaching a foreign language. No. 6, 2013 - pp. 11-13.
5. AmonoshviliSh.A. "Vera and love" - M.: IzdatelskydomSh.A. Amonashvili, 2009.

УДК 373

АРТ - ПЕДАГОГИКА КАК СРЕДСТВО ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Маркова Надежда Григорьевна

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики им. З.Т. Шарафутдинова, действительный член Академии педагогических и социальных наук, ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет».

Габдрахманова Гульнара Минияновна

аспирант кафедры педагогики им. З.Т.Шарафутдинова ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет».

Аннотация: Статья посвящена актуальной проблеме поиска эффективных способов организации внеурочной работы по изобразительному искусству со школьниками. Среди действенных средств работы учителя с детьми на внеурочных занятиях, являющихся средством развития творческого и личностного потенциала, профилактического, диагностического и реабилитационного является применение арт-педагогики.

Ключевые слова: внеурочная деятельность, изобразительное средство, новые знания, арт- педагогика, учитель, школьники и др.

ART PEDAGOGY AS A MEANS OF EXTRACURRICULAR ACTIVITY IN FINE ARTS LESSONS

Markova Nadezhda Grigoryevna

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Z.T. Sharafutdinov Department of Pedagogy, Full member of the Academy of Pedagogical and Social Sciences, NaberezhnyeChelny State Pedagogical University.

Gabdrakhmanova Gulnara Miniyanovna

postgraduate student of the Department of Pedagogy named after Z.T.Sharafutdinov FGBOU VO NaberezhnyeChelny State Pedagogical University

Abstract: The article is devoted to the actual problem of finding effective ways of organizing extracurricular work in fine arts with schoolchildren. Among the effective means of teachers' work with children in extracurricular activities, which are the means of development of creative and personal potential, preventive, diagnostic and rehabilitative is the use of art pedagogy.

Keywords: extracurricular activities, visual means, new knowledge, art pedagogy, teacher, schoolchildren, etc.

«Я увидел, что детский рисунок, процесс рисования — это частица духовной жизни ребенка. Дети не просто переносят на бумагу что-то из окружающего мира, а живут в этом мире, входят в него, как творцы красоты, наслаждаются этой красотой».

Сухомлинский В.А.

Арт-педагогика – является самостоятельной отраслью педагогической науки, изучающая закономерности воспитания и развития подрастающего человека средствами искусства. Формирование личности, развитие ее творческого потенциала, зависит от многих факторов, среди которых важное место занимает его эмоциональное состояние и самочувствие. Поэтому неслучаен интерес к арт-педагогике, как инновационному направлению в системе обучения и воспитания школьников через искусство и художественно-творческую деятельность (изобразительную, музыкальную, театральную-игровую и т.д.).

Актуальность изучения, исследования и применения достижений арт-педагогике определяется тем, что в последнее время в нашей стране бурно развиваются науки, связанные с психическим и эмоциональным состоянием ребенка. Поэтому активно осваиваются в учебно – воспитательном процессе ее новые формы и методы. Арт-педагогика – самостоятельная отрасль педагогической науки, изучающая закономерности воспитания и развития человека посредством искусства [1].

Целительное свойство искусства было известно еще с древних времен. Еще тогда люди понимали, что успех лечения зависит не только от снадобий, медицинских процедур, но и от душевного состояния больного. Театральные постановки, рисование, лепка и другие виды искусства были частью лечения. Сопереживание, соучастие давало возможность зрителям осознать и прочувствовать свои эмоции. Такого рода самовыражение создало исцеляющий эффект, ускоряло процесс выздоровления [2].

Основы арт-педагогике еще были заложены во времена Античности. Изучая труды древнегреческих философов (Аристотель, Исократ, Лукиан Самосатский, Платон, Сократ и др.) и древнеримских (Апулей, Луций Анней Сенека Младший, Марк Аврелий Антонин, Марк Туллий Цицерон, Тит Лукреций Кар и др.) философов, можно констатировать, что это настоящая сокровищница артпедагогических идей, которые, несомненно, можно использовать в современных условиях на уроках изобразительного искусства, адаптировав к существующим реалиям [3].

В современном мире, в мире инновационных технологий, быстрого движения науки и техники дети находятся на уровне стремительного развития, очень много информации приходится принять, понять и переработать. Головной мозг человека растет и развивается согласно этапам возрастной анатомии. А для сегодняшнего ребенка получаемые знания несут большую нагрузку на психическом и эмоциональном уровнях.

Поэтому очень важно использовать различные техники сенсомоторного развития, которые помогают ребенку успокоить и восстановить свою психику. Сенсомоторное развитие это фундамент, точка отправления для дальнейшего развития и для детей, оно становится объективно необходимым. Изучение проблемы ориентирует нас на использование эффективного метода психологической разгрузки, которым является арт-педагогика.

Основной принцип арт-педагогике – одобрение творческой деятельности ребенка. Отношение учителя к ребенку, которое построено на доверии, на безусловном принятии создают атмосферу доверия и понимания необходимую для успешного проведения арт-терапии.

Арт- педагогика – это одна из наиболее развивающихся областей научного знания, которая появилась на стыке психологии, педагогики и искусства. Как средство во внеурочной деятельности на уроках изобразительного искусства арт-педагогика занимает важную роль в обучении, развитии, реабилитации и эмоциональном воспитании учащегося.

Внеурочная деятельность учителя изобразительного искусства в школе направлена на системно-деятельностный подход в обучении, что дает ребенку в индивидуальном порядке получить умения, знания и навыки в более большем объеме, чем на уроке, также учащиеся имеют возможность поработать на внеурочной деятельности различными техниками не только изобразительного искусства, но и декоративно- прикладного творчества и многих других современных техниках. Особую ценность внеурочного творчества несут в себе занятия арт-педагогике.

Каждый учитель желает сформировать в ученике любознательного, интересного, грамотного человека. Поэтому старается построить занятия увлекательными, применяя новые различные технологии и техники на занятиях, но в формате урока нет возможности затронуть и раскрыть все интересующие темы. В данном случае на помощь учителю приходят внеурочные занятия. Исходя из учебного плана ФГОС, мы подчеркиваем, что во внеурочной деятельности важной составляющей образовательного процесса является – это использование достижений арт-педагогике, которые применяются по желанию обучающихся в формах, отличных от урочной системы обучения.

Арт-педагогика как современная область научного знания, применяется в педагогике, в различных видах искусства и арт- терапии. Одной из важных задач современной педагогики является – это решение вопроса, связанного с применением эффективных средств в искусстве как эффективного способа в самоисследовании и творческом саморазвитии, а целью арт - педагогики выступает формирование гармоничной развитой личности, что является наиболее значимым на сегодняшний день.

Использование во внеурочной деятельности арт-педагогических методов учителю изобразительного искусства, помогает найти подход к эмоциональному состоянию учащегося, дает возможность пониманию и решению проблем, которые на уроке невозможно выявить. Учащиеся, работая в различных техниках изобразительного искусства помогают себе в снятии эмоциональной нагрузки, успокоении разных видов агрессии, либо раскрепощении молчаливого ребенка. Для это можно использовать разные материалы, например, это может быть гуашь, пастель песок, пластилин и различные другие современные художественные материалы, также возможно использование фотографий, аппликаций, коллажа. Все это несет в себе арт - педагогика, которая тесно связана с воспитанием и развитием ребенка. Владея арт – педагогическими навыками и знаниями, учитель изобразительного искусства способствует формированию творческого мышления,

обогащению воображения учащегося, поможет умению прислушиваться и доверять собственным ощущениям.

Главное отличие арт-педагогике от обычных уроков искусства в том, что арт-педагогика не учит как правильно рисовать, лепить, танцевать и играть на музыкальных инструментах, она создает пространство для самовыражения, раскрытия творческого потенциала учащихся, создания своего неповторимого мира, развития познавательной активности, самопознания.

Арт-педагогика во внеурочной деятельности изобразительного искусства дает возможность учителю или воспитателю, не навязывая и не заставляя раскрыть способности ребенка, помочь ему опираясь на сильные стороны, преодолевать трудности. С помощью таких занятий мы можем лучше понимать своих детей, видеть то, что на самом деле тревожит ребенка. Ведь дети не все могут выразить словами, поэтому данные занятия являются средством внеурочной деятельности — это возможность общения с ребенком на его языке образов, символов и метафор. Если во внеурочной деятельности учитель применяет креативные методы обучения, например, метод агглютинации, метод «мозгового штурма» (А.Ф. Осборн), метод «Если бы...», метод гиперболизации, метод придумывания, метод инверсии и другие, то развитие учащихся осуществляется интересно и продуктивно.

Становление творческой личности на арт-педагогических занятиях предполагает развитие у ребенка уверенности в себе, смелости, способности действовать быстро и уверенно в жизненных ситуациях, изучение и признание самого себя, свои слабые и сильные стороны. Главным условием эффективного и качественного обучения учащихся основам изобразительного искусства – это готовность и способность учителя системно внедрять в содержание современного урока и во внеурочной деятельности интересный «изобразительный» замысел. В. А. Сухомлинский в своих работах об учителе писал так: «Урок – это зеркало общей и педагогической культуры учителя, мерило его интеллектуального богатства, показатель его кругозора, эрудиции». Нами во внеурочной деятельности применяется технология проблемного обучения, которая позволяет нам выстраивать процесс познания учащихся, включая их в поисковую, исследовательскую и другие виды деятельности.

Итак, применение арт-педагогике на уроках внеурочной деятельности учителя искусства формируют их мыслительную деятельность, интерес к изучению изобразительного и декоративно-прикладного искусства, личностное развитие учащихся, становление самостоятельных мотивационных действий в различных вопросах, повышение эмоциональности и вовлеченности в творческий процесс обучения, познавательная и креативная активность, раскрепощение и принятие объективной оценки школьника. Известно, что достижения и арт-терапии широко применяется как в медицине, так и в психологии. В обучающих целях ее используют и как самостоятельное эффективное средство, но в сочетании с педагогическими и другими средствами. На сегодня в практике обучения и воспитания учащихся, нуждающихся в индивидуальной организации и освоение основ изобразительного искусства, все чаще педагогами используются термины «арт-терапия» и «арт-педагогика. Проведенные многочисленные исследования подтверждают эффективность методик, которые построены на применении достижений разных видов искусства, в различных и даже своеобразных символических формах, позволяющих стимулировать художественно-творческие (креативные) проявления в ребенке. Специалистами выделяются следующие важные функции арт-педагогике - это образовательная, воспитательная, развивающая, культурологическая и другие. Основной

целью арт-педагогика является как художественное просвещение детей, так исенсорномоторное их развитие, также и формирование основ художественной культуры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арт-педагогика, как средство инновационного развития образовательного процесса, Перевозникова О.С., БНТУ, г. Минск.
2. Воронова А.А. Арт-терапия для дошкольников. Учебно-методическое пособие. – М.: ТЦ Сфера, 2018.
3. Левченко И. Е. Чурашов А. Г. Педагогика античности (источниковедческий аспект) // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. 2020. № 6 (159). С. 134–153.
4. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий. СПб., Речь, 2003.

МРНТИ 14.25.09

МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҰЖЫМНАН ОҚШАУЛАНУ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНА ӘСЕРІ

Сембиева Гульмира Махамбетовна

Педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда

Сембиева Эльмира Махамбетқызы

Қызылорда қаласы Абай атындағы үш тілде оқытатын дарынды балаларға арналған мектеп

Андатпа. Ұжымдық қарым-қатынастың дамуымен мектеп жасындағы оқушылардың ең қиын мәселелерінің бірі – оқшаулану мәселесі, ал ең экстремалды формаларда – балалардың құрдастар тобынан қорлау, мазақ ету, физикалық агрессия объектісіне айналатын жағдайлар. Мұндай оқшаулану бүгінде достармен қарым-қатынастың орнына айналған ақылды машиналармен қарым-қатынас жасау барысындағы компьютерлік ойындарға деген қызығушылықтың артында жиі жасырылады.

Мақалада мектеп жасында оқушыларда кездесетін ұжымнан оқшауланудың себептері талданған. Оқшауланудың себептері дара, әрі әртүрлі. Зерттеушілер мектеп жасындағы оқушылардың оқшаулану себептерінің үш негізгі тобын анықтайды. Жалпы бұл тақырыптың өзектілігі, оқушылардың құрдастарымен толық қарым-қатынасы әр жас кезеңіндегі дамудың орталық факторларының бірі болып табылады.

Түйін сөздер: оқшаулану, мінез-құлық, мектеп жасындағы оқушылар.

ПРИЧИНЫ ИЗОЛИРОВАННОСТИ СТУДЕНТОВ ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ОТ ГРУППЫ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ПОВЕДЕНИЕ

Сембиева Гульмира Махамбетовна

магистр педагогических наук, преподаватель
Кызылординский университет имени Коркыт ата, Кызылорда

Сембиева Эльмира Махамбетовна

Кызылординская городская школа Абая для одаренных детей с тремя языками

Аннотация. Одной из самых сложных проблем учащихся школьного возраста при развитии коллективных отношений является проблема замкнутости, а в самых крайних

формах - ситуации, когда дети становятся объектом оскорблений, насмешек, физической агрессии со стороны сверстников. Такая замкнутость часто скрывается за увлечением компьютерными играми при общении с интеллектуальными машинами, которое сегодня стало заменой общению с друзьями.

В статье анализируются причины изоляции от коллектива, с которыми школьники сталкиваются в школьном возрасте. Причины изоляции уникальны и разнообразны. Исследователи выделяют три основные группы причин изоляции школьников. В целом актуальность данной темы, полноценные отношения учащихся со сверстниками является одним из центральных факторов развития в каждом возрасте.

Ключевые слова: изоляция, поведение, школьники.

CAUSES OF SCHOOL AGE STUDENTS' ISOLATION FROM THE GROUP AND ITS EFFECT ON BEHAVIOR

Sembieva Gulmira Makhambetovna

Master of Pedagogical Sciences, teacher

Korkyt ata Kyzylorda University, Kyzylorda

Sembiyeva Elmira Makhambetovna

Kyzylorda city school of Abai for gifted children with three languages

Annotation. One of the most difficult problems of school-age students in the development of collective relations is the problem of isolation, and in the most extreme forms, situations when children become the object of insults, ridicule, and physical aggression from their peers. This reclusiveness is often hidden behind the fascination with computer games when communicating with intelligent machines, which today has become a substitute for communicating with friends.

The article analyzes the causes of isolation from the team that schoolchildren face at school age. The reasons for isolation are unique and varied. Researchers identify three main groups of reasons for the isolation of schoolchildren. In general, the relevance of this topic, full-fledged relations between students and peers is one of the central factors of development at every age.

Key words: isolation, behavior, schoolchildren.

Кіріспе.

«Оқшауланған» мектеп жасындағы оқушылардың сипаттамасы.

Бұл себептер тобына қалыпты қарым-қатынасқа кедергі келтіретін ең оқшауланған мектеп жасындағы оқушылардың жеке қасиеттері жатады: алдау, агрессивтілік, қорқақтық, жолдастарға көмектескісі келмеуі, жолдас пен топқа опасыздық жасау, сөзді бұзу, көмек көрсетуден бас тарту, өзімшілдік, ашкөздік.

Мектеп жасындағы оқушылардыңөзіне деген қарым-қатынасының ерекшеліктері маңызды рөл атқарады. Бір жағынан өзін-өзі бағалауы жоғары болуы, көшбасшылыққа деген ұмтылыстың артуы, екінші жағынан өзін-өзі бағалаудың төмендігі, өз-өзіне күмәндану. Жоғары және төмен өзін-өзі бағалауы бар мектеп жасындағы оқушылардың осы жаста бағаланатын тең қатынастарды орната алмайды. Біріншісі құрдастарын бағындыруға тырысады, бұл олардың белсенді наразылығын тудырады. Екіншісі, әдетте, ұялшақтықпен, белгісіздікпен, басқалармен байланыса алмауымен ерекшеленеді. Айта кету керек, мұндай сипаттамалар топтағы оқшаулану жағдайдың себебі де, салдары да болуы мүмкін.

Сондай-ақ, оқушылардың топтағы жағдайы оның қызығушылықтарының, ерекше қабілеттерінің жетіспеушілігімен, оның «ақпараттық құндылығының» төмендігімен

(Я.Л.Коломинский) қарым-қатынасты мазмұнды негізден айырады. Тәжірибе көрсеткендей, бұл жағдайда жолдастар арасындағы оқушылардың жағдайын жолдастары бағалайтын дағдылары мен мүдделерін дамыту арқылы жақсартуға болады, бұл оны қызықты етеді. Зерттеулердегі мысалдарды алатын болсақ, оқушы қандай-да бір спорт секциясына қатыса бастаса топтағы мәртебесі айтарлықтай көтерілетіні көрсетілген.

Әдетте, осы кезеңде оқушылардың үлгерімі оның жолдастары арасындағы жағдайына айтарлықтай әсер етпейді. Оқушының интеллектуалды даму деңгейі мен оның сыныптастары арасындағы орны арасында ешқандай байланыс жоқ. Алайда, экстремалды нұсқаларда— өте төмен және өте жоғары интеллект- оқшауланудың себебі болуы мүмкін [1].

Топта оқшауланбаған оқушының құндылықтары, мүдделері мен нормаларының сәйкестігі де маңызды рөл атқарады. Бұны «оқшауланған» оқушымен жұмыс істеу барысында ескеру қажет. Мұндай оқшаулау әрқашан оның жеке дамуындағы қолайсыз тенденцияларды сипаттай бермейді. Осыған байланысты қызықты дерек, дарынды балалар ішінде оқшауланғандар оқушылар кездеседі. Олардың жарқын тұлғасы, басқаларға ұқсамауы оларды жолдастарынан бөлетін тосқауылға айналады.

Мектеп жасындағы оқушылардың құндылықтары мен мүдделері әлеуметтік маңызды болған жағдайда, оқушының басқа топтарда мүшелігі бар екенін және оны қанағаттанарлық, маңызды орнын алатын басқа тобы бар-жоғын талдау керек. Мұндай топтарға, мысалы, спорт бөлімі немесе клуб, үйірме, студия болуы мүмкін.

Оқшаулану қарым-қатынас дағдыларын дамытудың төмен деңгейімен байланысты болуы мүмкін—қарым-қатынас жасай алмау, қарым-қатынастағы қиындықтарды жеңу, тиісті нысандарда көмек пен қолдау көрсету, әңгімелесу және т.б. Бұл жағдайларда тиімді қарым-қатынас дағдыларын дамыту үшін психологиялық тренингтер өткізу маңызды болып табылады.

Сонымен қатар, бас тартудың себебі топта оқшауланған оқушылардың сыртқы келбеті мен мінез-құлқы болуы мүмкін. Оқушылар ұжымда және қоғамдық өмірде әр түрлі әрекет етеді. Көбінесе төменгі сыныптардағы оқушы өте белсенді, көпшіл, ал жоғары сыныптарда ол есейген сайын достары мен сыныптастарынан алыстай бастайды. Бұл мінез-құлқы жасөспірім кезінде жиі байқауға болады.

Өтпелі кезеңде жасөспірімдер көбінесе психологиялық көмекке мұқтаж, бұл көмекті оқу орнынан алуға болады, үйдегі орта мен атмосфера эмоционалды жағдайды жақсартуға көмектеседі, кейде достық қарым-қатынас мәселені шешуге көмектеседі [5].

Зерттеу материалдары мен әдістері. Жасөспірімді мектеп ұжымында оқшаулаудың себептері келесідей болуы мүмкін: Толық жалғыздық сезімі, жасөспірім өз-өзімен қалғанда ғана өзін ыңғайлы сезінеді. Бұл көбінесе жолдастарымен қызығушылықтарының, мүдделердің бірдей болмауынан, отбасының түсінбеушілігі және қабылдамауы негізінде пайда болады (ата-анасы, әпкелері, бауырлары). Балалардың мүдделері, қызығушылықтары өзгерген кезде бәрі өзгереді: өмірге деген көзқарастары, мақсаттары, міндеттері, сондықтан мұндай сәтте достардан айырылу, туыстарымен келіспеушілік және т. б. пайда болады. Осы сәтте, көбінесе музыка, фильмдер, кітаптар, интернет жасөспірімдердің серіктеріне айналады.

Өзін-өзі қабылдамау. Кейде оқшаулау проблемасы жасөспірімнің психологиялық комплекстерінің пайда бола бастауымен байланысты: сыртқы келбеті, мінез-құлқы, даму деңгейі және т.б. Көбінесе комплекстер дамуға мүмкіндік бермейді және қарым-қатынас проблемаларын тудырады. Әдетте жасөспірімде қарама-қарсы жыныспен қарым-қатынас орнатылады, бұл жасөспірімнің мінез-құлқына эмоционалды түрде әсер етеді. Егер, жасөспірімде сыртқы келбетке байланысты комплекстер болса (әдетте ол қыздарда пайда

болады), онда бұл жасөспірім қоғамдық орындарға баруды тоқтатуына әкелуі мүмкін, достарынада көп қосылмайды;

Жеке себептер. Көбінесе жасөспірімдерді оқшаулау жеке тәжірибе негізінде пайда болады. Кез-келген адам жеке жарақат алуы мүмкін, мысалы, ауыр ауру, жақын туысының айырылу, жауапсыз махаббат және т.б. Жасөспірім кезіндегі бұл жарақат көптеген салдарға әкелуі мүмкін, әсіресе психологиялық сипатта;

Басқаларды жоққа шығару. Жасөспірім өзін басқалардан жоғары қойған кезде, құрдастары оған бірнеше себептермен қызығушылық танытпаған кезде: олар тым ақылды емес, өмірге, оқуға, жеке қарым-қатынасқа, өмір сапасының деңгейіне және т. б. көзқарастарын түсінбегенде және бөліспегенде. Бұл жағдайда жасөспірім мектеп ұжымында оқшауланған түрде өмір сүре бастайды[3].

Жоғарыда аталған барлық себептер жасөспірімдердің мектеп ұжымында қарым-қатынас іздеуді тоқтатуына әкеледі, алайда, бұл олардың басқа жерде қарым-қатынас іздемейтінін білдірмейді. Оқшауланған оқушы басқа үлкен балалармен немесе, керісінше, төменгі сыныптармен қарым-қатынас табады. Сондай-ақ, жасөспірімдер ғаламторда, форумдарда, қауымдастықтарда жиі байланыс іздейді. Оқшаулаудың оқушының мінез-құлқына әсері Оқшаулау оқушылардың қоғамдық және ұжымдық өміріндегі оқушының қалыпты емес әрекеті болып саналады.

Сонымен, оқшаулаудың жасөспірімдерге әсер ету ерекшеліктері: бала одан да жабық болады, бұл қарым-қатынаста да, оқуда да көрінеді. Егер қарым-қатынас туралы айтатын болсақ, онда мұндай жасөспірімдер көп сөйлемейді және қарым-қатынас жасамайды, оларды сөйлеткізу қиын, ал егер қандай да бір ақпарат қажет болса, оны алу мүмкін емес. Осыған байланысты бала қарым-қатынас дағдыларын жоғалта бастайды, уақыт өте келе сөйлеуі түсініксіз болады, сөздерді айту және сөз тіркестерін қалыптастыру қиындай түседі. Егер, біз оқу туралы айтатын болсақ, онда мұндай баланың қабілеттері басқалардан кем болмауы мүмкін, алайда оларды көпшілік алдында көрсете алмайды; Ішкі агрессия пайда болады. Адам қанша теріске шығарса да, үнемі қарым-қатынаста болу керек. Әңгіме арқылы әр адам өз эмоцияларын жеткізеді, агрессиясын шығара алады немесе қуанышымен бөлісе алады, ал егер адам қарым-қатынастан алшақтаса, оның эмоциялары ішіне жинақтала бастайды. Психологтар оқшауланған балалармен жұмыс барысында топтық терапия туралы жиі айтады, мысалы, ішінде жинақталған нәрседен құтылудың жолы. Егер, балалар туралы айтатын болсақ, онда олар үшін жасөспірім кезіндегі ең жақсы тыңдаушылар –бұл сыныптағы достар немесе жолдастары. Қарым-қатынастан бас тартса, онда ішкі эмоциялар іштей жинақталып, ерте ме, кеш пе агрессияға айналады [4].

Мектеп жасындағы оқушылардың жас ерекшеліктері де маңызды. Бала өзін шешім қабылдауға, ақша табуға қабілетті ересек адам деп санайды, бірақ іс жүзінде ересектер қоғамы оны қабылдамай, оны мектепте оқуға және ата-анасына тәуелді етуге мәжбүр етеді.

Бұл оқушының наразылығын арттырады және жеке тұлғалық ерекшеліктерін күшейтеді: агрессивтілер одан да агрессивті болады, ал сезімтал және осал оқушылар – одан да осал болады.

Бұл жағдайда мұғалімдер мұны байқамайды деп ойлауы мүмкін. Мысалы, оқшауланған жасөспірімге қарсы сыныптың мұндай бірлестігі жалпы ұжымды біріктіруге, оқушыларды мойынсұнуға мүмкіндік береді. Кейде мұғалім оқушылардың бірінің сынып ұжымымен оқшаулануын қолдай алады, өйткені ол оны біртүрлі деп санайды және оны ұнатпайды. Көбінесе мұғалімдер сыныпта не болып жатқанын байқамайды, өйткені олар бұған көп мән бермейді.

Оқшауланған оқушылардың ата-анасы көбінесе баласының мінез-құлқындағы өзгерістерді байқамайды[2]. Сонымен қатар, олар көбінесе мектеп өкілдері мен басқа балалардың ата-аналары тарапынан айыптаудан қорқады. Нәтижесінде бала өз мәселесімен жалғыз қалады, бұл оның жағдайын нашарлатады. Егер ата-аналар шынымен көмектескісі келсе, онда ең жақсы шешім – баланы басқа мектепке ауыстыру, мүмкін басқа ауданға немесе қалаға көшу. Мұндай баланы қудалаушылардан қорғау ғана емес, оны басқалар оны қуғысы келмейтін етіп ойлауға және өзін-өзі ұстауға үйрету маңызды.

Жеке жасөспірімді оқшаулауға қатысушылардың тағы бір санаты бар, олардың көпшілігі немқұрайды көпшілік. Бір жағынан, олар әдетте ешкімді қудаламайды, ал екінші жағынан – қорғамайды. Бірақ олардың кейбіреулері өздеріне қиындық туғызудан қорқады, сондықтан олар өздерінің мінез-құлқымен агрессорларға қолдау көрсетуді жөн көреді. Олардың үнсіздігін агрессор оның әрекеттерін қолдау ретінде түсіндіреді және барған сайын күрделі болуға итермелейді. Және сол үнсіздікті жасөспірім қудалаған деп түсіндіреді, олар да оған қарсы. Бүкіл әлем оған қарсы! Оның жағдайы одан да дәрменсіз болады. Шығару суицид түрінде немесе барлық қысым жасаушыларға кек алу актісі түрінде болуы мүмкін[6].

Қорытынды. Бұл кезеңде бірдеңе жасау өте қиын екенін түсіну өте маңызды. Мұндай қудаланған оқушылар өмірін тек қоршаған ортаның толық өзгеруі – оны ешкім білмейтін жаңа тұрғылықты жерге көшу және, әрине, мектептің өзгеруі жеңілдетеді. Қазақстан Республикасының заңнамасы баланы отбасылық оқыту формасына ауыстыруға мүмкіндік береді, бұл оның құқық бұзушылармен байланысын азайтады, бұл оқушыларға көмектесудің тиімді әдісі болуы мүмкін. Сыныптың өзгеруі, тіпті тұрғылықты жерін өзгертпестен мектептің өзгеруі тиімсіз. Сонымен қатар, оқушылардың психологпен жұмысын ұйымдастыру қажет, ол оған өмірде өз орнын табуға, мамандықты анықтауға, басқа адамдармен қарым-қатынас орнатуға және психологиялық тұрғыдан өзін қорғауға көмектеседі.

Қорытындылай келе, мектеп жасындағы оқушылардың ұжымнан оқшаулану себептері, толық жалғыздық сезімі, өзін-өзі қабылдамау, жеке себептер, басқаларды қабылдамау және осы себептерден оның мінез-құлқында бірқатар өзгерістер пайда болатындығы анықталды. Мектеп жасындағы оқушылардың ұжымнан оқшаулану мәселесін жою мақсатында мектеп ұжымында біріккен

іс-әрекетті ұйымдастыру, психологиялық климатты, топтық бірлестік деңгейін – топтың бөлінуін зерттеу, толеранттықты дамыту, сынып ұжымын біріктіруге бағытталған іс-шаралар ұйымдастыру қажет.

Сынып сағаттарындағы әңгімелер, балалардың бір-біріне деген толеранттылықты қалыптастыруға бағытталған пікірталастар ерекше орын алып, жүйелі болуы керек. Балалар бір-біріне қолдау көрсете білуі, жанашырлық танытуы, бір-бірінің кемшіліктеріне (әсіресе сыртқы, сөйлеу) төзімді болуы керек. Сабақ жүргізетін мұғалімдер ұжымдағы балалардың әлеуметтік жағдайын, әсіресе топтық жұмысты ұйымдастыруда ескеруге тырысуы қажет. Психологпен бірлесе отырып, ұжымның бірлігіне, сенімді мінез-құлқыты қалыптастыруға, жанжалдарды шешу дағдыларымен жұмыс істеуге арналған бірқатар сынып сағаттарын өткізу маңызды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Аверин, В.А. Психология детей и подростков. – СПб., 1998.
2. Левин Курт. Теория поля в социальных науках.: Пер. с англ. - СПб.: «Сенсор», 2000г
3. Молчанов, С. В. Психология подросткового и юношеского возраста : учебник для академического бакалавриата. Москва : Издательство Юрайт, 2017. — (Бакалавр.

Академический курс). — ISBN 978-5-534-00488-5. — Текст : электронный // ЭБС Юрайт [сайт]. — URL: <https://www.biblio-online.ru/bcode/398917/p.22> (дата обращения: 19.08.2019).

4. Николаева Н.А. Понимание и переживание изолированности в юношеском возрасте, Москва, 1999г. Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук.
5. Поливанова К.Н. Психология возрастных кризисов. Москва: Издательство Academia, 1999.
6. Фрейджер Р., ФэйдименД.. Личность. Теории, упражнения и эксперименты. Санкт-Петербург, 2006.

ГРНТИ 14.25.07:

РАЗВИТИЕ УЧЕБНОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ РЕАЛИЗАЦИИ ИХ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ МАРШРУТОВ

Кремнева Алена Сергеевна

МАОУ «Лицей №78 имени А.С. Пушкина»,
ФГБОУ «Набережночелнинский государственный педагогический университет»
г. Набережные Челны, Россия

Маркова Надежда Григорьевна,

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики им. З.Т.
Шарафутдинова, Набережночелнинский государственный педагогический университет
г.Набережные Челны, Россия, Татарстан

Аннотация. В статье раскрывается актуальность формирования учебной самостоятельности обучающегося, их вовлеченности в учебно -познавательном процессе. Именно, учебная самостоятельность в современной общеобразовательной школе позволяет учащимся быть активными субъектами в образовательном процессе. Обучающие, прикладывая собственные усилия, развивают свой умственный потенциал, интересы, инициативность. А реализация своего индивидуального образовательного маршрута формирует активную субъектную позицию, учит самоанализу, самоорганизации, саморазвитию, формирует чувство ответственности за свои полученные результаты. При проектировании индивидуального образовательного маршрута обязательно определяются образовательные потребности, индивидуальные способности и возможности обучающегося, то есть диагностируется его уровень готовности к прохождению индивидуальной программы развития.

Ключевые слова: самообразование, учебная самостоятельность, индивидуальный образовательный маршрут, индивидуальный подход, индивидуальная учебная программа и др.

DEVELOPMENT OF STUDENTS' ACADEMIC INDEPENDENCE THROUGH THE IMPLEMENTATION OF THEIR INDIVIDUAL EDUCATIONAL ROUTES

Kremneva Alena Sergeevna

State secondary school “Lyceum N78 named after A.S. Pushkin”

Markova NadezhdaGrigorievna

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy. Z.T. Sharafutdinova, NaberezhnyeChelny State Pedagogical University
NaberezhnyeChelny State Pedagogical University, NaberezhnyeChelny

Abstract:The article reveals the relevance of the formation of the student's educational independence, their involvement in the educational and cognitive process. Namely, academic independence in a modern secondary school allows students to be active subjects in the educational process. Students, applying their own efforts, develop their mental potential, interests, initiative. And the implementation of their individual educational route forms an active subjective position, teaches introspection, self-organization, self-development, forms a sense of responsibility for their results. When designing an individual educational route, the educational needs, individual abilities and capabilities of the student are necessarily determined, that is, their level of readiness to undergo an individual development program is diagnosed.

Keywords:self-education, academic independence, individual educational route, individual approach, individual curriculum, etc.

В современной действительности в условиях огромного массива поступающей информации, необходимости развития умения оперировать этой информацией, планировать будущие действия, решать проблемы, проводить рефлексию для успешной реализации задач в процессе самоопределения и саморазвития важнейшей компетенцией выпускника современной школы является компетенция учебной самостоятельности. Учебная самостоятельность есть высшая образовательная ценность современного общества [1, с. 375].

Согласно определению С.В. Косиковой учебная самостоятельность обучающегося является личностным качеством, характеризуется «познавательной инициативностью, предвидением содержания учебной деятельности, умением самостоятельно осуществлять учебные действия, проводить их контроль и оценку» [2, с. 144].

Готовность к самообразованию как результат школьного образования является одним из часто обсуждаемых вопросов в педагогических сообществах. Практика показывает, что навык самостоятельной учебной деятельности у учащихся основной и средней школы часто отсутствует или недостаточно сформирован, что приводит к сложности при подготовке к итоговой аттестации. В олимпиадном движении многие учащиеся и их учителя испытывают сложности, связанные с организацией дополнительной самостоятельной образовательной работы ученика по предмету, по причине неготовности ученика к самообразованию. В условиях обучения в современной общеобразовательной школе необходимо создавать условия для формирования навыка самообразовательной деятельности учащихся с целью развития их общих и специальных способностей.

Установленный по результатам многочисленных исследований факт наследственно-социального детерминизма развития индивидуальных способностей обуславливает необходимость в психолого-педагогической практике учета внутренних и внешних факторов развития школьников.

По результатам наблюдений за учащимися Н.С. Лейтес отмечает, что, индивидуальные различия между учащимися, довольно велики, но есть и характерная общая

картина: младшие подростки относятся к учебной деятельности «благодушно», не утруждают себя раздумьями, выполняют уроки только в пределах заданного и часто находят поводы для развлечения, побуждение к занятиям, прежде всего, идет извне [3, с. 104]. В средних классах при часто наблюдаемом общем снижении успешности занятий, подростки, однако, проявляют усердие на школьных занятиях очень часто ради хорошей оценки, но и она не всегда является для них достаточным побудителем, чтобы прилежно учиться.

Исследования в области воспитания детей провели Хесс и Шипман, которые установили, что инструктивный стиль взаимодействия с детьми, в противоположность императивному, в большей степени способствует развитию инициативы, независимости, творчества и твердости характера ребенка [4, с. 64]. Мы солидарны с Ю.З. Гильбухом, который отмечает необходимость создания благоприятной среды, поощрение умственной активности, собственных усилий школьников для развития их умственного потенциала, а спад интеллектуальной инициативы является причиной неправильно организованного обучения [5, с. 147]. Многими отечественными и зарубежными учеными — философами, психологами, педагогами проводятся исследования, связанные с изучением организации индивидуальных форм обучения.

Известной аксиомой в психолого-педагогической теории и практике является необходимость побуждения обучающихся к активной учебной деятельности, увеличение степени их вовлеченности в учебный процесс, формирование их субъектной позиции.

Сформированная субъектная позиция позволяет школьнику реализовать право быть активным субъектом образовательного процесса при осознании смысла учебной деятельности, в конструктивном взаимодействии с наставником/учителем при построении и реализации собственного образовательного пути в соответствии с собственной индивидуальностью и учебными интересами. Признание учителем/педагогом субъектности обучающегося оказывает решающее значение в сохранении и повышении учебной мотивации, повышении уровня сознательности выполнения учебных задач, формировании компетенции саморегуляции, самоконтроля.

Анализ психолого-педагогической литературы позволяет отметить, что к качествам личности, проявляющим субъектность обучающегося следует отнести проявления активности, осознанности, ответственности, владение умением управлять своей деятельностью и, конечно, самостоятельность [6, 38].

Учитывая факт, что качества формируются и развиваются в процессе осуществления деятельности, полагаем, что, вовлекая ученика в активную деятельность по проектированию и реализации его индивидуального образовательного пути/маршрута (ИОМ), учитель может способствовать развитию личностных качеств, развитию учебной самостоятельной обучающихся в контексте психолого-педагогического сопровождения [7, с. 270].

Составление индивидуального образовательного маршрута предполагает совместную деятельность педагога и учащегося, с привлечением родителей. Данная форма индивидуальной работы с учащимися способствует развитию их индивидуального потенциала, созданию мотивации учебной деятельности, развитию самостоятельности, способности к целеполаганию, самоопределению, самоанализу, самоорганизации, формированию чувства ответственности за свои результаты. Важным является предоставление возможности учащемуся осознать смысл изучения материала, выбрать пути достижения намеченных результатов, выбрать формы и темпы обучения, соответствующие его индивидуальным способностям, возможностям и интересам.

После определения с учащимся направления маршрута (цели, задач, форм работы и представления результатов, выбора путей достижения обозначенной образовательной цели)

учитель приступает ко второму этапу составления индивидуального образовательного маршрута для учащегося, составлению индивидуальной учебной программы в файле ИОМ "Индивидуальная учебная программа", Excel, MicrosoftOffice.

Составление индивидуальной учебной программы предполагает подборку учебного инновационного предметного материала (повышенный и/или высокий уровень), источников информации, ресурсов упражнений и контрольных материалов, с учетом обговоренных ранее и выбранных обучающимся форм работы и представления результатов. Учащиеся работают в своем темпе, выбирая любую последовательность заданий, указанных на определенный временной период.

Форма работы	Тема / Подраздел / Задание	Сроки	Источник информации / ресурс правил	Ресурс упражнений	Форма представления результатов	Примечание

Рис.1 План-сетка учебной программы обучающегося в рамках реализации индивидуального образовательного маршрута в контексте изучения учебного предмета

Содержательный аспект ИОМ для учащегося включает представление в маршруте перечня предметного содержания, необходимого для выполнения образовательных задач и достижения лично-значимой образовательной цели учащегося. Учитель подбирает необходимый материал, через указание в маршруте тем, подразделов, заданий и источники информации, упражнений и контрольных материалов. Процесс обучения должен предусматривать создание вариативной образовательной среды, наличие и использование разнообразных источников информации, ресурсов тренировочных упражнений, в том числе, через использование компьютерных технологий и возможностей интернета.

Проектирование и реализация индивидуального образовательного маршрута, несомненно, развивает учебную самостоятельность обучающихся. На сегодняшний день, можно сказать, через построение и реализацию индивидуальной образовательной траектории обучающихся, стимулируется их активная учебно-познавательная деятельность, формируется профессиональная направленность. Академиком А. В. Хуторским индивидуальная образовательная траектория рассматривается как осознанный выбор необходимых компонентов содержания образования (цели обучения, выполнимые задачи, доступные формы и методы работы, темп деятельности, личностная составляющая, способы и формы контроля и оценки проделанной работы) [8].

Главное, мы подчеркиваем, что индивидуальный образовательный маршрут формирует готовность обучающихся самообучаться и саморазвиваться. Когда в образовательном учреждении создают развивающую образовательную среду с учетом индивидуального саморазвития обучающихся, то создают условия для стимулирования их субъектной активности и мыслительной деятельности в учебно-познавательной деятельности. Такая среда обеспечивает построение оптимального образовательного процесса в целом, в котором, обязательно, учитываются индивидуальные, возрастные, психологические, физиологические особенности здоровья каждого обучающегося и формируются, и развиваются их творческие способности, интересы, потребности. Индивидуальный образовательный маршрут каждого обучающегося ведет к непрерывному образованию и повышает познавательную мотивацию обучающихся.

ЛИТЕРАТУРА

1. Цукерман, Г. А. Развитие учебной самостоятельности / Г. А. Цукерман, А. Л. Венгер. – 2-е изд. – Москва : Некоммерческое партнерство «Авторский клуб», 2015. – 432 с. – Текст : непосредственный.
2. Косикова С. В.. О сущности учебной самостоятельности школьников и уровнях ее развития / С. В. Косикова // Проблемы современного образования. – 2018. – № 4. – С.143–150.
3. Лейтес, Н. С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия :избр. тр. / Н. С. Лейтес ; гл. ред. Д. И. Фельдштейн. –Москва : Издательство МПСИ ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2003. – 462 с.– Текст : непосредственный.
4. Одаренные дети / общ. ред. Г. В. Бурменской, В. М. Слуцкого ; предисл. В. М. Слуцкого. – Москва : Прогресс, 1991. – 376 с. – Текст : непосредственный.
5. Гильбух, Ю. З. Феномен умственной одаренности / Ю. З. Гильбух, О. Н. Гарнец, С. Л. Коробко. – Текст : непосредственный // Вопросы психологии. – 1990. – № 4. – С. 147–155.
6. Александрова, Е. А. Педагогическое сопровождение старшеклассников в процессе разработки и реализации индивидуальных образовательных траекторий : специальность 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" : диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук / Александрова Екатерина Александровна ; Тюменский государственный университет. – Тюмень, 2006. – 375 с. : ил. – Библиогр.: с. 321–354. – Место защиты: Тюменский государственный университет. – Текст : непосредственный.
7. Кремнева, А. С. Субъект-субъектные отношения учителя и одаренных учащихся в контексте личноно-ориентированного обучения / А. С. Кремнева. – Текст : непосредственный // Диалог культур в контексте образовательной деятельности : Всероссийская научно-практическая конференция (11 декабря 2019 г.) / отв. редактор А. Г. Мухаметшин [и др.]. – Набережные Челны : Издательство ФГБОУ ВО «НГПУ», 2019. – С. 268–270.
8. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения.// М.: Изд-во МГУ, 2003, 258 с.

МРНТИ 16.41:16.21.25

FEATURES OF ENGLISH LANGUAGE BUSINESS COMMUNICATION

Zhapbarov Nurgazy Absadykovich
Kyzylorda Korkyt Ata University

Abstract. English for business negotiations today is not only an important competence of a successful manager, but also a useful tool in the arsenal of any employee. At the same time, Business English seems to many to be something unthinkable and complicated, and phrases of business communication in English seem abstruse and incomprehensible. In vain, because the vocabulary in this specialization is not much more difficult than when studying the basic language level. Knowing the specifics of Business English, it is easy to recognize various nuances in

situations arising in the process of business communication, and use the correct grammatical structure and vocabulary in your statements.

Key words: business communication, business English, semantic constructions, correspondence, conversations.

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ІСКЕРЛІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жапбаров Нургазы Абсадыкович

Қорқыт атындағы Қызылорда университеті Ата

Түйіндеме. Іскерлік келіссөздерге арналған ағылшын тілі бүгінде табысты менеджердің маңызды құзыреті ғана емес, сонымен қатар кез келген қызметкердің арсеналындағы пайдалы құрал болып табылады. Сонымен қатар, іскерлік ағылшын тілі көптеген адамдар үшін ойға келмейтін және күрделі нәрсе болып көрінеді, ал ағылшын тіліндегі іскерлік қарым-қатынас фразалары түсініксіз болып көрінеді. Бекер, өйткені бұл мамандықтағы сөздік базалық тілдік деңгейді оқығаннан әлдеқайда қиын емес. Іскерлік ағылшын тілінің ерекшеліктерін біле отырып, іскерлік қарым-қатынас процесінде туындайтын жағдайлардағы әртүрлі нюанстарды тану және мәлімдемелеріңізде дұрыс грамматикалық құрылым мен сөздік қорды пайдалану оңай.

Кілт сөздер: іскерлік коммуникация, іскерлік ағылшын тілі, семантикалық конструкциялар, хат алмасу, әңгімелесу.

ОСОБЕННОСТИ ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Жапбаров Нургазы Абсадыкович

Қызылординский университет имени Коркут Ата

Аннотация. Английский для деловых переговоров сегодня – это не только важная компетенция успешного руководителя, но и полезный инструмент в арсенале любого сотрудника. При этом деловой английский многим кажется чем-то невысказанным и сложным, а фразы делового общения на английском кажутся заумными и непонятными. Напрасно, ведь словарный запас на этой специализации ненамного сложнее, чем при изучении базового языкового уровня. Зная специфику делового английского, легко распознавать различные нюансы в ситуациях, возникающих в процессе делового общения, и использовать правильную грамматическую структуру и лексику в своих высказываниях.

Ключевые слова: деловое общение, деловой английский, смысловые конструкции, переписка, беседы.

English for business communication in the modern business environment is used constantly, whether it is consulting clients or talking with colleagues, conducting oral and telephone conversations with customers or conducting correspondence. It may seem to some that business English is just one of the topics, such as, for example, "going to the doctor", "acquaintance", etc. In fact, this is a much broader and deeper area of special knowledge. In the learning process, in addition to developing vocabulary, students also master the basic principles of business communication, learn about the features of the language and learn to apply them in various situational models of professional communication. Today, English is the international language in

business. With its help, agreements are concluded between companies from different countries, business negotiations are held and document flow is conducted. But English for business communication finds its value in practical application. There are a number of industries where Business English is among the mandatory skills for all employees of the company. This applies to the areas of IT and finance, engineering and law, advertising, medicine, etc. To study phrases of business communication in English, as a rule, it is necessary for specialists of international companies or those applicants who intend to work abroad. Often, employees of large organizations are paid to participate in corporate courses and trainings for learning English. In other cases, to accelerate career growth, you can study at a specialized school. Knowing the specifics of Business English, it is easy to recognize various nuances in situations arising in the process of business communication, and use the correct grammatical structure and vocabulary in your statements. For example, when communicating with clients or conducting a presentation, instead of the usual make for everyday English, you can enter into speech more professional words like create, construct, produce, develop, manufacture based on the context. For example, instead of I want to tell you, it would be more appropriate to I want to inform you, etc. All document flow in foreign companies is conducted in English. The first thing you should learn when applying for a position in one of them is to compile a competent resume. It is also necessary to prepare for oral interviews, whether remotely (by phone or via the Internet) or face-to-face. It is important to have a sufficient lexical base to express a quick and adequate reaction in the process of any business negotiations.

Many special courses have been developed that have English for business communication in the program. If you already know the language at a certain level, it will be enough to learn a special business vocabulary, which can then be used in the process of work and communication. These can be various terms and abbreviations, greetings, phrases, thematic structures, etc. Let's consider the second option concerning self-study of English. All kinds of self-help books can help you improve your knowledge in Business English, and their format can be different (textbooks, special literature, training manuals, audio lessons, video presentations). There is a huge amount of information and materials on the topic of business English on the Internet. The main thing is to correctly identify the guidelines in training and begin to assimilate new knowledge. With proper dedication, success in this endeavor can be considered guaranteed. Before starting to master new material, it is necessary to conduct an objective assessment of the current level of knowledge. It is easy to do this by passing several tests on grammar, listening and vocabulary. After that, you can highlight your strengths, as well as identify areas where there are significant gaps, and develop a strategy for further training based on this. So, if there are some difficulties with vocabulary and grammar, you should devote at least 10-15 minutes during the lesson to study the material in these areas as a supplement to the main part of the chosen training program. If problems arise with the perception of speech by ear, then the emphasis should be on listening. To do this, in addition to listening to recordings for your level of knowledge and completing tasks for them, you can watch movies with the original soundtrack in English. Do not get upset or worry when at first the speech of the announcer or actors will be difficult to recognize. The reason here is largely in the habit of perceiving information visually, which has been preserved since school. It is very important to study unfamiliar words and expressions beforehand, and only then start listening. These recommendations are also applicable to beginners. A suitable textbook in the Business English category is taken as a basis, in addition to it, exercises for working out grammatical constructions and listening are selected. The correctness of pronunciation is also of great importance, which should be monitored from the very beginning. Phonetic rules and special tongue twisters for their elaboration should not be neglected. In the future, this will not only help to form the correct pronunciation, but also allow you to better perceive English speech by ear. For the most part, when choosing business English courses,

everyone asks the same question about the direction that should be chosen for studying. A lot of manuals have been developed, covering the topics of management and finance, marketing and management in detail. It is clear that a specialist in the personnel department often does not need the specifics of stock markets at all. At the same time, at the beginning of training, it is better to work out as much as possible all possible general aspects in which the basic key points are studied, presented linguistically in grammatical models and various conversational cliches. Further, having reached a more advanced level, for better concentration on the most important language points, you can make yourself a list of tasks and, based on them, simulate lexical situations that should be worked out and learned first. For example, the task is to quickly master the skills of business correspondence in English. In this case, you need to study the cliches, consider the types and types of business letters, their differences. This can be both everyday correspondence and business e-mail correspondence. A separate topic is letters of inquiry and work with claims and complaints. There are also letters of recommendation, etc. Each type is characterized by certain phrases and semantic constructions, the structure of letters is also different.

Those who are looking for a job or waiting for an interview should concentrate on writing a resume and preparing for face-to-face communication. To do this, you can find special vocabulary related to the industry in which you will work in the future. It will be useful to look at examples of resumes and listen to interview recordings, as well as choose from them certain suitable answers. In cases where you are well-versed in your specialization in your native language, it is easier to choose lexical material in English. Just choose interesting articles that will be useful not only in terms of enriching vocabulary, but also in terms of semantic load. Also, phrases of business communication in English can be perfectly worked out by communicating on thematic English-language forums. A very important component of success in learning business English is emotional involvement in a specific problem. This approach not only makes it much easier to memorize words and expressions, but also allows you to study the situation from a different angle. This can ultimately contribute to the accelerated solution of the tasks set in relation to your business. One of the frequent and problematic issues when learning English is the topic of pronunciation. Naturally, this moment is also of great importance for Business English, because in all business communications, whether it is the conclusion of a deal or the presentation of a project, it is important to feel confident and show yourself a professional in everything, including speaking "pure English". It is curious that the standard speech of British television and radio announcers is accepted as the generally accepted standard of pronunciation in English. At the same time, in the business sphere, on the contrary, American English has become the most widespread. Registration of business correspondence for international contacts often puts many employees in a stupor. At the same time, knowing the structure and rules of registration of such letters, along with the standard vocabulary for business correspondence, the task ceases to be difficult. We will consider all these features further in stages. The first thing a business letter always starts with is the date. It is recorded in one of the standard formats: September 29th/ 29th September/29 September / September 29. This is followed by an appeal to the addressee. Here a lot depends on whether you are contacting him for the first time or have already met and communicated before. In the case when the letter is addressed to a stranger, you should apply using the preposition "or" or, alternatively, in the plural: Dear Sir or Madam, Madams. When the addressee's name is already known, it is recommended to build the appeal using the construction: "Dear Mr., Miss".

Further along the text, you can write in the usual manner, of course, in compliance with the general rules of grammar and etiquette. At the same time, pay attention to the use of modal verbs and conditional mood, characteristic of business correspondence in English:

- Could you possibly... — Could you...

- We would appreciate if... — We would appreciate...
- We would like to inform you... — We would like to inform...

The fact that there are attachments to the text of the letter (enclosure) can be mentioned as follows:

Attached you will find... - In the application you will find...

We enclose... — We attach...

At the very end, you need to put a signature. If the addressee is unfamiliar to you, we put "Yours faithfully". When the recipient is known, we write "Yours sincerely". A neutral "Kind regards" is allowed as a signature. The main features of any business correspondence are its conciseness and brevity. In addition, it is important to respond to received correspondence in a timely manner. It is quite natural that the more active the written communication is, the more the recipient is interested in cooperating with you. When the business correspondence has already been successfully conducted, you can proceed to telephone conversations, the purpose of which will also be to establish and strengthen international business contacts. Meetings are scheduled by phone, various nuances are discussed and issues regarding cooperation are resolved. And here English for everyday and business communication will be very useful. Conciseness is very important when conducting international telephone conversations. At the same time, grammar in this area is usually quite simple. Even if the level of spoken language is still a little lame, for fluent and confident communication with colleagues and future business partners on the phone, you can use a little trick: write out several suitable and successful key phrases in your opinion and keep them in front of you during the conversation.

We begin, as always, with a greeting, introducing ourselves and clarifying who exactly you are talking to:

- Good afternoon, my name is... - Good afternoon, my name is...
- I'm calling on behalf... — I'm calling on behalf of (company)...
- May I speak to... — I can talk to...

At the same time, do not be surprised if on the other side you are asked to dictate your full name or company name letter by letter, as well as to call the number for a callback by numbers. In this regard, it would not be superfluous to repeat the alphabet and the rules of pronunciation of phone numbers in English before the conversation in order to eliminate misunderstandings and misunderstandings.

Then you can safely proceed to the essence of the phone call:

- We're calling to arrange an appointment... — We'd like to make an appointment...
- Which day would be convenient for you? — When will it be convenient for you?
- How about Friday the 17th? — How about Friday the 17th?
- We are available today — We are free today

It is not uncommon for someone who was exactly needed by you to be unavailable for some reason or unable to negotiate right now. The following phrases will be useful here:

- Could you please tell him - Please tell him...
- Thanks, we'll call back later — We'll call you back, thanks
- Sorry that we have troubled you - Forgive the concern

It would not be superfluous to make a plan or a detailed draft of the upcoming conversation. It is necessary to rehearse and practice pronunciation in advance. When making a call, try not to chatter, mixing words and thoughts into an inarticulate heap. Respect the interlocutor and speak clearly, intelligibly and deliberately. The productivity of all telephone conversations largely depends on how pleasant it will be to communicate with you. Also, refresh your memory in advance

of the basic rules and features of the use of modal verbs in English, since it is with their use that business communication is built at any level. Of course, it is also impossible to do without knowledge of grammatical, phonetic and stylistic rules. The outcome of the transaction and the conclusion of the partnership directly depends on the impression that the representatives of the companies make at a business meeting. Therefore, it is important that the negotiations take place in a relaxed and easy atmosphere.

If you conduct electronic correspondence with foreign colleagues, partners and clients, but you do not speak English very well, use the checklist:

- Identify your audience. Take into account its specifics when composing a message.
- Check if it is possible to adapt an existing template for your purpose. Perhaps you want to wish a colleague a happy birthday? Use a template.
- Make a letter plan. Rely on the standard structure of the electronic message. Make sure you haven't missed anything.
- Choose common phrases that you will use. When choosing a phrase style, focus on the audience.
- Fill in the constructed structure with your own words and sentences.
- Check the entire message for the correctness of the language through services, dictionaries and Google search. Have you considered the style of the selected words? Are they combined with each other?
- Make sure that you have not violated the principles of composing an email. Can it be shortened without losing meaning? Does it have jargon in it?
- Reread the message. Check that the email etiquette is observed. Is the subject of the letter clearly indicated? Have all typos been fixed?
- Click Send!

REFERENCES

1. Vvedenskaya L.A. Russian language and culture of speech: A textbook for universities. Rostov n/A: publishing house "Phoenix", 2001.
2. Veselov P.V. Axioms of business writing: the culture of business communication of official correspondence. Moscow: Marketing, 1993.
3. Vodina N.S. Culture of oral and written speech of a business person: A Handbook for self-education M.: Flint: Nauka, 1997.
4. Goldenkov M.A. "Business English" Modern active English, Moscow: Chero, at the Academic Publishing house Yurayt, 2001.
5. Karepina A.V. The Art of business writing. Laws, tricks, tools. - M.: Mann, Ivanov and Ferber, 2010.
6. Koltunova M.V. Language and business communication: Norms, rhetoric, etiquette. Textbook for universities. - M.: "Economic literature", 2002.
7. Malyugina E.N.: Functional pragmatics of intercultural business communication - M. Book house. 2008.
8. Pleshchenko T.P. Stylistics and culture of speech, M.: Tetrasystem, 2001.
9. Sternin I.A. Russian speech etiquette. Voronezh, 1996.
10. Walden. K. John Bible of business letters, fax messages and e-mail in English. - Ed. Delta Publishing., 2004.

МЕНТОРИНГ В РАБОТЕ С НАЧИНАЮЩИМИ ПЕДАГОГАМИ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ.

Гарифуллина Альмира Маратовна

Институт психологии и образования, Казанский (Приволжский) федеральный университет, Казань, Россия

Аннотация. Актуальность статьи заключается в исследовании понимания менторинга, с точки зрения теории и практики применения руководителями и менти-педагогами в системе образования Российской Федерации. В наших прежних исследованиях мы рассматривали коэффициенты развития личности педагога, такие как: интеллектуальное развитие, эмоциональное развитие, духовность – сказывающиеся на формировании управленческих и исполнительских качеств личности. Также мы приводили примеры отечественных и западных подходов развития научных основ менторинга, изучали пространственную среду: период развития в пандемию, средствами цифрового обучения и взаимодействия с педагогическим составом, а также переход из цифровой среды в привычный, академический формат.

На сегодняшний день актуальной оказалась тема применения менторинга на практике, понимание его в теории, а также изучение аспектов подходящих для отечественного обучения. Более подробное изучение и применение менторинга с начинающими педагогами дошкольных образовательных организаций позволит эффективно выстраивать работу не только в коллективе, но и с родителями и социальными партнерами. Целью данного исследования является анализ ответов респондентов по вопросу применения менторинга в практике дошкольной образовательной организации.

Ключевые слова: менторинг, ментор, менти-педагог, теория менторинга, практика менторинга, образование в Российской Федерации.

MENTORING IN WORK WITH BEGINNING TEACHERS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Garifullina Almira Maratovna

Institute Psychology and Education, Kazan Federal University, Kazan, Russia

Abstract. The relevance of the article lies in the study of the understanding of mentoring, from the point of view of the theory and practice of application by managers and menti-teachers in the education system of the Russian Federation. In our previous studies, we considered the coefficients of development of the personality of a teacher, such as: intellectual development, emotional development, spirituality - affecting the formation of managerial and performing qualities of a personality. We also gave examples of domestic and Western approaches to the development of the scientific foundations of mentoring, studied the spatial environment: the period of development into a pandemic, the means of digital learning and interaction with the teaching staff, as well as the transition from the digital environment to the familiar, academic format.

To date, the topic of applying mentoring in practice, understanding it in theory, as well as studying aspects suitable for domestic education has turned out to be relevant. A more detailed study and application of mentoring with novice teachers of preschool educational organizations will effectively build work not only in a team, but also with parents and social partners. The purpose of this study is to analyze the respondents' answers on the use of mentoring in the practice of a preschool educational organization.

Key words: mentoring, mentor, menti-teacher, theory of mentoring, practice of mentoring, education in the Russian Federation.

Введение

Мировое сообщество XXI века ориентированно на повышение качества образовательной политики, что требует кардинального изменения в подходах в руководстве образовательной организацией. Эти и другие направления отражены в государственной программе «Развитие образования» (постановление Правительства РФ от 26.12.2017г. №1642), Указе Президента Российской Федерации от 07.05.2018г. №204 «О национальных целях и стратегических задачах развития Российской Федерации на период до 2024 года», Прогнозе долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2030 года.

Целью данного исследования является развитие понимания и применения теории и практики научных основ менторинга для дошкольных образовательных организаций (для этого проведен мониторинг и экспресс-опрос руководителей дошкольными образовательными организациями).

Маршруты развития научного менторинга – разнообразны, в каждом объединяются несколько направлений [1, 5, 8]:

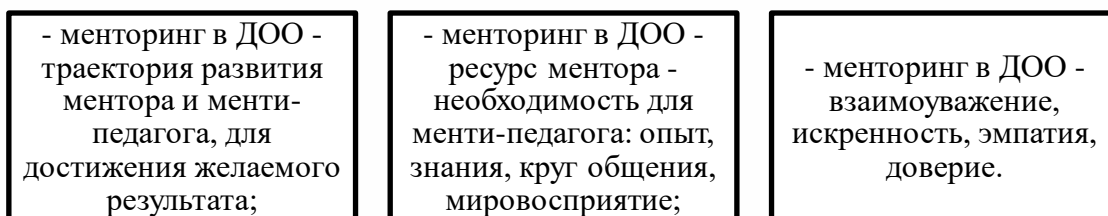

Рисунок 1 - Значение менторинга в ДОО (дошкольной образовательной организации).

При этом принято считать, что недопустимыми являются: проявления директивного стиля управления и стремления решить проблемную ситуацию вместо менти-педагога.

Различными в дошкольной образовательной организации могут быть и формы менторинга. Классическим считается менторинг в паре, где ментор занимает более высокую должность, имеет более обширный опыт, значимый социальный статус и, как правило, старше по возрасту. Однако далеко не всегда полезные для менти-педагогов ресурсы могут быть связаны с подобной иерархией. Современные менторы вполне могут быть моложе менти-педагогов или одного с ними возраста и социального положения. Но разница всё же необходима – в опыте, мировоззрении, окружении или других ресурсах, которыми ментор впоследствии и делится с менти-педагогами.

Идеи западного менторинга заключаются в том, что менторинг может быть разным. К примеру, существует так называемый обратный менторинг, когда менти-педагог старше или опытнее ментора. Чаще всего данный вид применяется для ознакомления опытных педагогов

или руководителей с новыми технологиями. Младшие педагоги, становясь менторами для старших, могут проявить лидерские качества и лучше понять позицию руководства.

Менторинг подразумевает общение один на один. Но нередко организации практикуют групповой менторинг, что связано прежде всего с дефицитом менторов. Принято считать, что лучшие результаты достигаются, если в групповом менторинге принимают участие 3-8 человек. Этот вид применяется тогда, когда дошкольное образовательное учреждение предполагает участие в международных конкурсах. При такой численности хватит времени на то, чтобы выслушать каждого и изучить различные точки зрения, подготовиться к презентациям наработанного материалов или к индивидуальным презентациям (например, к конкурсу «Лучший воспитатель года» [2, 4].

Инновационным вариантом группового менторинга является так называемое «теневое правление». По сути, это реалити-квест, в котором команда менти-педагогов и руководство дошкольной образовательной организации получают один и тот же пакет документов, необходимых для принятия важного решения. За несколько дней команда менти-педагогов изучает его, обсуждает и высказывает свои соображения ментору из числа руководства или при общей встрече с педагогическим коллективом. Таким образом, достигаются две значимые цели:

- менти-педагоги получают навыки стратегического мышления и лидерства в действии;
- руководство лучше понимает то, как педагогический состав воспринимает их решения.

В случае, если возникает необходимость в помощи менти-педагогам взглянуть на перспективы какого-либо решения с разных сторон, нередко применяется быстрый менторинг. При этом группа менторов работает с группой менти-педагогов по принципу «сеанса одновременной игры»: пара «ментор-менти» общается в течение короткого времени, после чего происходит смена партнёров [1, 3, 5].

Материалы методы

При подготовке экспресс-опросника мы руководствовались отечественными и зарубежными исследованиями.

В процессе нашего исследования, где приняли участие 310 руководителей дошкольных образовательных организаций (преимущественно заведующие детскими садами и старшие воспитатели (методисты)) по России: Оренбургская область, Республика Башкортостан, Пермский край, Ярославская область, Вологодская область, Костромская область, Ивановская область, Владимирская область, Брянская область, Воронежская область, Рязанская область. Было выявлено, что помимо классического менторинга, где под этим значением принято понимать – стратегической партнерство и овладение навыками передачи опыта, существуют еще несколько вариаций менторинга. Нам удалось их ранжировать и классифицировать.

Результаты и обсуждение

Анализ результатов экспресс-опроса проведен исходя из характера задаваемых вопросов, и поделен на блоки из подавляющих вариантов ответов респондентов.

Руководителям дошкольных образовательных организаций были заданы следующие вопросы:

1. Слышали ли Вы ранее что-либо о научных основах менторинга?
2. Как Вы думаете, что является менторингом в системе дошкольного образования?
3. Являетесь ли Вы ментором?
4. Чем отличается менторинг от наставничества?

При этом заведующих дошкольными образовательными организациями было 78 человек, старших воспитателей – 232 человека.

Первый вопрос был нацелен на определение содержательного наполнения понятия «менторинг», в том числе на самостоятельное понимание и трактовку определения. В результате мы определили, что большинство респондентов слышат о менторинге впервые – 62%. О том, что «что-то слышали, но не применяли» - признались 27% респондентов. И о том, что знают, что такое педагогический менторинг, его научные основы – дали положительный ответ 11% опрошенных.

После первого вопроса респондентам были даны источники – для более точного ознакомления с научными основами менторинга, а именно: основной терминологией, видами и инструментарием, который поспособствовал пониманию искомого вопроса.

При ответе на вопрос 2: «Как Вы думаете, что является менторингом в системе дошкольного образования?», который предполагал неограниченное количество ответов, поскольку являлся вопросом открытого типа, подавляющее большинство – 68,8% – сформулировали ответ, как «Эффективный способ руководства образовательной организацией». В числе других популярных вариантов были: «Скрытый способ директивного управления» - 8%, «Интерес к современным технологиям» - 7,2%, «Поиски лучших способов взаимодействия с педагогическим коллективом» - 5,4%, «Готовность меняться не только ради образовательной организации, но и для себя – в первую очередь» - 4,3%, «Что-то новое в образовании» - 4,6%, «Умение принести в жертву собственные интересы» - 1,7%.

Исходя из полученных ответов, можно сделать вывод что большинство руководителей верно предположили, что менторинг – это эффективное партнерство, которое заключается в позитивном руководстве дошкольной образовательной организацией. Безусловно, данный ответ предполагает индивидуальную оценку – каждый руководствовался личными мотивами: кто-то аргументировал это гуманностью, кто-то предположил, что это рациональный способ достижения образовательных целей, однако все пришли к единому мнению. Те, кто ответили, что менторинг, это «скрытый способ директивного управления» и «умение принести собственные интересы в жертвенное положение во имя общественных» аргументировали свой ответ тем, что «несмотря, на прочтение предложенных источников о менторинге, все-таки не имеют представлений о демократии и предоставлении свободного выбора менти-педагогам в дошкольных образовательных организациях» в процессе их руководства [6, 7].

Респонденты с ответами «Интерес к современным технологиям» высказались, что готовы пройти обучение менторингу, и в целом повышать свою профессиональную квалификацию в данной области, поскольку в век глобализации с нас требуются новые умения (или «гибкие» навыки – так называемые «softskills»), которые могут пригодиться в любой момент. От обратного исходят респонденты с ответами: менторинг – это «...что-то новое в образовании», именно эти руководители считают, что бюрократическая загруженность не позволяет изучать что-то новое, вроде менторинга для системы дошкольного образования, и именно поэтому они отказываются от вникания в предложенную тему.

На «Поиски лучших способов взаимодействия с педагогическим коллективом», а также «Готовность меняться не только для образовательной организации, но и для себя» готовы респонденты в возрастном диапазоне от 25-40 лет. Ранжировать ответы позволили в большинстве своем – единогласные утверждения опрошенных, когда они говорили про то, что работают в системе образования от 5 до 10 лет, и за это время им удалось освоить

классические подходы по взаимодействию с коллегами, и сейчас, они готовы к преобразованиям.

Третий вопрос, задаваемый респондентам звучал следующим образом: «Являетесь ли Вы ментором?». Подавляющее большинство ответили «нет» - 86%, остальные – 14% - ответили положительно. После принятия ответов, респондентам были предложены критерии менторинга и дано время на размышления для того, чтобы было сопоставить самостоятельные действия с педагогами в процессе совместного взаимодействия. Результаты изменились. К примеру, заведующая Н вспомнила, что накануне предложила помощь своей сотруднице, в деле, не касающихся рабочих моментов, а это один из критериев научных основ менторинга. Таким образом, ответ «нет» - составил 72%, «да» - 28%.

Последний вопрос демонстрировал совокупность сложившихся представлений о менторинге: «Чем отличается менторинг от наставничества?».

Среди наиболее актуальных ответов были следующие:

- «Ничем» - 0,8%;
- «Все новое – хорошо забытое старое» - 1,2%;
- «Удачным «попаданием» слова ко времени» - 2,5%;
- «Положительностью восприятия» - 11%;
- «Структурой и демократизмом» - 16,4%;
- «Стратегией развития личности в коллективе» - 17,6%;
- «Преобладанием партнерства в трудовых отношениях» - 24,3%;
- «Инструментарием, способами достижения цели, взаимоотношениями» - 26,2%.

Исходя из вышеизложенного группируются несколько вариантов наименее популярных ответов, возрастной диапазон опрашиваемых с представленными ответами старше 40 лет. Ответы: «Ничем», «Все новое – хорошо забытое старое», «Удачным «попаданием» слова ко времени». По признаниям самих респондентов, сказывается высокий уровень загруженности, и/или попросту выгорание на рабочем месте – из этого следует нежелание изучать новые аспекты педагогической деятельности. Также некоторыми из них самостоятельно было выделено отдельным блоком комментариев, что возможно, на их ответы сказывается педагогическое выгорание.

Наиболее популярными ответами, где более половины респондентов высказались в пользу менторинга, а именно выделили основные отличительные особенности менторинга от наставнической деятельности, оказались: «Преобладанием партнерства в трудовых отношениях», «Инструментарием, способами достижения цели, взаимоотношениями».

Промежуточными, но не менее актуальными и положительными ответами среди респондентов оказались: «Структурой и демократизмом», «Стратегией развития личности в коллективе», «Положительностью восприятия».

Заключение

Теория и практика менторинга является эффективным инструментом в достижении высоких результатов в достижении поставленных педагогических целей. Траектория развития менторинга не всегда происходит по прямой, в процессе возможны отклонения, однако, важно сохранять ориентиры. События повседневной жизни будут находить своё отражение в сессиях менторинга, но изначальные намерения – не теряются. Менти-педагог на сессиях с ментором может излагать о происходящих с ним событиях, и задача ментора при этом – держать в уме заявленные цели и стимулировать их осознание менти-педагогом.

Менторинг позволяет открыть в себе и других новые грани, зачастую совершенно неизвестные. Мы выяснили, что искреннее желание помогать другим педагогам в их развитии и есть менторинг в дошкольной образовательной организации. Однако ментор, хотя

и выступает в роли «старшего», не обязан быть «ходячим идеалом», человеком-схемой, неуязвимым харизматиком, лишённым обычных человеческих слабостей. Наоборот, некая незащищённость и свойственное в современном мире несовершенство позволяют уйти от нежелательного директивного образа и создают предпосылки для установления честных доверительных отношений. Ментор не ставит своей целью произвести впечатление, чем-то поразить или восхитить менти-педагога. В менторских отношениях акцент не на менторе, а на его подопечном. Установление эффективной личностной связи с менти-педагогом – вот что является первоочередной задачей хорошего ментора.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ

1. Габдулхаков, В.Ф. О технологиях педагогического образования в федеральных университетах /В.Ф. Габдулхаков. – Текст: непосредственный. // Сборник тезисов профессорского форума. - 2019. - С. 162-164.
2. Габдулхаков В.Ф., Зиннурова А.Ф., Гарифуллина А.М., Егорова З.Р., Павлова Л.Д. Менторинг в работе по развитию инновационной деятельности студентов // Современные проблемы науки и образования. – 2023 – № 1; URL:<https://science-education.ru/ru/article/view?id=32401>(дата обращения: 01.02.2023).
3. Гарифуллина, А.М., Башинова, С.Н. Научные основы менторинга в системе дошкольного образования Российской Федерации / А.М. Гарифуллина, С.Н. Башинова. – Текст : непосредственный// Казанский педагогический журнал: научный журнал. № 6. - 2019. С.89-93.
4. Гарифуллина, А.М. Реализация научных основ менторинга в американской системе дошкольного образования /А.М. Гарифуллина. – Текст: непосредственный// Вестник Северо-Кавказского Федерального университета: научный журнал. - 2020. С. 179-185.
5. Гарифуллина, А.М. Менторинг – тайм-менеджмент для дошкольной организации в условиях цифровизации образования Российской Федерации /А.М. Гарифуллина. – Текст: непосредственный // Вестник Северо-Кавказского Федерального университета: научный журнал. - 2021. С. 172-176.
6. Гарифуллина А.М. Менторинг – инструмент для системы высшего педагогического образования Российской Федерации / А.М.Гарифуллина // Проблемы современного педагогического образования: сборник научных трудов. - №71(1). Вып.71. Ч.1. – Ялта: «РИО Гуманитарно-педагогическая академия». - 2021 г. – С 100-103.
7. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ / Гоулман Д. – Москва: Манн, Иванов и Фербер, - 2018. – 380 с. Текст: непосредственный.
8. Гоулман Д., Бояцис Р., МакКи Э. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Д. Гоулман, Р. Бояцис, Э.МакКи. – Москва: Альпина Паблишер, - 2017. – 420 с. Текст: непосредственный.

REFERENCES

1. Gabdulhakov, V.F. O tekhnologiyah pedagogicheskogo obrazovaniya v federal'nyh universitetah (About technologies of teacher education at federal universities) / V.F. Gabdulhakov. — Tekst : neposredstvennyj. // Sbornik tezisov professorskogo foruma. - 2019. S. 162-164.
2. Gabdulhakov V.F., Zinnurova A.F., Garifullina A.M., Egorova Z.R., Pavlova L.D. Mentoring in the work on the development of innovative activities of students // Modern problems

of science and education. - 2023 - No. 1; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=32401> (date of access: 01.02.2023).

3. Garifullina, A.M., Bashinova, S.N. Nauchnyeosnovymentoringa v sistemedoshkol'nogoobrazovaniyaRossijskojFederacii (Scientific foundations of mentoring in the preschool education system of the Russian Federation) / A.M. Garifullina, S.N. Bashinova. — Tekst : neposredstvennyj // Kazanskijpedagogicheskijzhurnal: nauchnyjzhurnal. № 6. - 2019. S.89-93.

4. Garifullina, A.M. Realizaciya nauchnyh osnov mentoringa v amerikanskoj sistemedoshkol'nogoobrazovaniya (Implementation of the Scientific Foundations of Mentoring in the American Early Childhood Education System) /A.M. Garifullina. – Tekst: neposredstvennyj // VestnikSevero-KavkazskogoFederal'nogouniversiteta: nauchnyjzhurnal. - 2020. S. 179-185.

5. Garifullina, A.M. Mentoring – tajm-menedzhment dlya doshkol'noj organizacii v usloviyah cifrovizacii obrazovaniya Rossijskoj Federacii (Mentoring - time management for a preschool organization in the context of digitalization of education in the Russian Federation) /A.M. Garifullina. – Tekst: neposredstvennyj // VestnikSevero-KavkazskogoFederal'nogouniversiteta: nauchnyjzhurnal. - 2021. S. 172-176.

6. Garifullina A.M. Mentoring – instrument dlya sistemy vysshego pedagogicheskogoobrazovaniya RossijskojFederacii (Mentoring is a tool for the system of higher pedagogical education in the Russian Federation) / A.M.Garifullina // Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya: sborniknauchnyhtrudov. - №71(1). Vyp.71. CH.1. – YAlta: «RIO Gumanitarno-pedagogicheskayaakademiya», - 2021. – S 100-103.

7. Goulman D. Emocional'nyjintellekt. Pochemu on mozhetnachit' bol'she, chem IQ (Emotional intelligence. Why it can matter more than IQ) / Goulman D. – Moskva: Mann, Ivanov i Ferber, 2018. – 380 s. Tekst : neposredstvennyj.

8. Goulman D., Boyacis R., MakKi E. Emocional'noeliderstvo: Iskusstvoupavleniyalyud'minaosnoveemocional'nogointellekta (Emotional Leadership: The Art of Managing People Based on Emotional Intelligence) / D. Goulman, R. Boyacis, E.MakKi. – Moskva: Al'pinaPablisher, 2017. – 420 s. Tekst : neposredstvennyj.

УДК -378

КОНТРОЛЬ КАК ФУНКЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Маркова Надежда Григорьевна,

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики им. З.Т. Шарафутдинова, Набережночелнинский государственный педагогический университет
Набережночелнинский Государственный педагогический университет, г. Набережные
Челны, Россия, Татарстан

Башарова Наталья Леонидовна

магистр, ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет»г. Набережные Челны, Россия, Татарстан

Аннотация: В статье авторы раскрывают роль контроля как функции управления, поскольку это важный вопрос, который поднимается в области современного образовательного процесса. Требования к организации контроля значительно возросли, диктуется необходимость: подойти с особой тщательностью, именно, к системе контроля как функции управления. Авторы подчеркивают, что контроль как функция является способом

получения обратной связи, позволяющий иметь регулярную достоверную информацию о текущем состоянии дел в образовательной организации, ориентировать на устранение недочетов и повышение качества образовательной деятельности

Ключевые слова: контроль, образовательная организация, функция управления и др.
CONTROL AS A MANAGEMENT FUNCTION IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

Markova Nadezhda Grigoryevna

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Z.T. Sharafutdinov Department of Pedagogy, Full member of the Academy of Pedagogical and Social Sciences, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University

Basharova Natalia Leonidovna

Master's Degree, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University,
Naberezhnye Chelny.

Abstract:In the article, the authors reveal the role of control as a management function, since this is an important issue that is raised in the field of modern educational process. The requirements for the organization of control have increased significantly, the need is dictated: to approach with special care, namely, the control system as a management function. The authors emphasize that control as a function is a way of receiving feedback that allows you to have regular reliable information about the current state of affairs in an educational organization, focus on eliminating shortcomings and improving the quality of educational activities

Keywords:Control as a management function in an educational organization

Актуальность данной работы обусловлена событиями, происходящими в системе современного образования и мире в целом. Можно с уверенностью сказать, что уровень современного образования должен соответствовать требованиям, которые диктует сегодня научно-технический прогресс как в российском обществе, так и в мире. Поиски выхода из данной ситуации, на наш взгляд приведут к переходу к новой образовательной, современной программе, суть которой будет заключаться в том, чтобы дать возможность каждому гражданину формировать, а затем реализовать в полной мере свои лучшие качества такие как творческое мышление, креативность, готовность к межкультурному взаимодействию, умение находить нестандартные решения в стандартной ситуации.

Объектом работы обозначим процесс организации контроля как важной функции управления, а предметом – условия осуществления функции контроля как управления в образовательной организации. Поставленная цель предполагает рассмотрение механизма контроля, как функции управления в условиях общеобразовательной организации. Для достижения цели необходимо решение следующих задач, а именно: -рассмотреть теоретический аспект функциональных областей управления общеобразовательной организацией; - кратко охарактеризовать внутренний и внешний контроль в общеобразовательном учреждении; -определить содержание и современные требования к технологии контроля в общеобразовательном учреждении.

Определяя контроль предметом научного изучения целесообразно рассмотреть путь исторического развития, где изначально существовало представление о контроле как о способе проверки правдивости и достоверности документов, сообщений и т. д. Далее, контроль трактовали, как своего рода проверку соблюдения и выполнения нормативных

документов, соответствия действий поставленным целям, планам и решениям. Очевидно, что ранее контроль представлял собой надзорную функцию.

Прежде чем говорить о контроле, как о функции, то в теории управления пока не сложилось единого мнения по вопросу определения категории «функции управления», а те, что исследовали, определили её, как определенного вида деятельность, имеющую ряд различий по целям, видам работ, информационному обеспечению, т.е. неизбежно соотнося функцию управления с самим процессом управления [1].

Основная задача образования сегодня, создать условия нормального развития в каждом человеке индивидуальных способностей, которые помогут адаптироваться в современном обществе и позиционировать себя как значимого гражданина.

В текущий момент, повышение уровня качества в любой отрасли народного хозяйства, остаётся стратегической задачей. Не стала исключением и педагогика, где уровень этого качества обозначен как противоречие между потребностями общества, экономики, производства и системой образования, которая не в состоянии удовлетворить эти потребности.

Рассматривая функциональные области образовательного учреждения, отметим особо значимые для исследуемой системы контроля: подготовка, имеющаяся база знаний, умений и навыков учащихся; устоявшееся мировоззрение учащихся, основы самовоспитания учеников, их мотивация, социальные навыки и т.д. Вышеназванные области, как правило являются общими для всех учреждений образования.

Для того что бы система контроля стала стабильной и работоспособной, она должна быть направлена, прежде всего, на преобразование всего образовательного сообщества, считает А.В. Шорникова, обеспечивая согласованные действия между всеми процессами функционирования и дальнейшего развития педагогической системы в целом [2].

Развивающая направленность внутреннего контроля, ориентированного на развитие объекта саморазвития и контроля, будет выделяться только при условии, если субъект контрольной деятельности осознает сам и создаст условия для осознания данного факта всеми членами педагогического состава назначения своей деятельности, т.е. взаимодействия между внешним и внутренним контролем.

При этом отметим, что непосредственно внутренний контроль и будет той системой стратегической направленности, которому присуща корректность и гибкость, простота, экономичность и т.д. Именно, система внутреннего контроля должна быть выстроена с учетом потребности образовательного учреждения в этой деятельности, своевременно опираясь на научные идеи и теории, разработанные в условиях социального управления в различных областях знаний, согласованных перспективных планов контрольной деятельности, на основании которых выстроена существующая модель образовательного учреждения.

При составлении плана контрольных мероприятий, необходимо очертить основной круг в жизнедеятельности образовательного учреждения и самую «узкую» область, охватываемую контрольными действиями, по которому в дальнейшем и будет производиться сравнение ожидаемых и существующих результатов деятельности образовательного учреждения.

Рассматривая функции системы контроля, отметим контроль за существующим планированием деятельности учреждения, дальнейший анализ, оценка и корректировка имеющегося состояния и результатов непосредственно образовательного процесса, а также анализ обучающей и воспитательной деятельности персонала педагогического коллектива

контроль за состоянием образовательной среды, за экономией запасов и затрат материальной базы и т.д.

Основными объектами контроля обозначим режим санитарной гигиены; область охраны труда и техники безопасности; оценку качества образования, поддержание здоровья коллектива учащихся и педагогов на должном уровне, а также нормативно-правовое сопровождение образовательной деятельности, качество делопроизводства, профессиональное мастерство педагогического коллектива, контрольно-оценочную и контрольно-финансовую деятельность и другие.

Требования ко всем элементам контрольной деятельности, позволят сформировать непосредственно само понимание изучаемого процесса, т.е. цели, содержания, формы организации, условий и ресурсов, которые будут подчинены цели контрольной деятельности, основываясь на традиционных ценностях самого учреждения образования, как системы.

Сравнение фактически полученного результата работы с ожидаемым и определяет цель контроля, которая позволяет учитывать возможности системы контроля и одновременно будет удовлетворять поставленным задачам, которые в своё время и определяют состояние взаимодействия: а, именно, кто за что отвечает, где и когда происходит, как и в какой форме преподносится и др. субординационные связи.

Таким образом, констатируем тот факт, что рассмотренные выше необходимые составляющие системы контроля существуют только при условии тесного взаимодействия между собой и работают на повышение качественных свойств всей системы контроля, в целом и планирования, организации и руководства контролем, в частности.

Те условия, которые созданы текущей ситуацией для контрольной деятельности, можно разделить на внешние и внутренние. Если к первым можно причислить учёт потребностей заказчиков и выявление новых возможностей, то во втором случае не стоит исключать из вида результаты контрольной деятельности членов коллективов, как педагогов, так и учащихся, в том числе управленческие решения, которые в итоге приведут к достижению, стратегических, оперативных и тактических целей и задач.

Результаты исследуемой деятельности, должны стать безоговорочным её итогом, принимаемой всеми членами коллектива образовательного учреждения. Выполнение требования, обеспечивающего высокое качество образования, объективно ориентирует на необходимость адекватного оценивания степени его эффективного достижения.

Мониторинг, можно назвать основной проблемой современного образования, так как не всегда требуемое совпадает с действительным положением дел и фактическим его результатом, а отражение результатов контроля, непосредственно процедурой получения информации о результатах учебной деятельности, должно стать конкретным и современным, считает Е.В. Позднякова [3].

Свод требований, представляющий собой на федеральном уровне государственный образовательный стандарт, является неотъемлемым документом, при осуществлении образовательной деятельности вообще, и при осуществлении различных программ образовательного назначения, будь то начальное общее, основное общее и другие направления, которые осуществляют саму деятельность в области образования.

Контроль качества образовательного процесса определяется несколькими смысловыми понятиями, а, именно, контролем свойств, которые являются существенными и отличают один предмет от другого и контролем степени ценности, т.е. результата в соответствии с тем, какими они должны быть. В этом случае, отметим тот факт, что оба смысловых поля взаимосвязаны и второе вытекает из первого, т.е. степень ценности

характеризуется наличием определённых параметров и только после этого уровнем их реализации.

Предпринимая попытки ввести в систему контроля, такое понятие, как качество, на наш взгляд основного из критериев процесса образования, необходимо отразить в нём условия, используемые ресурсы, в конечном итоге полученные результаты, которые согласно нормативно-правовым актам в этой области [4], определяют их наличие в составе образовательных программ, а также в процессе проведения контрольных мероприятий, производить соизмерение вышеназванной степени ценности или достоинства и т.п., принимая во внимание значение понятия качество.

В противном случае, при выявлении отсутствия в составе системы контроля, каких-либо условий или результатов, отражённых в стандартах образовательного кластера, непосредственно сама система управления перестаёт быть объектом, другими словами, контроль перестаёт быть инструментом реализации принципов управления, направленных на результат.

Выполнение функции контроля ставит перед собой цель и соответствующие задачи контроля, которые в целом и должны определять его функции. Перечислим важные функции контроля: выделяем *гностическую, то есть* познавательную функцию контроля, позволяющую систематизировать полученные данные, их проанализировать и осмыслить, и осваивать полученный положительный опыт, при этом понять причины недостатков, обнаруженных в образовательной организации; *оценочную* функцию контроля, которая обеспечивает возможность объективного оценивания фактических данных в образовательном процессе; *регулятивную, то есть* стимулирующую функцию контроля мы характеризуем как способ формирования чувства ответственности и поиск продуктивных способов для организации образовательной деятельности; *организующую* функцию контроля мы расцениваем как возможность выполнять намеченный план и принимать оптимальные решения, которые должны способствовать улучшению организации всех видов работы (учебной, методической, научной, воспитательной, исследовательской), координировать действия по обеспечению качества в образовательном процессе, ориентировать участников образовательного процесса на планомерное, ритмичное, рациональное распределение своих усилий, времени и ресурсов; *интегративную* функцию контроля можно охарактеризовать как совокупность основополагающих принципов контроля — это принцип системности, полноты и комплексного характера контроля, соблюдение которых позволяет достигать высокое качество в образовании, решении всех видов задач; *прогностическую* функцию контроля рассматриваем как выстраивание траектории на получение успеха в принятии решений стратегических задач, связанных с управлением в образовательной организации и построением прогностических моделей.

Таким образом, рассматривая контроль в образовательном учреждении, как функцию управления, можно однозначно назвать его важнейшим инструментом непрерывного совершенствования образования и основным из источников информации для принятия управленческих решений.

ЛИТЕРАТУРА

1. Соколова, Е.В. Модернизация российской системы образования в современных условиях развития общества / Е.В. Соколова // Дельта науки. 2020. № 1. С. 82-84.
2. Шорникова А.В. Актуальные проблемы государственного управления в сфере дошкольного образования // Научный альманах. 2021. № 1-1 (75). С. 171-174.

3. Позднякова Е.В. Государственное управление образованием. Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского. Юридические науки. – 2021. – Т. 7 (73). № 3. Ч. 1. – С. 37-40.

4. Государственная программа Российской Федерации «Развитие образования» С изменениями и дополнениями от: 22 февраля, 30 марта, 26 апреля, 11 сентября, 4 октября 2018 г., 22 января, 29 марта 2019 г. (дата обращения 28.03.2023). <https://docs.edu.gov.ru/document/3a928e13b4d292f8f71513a2c02086a3/download/1337>.

МРНТИ 14.25.09

ОҚШАУЛАНҒАН БАЛАЛАР МӘСЕЛЕСІМЕН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫС ЖАСАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Сембиева Гульмира Махамбетовна,
педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда
Сембиева Кулайша Махамбетқызы

Қызылорда облысы, Шиелі ауданы 219 Б. Алтынсарин атындағы орта мектеп

Аңдатпа. Көптеген психологтар мен мұғалімдерді бала ұжымда өзін артық адам ретінде сезінбеуі үшін қалай көмектесуге болатындығы туралы сұрақтар мазалайтыны анық. Бірақ ең маңызды және қиын сұрақ: баланың оқшаулануынан қалай аулақ болуға болады және жағдай қиын болған жағдайда не істеу керек?

Мақала, оқшауланған балалармен психологиялық жұмыс жасаудың ерекшеліктеріне арналған. Біз білетіндей, кез-келген сыныпта, кез-келген балалар немесе жасөспірімдер тобында құрдастары қабылдамайтын балалар кездеседі. Құрдастары үшін олар сырттан келген бала ретінде қабылданады және топтан тыс шығарылады. Айта кету керек, жас кезінде пайда болған оқшаулану болашақта баланың жасөспірім кезеңінде де, ересек өмірде де қауіпті салдарларға алып келуі мүмкін. Балада әлеуметтік өзара әрекеттесу қиындықтары болған кезде, жағдай шын мәнінде ауыр сипатқа ие болады.

Кілт сөздер: оқшаулану, қарым-қатынас, қудалаушы, агрессор.

ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ПРОБЛЕМОЙ ИЗОЛИРОВАННЫХ ДЕТЕЙ

Сембиева Гульмира Махамбетовна,
магистр педагогических наук, преподаватель
Кызылординский университет имени Коркыт ата, Кызылорда
Сембиева Кулайша Махамбетовна

219 Средняя общеобразовательная школа имени Б. Алтынсарина Шиелийского района Кызылординской области

Аннотация. Что многих психологов и педагогов волнуют вопросы, как помочь ребенку не чувствовать себя лишним в коллективе. Но самый главный и сложный вопрос: как избежать изоляции ребенка и что делать, если ситуация сложная?

Статья посвящена особенностям психологической работы с изолированными детьми. Как известно, в любом классе, в любой группе детей или подростков есть дети, которых не

принимают сверстники. Для своих сверстников они воспринимаются как аутсайдеры и исключаются из группы. Следует отметить, что изоляция, возникающая в раннем возрасте, может привести к опасным последствиям в будущем, как в подростковом, так и во взрослом возрасте. Когда у ребенка возникают трудности с социальным взаимодействием, ситуация становится действительно серьезной.

Ключевые слова: изоляция, общение, преследователь, агрессор.

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL WORK WITH THE PROBLEM OF ISOLATED CHILDREN

Sembieva Gulmira Makhambetovna, master of Pedagogical Sciences, teacher

Korkyt ata Kyzylorda University, Kyzylorda

Sembiyeva Kulaisha Makhambetkyzy

219 secondary school named after Y. Altynsarın Shieli district of Kyzylorda region

Abstract. It is clear that many psychologists and teachers are troubled by questions about how to help the child not to feel like an extra person in the team. But the most important and difficult question is: how to avoid child isolation and what to do if the situation is difficult?

The article is devoted to the peculiarities of psychological work with isolated children. As we know, in any class, in any group of children or teenagers, there are children who are not accepted by their peers. To their peers, they are perceived as an outsider and excluded from the group. It should be noted that isolation that occurs at a young age can lead to dangerous consequences in the future, both in adolescence and in adulthood. When a child has difficulties with social interaction, the situation becomes really serious.

Key words: isolation, communication, persecutor, aggressor.

Білім беру мекемесінде жиі кездесетін мәселелердің бірі – кейбір балалардың құрдастары және қоршаған ортадағы адамдармен қарым-қатынас орната алмауы себебінен оқшаулануы. Көбінесе балалардың бұл санаты мектептегі құрдастарының қудалауына ұшырайды.

Бұл мектеп сыныбының ішінде балалар иерархияның болуын болжайды, осыған сәйкес балалар өздерінің танымалдылығына байланысты белгілі бір позицияларды алады. Төменгі позициядағы бала өз құрдастарынан моральдық қорлауға, келеке-мазаққа және жиі жыртылған киім немесе оқулықтар түрінде физикалық зақымға, түрлі жарақаттарға ұшырайды.

Әдетте сыныптағы бір немесе екі адам сыныптастарын қудалаудың немесе белсенді оқшаулатудың бастамашысы болады. Оларға қандай да бір себептермен сыныптастарының біреуі ұнамаған жағдайда, олар оны мазақ етіп, топқа қоспай, қудалайды. Оқшаулау процесі өте ерте жастан басталады: бірінші сыныптағы екінші немесе үшінші тоқсанда сыныпта кімнің оқшауланғанын және оны қудалаудың бастамашысы кім екені белгілі болады. Ұлдар ұлдарды да, қыздарды да қудалаудың бастамашысы болып табылады, ал қыздар көбінесе қыздарға шабуыл жасайды. Көбінесе біреуді қудалаудың негізі – өзін көрсетіп, ерекшеленуге деген ұмтылыс. Өте сирек жағдайда ғана құрдасын қудалау – бұл бір нәрсе үшін жеке кек алудың нәтижесі. Сол себепті, сынып балаларымен психологиялық жұмыс жасаған кезде осы мәселелерді ескеру қажет [1].

Егер, кез-келген қудалаудың негізі өзін-өзі бекітуге және ерекшеленуге және сол арқылы құрдастар тобында беделге ие болуға деген ұмтылыс болса, онда жағдайдың негізгі

арандатушылары оқшауланған баланың өзі емес, оқшаулануына себеп болған оның бастамашылары мен қостаушылары болып табылады.

Топтан қудалаудың бастамашылары мен қостаушылар көбінесе бұрын физикалық немесе эмоционалдық зорлық-зомбылықтан аман қалған балалар, мүмкін қазіргі уақытта өз отбасында зорлық-зомбылыққа ұшыраған. Көбінесе қудалаушы бұл әрекетті ата-анасынан немесе отбасының басқа мүшелерінен үйренеді. Қудалаудың бастамашылары келесідей сипатқа ие болуы мүмкін:

- сыныпта көшбасшы болуға үміткер белсенді, көпшіл балалар;
- өзін-өзі растау үшін жауапсыз құрбанды тапқан агрессивті балалар;
- барлық жағдайда назарда болуға тырысатын балалар;
- өзгелерге артықшылық сезімімен қарауға дағдыланған, барлығын «өз» және «бөтен»

деп бөлетін балалар;

- ымыраға келгісі келмейтін максималистер (әсіресе жасөспірім кезінде) [2].

Жоғарыда айтылғандай, бір адам қудалаудың бастамашысы болса, қалғандары олардың қостаушылары. Олар оқшауланушының сәтсіздіктеріне қуана күледі, оны итеру, қорлау немесе елемеу мүмкіндігін жіберіп алмайды және оны өз ойындарына қабылдағысы келмейді. Олардың бұл әрекетінің себептері келесідей:

Біріншіден, жігіттердің көпшілігі табын деп аталатын сезімге бағынады: «бәрі барды, мен де бардым, бәрі итерді, мен де итердім». Бала не болып жатқанын ойламайды, ол жай ғана жалпы іс-әрекетке қатысады.

Екіншіден, кейбіреулер мұны сынып жетекшісінің ықыласына ие болу үшін жасайды.

Үшіншіден, көңіл көтеру үшін ғана қудалау процесіне қатысады.

Төртіншіден, балалардың қудалаудың бастамашыларына еру себебі, оларға қарсы шығудан қорқуы.

Қудалауды қостаушы балалардың келесі психологиялық сипаттамаларын ажыратуға болады:

- олар басқалардың ықпалына оңай беріледі, бастамашыл емес.
- әрдайым конформисттер ережелерді, белгілі бір стандарттарды ұстануға тырысады.
- болып жатқан оқиғалар үшін жауапкершілікті мойындауға бейім емес.
- көбінесе үлкендердің қатаң бақылауына ұшырайды.
- өзімшіл, өздерін басқа біреудің орнына қоюды білмейді, олардың мінез-құлқының

салдары туралы ойлауға бейім емес.

- олар өз-өздеріне сенімді емес.

- қорқақ және ашулы.

Мектеп қабырғасындатоптан оқшауланған баланы іздеуге көп уақыт кетпейді, олар көбіне жаңа топта өзін бағдарлай алмайды, өзін көрсете алмайды. Оқшаулану жағдайы біртіндеп бала мінез-құлқына себеп болады: олар қабылданған ережелерді бұза бастайды, импульсивті және ойланбастан әрекет етеді [3].

Бір қызығы, кез-келген нәрсе оқшауланудың себебі болуы мүмкін. Көбінесе отбасында жалпыға бірдей көрінетін құндылықтарда өскен балалар қудалаушыларға қарсы тұра алмайды. Мұндай балалар ұзақ уақыт құрдастарының эмоционалды және физикалық зорлық-зомбылығына үнемі ұшырауы мүмкін. Егер бала мұғалімдерден де, оның отбасынан да қолдау таппаса, оқшауланған баланың жағдайы өзін-өзі өлтірумен аяқталуы мүмкін (мұндай жағдайлар көп). Бірде-бір бала өзіне деген немқұрайдылыққа лайық емес, кез-келген бала ерекше және өзінің қадір-қасиетіне ие. Бірақ балаға командада өзінің күшті жақтарын көрсету оңай емес, өйткені құрдастары оның әлсіз жақтарын ашуға үнемі дайын.

Ата — аналар баласының оқшауланғанын қалай білуіне болады?

1. Үй тапсырмасы жасалса да, мектепке барғысы келмейді.
2. Сыныптастар туралы аз айтады, іс жүзінде ешкім туралы айтпайды.
3. Егер ол ауырып қалса, қуанады.
4. Үй тапсырмасын білу үшін ешкімге қоңырау шалуды білмейді немесе қаламайды.
5. Сыныптастарының ешқайсысы қоңырау шалмайды, қонаққа келмейді.
6. Өзі де ешкімді шақырмайды, тіпті туған күніне де.
7. Мектептен қашады.
8. Кейде денесінде жарақаттар пайда болады, олардың қайдан пайда болғандығы туралы ол «білмейді», не айтпайды.

9. Бала ұқыпты болса да, оның заттары жоғалып, тез бұзылады.

Ата-аналардың бәрін бірден түсінуге тырысуы және, ең бастысы, қудалаушыларды жазалау бастауыш мектепте белгілі бір салмаққа ие. Бала бірден автоматты түрде жәбірленушіге айналады. Қудалаушы балалар неғұрлым күрделі әрекет ете бастайды, егер ол тағы бір рет өзіне деген қорлауды тоқтатса, қырғынға ұшырауы мүмкін. Жағдайлардың 85%-ы өз уақытында осындай мәселені шеше алмаған ата-аналардың балалары сыныпта шеттетіледі. Алайда істі өз бетімен жіберуге болмайды [2].

Оқшауланған балаға қалай көмектесеміз?

1. Баланың сыныптағы жағдайы жасөспірімге дейін 90% мұғалімнің оған қалай қарайтынына байланысты. Сондықтан, егер бала сыныптастарымен қарым-қатынаста болмаса, мұғалім басқа балаларға оның сынып үшін маңызды және қажет екенін көрсете отырып, мәселені шеше алады.

2. Егер сыныптастарының арасында оқшауланған баланың қорғаушысы болса. Кейде қорғаушының пайда болуы жағдайды түбегейлі өзгерте алады (әсіресе егер бірнеше қорғаушылар болса немесе сыныпта олардың пікірлері ескерілсе) – қудалаушылардың көпшілігі оқшауланған баланы жайына қалдырады.

3. Балаға мінез-құлықтың жаңа стереотиптерін дамытуға көмектесу. Баланы жағдайға дұрыс жауап беруге үйрету керек.

4. Мұғалім балаларға әр адамның лайықты және кемшіліктері бар екенін түсіндіруі керек. Сондай-ақ, балаларға адамдар әрқашан басқалар қалағандай боламайтынын түсіндіру керек. Мұғалім жағдайды бөлек пысықтап, оқшауланған бала және оның қудалаушыларымен айналысуы керек, қажет болған жағдайда олардың ата-аналарын мектепке шақырып және бірлескен күш-жігермен балаларға ұжымдағы тәкаппар және қорлайтын мінез-құлықтың қолайсыз екенін түсіндіруі керек.

5. Белгілі қабілеттері бар балаларды үйірмеге беруді қадағалау. Онда баланың қабілеттері бағаланады. Ұқсас қабілеттері бар балалармен қарым-қатынас жасай отырып, сенімді досқа айналады және мұғалімнің қолдауына ие болады.

6. Ата-аналар әр мүмкіндікте баласының қадір-қасиетін атап өтуі керек. Мақтауға, баласына таңданбауға және баланың өзіне ата-анасының көзімен қарайтынын ұмытуға болмайды.

Шартты түрде, оқшауланған балаларға ұжымда аз сөйлейтін, достары аз, сыныптың (мектептің) қоғамдық өміріне қатысқысы келмейтін, көбінесе ұжымдық ойындарға қатыспайтын балаларды жатқызуға болады, бірақ бұл оларды құрдастары қабылдамайды дегенді білдірмейді, жоқ, бұл олардың жеке таңдауы. Бұндай балалар сыныптастарын қудалаудың сирек нысаны болып табылады, оларды оңай орнына қоюға болады, бірақ мұғалімдермен күрделі қақтығыстар болуы мүмкін.

Жалпы оқшауланған баламен жұмыс жасаудағы психологтың міндеті – сынып жетекшісімен және ата-аналармен өзара әрекеттесу. Сонымен қатар, ол ақпарат жинауды

жүзеге асыруы керек. Осы мақсатта психолог оқушыларды үзілістер мен сабақтарда бақылап отыруы қажет, әр сыныпта үнемі (жылына екі рет) социометриялық сауалнама жүргізілуі міндетті. Ең үлкен алаңдаушылық-ешқандай таңдау жасамаған балалар – олар қауіп тобын құрайды. Нәтижелер сынып жетекшілерімен талданады және талқыланады [4].

Сыныпта оқшауланудың алдын алу үшін балалармен тәрбие жұмысын олардың мектепте болған алғашқы күнінен бастап бастау керек. Әрине, мұнда жетекші рөл сынып жетекшісіне және психологқа беріледі. Ең алдымен, балаларды үзіліс кезінде бір-бірімен өзара әрекеттесуге үйрету керек. Балалардың агрессиясымен байланысты ең үлкен қиындықтар, егер сыныпта агрессивті мінез-құлыққа бейім балалар болса, пайда болады. Мұндай балалар бірге ойнауды білмейді. Кез-келген бірлескен ойын, тіпті рөлдік ойындар бірлесіп жұмыс жасаудың таптырмас әдісі.

Өмірде кез-келген бала қатысушы болмаса да (бастамашы, жәбірленуші, қудалаушы), кем дегенде мектепте ғана емес, лагерьде, аулада, саяжайда да қудалаудың бақылаушысы болады [5]. Егер құрдастары баланы жазаласа және ересектер оларға мұны істеуге мүмкіндік берсе, оған сенім артуды, дос болуды және өмір сүруді үйрену өте қиын болады. Көптеген жағдайларда басқалардың қатыгездігі мен немқұрайлылығы баланың жан дүниесінде реніш пен кек алуды тудырады. Тек уақтылы қорғау және басқалардың қолдауы баланың жеке басын қорлаудың теріс салдарынан қорғайды.

Баланы теріс тәжірибелерден толығымен қорғауға тырыспау қажет. Күнделікті өмірде ашуланудан, реніштен немесе қатыгездіктен аулақ болу мүмкін емес. Балаларды агрессорларға ұқсамай қарсы тұруға үйрету керек. Бала «жоқ» деп айта білуі керек, жолдастарының арандатуына бой алдырмауы керек, сәтсіздіктерге әзілмен қарауы керек және кейде өз бетінше түсінуден гөрі ересектерді өз мәселесіне қатыстыру дұрысырақ екенін білуі керек.

Оқшауланған балаларға көмектесу оңай және қысқа жұмыс емес, мұнда бірнеше іс-шараларды орындау қажет. Психологтың оқшауланған баламен жұмысында шыдамды және сенімді одақтастар — мұғалімдер мен ата-аналар болуы керек. Өкінішке орай, ата-аналардың түсінбеушілігі және мұғалімнің әрекетсіздігі үмітсіздікке әкелуі мүмкін – психологтың жалғыз өзі сыныпта оқшаулану мәселесін шешуі қиын. Кейде баланың бастауыш мектептен орта мектепке ауысуын күтуге тура келді, ол бірінші кезеңде тек жеке сабақтармен шектелді. Бірақ жағдай қаншалықты үмітсіз болса да, психологтың міндеті — оқшауланған балаға көмектесу үшін қолдан келгеннің бәрін жасау.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учебное пособие для вузов – М.: Академический проект, 2000. – 624 стр.
2. Акимова Г.Е., Как помочь своему ребенку: Справочник для неравнодушных родителей. – Екатеринбург: У-Фрактория, 2004;
3. Дубовская Е.М., Тихомандрицкая О.А. О стратегиях работы психолога в школе // Социальная психология: Хрестоматия / Сост. Е.П. Белинская, О.А. Тихомандрицкая – М, 2006
4. Кравцова М.М., Дети-изгои. Психологическая работа с проблемой. – М: Гекнезис, 2005
5. Оклендер В. Окна в Мир ребенка: Руководство по детской психотерапии. М.: Независимая фирма "Класс", 1997.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Маркова Надежда Григорьевна

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики им. З.Т. Шарафутдинова, действительный член Академии педагогических и социальных наук, ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет»

Гагарина Джамиля Анверовна

Аспирант кафедры педагогики имени З.Т.Шарафутдинова, ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет»

Аннотация: Статья описывает возможности модернизации воспитательно-образовательного пространства дошкольного образовательного учреждения, систему организации жизнедеятельности будущих первоклассников, соответствующую социальным потребностям детей, находящимся на пороге перехода от дошкольного к школьному обучению.

Ключевые слова: уклад, игра, учение, тренировка; обучение в движении.

MODERN APPROACHES TO PRESCHOOL EDUCATION

Markova Nadezhda Grigoryevna

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Z.T. Sharafutdinov Department of Pedagogy, Full member of the Academy of Pedagogical and Social Sciences, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University

Gagarina Jamila Anverovna

Postgraduate student of the Z.T. Sharafutdinov Department of Pedagogy, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University

Abstract: The article describes the possibilities of modernization of the educational and educational space of the kindergarten group, as well as the system of organizing the life of future first-graders, corresponding to the social needs of children who are on the verge of transition from pre-school to school.

Keywords: way, game, doctrine, training; training in the movement

Система дошкольного образования, предполагает постоянное обновление, как игровых педагогических средств, так и приоритетов, направлений, наиболее актуальных для дошкольников.

Задача специалистов дошкольного образования при переходе дошкольников к новой ступени обучения, осуществлять поиск и реализацию новых современных средств и подходов организации детской деятельности.

Система организации деятельности дошкольника была описана Бугрименко Е.А., Поливановой К.Н. - специалистами лаборатории Б. Д. Эльконина и апробирована в рамках деятельности дошкольных учреждений России, в том числе и в городе Набережные Челны, на базе Лицея № 36 «Золотая горка». Собран бесценный педагогический опыт

построения модели единого образовательного пространства для формирования детской инициативности и самостоятельности, для развития уверенности ребенка в себе и его творческих способностей, обеспечения плавного вхождения в систематическое обучение.

Однако, благодаря изучению и анализу опыта многих учреждений нашего города мы выяснили, что познавательное пространство может быть более эффективным, если оно не ограничивает движений ребенка, позволяет строить деятельность дошкольников на принципах взаимопомощи, позитивного взаимодействия.

Данные утверждения обоснованы необходимостью оторвать детей от привычных столов, так как снижение двигательной активности детей негативно отражается на функциональном состоянии дошкольников. Доктор медицинских наук и педагог Базарный Владимир Филиппович разработал теорию «Обучение в режиме сенсорной свободы и психомоторного раскрепощения», благодаря которой ещё в прошлом веке были внедрены здоровье-сберегающие технологии в образовательных учреждениях России. Желание видеть свободное, раскрепощённое в движении познавательное пространство для детей подкрепляется примерами произведений искусства. На картине русского художника Н.П. Бельского «Устный счёт», написанной в 1895, мы видим, как дети в движении решают поставленную перед ними задачу, сидит только учитель, а дети, размышляя, передвигаются по классу.

Таким образом, обучение дошкольников в движении обусловлено уже апробированными научными теориями и историческими примерами, но в современном обществе, является ещё более актуальной задачей.

Организовать обучение дошкольников на принципах сенсорной свободы и психомоторного раскрепощения помогают новые игровые средства, которые предлагают производители и разработчики современных игр.

Образовательная деятельность ребенка в старшем дошкольном возрасте, может стать более эффективной, здоровье-сберегающей и мотивирующей к учебной деятельности, если соблюдать следующие условия:

- Организация пространства для детской деятельности (игровое поле, лаборатория, продуктивная деятельность и другое);
- Введение игровых персонажей, которых дошкольники «обучают» тем или иным умениям;
- Вовлечение детей во взаимодействие по поводу решения коллективных задач, поиска решения проблемной ситуации.

В городе Набережные Челны, педагоги, начиная с 2019 года используют запатентованные в России, обладатели национальной премии «Золотой медвежонок», среди них игры «Цвет, форма, размер», «Медовое сражение», «Слоги», «Гигантская геометрическая мозаика», «Умный бросок» и другие. Данные игровые средства дают возможность нашим педагогам проектировать развивающие занятия с дошкольниками в движении. Дети изучают цвета, форму, соединяя два признака вместе, развивая координацию движений, саморегуляцию, кинестетику, крупную моторику, навыки счета.

Для дошкольников особенно важна мотивация к такому сложному процессу, как обучение грамоте, а для педагогов необходим инструмент, который дает и удерживает интерес ребенка, дает возможность создать детский коллектив на принципах взаимопомощи, позитивного взаимодействия. Так же, у дошкольника появляется важное внутреннее действие: самоопределение по поводу степени активности, включенности в игру. Меняется система отношений дошкольников к процессу получения новых знаний и умений: дошкольник понимает, что знание и умение необходимо для совершения реального действия,

а партнерские взаимоотношения в игровой ситуации - залог успешного решения поставленной задачи.

Положительная динамика показателей готовности детей к школе в тех дошкольных учреждениях, где проводились занятия с использованием метода «Обучение в движении», была представлена на городской педагогической ярмарке «Радуга идей», организованной Управлением дошкольного образования города Набережные Челны совместно с Информационно-методическим центром.

Показатели освоения программного материала детьми дошкольного возраста, обучающимися в 2019-2020 году, имеют более высокий уровень развития познавательной сферы, компонентов учебной деятельности, типологии психического развития по сравнению с выпускниками 2018-2019 года, когда данный проект не был запущен.

Опыт педагогов нашего города показывает, что, расширяя познавательное пространство дошкольников подвижными напольными играми, мы помогаем будущим первоклассникам преодолевать свои страхи («не выполню правильно задание», «не успею», «проиграл, значит ничего не могу» и т.п.), даем силу добиваться результата, не сравнивать свои возможности с возможностями других детей, а самостоятельно стремиться к достижению цели. И главное при этом – каждый ребёнок, в том числе и с особенностями развития, может сказать: «Я справлюсь, я умею, я смогу!».

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бугрименко Е.А., Поливанова К.Н. Рекомендации к построению перехода от дошкольного возраста к младшему школьному возрасту. Красноярск, 1997. 31с.
2. Воронцов А.Б., Цукерман Г.А. Рекомендации по организации перехода ребенка от одной ступени к другой: из начальной школы в основную /Материалы для слушателей курсов. М., 2001. 48 с.
3. Нечаева Л., «К проблеме использования нетрадиционных методик при проведении комплексных занятий в детском саду / Л. Нечаева и др. // Дошкольное воспитание. -М., 1995. - № 1. - С. 10-15.
4. Шишкина, В. А. Движение + движение: Книга для воспитателя детского сада / 12.В.А. Шишкина. М.: Просвещение, 1992. -- 96 с.

LIST OF REFERENCES

1. Bugrimenko E.A., Polivanova K.N. Recommendations to creation of transition from preschool age to younger school age. Krasnoyarsk, 1997. 31 pages.
2. Vorontsov A.B., Zuckerman G.A. Recommendations about the organization of transition of the child from one step to another: from elementary school in the main / Materials for students. M, 2001. 48 pages.
3. Nechayeva L., "To a problem of use of nonconventional techniques when holding complex occupations in kindergarten / Л. Nechayeva, etc.//Preschooleducation. - M, 1995. - No. 1. - Page 10-15.

УДК 378.014.15

ЭТИЧЕСКАЯ НОРМА ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ПРИ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ЧЕСТНОСТИ

Кулмурзаев Нурлан Серикович, к.э.н.

Оразмаханов Жандос Шынжырбаевич, магистр
Кызылординской университет имени Коркыт Ата

Аннотация:

С развитием искусственного интеллекта возникает вопрос об этических нормах его использования. Одна из таких норм - академическая честность, которая предполагает честное выполнение научных и учебных работ. В контексте использования искусственного интеллекта, эта норма обретает новое значение, так как AI может использоваться для подмены авторства и оценивания работ. Поэтому, этическая норма использования искусственного интеллекта в академической среде должна учитывать как возможности, так и риски, связанные с его использованием. Для этого необходимо разработать строгие правила использования AI в образовательных целях, которые бы обеспечивали соблюдение академической честности и защищали авторские права.

Ключевые слова:искусственный интеллект, этические нормы, академическая честность, научные работы

Түйіндеме:

Жасанды интеллекттің дамуымен оны қолданудың этикалық нормалары туралы сұрақ туындайды. Осындай нормалардың бірі - ғылыми және оқу жұмыстарын адал орындауды көздейтін Академиялық адалдық. Жасанды интеллектті қолдану контекстінде бұл норма жаңа мәнге ие болады, өйткені AI авторлықты ауыстыру және жұмысты бағалау үшін пайдаланылуы мүмкін. Сондықтан академиялық ортада жасанды интеллектті қолданудың этикалық нормасы оны қолданумен байланысты мүмкіндіктер мен тәуекелдерді ескеруі керек. Ол үшін академиялық адалдықты сақтайтын және авторлық құқықты қорғайтын AI-ны білім беру мақсатында пайдаланудың қатаң ережелерін әзірлеу қажет.

Түйінді сөздер: жасанды интеллект, этикалық нормалар, Академиялық адалдық, ғылыми жұмыстар

Annotation

With the development of artificial intelligence, the question arises about ethical norms for its use. One of these norms is academic integrity, which assumes honest execution of scientific and educational works. In the context of using artificial intelligence, this norm takes on new significance, as AI can be used to replace authorship and evaluate works. Therefore, the ethical norm for using artificial intelligence in an academic setting should take into account both the opportunities and risks associated with its use. To do this, it is necessary to develop strict rules for using AI in educational purposes that would ensure compliance with academic integrity and protect copyright.

Key words: artificial intelligence, ethical standards, academic integrity, scientific papers

Введение: В последние годы использование искусственного интеллекта (ИИ) стало неотъемлемой частью академической деятельности. Однако, с возрастающей зависимостью от ИИ возникают этические вопросы, в том числе относительно академической честности. Как можно использовать ИИ, не нарушая академическую этику? Какие существуют риски и как их предотвратить? Цель этой статьи - исследовать эту тему и предложить рекомендации.

Использование ИИ для улучшения академической честности: Использование ИИ в академических исследованиях может помочь улучшить их честность. Например, ИИ может использоваться для проверки плагиата в работах студентов и исследователей. Кроме того, ИИ может помочь ускорить процесс проверки на оригинальность работ и выявления подозрительных паттернов.

Однако, использование ИИ может быть источником новых проблем. Например, студенты могут использовать ИИ для создания поддельных работ, которые выглядят оригинальными. Это может затруднить работу преподавателей и нарушить академическую честность. Кроме того, ИИ может использоваться для автоматического перевода работ на другие языки, что может привести к искажению идеи и оригинальности работы.

Рекомендации: Для того чтобы использовать ИИ без нарушения академической честности, необходимо принимать ряд мер. Вот несколько рекомендаций:

- Обучение студентов и исследователей этике использования ИИ.
- Организация мониторинга работы студентов и исследователей для выявления подозрительных паттернов.
- Использование специальных программ для проверки на плагиат, которые могут распознавать использование ИИ.
- Разработка алгоритмов ИИ, которые помогут выявлять поддельные работы и автоматически перевод
- Установка правил и ограничений на использование ИИ в учебных и научных целях. Например, можно запретить использование ИИ для написания всей работы целиком или использование ИИ для сдачи тестов или экзаменов.
- Предоставление студентам и исследователям доступа к надежным источникам информации, чтобы они могли получать точные данные и избегать использования ненадежных источников.
- Обучение студентов и исследователей технике парафразирования и переформулирования текста, чтобы они могли использовать ИИ для получения идей, но не копировать текст напрямую.
- Поддержка исследований и разработок новых методов обнаружения поддельных работ, основанных на использовании ИИ.
- Установление строгих правил по управлению и защите данных, чтобы предотвратить несанкционированный доступ к работам студентов и исследователей, а также защитить конфиденциальность данных.
- Повышение осведомленности студентов и исследователей о вопросах академической честности и важности соблюдения этических норм в своей работе. Это можно достичь путем проведения обучающих мероприятий, семинаров и прочих мероприятий, которые помогут студентам и исследователям понять, что является нарушением академической честности, и как это можно избежать.

Для использования искусственного интеллекта без нарушения академической честности необходимо принимать ряд мер, таких как обучение студентов и исследователей этике использования ИИ, организация мониторинга работы, использование программ для проверки на плагиат, установка правил и ограничений на использование ИИ в учебных и научных целях, предоставление доступа к надежным источникам информации, обучение технике парафразирования и переформулирования текста, поддержка исследований и разработок новых методов обнаружения поддельных работ, установление строгих правил по управлению и защите данных, и повышение осведомленности студентов и исследователей о вопросах академической честности и важности соблюдения этических норм в своей работе.

Принятие этих мер поможет избежать нарушения академической честности при использовании искусственного интеллекта в учебных и научных целях.

Для обучения студентов парафразирования и переформулирования текста можно использовать специализированные программы. На рынке существует много программ для определения перефразирования текста. Вот некоторые из них:

- QuillBot: это программное обеспечение для переформулирования текста, которое использует искусственный интеллект и машинное обучение для предложения новых вариантов текста. Она также имеет функцию проверки на плагиат.
- Spinbot: это онлайн-инструмент для переформулирования текста, который может использоваться для перефразирования фраз или предложений.
- Ginger: это инструмент для проверки грамматики и переформулирования текста. Он может предложить альтернативные варианты для фраз или предложений, которые можно использовать для предотвращения плагиата.
- Paraphrasing-Tool: это онлайн-инструмент для переформулирования текста. Он использует технологию машинного обучения для предложения новых вариантов текста.
- EduBirdie: это платформа для написания академических работ, которая также предлагает услуги переформулирования текста. Это может быть полезно для студентов, которые хотят изменить формулировки в своих работах, чтобы избежать плагиата.

В целом, следует понимать, что этическая норма искусственного интеллекта при академической честности является одним из наиболее актуальных вопросов в настоящее время. Развитие технологий ИИ ведет к появлению новых этических проблем, которые влияют на образовательные процессы и научные исследования. Ключевым моментом является то, что академическая честность и этика должны стать неотъемлемой частью процессов, связанных с использованием ИИ в научных и образовательных целях. Преподаватели, исследователи и студенты должны понимать, что использование ИИ имеет свои ограничения и требует соблюдения определенных правил.

Одним из важных шагов в направлении установления этических норм при использовании ИИ в академических кругах является разработка соответствующих политик и инструкций для всех участников образовательного процесса. Кроме того, необходимо проводить обучающие мероприятия и тренинги, чтобы студенты и преподаватели могли лучше понимать вопросы, связанные с использованием ИИ в академических целях.

В заключение, можно сказать, что этическая норма искусственного интеллекта при академической честности является сложной и многогранной проблемой, требующей внимания и подхода с разных сторон. Важно установить соответствующие нормы и правила для использования ИИ в образовательных и научных целях, чтобы сделать этот процесс более прозрачным и этичным.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ

1. "Artificial Intelligence in Education and Ethics" - https://www.researchgate.net/publication/367420600_Artificial_Intelligence_in_Education_and_Ethics
2. Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. *Nature Machine Intelligence*, 1(9), 389-399.
3. Mittelstadt, B. D., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., & Floridi, L. (2019). The ethics of algorithms: Mapping the debate. *Big Data & Society*, 6(2), 2053951719847738.

4. Brundage, M., Avin, S., Clark, J., Toner, H., Eckersley, P., Garfinkel, B., ... & Zeitzoff, T. (2018). The malicious use of artificial intelligence: Forecasting, prevention, and mitigation. arXiv preprint arXiv:1802.07228.
5. Fjeld, J., Moen, A., & Seierstad, C. (2019). Ethical considerations on the use of artificial intelligence in academic assessment. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 14(2), 83-98.
6. Allen, C., & Wallach, W. (2014). Moral machines: Contradiction in terms or abdication of human responsibility? In *Robot ethics* (pp. 55-69). Springer, Berlin, Heidelberg.

II. САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫ, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

II. ЦИФРОВАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА, ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

МРНТИ: 14.01.45:

THE ROLE OF NEW TECHNOLOGY IN EFL CLASSROOM

**Abzhekenova Bibinur Ganikyzy, Sadybekova Salima Izbaskhankyzy,
Bekish Erbol Tneibekuly**

Korkyt Ata Kyzylorda university

Abzhekenova Bekzada Ganikyzy

№143 secondary school

Orazali Indira Shakhizadakizi

School-gymnasium 14 named after al-Farabi

Abstract. The impact of today's technological growth makes it necessary to adapt to technology and fully master it in all areas. In this regard, the use of highly developed technologies in the educational process in the field of education is relevant. At the same time, our article is aimed at revealing the importance and advantages of using information technology in the educational process. The question raised in this article is how technology contributes to the objectives of the course. The answer to this question will help English teachers clarify specific issues of the initiative so that innovations and possible changes can be tailored to the needs of students. However, this literature review covers only limited questions regarding the role of technology in the EFL class.

Keywords: English, student, development, ICT, benefits

РОЛЬ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В КЛАССЕ EFL

**Абжекенова Бибинур Ганиевна, Садыбекова Салима Избаскановна,
Бекіш Ербол Тнейбекұлы, Сардарова Эльвира Асанбекқызы**

Кызылординский университет имени КоркытАта

АбжекеноваБекзадаГаниевна

Средняя общеобразовательная школа №143

Оразәлі Индира Шахизадаевна

14 школа-гимназия имени аль-Фараби

Абстракт. Влияние сегодняшнего технологического роста делает необходимым адаптацию к технологиям и полное овладение ими во всех областях. В связи с этим актуально использование высокоразвитых технологий в образовательном процессе в сфере образования. В то же время наша статья направлена на раскрытие важности и преимуществ использования информационных технологий в образовательном процессе. Вопрос, поднятый в этой статье, заключается в том, как технологии способствуют достижению целей курса. Ответ на этот вопрос поможет преподавателям английского языка прояснить конкретные аспекты инициативы, чтобы инновации и возможные изменения могли быть адаптированы к потребностям учащихся. Однако этот обзор литературы охватывает лишь ограниченные вопросы, касающиеся роли технологии в классе EFL.

Ключевые слова: английский язык, студент, развитие, ИКТ, преимущества

EFL СЫНЫБЫНДАҒЫ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

**Әбжекенова Бибінұр Ғаниқызы, Садыбекова Салима Ізбасқанқызы,
Бекіш Ербол Тнейбекұлы, Сардарова Эльвира Асанбекқызы**

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Абжекенова Бекзада Ғаниқызы

№143 орта мектеп

Оразәлі Индира Шахизадақызы

Әл-Фараби атындағы 14 мектеп-гимназиясы

Аннотация. Бүгінгі технологиялық өсудің әсері технологияға бейімделуді және оны барлық салаларда толық меңгеруді қажет етеді. Осыған байланысты білім беру саласындағы білім беру процесінде жоғары дамыған технологияларды қолдану өзекті болып табылады. Сонымен қатар, біздің мақала білім беру процесінде ақпараттық технологияларды қолданудың маңыздылығы мен артықшылықтарын ашуға бағытталған. Осы мақалада көтерілген сұрақ-технология курстың мақсаттарына қалай ықпал етеді. Бұл сұрақтың жауабы ағылшын тілі мұғалімдеріне бастаманың нақты аспектілерін нақтылауға көмектеседі, осылайша инновациялар мен ықтимал өзгерістер оқушылардың қажеттіліктеріне бейімделуі мүмкін. Алайда, бұл әдебиетке шолу EFL класындағы технологияның рөліне қатысты шектеулі сұрақтарды ғана қамтиды.

Түйін сөздер: ағылшын тілі, студент, даму, АКТ, артықшылықтар

Information and communication technology (ICT) has advanced dramatically in recent years. In this globalization era, the use of ICT in education is quickly rising in many nations and is now regarded as both a requirement and an opportunity on a global scale. They emerge as a result of the obstacles that humans have encountered throughout history. There are always circumstances where people are urged to think, develop, and be creative in response to a certain scenario.

Its rapid advancement presents both obstacles and possibilities in many parts of life, including education. The expansion of ICT use in the educational sphere, particularly in English teaching and learning, creates a significant need to make its applications in classroom instruction a reality. The use of ICT to communicate with individuals who are not physically present in the classroom can give literacy practice a new dimension. ICT increases the horizons of young writers by pushing them to write in new ways for new audiences. It also deepens the educational emphasis on genres and forms.

Students studying English should be familiar with four language abilities and components. One of the four language talents is writing. It is critical for pupils to be able to write in English in order to succeed in life. Students can begin learning to write by doing informal writing, such as keeping a diary. ICT can be an efficient tool for accommodating this. Continuing this idea Merchant points out own idea about usage of ICT that when used in the classroom for teaching and learning, ICT may provide a new dimension to literacy practice. It has the potential to broaden the educational emphasis on genres and forms while also broadening children's horizons by motivating them to write in new ways for different audiences [1]. Basically, the purpose of using new technologies is to create conditions for students to fully master educational materials. Many scientists have expressed their thoughts on this packaging. One of them Pelgrum states his own

opinion about benefits of ICT to students to make the educational process easier. In this regard, he suggested factors given below Figure 1 [2]:

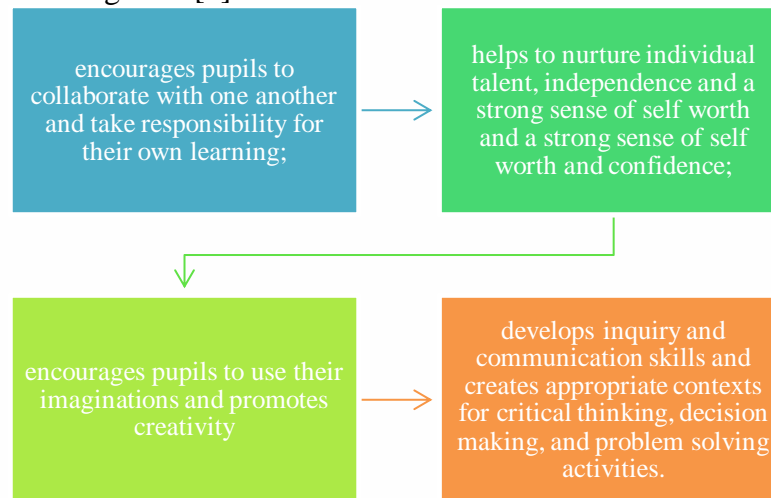

Figure 1 Influencing factors of ICT

When used in the classroom for teaching and learning, ICT may provide a new dimension to literacy practice. It has the potential to broaden the educational emphasis on genres and forms while also broadening children's horizons by motivating them to write in new ways for different audiences.

Jager & Lokman state that many schools recognize the power of ICT to promote learning, improving their current practice and responding to developing awareness of how students learn and at what pace and the skills they need to learn effectively. There is increasing evidence that the use of ICT also contributes to raising achievement standards, by increasing the pace of learning and motivation among students and teachers [3]. Moreover, Writing on a computer and using ICT can increase the amount of writing students can do, the amount students can edit their writing. Therefore, students can write and express their experiences and thoughts freely and creatively.

Impact of technology in EFL classroom

The function and significance of utilizing computer technology in EFL learning environments for instruction, acquisition, skill-building, and evaluation intentions has consistently been extensively acknowledged by ELT scholars and instructors. Although the use of computer technology in teaching, memorizing and evaluating foreign languages began in the 1950s, at that time the use of technology in learning bases was not a common practice. It did not take a very important place in the EFL training process due to problems with technology and infrastructure. However, with the advent of the first generation of personal computers in the 1980s, the use of computer technology in general education and especially in EFL classrooms accelerated. As this use has been fruitful and has given positive results in the teaching, training and testing processes, it has been the starting point for further research on the possibility of using this technology to achieve maximum results. These people from different fields such as computer engineers and software developers, applied linguists, academics, Language teachers and assessment specialists have joined forces to use technology to make teaching a foreign language such as English innovative, dynamic, interactive, fun, easy and student-centered [4]. Such needs have made great efforts to find answers to new questions, such as the integration of new technologies into the educational base in the educational process today.

Usage computer technology in EFL classrooms has many benefits for developing the EFL learners' language skills. The use of computer presents the EFL learners with gateway to various activities for increasing their language skills. For example, to develop students listening skills we

use different technological tools to use in a process of teaching, such as video player, audio player, DVD, CD and etc. If we consider each impactful sides of ICT technology we could find out many advantages of them. In this case, we have decided to share impactful factors below which we have seen in a process. Technology brings following benefits in EFL teaching process:

- motivates students to be active at the lesson
- raises interest of learners to learn language
- to include all learners in a process of learning
- to avoid monotonous process of teaching

Effect of technology to develop language skills

Speaking skill

The use of computer technology, with internet, can also be helpful for learning, improving, practicing and assessing speaking skill. EFL learners can use computer, tablets and Smartphones, connecting with internet, to chat and talk with native speakers and practice and improve their language, in friendlier foreign language learning environment. it helps learners to practice in their free time or even at the lesson. In this regard, use of computer technology for developing speaking provides learning opportunities where there is less teacher fronting and are authentic and challenging situations for improving this important skill.

Listening skill

Teaching and learning of listening using various media embedded in computer can enrich the skill and help in producing better results. The use of computer also gives students the opportunity to enhance language learning by bringing in the real world. Using computer, with internet, also has plenty of benefits for developing listening. Such use can provide so many authentic audio and video resources to listen and to develop the associated language skills.

Reading skill

The use of computer technology can add a lot in developing EFL learners' reading comprehension skill and other sub-skills related to it as well. Using computers, with the use of internet provides a variety of current and authentic reading materials compared to potentially dated reading material sourced from textbooks. The varieties of reading materials, available with the use of computer technology and internet can encourage EFL learners and open opportunities to read widely in foreign language like English. This can be highly effective for developing vocabulary through wide reading and in mastering important structures in the target language.

Writing skill

Another pedagogical benefit of the use of computer technology is the argument that such use is one of the most effective tools to teach writing. Because, students can use various type of programs to develop writing skills which based on new technology.

Conclusion

In one words, impact of new technology is bigger than last centuries. That is why, as a modern teacher we need to adapt to use new technology in a process of EFL teaching. Because, it leads us to reach success in a process of teaching. Moreover, it helps to engage all learners to educational process.

Nowadays, to raise interest of learner is not easy, in this case, usage of computer technology for teaching, learning, practicing and assessing foreign language, like English, has many advantages, that is, EFL learners get very few opportunities for practicing and assessing their language skills.

REFERENCES

1. Merchant G. E-mail me your thoughts: digital communication and narrative writing //Reading. – 2003. – T. 37. – №. 3. – C. 104-110.

2. Plomp T., Ten Brummelhuis A., Pelgrum W. J. New approaches for teaching, learning and using information and communication technologies in education //Prospects. – 1997. – Т. 27. – №. 3. – С. 427-443.
3. Jager A. K., Lokman A. H. Impacts of ICT in education //The role of the teacher and teacher training. Stoas Research, Wageningen, The Netherlands. – 1999.
4. Alsied S. M., Pathan M. M. The use of computer technology in EFL classroom: Advantages and implications //1 Advantages of Using PowerPoint Presentation in EFL Classroom & the Status of its Use in Sebha University. – 2000.

ГРНТИ 15.31.31

САМОАКТУАЛИЗАЦИЯ ЛИЧНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ЦИФРОВЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ БУДУЩЕГО

**Шарафиева Лейсан Маратовна, преподаватель математики и
естественнонаучных дисциплин, педагог-психолог
Камский технико-экономический колледж –КамТЭК,
г. Набережные Челны**

Аннотация. Цель исследования состоит в разработке и апробации инновационной модели образовательного пространства для предупреждения влияния посторонних субъективных оценок в осуществлении реализации задач на пути к самоактуализации личности. Основная идея работы заключается в том, что самоактуализация личности возможна при объективном оценивании результатов деятельности обучающихся, без сопричастности субъективного мнения, без помощи со стороны, без мотивации и наставлений.

Ключевые слова: самоактуализация, инновационная модель, образовательное пространство, педагогические условия, оценка, искусственный интеллект.

БОЛАШАҚТЫҢ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ЦИФРЛЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ТҮЛҒАСЫН ӨЗІН-ӨЗІ АКТУАЛАНДЫРУ

**Шарафиева Лейсан Маратқызы, математика және
жаратылыстану пәндерінің мұғалімі, педагогикалық психолог
Кама техникалық-экономикалық колледжі - КамТЭК,
Набережные Челны**

Түйіндеме. Зерттеудің мақсаты – жеке тұлғаның өзін-өзі тану жолындағы міндеттерді жүзеге асыруда бөгде субъективті бағалаудың әсерін болдырмау үшін білім беру кеңістігінің инновациялық моделін әзірлеу және сынақтан өткізу. Жұмыстың негізгі идеясы-жеке тұлғаны өзін-өзі актуализациялау білім алушылардың іс-әрекетінің нәтижелерін объективті бағалау кезінде, субъективті пікірдің қатысуынсыз, сырттан көмексіз, мотивациясыз және нұсқауларсыз мүмкін болады

Кілт сөздер: өзін-өзі актуализациялау, инновациялық модель, білім беру кеңістігі, педагогикалық жағдайлар, бағалау, жасанды интеллект.

SELF-ACTUALIZATION OF THE PERSONALITY OF STUDENTS THROUGH DIGITAL INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL SPACE OF THE FUTURE

Sharafieva Leysan Maratovna, teacher of mathematics and natural sciences, teacher-psychologist

Kama Technical and Economic College - KamTEK, Naberezhnye Chelny

Abstract The purpose of the study is to develop and test an innovative model of the educational space to prevent the influence of extraneous subjective assessments in the implementation of tasks on the way to self-actualization of the individual. The main idea of the work is that self-actualization of a personality is possible with an objective assessment of the results of students' activities, without the involvement of subjective opinion, without outside help, without motivation and instructions.

Keywords: self-actualization, innovative model, educational space, pedagogical conditions, assessment, artificial intelligence.

Введение. В условиях неопределённости, непредсказуемости современной ситуации образование является связующим звеном между наукой и технологиями, где успешная, своевременная корреляция образовательных ресурсов существующего деятельностного подхода в образовании, формирования преподавателем проблемной ситуации заменится оцениванием искусственным интеллектом, включением цифровых, дистанционных, онлайн технологий, что приведёт к объективному процессу внешнего воздействия образовательного пространства для самоактуализации обучающегося. Попытка удержать культурно-исторические традиции, отстаивание сохранения национальных черт, несмотря на новейшие технологии и современные цифровые инновации, в своей идентификации в узких рамках консервативности убеждений человеческой природы затормаживают прогресс необходимых реформ в образовательном пространстве. Выходом из стагнации оказывается приобретение личностных компетенций обучающихся, таких как самоактуализация. Существующая проблематика внедрения в образовательное пространство инновационных технологий заключается в филистерстве узких взглядов. Самоактуализация, как феномен представляет собой сложный процесс построения психических компонентов, характеризующихся в активации желания и стремления к полному выявлению и реализации личностных возможностей. Воспитать в учениках качество самоактуализации при мотивации со стороны учителя, родителя и других наставников в интерпретации приобретения новых навыков буквально означает, что ребёнок научается ждать мотивации, при этом активация потребностей будет происходить только после стороннего вмешательства. Следующая проблематика внедрения искусственного интеллекта и цифровых технологий обучения заключается в том, что тавтология не уточняющего смысла педагогических внедрений без объяснений психологической составляющей феномена самоактуализации приведёт к неэффективности внедрения инновационных технологий, так как самомотивация обучающихся, с точки зрения самих учеников, будет казаться бессмысленной.

Понятие самоактуализация означает практические аспекты сознательной целенаправленной деятельности человека в мире действительности, направленной на

осуществление своих жизненных планов [5]. Забота о самом себе является навыком, который приобретается исходя из прежнего опыта. Мотивации со стороны учителя, или родителя влекут за собой риски пробелов в воспитании пассивных детей, которые зависят от тех, кто диктует им условия. В процессе самореализации своей собственной деятельности, благодаря своим собственным планам человек анализирует, критически оценивает полученные результаты труда. Субъективное видение преподавателей результатов деятельности снижает самооценку учеников. Оптимальным условием приобретения навыков самоактуализации является предоставление самостоятельности и объективная оценка со стороны.

Безотметочное обучение практикуется в начальной школе в первых классах. В реализации программы безотметочного обучения младших школьников на основе различных исследований [1;2;3;16] структура образования не приняла во внимание психологию личности, так как человек социален и на неосознанном уровне хочет оценку со стороны. Оценивание другими является потребностью человека, поэтому инновацией в области педагогики будет внедрение искусственного интеллекта, которая объективно поставит отметку обучающемуся, что сформирует трезвую оценку самого себя.

Обзор литературы

В отечественной литературе самоактуализацию рассматривали с разных точек зрения: в качестве субъекта жизнедеятельности К.А.Абульханова-Славская [1]; процесса необходимого движения человека Б.Г. Ананьев [2]; результата опредмечивания Л.Г. Брылева [6]; источника поиска смысла Л.И. Антропова, Н.Л. Кулик [3]; субъекта развития Б.Д. Эльконин; субъекта свободного выбора В.А. Петровский; смысла Д.А. Леонтьева; саморегуляции О.А. Конопкина, В.А. Иванникова [5]; через эндогенные и экзогенные факторы Т.Л.Смирнова [11]; отражающиеся в творческом потенциале Д.Б. Богоявленская, Я.А. Пономарева [12]; на индивидуального принципа Н.Т. Оганесян [11], реализации проблемы личности И.А.Витин [11], самоопределившуюся самость В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев; переживание момента встречи с самим собой Г.А.Цукерман [6]; успешная совместная мыслительная деятельность С.М.Джакупов [9] и другие. В зарубежной психологии самоактуализация рассматривается в русле экзистенциальных, гуманистических, феноменологических концепций личности, представляя собой основу гуманистической психологии К.Роджерс, А.Маслоу, Г.Олпорт, А.Адлер [5]: экзистенциальный подход относится к работам Д. Бьюдженталя, Р. Мэя [1.2]; проблемы мотивации личности А.Маслоу [5]; после инстинктивного поведения Г.Олпорт; врождённые тенденции К.Роджерс [9]; саморегулируемое обучение Д. Хошьяр, М. Педасте, К. Сакс, Э. Лейен [15]; метокогнитивных и когнитивных стратегий Э.Панедеро [9]; отслеживание самоконтроля подавления импульсов М. Инзлихт, К.М.Вернер, Д.Л.Брискин, Б.У. Робертс [13]; суммативное оценивание Йерун ван дер Линден, Тамара ван Шилт-Мол и другие [8]; саморегулированные мысли Циммерман и Шунк [8] и другие.

Самоактуализация это максимальное развитие своих потенциалов, раскрытие когнитивных способностей, предполагает самостоятельную активизацию мотива без контроля, подсказки со стороны [4]. Несмотря на обширную литературу, развитие самоактуализации личности в педагогическом контексте в существующем образовательном

пространстве можно воспитать только в созависимости от государства и общества. Необходимы условия воспитания самоактуализирующейся личности обучающихся. Содержание вызовов современности требует видения, чёткого описания инновационных методов и условий разработки интенсивно интегративной среды образовательного пространства, которая способна изменить траекторию развития истории педагогики обучения.

Методы исследования и выборка.

Авторская модель инновационной образовательной среды представляет собой шаблон, который можно внедрить в общеобразовательную организацию, имеющую доступ в интернет. Ключевым аспектом инновационной модели являются предоставления всесторонних условий для развития самоактуализации обучающихся (Таблица 1).

Таблица 1. - Программа реализации внедрения инновационных технологий в образовательное пространство

<p>Цель и задачи инновационной модели образовательной среды:</p>	<p>Создать оптимальные условия в образовательном пространстве для развития самоактуализации личности обучающихся.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Внедрить цифровые технологии в образовательное пространство; - Заменить субъективную оценку преподавателя оцениванием ИИ (искусственного интеллекта); - Проверить эффективность апробации инновационной модели обучения.
<p>Планируемые результаты</p>	<p>Результаты обучения в инновационном образовательном пространстве направлены на приобретение навыков самоактуализации личности: осознавать необходимость самоактуализации для адаптации к жизненным ситуациям; понимать уровень достижения результатов образовательных программ, адекватно сопоставляя с остальными; проводить рефлексию, активировать умения мыслить глобально; развивать мыслительные способности, самостоятельно создавать новые способы самосовершенствования; осознавать личную ответственность за формирование когнитивных способностей в реализации намеченных целей, приносящим благо себе и другим; самостоятельно менять окружающие неблагоприятные условия, заранее оповестив об этом остальных заинтересованных лиц; при необходимости оптимально адаптироваться к окружающим условиям, исходя из анализа полезности и объективной оценки, включая критическое мышление осмысления ситуации; принимать правила совместной деятельности для осуществления общих идей; оценивать успехи, своевременно устранять затруднения.</p> <p>Самоорганизация: самому планировать этапы предстоящей работы, назначать и определять последовательность выполнения учебных</p>

	<p>заданий; выполнять правила безопасности осознанием самооценности и сохранением материальных ценностей.</p> <p>Самоконтроль: самостоятельно осуществлять контроль процесса, оценивать свою деятельность; находить и выбирать, при необходимости корректировать способы действий;</p> <p>уметь находить ошибки в работе, установить причины, начать поиск решения по устранению погрешностей.</p> <p>Самооценка: предвидеть возможность возникновения трудностей и ошибок, предусматривать способы их предупреждения без принижения своих качеств и способностей; оценивать рациональность своих действий, давать им качественную характеристику.</p> <p>1. В составляющей самоактуализации обучающиеся приобретут способность руководить собой и остальными людьми и процессами.</p> <p>2. Для осуществления намеченных целей появятся умения ведения переговоров, способности успешной коммуникации, возрастёт личная эффективность, повысится авторитет.</p> <p>3. Возрастёт личная ответственность перед собой и другими людьми, в сознании появятся глобальные цели, которые призваны принести материальные блага и ресурсы.</p>
<p>Инновационные внедрения:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Искусственного интеллекта, созданного на языке программирования в виртуальной среде. - Онлайн библиотечной среды, где обучающиеся самостоятельно выбирают учебники, исходя из повышенных потребностей. - Аудиторий для совместных выполнений практических и контрольных заданий, решения математических примеров, выбранных и оценённых искусственным интеллектом. - Онлайн и офлайн виртуальных предметных кабинетов, учебной части, приёмной, видео-аудио кабинетов, где находятся виртуальные тьюторы (Алиса, Маруся и другие).
<p>Факторы, активирующие самоактуализацию обучающихся:</p>	<p>Педагогические: профессиональное развитие, содержание учебного материала, коллективные формы учебной деятельности, полная свобода выбора, ценностно-мотивационные, объективная оценка ИИ.</p> <p>Социальные: потребность в социальном доминировании, потребность к присоединению группы по интересам; соревновательная потребность; потребность преодолевать трудности.</p> <p>Психологические: бессознательные якоря, побуждающие активацию самоактуализации.</p>
<p>Условия реализации</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Установка приложения ИИ искусственного интеллекта на смартфон, скидывание решения заданий через персональный штрих код; - Посещение виртуальных цифровых пространств, при помощи

	компьютера или смартфона имеющее оптимальное разрешение экрана.
Существующие риски	Медленная работа интернет пространства; низкий уровень самомотивации; нежелание жить самостоятельно, без надзора и контроля со стороны; уровень воспитания, не позволяющий накопить новый опыт достижения целей; недостаток поддержки; инерция; психологическое состояние обучающегося.

В апробации результатов приняли участие студенты ЧПОУ Камского технико-экономического колледжа - Камский технико-экономический колледж КамТЭК города Набережные Челны. Общий объём выборки составил 340 ± 4 обучающихся. Репрезентативность выборки в силу закона больших чисел осуществлялась соразмерно генеральной совокупности обучающихся в учебном заведении КамТЭК. Возраст 17-25 лет, гендерные различия: М (75%), Ж(25), средний уровень владения цифровыми технологиями 84%. Уровень развития самоактуализации был измерен конвертёром «Tapeline» [4;14], переводящим качественные характеристики в количественные. Имитация искусственного интеллекта, виртуальных кабинетов была создана в качестве программного обеспечения на образовательной платформе КамТЭК.

Оборудование. Имитация искусственного интеллекта ИИ, созданного на платформе образовательной организации, которая работает благодаря специальной программе и установке приложений. Облачный конструкт имеет большой виртуальный объём памяти, поэтому задания студентов могут храниться в течении нескольких лет. Искусственный интеллект объективно оценивает в пятибалльной системе задания. Письменные задания с проверкой орфографии и правилами написания возвращаются студенту в электронном виде непосредственно на смартфон обучающегося или компьютер классной комнаты. В образовательном пространстве есть вход Wi-Fi адаптер, Bluetooth, облачные технологии для передачи данных. Инновации в цифровом пространстве снабжены виртуальными комнатами, библиотеками, учебно-ознакомительной аудиторией, которые студенты могут посетить офлайн и онлайн, находясь в двух пространствах одновременно: виртуальной комнате библиотеки и в реальном учебном классе. В цифровых библиотеках есть отделы для чтения и наглядные демонстрационные материалы в виде презентаций, фильмов и демонстраций виртуальных схем и таблиц в три -D формате.

Методы и формы обучения

Обучение в ЧПОУ Камском технико-экономическом колледже - КамТЭК происходит самостоятельно по средствам самомотивации обучающихся, учебная литература пополняется в электронных библиотеках, где студенты ежедневно по собственному желанию подбирают научную литературу для реализации намеченных целей получения образования. Сдача письменных работ осуществляется по средствам ИИ (искусственного интеллекта). Студент набирает в приложении при помощи смартфона или компьютера предмет, тип задания, решает вместе с остальными учениками, предварительно делая скриншот решения, отправляет задание на проверку, при этом ИИ оценивает сразу и показывает общие баллы всей группы на проекторе, экране компьютера и смартфона. Общие баллы всей группы

предоставляются для того, чтобы у студентов проявились соревновательные дополнительные стимулы. Студенты осознают, что навыки социальности приобретаются только в группах, поэтому занятия посещают каждый день. Словесные методы обучения осуществляются в классной комнате или в актовом зале, в зависимости от задач интегрирования совместных ответов. Поисковые методы обучения осуществляются самостоятельно исходя из объёма часов, обозначенные в начале учебного процесса. Исследовательская деятельность студентов заключается в изобретении собственных формул, проектов, математических шаблонов, достоверность которых проверяется и обсуждается в сотрудничестве с другими образовательными организациями. Трудовая и коммуникационная деятельность озвучивается в виде голосовых напоминаний ИИ искусственного интеллекта, подразделяющихся по уровню значимости: «экспресс-информация» - срочная информация, «теле-информация» - информация с аудитории и т.д. Каждый студент берёт на себя ответственность обучить новому предмету другого ученика, взаимодоговорённость и взаимосвязь помогает обучающимся достичь намеченных целей.

Результаты исследования

Апробации результатов внедрения инновационной технологии с помощью цифровых ресурсов и имитации интеллектуальной системы оценки качества обучения была статистически проверена на стадии формирующего и констатирующего эксперимента. Особую сложность вызывает анализ исследования личностных результатов, так как качественные абстрактные показатели невозможно рассчитать в системе единиц, поэтому мы использовали конвертёр «Tareline». Конвертёр представляет собой ленточную шкалу, преобразовывающая качественные показатели в цифровые количественные КоС (единичный коэффициент самоактуализации; максимальная шкала 0,5 Т/1; минимальная шкала 0,1 Т/1) [4;14], а так же работ зарубежных исследователей ракурса видения самоактуализации в качестве преднамеренных прослеживании и активации саморегулируемых мыслей [8] и стратегий (Таблица 2).

Таблица 2. - Описательная статистика преобразования при помощи конвертера«Tareline»

Качественные параметры	Т/1			Качественные параметры	Т/1		
	к	Ф	З		к	ф	З
эффективность выбора программы обучения	0,5	0,3	0,4	оценивание преподавателем	0,3	0,2	0,1
управления стратегий самообучения	0,2	0,3	0,4	оценивание ИИ искусственным интеллектом	0,5	0,5	0,4
степень участия в самостоятельно выбранных целях	0,2	0,3	0,4	самооценивание своих работ	0,5	0,2	0,3
степень взаимовыгодного сотрудничества	0,4	0,2	0,4	оценивание чужих работ	0,1	0,2	0,2

количество создания новых связей	0,5	0,2	0,5	использование дополнительных ресурсов	0,3	0,2	0,3
выбор эффективных стратегий обучения	0,4	0,2	0,5	преднамеренное инициирование действий	0,4	0,2	0,3
принудительный выбор	0,5	0,2	0,1	коэффициент выученной беспомощности	0,4	0,2	0,1
принятие ситуации	0,4	0,3	0,2	продвижение собственного обучения	0,4	0,2	0,4
степень самооценности	0,3	0,3	0,4	уровень притязаний	0,4	0,3	0,3

*К-констатирующий эксперимент.

*Ф- формирующий эксперимент.

* З-запоздалая реакция.

* Т/1 – шкала «TapeLine».

Исходя из статистических данных деактивирование самоактуализации личности происходит при давлении окружающих субъектов: принудительном выборе и оценки со стороны, эффективности выбора программы обучения и т.д. Пассивность наблюдается, если цели и планы выдвигает преподаватель или образовательная организация. Коэффициент самоактуализации Кос уменьшается в ситуации деятельности: степени взаимовыгодного сотрудничества, использования дополнительных ресурсов и т.д. Однако иная картина наблюдается после эксперимента. Студенты приобретают новый опыт, показатели самоактуализации увеличиваются. Запоздалую реакцию мы объясняем с точки зрения структуры адаптационных возможностей.

Заключение и выводы

Самоактуализация это способность мыслить, действовать самостоятельно. В процессе самоактуализации происходят кардинальные изменения личности: критическое восприятие реальности, где человек умеет расчлнить правду и ложь; объективно оценивает ситуацию; предвидит возможные риски; происходит принятие себя как самооценности, в свою очередь активируются мысли и действия, направленные к уважению и бережному отношению ценностей других; развивается креативное мышление; раскрываются новые способы решения неразрешённых задач; появляются новые навыки видения, которые раньше не были в поле зрения и осознания; расширяются горизонты познания; человек начинает мотивировать самого себя в познавательной сфере, осваивая новую компетентность, навыки, умения, получая знания и опыт, стремится достичь более высоких результатов. Активация самоактуализации личности имеет протяжённость во времени, так как в начале человек исходит из прежнего, обыденного опыта. Степень корреляции самооценки прямопропорциональна деятельности обучающихся: чем больше самостоятельности в действиях проявляет реципиент, тем адекватнее самооценка. Самоактуализация является базовой потребностью человека, но степень её удовлетворения зависит от многих факторов и причинно-следственных связей. Создание новых связей побуждают реципиентов к решительным действиям.

Представленные данные по учебным и воспитательным практикам говорят о важности формирования самоактуализации личности без надзора, оценки и контроля со стороны, поэтому создание инновационных технологий внедрения в образовательное пространство является важной вехой значительных перемен в сторону прогресса общества.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Абульханова-Славская, К.А.** Личностная регуляция времени // Психология личности в социалистическом обществе: В 2 ч. — Ч. II. Личность и ее жизненный путь. — М.: Наука.—1990. — 295 с.
2. **Ананьев, Б. Г.** О проблемах современного человекознания. // АН СССР, Ин-т психологии. — М.: Наука.—1977. — 380 с.
3. **Вахромов, Е.Е.** Психологические концепции развития человека: теория самоактуализации. — М.: Международная педагогическая академия. — 2001. — 162с.
4. **Гапсаламов, А.Р., Давыдова, М.М., Шарафиева, Л.М.** Единая модель оценки качества образовательного процесса: использование конвертера «TapeLine»// Преподаватель XXI века. — № 2. — 2019 С. — 47-52.
5. **Габасов, Р.Р.** Самоактуализация подростков // Материалы XI Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум» URL: href="https://scienceforum.ru/2019/article/2018016504">https://scienceforum.ru/2019/article/2018016504 (дата обращения: 10.04.2023).
6. **Головаха Е. И., Кроник А. А.** Психологическое время личности. — Киев: Науковадумка. — 1984. —209 с.
7. **Джакупов, С. М.** Развитие смысловой теории мышления в концепции совместно-диалогической познавательной деятельности // Вестник Московского университета. Серия 14, Психология. — 2008. —№ 2. — С. 180-188.
8. **Jeroen van der Linden, Tamara van Schilt-Mol**[идр.] Обучение для суммативного оценивания: связь между академической успеваемостью учащихся и саморегулируемым обучением// Открытый журнал социальных наук. —Том 9. —№10 — 2021. — С.445-447 [https://doi.org/10.1016/S0883-0355\(99\)00014-2](https://doi.org/10.1016/S0883-0355(99)00014-2)
9. **Carter, R.A., Rice, M., Yang, S., Jackson, H.A.** Саморегулируемое обучение в онлайн-среде обучения: стратегии дистанционного обучения // Информационные науки и обучение. —2020. —Том 121. —№ 5/6. С. 321-329. DOI:10.1108/ILS-04-2020-0114
10. **Panadero, E.** Обзор саморегулируемого обучения: шесть моделей и четыре направления исследований // Границы психологии. —2017. —№ 8. —28 с. DOI:10.3389/fpsyg.2017.00422
11. **Смирнова Т.Л.** Самоактуализация личности студентов в процессе подготовки экономистов // Фундаментальные исследования. — 2007. — № 12-1. — С. 166-167.
12. **Оганесян Н.Т.** Самоактуализация личности посредством поэтического творчества в режиме творческих поэтических мастерских [Электронный ресурс] // Психологическая наука и образование psyedu.ru. —2011. —Том 3. № 3. — С. 1-12.

13. **Inzlicht, M., Werner, K.M., Briskin, D.L., Roberts, B.U.** Интегрирующие модели саморегуляции // Ежегодное обозрение психологии, 2021. —Том 72. —С. 319-345. DOI:10.1146/annurev-psych-061020-105721
14. **Шарафиева, Л.М., Мухаметшин, А.Г.** Оценивание интеллектуальными системами когнитивных способностей студентов при приёме на работу // Вестник Самарского Государственного Технического Университета. Серия «Психолого-педагогические науки». – 2022. – Т. 19, № 2. —С. 127–148. DOI: <https://doi.org/10.17673/vsgtu-pps.2022.2.9> URL: https://psyjournals.ru/journals/psyedu/archive/2011_n3/47083 (дата обращения: 21.01.2023)
15. **Фомина, Т.Г.** Концептуальные подходы к анализу саморегулируемого обучения в зарубежной психологии образования [Электронный ресурс] // Современная зарубежная психология. —2022. —Том 11. —№ 3. С. 27—37. DOI: <https://doi.org/10.17759/jmfp.2022110303>
16. **Яценко, Е.Ф.** Ценностно-смысловая концепция самоактуализации: Монография. – Челябинск: изд-во ЮУрГУ. — 2005. – 528 с.

REFERENCES

1. **Abul khanova-Slavskaya, K.A.** Personal regulation of time // Psychology of personality in socialist society: In 2 hours — Part II. Personality and its life path.— М.: Nauka.- 1990.— 295 p.
2. **Ananyev, B. G.** On the problems of modern human knowledge. // USSR Academy of Sciences, Institute of Psychology. - М.: Nauka.-1977.— 380 p.
3. **Vakhromov, E.E.** Psychological concepts of human development: theory of self—actualization.- М.: International Pedagogical Academy.— 2001.— 162s.
4. **Gapsalamov, A.R., Davydova, M.M., Sharafieva, L.M.** A unified model for assessing the quality of the educational process: using the Tape Line converter// Teacher of the XXI century. – No. 2. – 2019 P. - 47-52.
5. **Gabasov, R.R.** Self-actualization of adolescents // Materials of the XI International Student Scientific Conference "Student Scientific Forum" URL: <https://scienceforum.ru/2019/article/2018016504> (date of reference: 10.04.2023).
6. **Golovakha E. I., Kronik A. A.** Psychological time of personality.— Kiev: Naukovadumka.- 1984.— 209 p.
7. **Dzhakupov, S. M.** The development of the semantic theory of thinking in the concept of co-dialogic cognitive activity // Bulletin of the Moscow University. Series 14, Psychology.- 2008.— No. 2. — pp. 180-188.
8. **Jeroen van der Linden, Tamara van Schilt-Mol**[et al.] Learning for summative assessment: the relationship between students' academic performance and self-regulated learning// Open Journal of Social Sciences. — Volume 9.—No. 10 — 2021. — С.445-447 [https://doi.org/10.1016/S0883-0355\(99\)00014-2](https://doi.org/10.1016/S0883-0355(99)00014-2)
9. **Carter, R.A., Rice, M., Yang, S., Jackson, H.A.** Self-regulated learning in an online learning environment: distance learning strategies // Information Sciences and learning. -2020.—Volume 121.— No. 5/6. pp. 321-329. DOI:10.1108/ILS-04-2020-0114
10. **Panadero, E.** Review of self-regulated learning: six models and four research directions // Frontiers of Psychology. -2017.—No. 8.-28 p. DOI:10.3389/fpsyg.2017.00422
11. **Smirnova T.L.** Self-actualization of students' personality in the process of preparing economists // Fundamental Research. - 2007.— No. 12-1. — pp. 166-167.

12. **Oganesyan N.T.** Self-actualization of personality through poetic creativity in the mode of creative poetry workshops [Electronic resource] // Psychological science and education psyedu.ru .- 2011.—Volume 3.No. 3. — pp. 1-12.
13. **Inzlicht, M., Werner, K.M., Briskin, D.L., Roberts, B.U.** Integrating models of self—regulation // Annual Review of Psychology, 2021. —Volume 72.- pp. 319-345. DOI:10.1146/annurev-psych-061020-105721
14. **Sharafieva, L.M., Mukhametshin, A.G.** Assessment of students' cognitive abilities by intellectual systems when applying for a job // Bulletin of Samara State Technical University. The series "Psychological and pedagogical sciences".— 2022.— Vol. 19, No. 2. — pp. 127-148. DOI: <https://doi.org/10.17673/vsgtu-pps.2022.2.9>
URL: https://psyjournals.ru/journals/psyedu/archive/2011_n3/47083 (accessed: 10.04.2023)
15. **Fomina, T.G.** Conceptual approaches to the analysis of self-regulated learning in foreign psychology of education [Electronic resource] // Modern foreign psychology. — 2022.— Volume 11.— No. 3.C. 27-37. DOI: <https://doi.org/10.17759/jmfp.2022110303>
16. Yashchenko, E.F. Value-semantic concept of self-actualization: Monograph.— Chelyabinsk: SUSU Publishing House.- 2005.— 528 p.

ГРНТИ 14.07.09

ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Шукенова Куралай Сеитовна, Сардарова Эльвира Асанбековна

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Түйіндеме. Мақалада инновациялық педагогикалық технологиялардың теориялық негіздеріне сипаттама берілді. Интерактивті оқыту технологиялары(ИОТ) білім берудің сапалылығын қамтамасыз ете отырып, тұлғаға бағытталу қағидасын негізге алады,яғни ИОТ инновациялық технологиялардың бір бөлігі болып табылады.

Кілт сөздер: интерактивті оқыту, инновациялық технология, конструктивті, репродуктивті білім.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Шукенова Куралай Сеитовна, Сардарова Эльвира Асанбековна

Кызылординский университет имени КоркытАта

Аннотация. В статье описываются теоритические обоснования инновационных технологий в обучении. Интерактивные методы обеспечивают качество образования и основаны на личностно-ориентированном подходе.

Ключивые слова: интерактивные методы, инновационные технологий, конструктивное обучение.

THEORETICAL PROBLEMS OF USING OF PEDAGOGICAL INNOVATIONAL TECHNOLOGIES IN TEACHING PROCESS

ShukenovaKuralaiSeitovna, Sardarova Elvira Asanbekovna

Korkyt Ata Kyzylorda university

Abstract. The article describes the theoretical basics for innovative technologies in education. Interactive methods ensure the quality of education and are based on a student-centered approach.

Keywords; interactive methods, innovative technologies, constructive learning

Білім беруді ақпараттандыру бүгінгі таңда білім жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады, сол себепті оқытуда инновациялық технологияларды пайдалану өте маңызды.

Оқу үдерісінде ақпараттық технологияларды пайдалану - білім алушылардың еркін ойлауына мүмкіндік береді, ақыл -ойын дамытады, креативтілігін арттырады, өзара әрекеттесуге итермелейді.

Қазіргі таңда ғалымдардың білім жөніндегі пікіріне келсек, бір ауыздан білімнің негізгі екі түрін көрсетіп отыр:

- 1) репродуктивтік;
- 2) конструктивтік.

Философ Дж. Дьюи [1], психологтар Ж. Пиаже [2] мен Л.С. Выготский [3], математик және логик А. Уайтхэд [4], педагог Т. Лешкевич [5], философ В. Данченко [6] және басқалар білімнің бұл түрлері өз қасиеттері бойынша бір-біріне қарама-қарсы деп есептеген. Жоғарыда атап өткеніміздей, репродуктивтік білім беруді бұрынғы уақытта қолдансақ, қазіргі уақытта ғалымдар конструктивтік білімнің маңызына жиі тоқталуда, себебі жаһандану жағдайында ақпараттың тым көп болуы, бұрынғыдай білімнің біржақты емес, тұлғаның білімді жан-жақты меңгеру қажеттілігін тудырып отыр.

Репродуктивтік білім- бұл ырықсыз, белсенді (актив түрдегі) түйсінуді (қабылдауды) білдіреді; мұнда білім жеке тұлғаға бағытталмайды және білім алушыны жеке өз пікірі есепке алынбайды. репродуктивтік білім берілген материалды немесе ақпаратты еш түрлендірместен, сол қалпында қабылдау, есте сақтау және қайталауға негізделеді. [7].

Репродуктивтік білімде бағдарламаға (оқытудың, пәннің бағдарламасы) үлкен мән беріледі. Репродуктивтік білімде басты тұлға – оқытушы болып табылады.

Зерттеулерге негізделсек репродуктивтік білімнің төмендегідей түрлерін бөледі [8]:

- 1) Сипаттаушы білім
 - қайталауға негізделген сипаттауға бағытталады;
 - негізгі сипаты: көрнекілік;
- 2) Түсіндіруші білім
 - объективтік дәлелдемеге ұмтылады;
 - негізгі сипаты: дәлелділік (өз көзқарасының дұрыстығын дәлелдеу).

Конструктивтік білімге келетін болсақ, оқыту үдерісінде білім алушы басты назарда болады, яғни жеке тұлғаға бағытталады.

Конструктивтік білімнің негізгі сипатындағы түрлендіруші ықпалдың (әрекеттердің) тиімділігі оның адамды өзін-өзі өзгерту ісіне жұмылдыра білуіне байланысты. Сондықтан да конструктивтік білімнің негізгі сипаты ретінде оның әрбір білім алушыға жағымдылығы мен қызықтылығы танылады [9]. Шын мәнісінде адамның ынтасын өзіне тартпайтын, қызықсыз білім болмысынан конструктивтік болуы мүмкін емес.

Зерттеу жұмысында оқытуды қалайша қызықты жасауға болады деген сұраққа жауап іздестіріп көрелік. Адам өзі үшін мағыналы деп таныған және шешкен мәселелер ғана оны өзіне тартып, оның қызығушылығын туындатады. Бұл жерде «қызық» деген ұғым адамның жеке басының мүддесін ескеретін, «мен тұжырымдамасы» тұрғысынан маңызды және терең

нәрсе. Осы орайда, конструктивтік білімнің барлық жүйелері әр адам үшін маңызды деген өмірлік мәселе немесе мәселелер жиынтығы төңірегінде шоғырланады.

Оқыту үдерісінде оқытушының басты мақсат ретінде білім алушыға сабақтағы әңгіменің (тақырыптың) оған қажетті (ол мағыналы деп есептейтін) нәрселер жайында болатындығын сезіндіру алға шығады.

Біз жоғарыда сипаттама беріп өткен екі білімді кестеге салып салыстырып көреміз:

Кесте 1- Репродуктивті және конструктивті білімнің салыстырмалы талдауы

Репродуктивтік білім	Конструктивтік білім
Жоғарғы жақтан күштеу	Тұлғаның өзін-өзі көрсете білуі мен дамуы
Еркіндікке жол бермейтін тәртіп (үйретуші тарапынан белгіленген)	Еркін түрде әрекеттесу, үйренушілердің өздері қабылдаған ережелерді (тәртіпті) ұстану
Кітаптар (оқулықтар) бойынша үйрену	Тәжірибе арқылы үйрену
Қайталау арқылы жүйеленбеген (арасында байланысы жоқ) біліктер мен дағдыларды қалыптастыру	Өмірде қажетті мақсаттарға жету үшін біліктер пен дағдыларды игеру
Бұлыңғыр болашаққа дайындау	Бүгінгі күннің мүмкіншіліктерін мейлінше пайдалану
Статикалық (өзгерістерге ұшырамайтын) мақсаттар мен материалдар	Әлемнің күнделікті өзгерістерге толы динамикасы

Тұлғаның кез-келген әрекетті орындауды үйренуіне үш көзқарас қалыптасқан.

1. Конфуцийдің «Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтаймын, өзіме жасатсаң – үйренемін» қағидасы бірінші көзқарас болып табылады.

2. Оқытудың кейбір тәсілдерін қолданғанда мәліметтің есте сақталуы төмендегі кестеде берілген (А. Маслоудың идеялары бойынша Н. Сандерстың кестесі).

Кесте 2- Мәліметтердің есте сақталуы (Н.Сандерс бойынша)

Оқу әрекеттері	Есте сақталу көрсеткіші
Лекция	5%
Оқу	10%
Аудио- және видео құралдарды, интерактивті ақтанық қолдану	15%
Көрсету (көрнекіліктер: жобалар, кестелер, схемалар, суреттер)	30%
Пікірталас	50%
Практикалық-әрекеттер	75%
Үйренген білімді дереу қолдану, басқаларды үйрету	90%

Ескерту: «Бетель» лабораториясының зерттеуінегізінде, АҚШ, Мэн штаты
3. Әрекетті үйренуде таным процесінің барысы маңызды болып саналады.

Біз білімнің:

10% - тін оқығанда,

20% - тін тыңдағанда,

30% - тін көзбен көргенде,

50% - тін көзімізбен көріп, тыңдағанда,

70% - тін пікір таластырғанда,

80% - тін тәжірибе жасағанда,

95% - тін басқаларды үйреткенде игереміз (Вильям Глассе бойынша).

Көптеген зерттеулер көрсеткендей, интерактивті оқытуды ұйымдастырудың өзіндік ережесі бар [9;10]. Сол ережелердің бірнешеуіне тоқталып өтуді жөн санаймыз.

Бірінші ереже- сабақ өткізілетін орынның білім алушылар үшін қолайлы болуын қамтамасыз ету. Оқу бөлмесі кең, жарық, салқын болуы керек. Жұмыс жасауға қажетті құралдар: тақта қол астында бор, интерактивті тақта, компьютер, интернет қағаз (А-1 және А-4 форматтардағы), маркерлермент.с.с. қамтамасыз етілуі керек.

Екінші ереже - топқа бөлу. Сабақта білім алушыларды шағын топтарға бөліп, қауымдаса жұмыс жасауға ыңғайлы жағдай болуы керек. Топпен жұмыс олардың өзара әрекеттесуіне ықпал жасайды, үйренушілер назардан тыс қалмайды.

Үшінші ереже- Өтілетін сабақтың мақсаттары мен міндеттері және күтілетін нәтижелерімен оқытушы сабақ басында білім алушылармен таныстыруы қажет, соған сәйкес студенттер өздерінің сабаққа тікелей қатысы бар екендігін түсініп, «Бұл ақпарат, мәлімет, сабақ маған не береді, оны мен қалай жүзеге асырамын?» деген сұрақтар төңірегінде ойлануы тиіс.

Төртінші ереже- жұмыс ережелерін қабылдау. Сабақ басында оқытушы жұмыс тәртібімен таныстырып, үйренушілерден қатаң ұстануды талап етуі қажет. Ережелер әр түрлі болуы мүмкін, мысалы: жұмыс регламенті, реті мен тәртібі.

Бесінші ереже- психологиялық жұмыс атмосферасы болуы шарт. Білім алушылар психологиялық тұрғыдан интерактивті оқуға дайын болғаны жөн. Үйренушілердің бәрі дерлік оқуға белсене араласып кетуге дайын болмауы мүмкін, себебі әркімнің мінез-құлқы әр түрлі және білімді қабылдауда сан алуан, сондықтан олардың сабаққа қатысу белсенділігі де әр түрлі болады. Сол себепті мыналар:

- жағымды психологиялық сезім/көңіл қалыптастыратын әрекеттер;
- логикалық ойлауға негізделген тапсырмалар (есептер, мәселелер, жұмбақтар);
- көңіл көтеретін ойын түріндегі іс-әрекеттер ескерілуі керек.

Алтыншы ереже- барлық білім алушылар оқу үдерісіне қатыстырылуы тиіс. Себебі интербелсенді әдіс-тәсілдер бірлесе жұмыс жасауға негізделгендіктен, әрбір қатысушының жұмысқа белсене қатысуы маңызды болып табылады. Сол себепті де сабақтың басты тәсілі ретінде топтық жұмыстарды жандандыру керек.

Жетінші ереже- тыңдай білу: Үйрену барысында немесе оқыту үдерісінде топтық және жұптық жұмыс, іштік карусель сияқты әдіс-тәсілдер өзара әрекеттесуге негізделеді деп, жоғарыда атап өттік. Әрбір топ өз пікірлерін ортаға салады, сондай сәттерде ойларын ортаға салып қана қоймай, бір бірін тыңдай білу де маңызды. Әрбір топ атынан бір өкіл (сөйлеуші, шешен, спикер, капитан, т.б.) берілген уақыт ішінде өз ойлары мен ұйғарымдарын ортаға салады.

Сегізінші ереже-жазбаша жұмыстар. Үйрену барысында жазба жұмыстардың атқаратын рөлі ерекше екенін атап өткен жөн екенін еске салғымыз келеді, себебі жазу шығармашылықты арттырады. Сол себепті де әр сабақта жазу жұмыстарын жиі қолданып отырған орынды.

Тоғызыншы ереже-кері байланыс. Сабақты қорытындылаған кезде оқытушы мен білім алушылардың арасында кері байланыс міндетті түрде орнатылуы керек, қамтылған материалдың тиімділігі мен қандай дәрежеде өткендігі туралы үйренушілердің пікірлері ескеріліп, келесі сабақтардың табысты өтуіне септігін тигізеді. Оқытушы: Сабақ қандай дәрежеде өтті?, Бүгінгі сабақтың қандай артықшылықтарын атаңыз., Қандай кемшіліктері бар?, Қандай ұсыныстар бар? деген сияқты сұрақтарды тест түрінде алып отырса оң нәтиже берері сөзсіз.

Оқытудың интерактивті әдістерін қарқынды пайдалану интеллекттік өзгерістерге де байланысты болады. Бұл адам миының мүмкіншіліктерін бұрынғыдан тиімді пайдалану ретінде алға шығады. Сонымен қатар оқу үдерісінде «Өзің жасап ал!» идеясының кең етек алуы да себеп бола алады. Зерттеулер көрсетіп отырғандай, тұлғаны бағалауда интеллекттік коэффициенттен (IQ) эмоциялық коэффициентке (EQ) көшу жүзеге асуда Сондықтан да интерактивті әдістерді пайдалану арқылы оқыту үдерісін ұйымдастыру өзінің тиімділігін арттырады.

Ақырында білім жүйесіндегі өзгерістер де жоғары мектепте инновациялық технологияларды пайдалану өзектілігін туындатып отыр..

Сонымен біз бұл мақалада интерактивті оқытудың теориялық негіздеріне сипаттама беріп өттік. Интерактивті оқыту технологиялары (ИОТ) білім берудің сапалылығын қамтамасыз ете отырып, тұлғаға бағытталу қағидасын негізге алады және «инновация» термині латын тілінен аударғанда «жаңару», «өзгеру» деген мағынаны білдірсе, «технология» деген термин грек тілінен techne - өнер, шеберлік, logos- ғылым, білім деп аударылады, яғни шеберлік туралы ғылым деген мағынаға саяды, сол себепті ИОТ инновациялық технологиялардың бір бөлігі болып табылады [11].

ПАЙДАЛЫНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Шарвадзе Б. А. Философия Джона Дьюи. В книге Шарвадзе Б.А.- Историко-философские труды. Тбилиси, 2009.-С. 56
2. Пиаже Ж. Моральное суждение у ребенка. — М.: Академический проект, 2006.-С. 480
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология//Психология: классические труды. М,1996-С98
4. Уайтхэд, А. Н. Способы мышления М.: Прогресс, 1990. -С. 337-388.
5. Лешкевич Т. Основы философии науки. Киев. 1998-С.37
6. Данченко В. Из прошлого = переиздание. — 368, 2003. - (Мой 20 век).
7. Сабиров Т.С. Оқу теориясының негіздері – Алматы- 1993- С. 49.
8. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики –Москва- 1980-С. 124.
9. Слостенин В.А. Педагогика инновационная деятельность- Москва.-1997.-С. 43.
10. Селевко Г.К. Педагогические технологии авторских школ- Москва.- 2002-С. 67.
11. Бөрібекова Ф.Б., Жанатбекова Н.Ж. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар – Алматы- 2014.-С.8.

ЖҮЙЕЛІЛІК ТҰҒЫР НЕГІЗІНДЕГІ ОЗЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Сардарова Э.А., Әбжекенова Б.Г., Бекіш Е.Т.

Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті

Түйіндеме. Қазіргі жоғары оқу орындарында болашақ маман дайындау міндеттеріне сәйкес, оның мазмұны мен қызметін жетілдіруде жоғары оқу орны білім алушыларының кәсіби құзыреттілігін жүйелілік тұғыр негізінде қалыптастыру мәселесінің мәні мен маңызы терең қарастырылуы қажет. Құзыреттер мен кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру жүйесіне енгізілген технологиялар мен әдістер кәсіби дайындықты, кәсіби әлеуметтенуді, білім алушылардың қажетті тұлғалық және кәсіби маңызды сапаларын, жүйелілік түсініктердің, сонымен қатар жүйелілік ойлау және жүйелілік тұғырдың біліктері мен дағдыларын дамытуда озық технологиялардың маңызы зор. Бұл мақалада әлемдік тәжірибедегі озық зерттеулер мен әдістемелік жұмыстарды талдай отырып, жүйелілік негізінде зерттеудің негізгі әдістемелік аспектілері мен мәселелерін анықтадық.

Кілт сөздер: құзыреттілік, жүйелілік тұғыр, әдіс, озық технология, ЖОО

ПЕРЕДОВЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА ОСНОВЕ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА

Сардарова Э. А., Абжекенова Б. Г., Бекиш Е. Т.

Кызылординский университет имени Коркыт ата

Аннотация. В соответствии с задачами подготовки будущего специалиста в современных вузах в совершенствовании его содержания и деятельности необходимо глубоко рассмотреть сущность и значение проблемы формирования профессиональной компетентности обучающихся вуза на основе системности. Технологии и методы, включенные в систему формирования компетенций и профессиональных компетенций имеют большое значение в развитии профессиональной подготовки, профессиональной социализации, необходимых лично и профессионально значимых качеств обучающихся, системности представлений, а также навыков и умений системного мышления и системного подхода. В этой статье, анализируя передовые исследования и методические труды в мировой практике, на основе системности мы определили основные методические аспекты и проблемы исследования.

Ключевые слова: компетентность, системный подход, метод, передовые технологии, вуз

ADVANCED EDUCATIONAL TECHNOLOGIES BASED ON A SYSTEMATIC APPROACH

Sardarova E. A., Abzhekenova B. G., Bekish E. T.

Korkyt Ata Kyzylorda University

Annotation. In accordance with the tasks of training a future specialist in modern universities in improving its content and activities, it is necessary to consider deeply the essence and significance of the problem of forming the professional competence of university students on the basis of consistency. Technologies and methods included in the system of formation of

competencies and professional competencies are of great importance in the development of professional training, professional socialization, the necessary personal and professionally significant qualities of students, systematic representations, as well as skills and abilities of system thinking and system approach. In this article, analyzing advanced research and methodological works in world practice, on the basis of consistency, we have identified the main methodological aspects and problems of research.

Keywords: competence, systematic approach, method, advanced technologies, university

Білім алушылардың құзыреттері мен кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда жүйелілік тұғырды жүзеге асырудың міндетті шарты оның әдістерін дәстүрлі, проблемалық және белсенді оқытудың технологиялары мен әдістерімен ұштастыра отырып, үйлесімді түрде пайдалану болып табылады.

Ресей ғалымы Н.В. Бордовскаяның пікірінше, технологиялар мен әдістер жүйелілік қасиетіне ие. Атап айтқанда, белгілі бір технологияның негізіндегі әдіс барлық орындалатын әрекеттердің құрылымдық аспектісін ашады; әдістеме білім беру практикасында әдістер мен тәсілдердің белгілі бір жүйесін қолдана отырып жүзеге асырылады; технология мақсатқа жетуге кепілдік берілген белгілі бір нұсқаулықтар жүйесіне, яғни көзделген мақсатқа жету үшін барлық әрекеттер құралдарына ие екенін білдіреді [1].

Мысалы, ғылыми ойлауды дамыту техникасын меңгеру барысында ақпаратпен ойлау операциялары икемділікті, өнімділікті, ойлау белсенділігін дамытуға және ғылым мен оның қолданбалы салаларында өзіндік шығармашылыққа дайындықты қалыптастыруға мүмкіндік береді [1, с.19].

Жоғары оқу орны түлегінің кәсіби құзыреттілігі, ең алдымен, оның құзыреттерімен, яғни жоғары оқу орнында бүкіл оқу кезеңінде қалыптасатын әлеуметтік-тұлғалық және кәсіби маңызды сапалардың болуымен анықталады. Оқыту әдістері негізінде жүйелі түрде қалыптасқан білімдер болашақ маманның құзыреттері мен құзыреттілігінің маңызды құраушылары болып табылады. Мұнда белгілі бір рөлді жүйелілік тұғыр және оның әдістері қолданылады.

Жалпы, білім беру үдерісінде қолданылатын барлық технологиялар мен әдістер кәсіби құзыреттіліктің қалыптасуына, болашақ мамандарды даярлауға негіз болатын білім, білік пен дағдылар жүйесін дамытуға қызмет етеді. Мұндай әдістерге контекстік оқыту технологиясы, проблемалық және белсенді оқыту әдістері (жоба әдісі, нақты жағдаяттарды талдау, кейс әдісі және т.б.) жатады [1, с.85; 2], сонымен қатар жүйелілік тұғырға негізделген әдістер [2, с.73]:

– зерделенетін нысандарды жүйелілік талдау, талдау үдерісінде анықталған ақпаратты синтездеу және қорыту, қарастырылатын нысан туралы зерделенетін ақпарат жүйесінің тұжырымдамалық моделін құру ұштасқан әдістер;

– қарастырылатын нысан туралы ақпараттарды жүйелілік құрылымдау, зерделеу және жинақталған түрде ұсыну;

– нақты жағдаятты жүйелілік зерделеу әдісі (НЖЖЗ әдісі).

Кәсіптік білім берудегі жүйелілік тұғыр кәсіптік оқытудың үш негізгі үдерістерінің біртұтас үйлесімділігін жүзеге асыруға мүмкіндік береді: кәсіби әлеуметтену, тұлғалық және тұлғаның кәсіби маңызды сапаларының дамуы. Бұл үдерістердің мақсатқа бағытты жүзеге асырылуы күтілетін нәтижеге қол жеткізу мүмкіндігін береді, бұл дегеніміз – қажетті құзыреттер мен білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерін дамыту.

В.В. Рубцов, А.М. Столяренко ғалымдардың пікірінше, ЖОО-да дамыта оқытуды жүзеге асыру әрбір оқу пәнін оқытуда және бүкіл оқу үдерісінде білім алушы бойында кәсіби

маңызды сапаларды дамытуды қамтамасыз етуі қажет. Дамыта оқыту оқытудың мазмұны, формалары мен әдістерінің ажырамас бөлігі ретінде оқу үдерісінде жүзеге асырылуы керек [3, с.25].

ЖОО-да кәсіптік-дамытушылық оқыту технологияларын әзірлеу бойынша психологиялық-педагогикалық ұсынымдар кешені: кәсіби сапаларды жүйелі дамыту; кейс әдісін пайдалану; нақты сапа ерекшелігі мен даму мақсаттарына сәйкес келетін практикалық жаттығуларды таңдау; практикалық-бағытталған семинарлар, практикалық және зертханалық сабақтар мен тренингтер өткізу; коммуникативті дағдыларды дамыту; дамыған сапаны қарқынды белсендіру; білім алушылардың ой-өрісін белсендіру; кәсіби ойындар өткізу; жаттығулар мен шарттарды таңдау, біртіндеп ең қиынға кәсіби түрде жақындау ұсынылады [3, с.28].

Білім беру үдерісін жүйе ретінде жүзеге асыру білім беру мазмұнының белгілі бір түрленуін, жүйелілік мағлұматтардың, жүйелілік ойлау және жүйелілік тұғырдың біліктері мен дағдыларының дамуын танымдық және басқа іс-әрекеттерде дамытатын технологиялар мен әдістерді жасауды қажет етеді [4].

В. Оконьның пікірі бойынша, жүйелілік тұғыр білім беру мазмұнына қатысты төмендегілерді болжайды [5, с.15]:

1) жүйелілік әдістердің және оны құрылымдау технологиясының кеңінен қолданылуын;

2) қарапайым жүйелер мен құрылымдардың күрделіге, біршама нақтыдан жалпыға және керісінше ауысуын;

3) оқыту пәндері үшін ортақ құрылымдарды барынша қарастыру.

Ақыл-ой әрекеттерін қалыптастырудың технологиялық үдерісі, сонымен қатар талдау, синтез, жинақтау білік пен дағдылары және т.б. болашақтағы кәсіби іс-әрекетінің нысандары, құбылыстары және үдерісі туралы ақпарат, құзыреттер пен кәсіби құзыреттіліктің интеллектуалды негіздерін дамытуға ықпал етеді.

В.П. Беспалько педагогикалық технологияны білім беру барысындағы мақсатқа жетудегі кепілді құралы ретінде қарастырады. Сонымен қатар, мақсат диагностикаланған түрде қойылуы керек, яғни белгіленген уақыт межесінде нәтижеге жетуге кепілдік беретін, толығымен айқындалған дидактикалық үдерісті құру және оның жүзеге асырылу деңгейі жайлы қорытынды жасау мүмкін болатындай, айтарлықтай нақты және айқын болуы керек. Оның пікірі бойынша, педагогикалық технологияның негізі ретіндегі дидактикалық үдеріс – ұйымдастырудың негізгі мақсаты барынша аз уақыт ішінде алдын-ала қойылған мақсатқа сәйкес, білім алушының жеке тұлғалық сапасын қалыптастыруды жүзеге асыру болып табылады [6].

Педагогикалық технология жүйе ретінде: үдерістің логикасы, оның барлық бөліктерінің өзара байланысы мен тұтастығы секілді жүйенің белгілеріне ие болуы керек [7].

Оқыту технологиялары мен әдістері, кез-келген өзге де технологиялар, әдістер секілді, жобаланады және жоспарланған нәтижеге қол жеткізу үшін жүзеге асырылады. Кез-келген технология белгілі бір сападағы нәтижелерге қол жеткізу үдерісіне қатысушы адамдарда қажетті біліктіліктің болуын, барлық көрсеткіштердің, сипаттамалардың, талаптардың, сонымен қатар үдерістердің сақталуын қарастырады.

Біз оқыту технологияларын болашақ маманды даярлауға қызмет ететін қажетті ақпараттық, кадрлық, материалдық-техникалық, ғылыми және өзге де қамтамасыз ету әдістерінің, негізгі қағидаттарының, мазмұнының, нысандарының, құралдарының, ресурстарының, нормалары мен мемлекеттік реттеу шараларының жиынтығы ретінде ұсынамыз.

Білім алушылардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру үшін қолданылатын оқу үдерісінің кейбір технологиялары мен жүйелілік әдістерін қарастырайық.

Кәсіптік оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне нәтижелі және тиімді қол жеткізуге ықпал ететін интеллектуалды және шығармашылық қабілеттерін, жүйелілік ойлау білік пен дағдыларын, ойлаудың өзге де белсенді тәсілдерін жеделдете (*озық мағынада*) дамыту озық білім беру технологиясының негізгі мақсаты болып табылады.

Озық оқыту технологиясының негізгі мағынасы төмендегідей:

1. Білім алушының танымдық және өзге де іс-әрекеттерінде жүйелілік тұғыр және ойлаудың белгілі бір білік пен дағдыларды жедел (озық оқыту мағынасында) меңгерсе, онда оның танымдық, ғылыми және өзге де оқу іс-әрекеті неғұрлым тиімді және нәтижелі жүзеге асырылады.

2. Жүйелілік ойлау білік пен дағдыларын қалыптастыру білім алушылардың интеллектуалды және шығармашылық қабілеттерін дамытуға белсенді ықпал етеді. Жүйелілік ойлау мен интеллектуалды қабілеттердің негізі ойлау операциялары (талдау, синтез, жалпылау және т.б.) болуы маңызды. Сонымен қатар, шығармашылық қабілеттерді дамытудың негізі факторы жүйелілік ойлау болып табылады. Жүйелілік ойлауды қалыптастырудың ең негізгі компоненті ретінде синтетикалық іс-әрекетті дамыту қажет.

3. Озық білім беру үдерісінде білім алушылардың білім, білік, дағдылары және қабілеттерінің озық түрде қол жеткізуге саналы ұмтылысы тұрақты қалыптасады.

Жүйелілік тұғыр негізіндегі озық білім беру технологиясының құрылымын, ең алдымен, фундаменталды және жүйелі білімді меңгеруге; осы үшін қажетті біліктер, дағдылар, қабілеттерімен ойлау тәсілдерін қалыптастыруға; зерделенетін нысандарды тұтас тануға мүмкіндік беретін, жүйелілік тәсілдер мен әдістер құрайды.

Жоғарыда аталған технологияның ерекшеліктеріне:

1) жүйелілік ойлау мен жүйелілік тұғыр біліктері мен дағдыларын жедел (озық мағынада) қалыптастыру;

2) әрбір білім алушының, оның білім, білік, қабілеттері мен құзыреттерінің озық сипаттамасы ретінде мақсатқа жетуге бағдарлануы;

3) өзге де жүзеге асыратын және болашақтағы іс-әрекеттің, тәжірибелік, теориялық, танымдық іс-әрекеттердің бағдарлық негізін озық қалыптастыру;

4) білім берудің нәтижелі мақсатына қол жеткізуге және қоршаған ортаның шынайылығын тұтас тануға бағытталған, іс-әрекет түрлерін және олармен шартталған ойлау тәсілдерін озық меңгеру. Жүйелілік ойлауды қоса алғанда, осы іс-әрекет түрлері мен ойлау тәсілдері неғұрлым тез меңгерілсе, соғұрлым олар мамандарды даярлау мен оқытудағы мақсатқа қол жеткізуге тез септігін тигізеді, субъекті үшін де жылдам әрі біршама интенсивті «жұмыс» істейді.

5) экономиканың, ғылымның, қоғамның және оның нақты салаларының, сонымен қатар, субъектінің болашақтағы кәсіби іс-әрекетінің стратегиялық даму контекстіндегі құзыреттерді озық қалыптастыру;

6) жаңалықтарға әзірліктің және сезімталдықтың дамуы, алға жылжудың жеңісті кепілі үдеріс пен құбылыстардың, нысанның қол жеткізілген жай-күйінің озық дамуы болып табылатындығын түсіну;

7) озық ақпараттармен жұмыс істеу біліктері мен дағдыларын дамыту және басқарушылық шешімдерді қабылдау мен әзірлеу үшін оның тиімділігін арттыру;

8) білім алушының өзіндік жұмысын жүзеге асыру және ұйымдастыруда технологиялық тұғырды белсенді пайдалану;

9) «білім беру стандарты», «шығармашылық» және «зерттеу» деңгейлерінде алынған білімді пайдалануды ескере отырып, «деңгейлеп» білім беруді қарастыру жатқызуға болады.

Озық оқытудың негізі оқу үдерісін қарқындату технологиясы болып табылады, оның мәні (уақыттық, қаржылық және басқа) шығындарды минималдау кезінде жоспарланған нәтижелердің алынуын қамтамасыз ету.

Озық оқыту технологиясын біздің дәстүрлі білім беру үдерісі туралы түсінігімізді өзгертіп, оқыту теориясының қолданыстағы іргелі ережелерін дамытуға қызмет етуі керек. Қарқындату принципі оқу үдерісінің барлық компоненттерін, технологиялық үдерісті және субъектілердің жай-күйін түбегейлі өзгертіп, сонымен қатар шығындарды минималдау кезінде оқытудың қажетті сапасы мен тиімділігін қамтамасыз ететін ерекше маңызға ие болады. Озық оқытуды қарқындату жағдайында алынған үнемделген уақыт, субъектерді жан-жақты дамыту үшін пайдалануға болатын қосымша ресурс болып табылады.

Экстенсивті оқыту – білім беру үдерісін қосымша резервтер – жаңа құралдар, құрылғылар, технологиялар есебінен жүзеге асыру.

Интенсивті оқыту – білім беру үдерісін дамытуды ішкі резервтер есебінен жүзеге асыру.

Жүйелілік түрде жүргізілген қарқындату ең алдымен, озық оқытудың негізін құрайтын: субъектілердің жүйелілік тұғыр, жүйелілік ойлау және өзін-өзі басқарудың жаңа мәдениетін жеделдете қалыптасуын және дамуын қамтамасыз ету қажет.

Ю.А. Бабанскийдің [8] және басқа ғалымдардың еңбектерінде зерттелген оқу үдерісін қарқындату жалпы уақыттың әр бірлігінде еңбек өнімділігінің артуы ретінде анықталады. Қарқындату үдерісі мен өнімділіктің өсуі (оқу жұмысы) арасындағы байланысқа назар аудару керек. Сондай-ақ шығындарды минималдау оқу үдерісін қарқындату маңызды нәтижесі болып табылады.

Оқытушыларға қатысты қарқындату олардың жұмыс тиімділігін арттыру мен сапасын, жұмыс уақытын ресурстарды және т. б. ұтымды пайдалануын білдіруі мүмкін. Бұл жерде оқытушының жалпы және кәсіби мәдениетін, құзыреттері мен кәсіби құзыреттілігін жедел дамыту туралы да айтуға болады.

Әрине, осындай қиындықтарға көптеген оқытушылар тап болып жатады, бірақ тәжірибе көрсетіп отырғандай, олардың әрқайсысы алдына өз еңбегін қарқындату міндетін қоймайды. Сондықтан реттеуші, ынталандырушы, зерттейтін және бақылаушы үдерісер, оқу үдерісін қарқындатуды жүзеге асыратын іс-шараларды жоспарлау орынды. Бұл ретте бағдарламалық-мақсатты тұғырды пайдалану қажет. Озық оқытуды қарқындату бағдарлы негіздері жүзеге асыратын құрылымын қалыптастыруда немесе болашақтағы субъект іс-әрекетінің белгілі бір бағдарлар (және тиісті дайындық), бағытталған қамтамасыз ету үшін талап етілетін еңбек өнімділігінде жедел және тиімді әсер етеді. Екінші жағынан, табысты мақсатты іске асыру үшін субъектінің белгілі бір іскерліктер мен өзін-өзі басқару дағдылары болғаны озық оқытуда маңызды.

Көптеген ғалымдар мен мамандардың ойынша, қазіргі қоғам дамуының деңгейі мен жиналған әлеует озық білімнің дамуына жақсы жағдай жасап отыр. Білім берудің озық сипаты объективті түрде көрініс тапты. Педагогикалық ғылым мен практиканың және ғылыми технологиялық революция тұтастай алғанда соңғы жетістіктерін іске асыру озық оқытудың білім беру мекемесіндегі маңызды элементі болып табылады. Бұл өнімнің өсуіне, тиімділігіне, субъект еңбегінің сапасына, қойылған мақсатқа жетуге және жоспарлаған оқу нәтижесінің табысты болуына әсер етеді.

Заманауи әлемдік педагогикада оқытудың әр түрлі тұғырларын жалпылау М.В. Кларинге мынадай екі негізгі бағытты анықтауға мүмкіндік берді:

1) дәстүрлі оқытуды берілген үлгілер бойынша тиімді ұйымдастыру, меңгеріп жаңғырту, анық берілген эталондарға қол жеткізу;

2) оқу үдерісіне инновациялық тұғыр пайдалану, оқытудың мақсаты субъектілерінің мүмкіндіктерін игеруге, жаңа тәжірибе негізінде мақсатты түрде шығармашылық және сыни ойлауды қалыптастыру, тәжірибе және оқу-зерттеу іс-әрекет құралдарды және имитациялық модельдеуді дамыту болып табылады.

Шетелдік педагогикалық ізденістерінен М.В. Кларин инновациялық оқыту моделін ұсына отырып, репродуктивті (оқытудың технологиялық тұғырына негізделген) және ізденістік (оқытудың зерттеу тұғырына негізделген) модельдерін бөліп көрсетеді [9].

Педагогикалық технологияның нақты анықталған мақсаттары мен өзгешелігінің тізбек бағдарына сәйкес келетін оқу үдерісінің қойылған мақсатқа жету кепілдігі, оқу үдерісінің технологиялық құрылымының кілті болып табылады.

Педагогикалық технология – бұл тек оқытудың техникалық құралдарын немесе компьютерді пайдалану ғана емес, сонымен қатар техниканы және материалдарды жобалау және пайдалану арқылы білім берудің тиімділігін арттыратын факторларды талдау, оқу үдерісін оңтайландырудың принциптерін анықтау және әдістерін әзірлеу, сонымен қатар қолданылған әдістерді бағалау деп түсінеміз.

Озық оқытуды қарқындалу жүйелілік, зерттеу, бағдарламалық-мақсаттық, технологиялық, проблемалық және өзге де тұғырларды қамтитын оқу үдерісінің барлық компоненттері негізінде жүзеге асырылуы мүмкін. Субъект іс-әрекетінде (және болашақтағы кәсіби) жүйелілік тұғырды жүзеге асырудың әдіснамалық, теориялық, әдістемелік және басқа құралдарымен жедел түрде қаруланған болса, онда олар оған талап етілетін құзыреттер мен кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру мақсатына (мақсаттарға) жетуге және алға қойылған міндеттерді шешуге көмектеседі.

Бұл жағдайда, көбіне субъектінің жүйелілік тұғыр және жүйелілік ойлаудың білік пен дағдыларын меңгеруіне байланысты, оны қалыптастыру және дамыту үшін сәйкес әдістерді пайдалану ұсынылады, соның ішінде: оқытудың мазмұнын зерделеу, меңгеру және жүйелілік құрылымдау әдісі; зерделенетін қоршаған шындық нысандарының тұжырымдамалық модельдерін құру әдісі; мақсатқа жету және жүктелген оқу міндеттерін шешу құралы ретінде мақсатты бағдарламаларды құру әдісі және т.б.

Соңғы жағдайдағы әзірленген мақсатты бағдарламалардың әрқайсысы әртүрлі болатын ішкі және сыртқы (оң және теріс) факторлардың әсерінен тұрақтылығы тұрғысынан қарастырылады. Олардың көпшілігінің тұрақты болуы қоршаған ортаға, білім беру үдерісіне, оған қатысушылардың тәртібі мен іс-әрекетіне және т.б. байланысты. Жалпы, жүйелілік тұғырға негізделген озық оқытуды қарқындалу, оқытудың мақсаттарына жедел (озық мағынада) қол жеткізуге, қойылған міндеттерді шешуге және жеке тұлғаның тұрақты оқу-танымдық, ғылыми және басқа белсенділігін қамтамасыз етеді.

Жарияланымдар мен практикада жиі қолданылатын «озық», «қарқындалу» және «белсендіру» ұғымдары үдерістің, іс-әрекеттің және т.б. қарқынын өзгерту мағынасына ие, бірақ мазмұны мен пайдалану аймағы жағынан біршама өзгеше. Мысалы, білім беру үдерісіндегі қол жеткізілген оза оқыту әр түрлі қарқындылыққа ие болуы мүмкін.

Оқу үдерісін қарқындалуға ықпал ететін негізгі факторлар [8, с.44]:

- оқыту үдерісі мақсаттылығын арттыру;
- оқу үдерісі қатысушыларын оқыту және іс-әрекеті қарқынын жеделдету;
- міндеттердің шиеленісін арттыру;
- ойлаудың жүйелілік стилі;

– субъектілердің оқу, ғылыми, еңбек және өзге де іс-әрекеттерінің мотивациясын тереңдету, оған деген қызығушылығын, борышын және оны ойдағыдай орындауда жауапкершілігін арттыру;

– әрбір субъект үшін күрделілік пен қолжетімділікті сақтай отырып, әр сабақтың (аудиториялық, аудиториядан тыс, өзіндік) мазмұның көлемін ұлғайту;

– субъектілердің танымдық, шығармашылық іс-әрекеттерінің белсенділігін арттыратын инновациялық әдістер мен оқыту технологияларын енгізу;

– әрқайсысының бастамасын, дербестігін, белсенділігін дамытатын оқытудың жаңа формаларды енгізу;

– техникалық құралдарды пайдалану, оқытуды компьютерлендіру; субъектілерінің өздігінен білім алу және өзін-өзі тәрбиелеу білік пен дағдыларын жан-жақты дамыту.

Оқытушылардың педагогикалық іс-әрекетін қарқындатуға: оқу-зерттеу жұмысының тиімділігін арттыру; білім беру үдерісі мен білім алушылардың өздік жұмысын жетілдіруге қатысты оқытудың прогрессивті формалары, технологиялары, әдістері, құралдары және инновациялық тұғырлар; өнімсіз уақыт шығындарын қысқарту, жүйелілік, технологиялық, кибернетикалық, басқа да тұғырларды енгізу және т.б. Заманауи ақпараттық технологиялар озық оқытуды қарқындатуда маңызды рөл атқарады.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1.Современные образовательные технологии: учеб. пос. / под ред. Н.В. Бордовской. – М.: КНОРУС, 2011. – 432 с.

2.Лаврентьев Г.В., Лаврентьева Н.Б., Неудахина Н.А. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов. – Барнаул: Изд-во Алтайского гос. ун-та, 2004. – 182 с.

3.Профессионально-личностные ориентации в современном высшем образовании: учеб. пос. / под ред. В.В. Рубцова, А.М. Столяренко. – М.: ИНФРА-М, 2014. – 304 с.

4.Исакова Г.О. Білім алушылардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың жүйелілік әдісі туралы // Қазақстанның ғылымы мен өмірі Хабаршысы ғылыми-көпшілік журналы. – 2018. – №6(66). – Б. 112-115.

5.Оконь В. Введение в общую дидактику / пер. с польск. – М.: Высшая школа, 1990. – 382 с.

6.Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.

7.Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пос. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

8.Бабанский Ю.К. Интенсификация процесса обучения. – М.: Знание, 1987. – 80 с.

9.Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. – М.: Арена, 1994. – 222 с.

FORMATION OF PROJECT AND RESEARCH ACTIVITIES AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS BASED ON FLIPPED CLASSROOM TECHNOLOGY

ZHAPBAROV NURGAZY ABSADYKOVICH

Kyzylorda Korkyt Ata University

Abstract Such requirements are the standards of the International Society for the Promotion of Technology in Education. Since the old system is a unified presentation of material to a group of students, regardless of their mental abilities, the need to change the existing education system becomes clear. Also, new life realities and a rapidly changing world will not be the last here, in which a person will have to develop and engage in his education throughout his life, unlike the dogma of previous years “One education is for life”. Based on this, it is worth paying attention to the “Flipped Classroom” model, which will make the educational system as effective and personalized as possible.

Key words: Flipped Classroom, Education, Technology, Concept, Strategy.

FLIPPED CLASSROOM ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА ЖОБАЛАУ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жапаров Нургазы Абсадыкович

Қорқыт атындағы Қызылорда университеті Ата

Түйіндеме Мұндай талаптар білім берудегі технологияларды ілгерілету халықаралық қоғамының стандарттары болып табылады. Ескі жүйе оқушылар тобына олардың ақыл-ой қабілетіне қарамастан материалды біртұтас ұсыну болғандықтан, қалыптасқан білім беру жүйесіне өзгерту қажеттілігі айқындала түседі. Сондай-ақ, өткен жылдардағы «Бір білім – өмір үшін» догмасынан айырмашылығы, адам өмір бойы дамып, білім алу мен айналысатын жаңа өмір шындығы мен тез өзгертін әлем соңғысы болмайды. Осыған сүйене отырып, білім беру жүйесін барынша тиімді және жекелендірілетін «Flipped Classroom» моделіне назар аударған жөн.

Кілтсөздер: Flipped Classroom, білім, Технология, тұжырымдама, Стратегия.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОЕКТНОЙ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У СТАРШЕКЛАССНИКОВ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИИ FLIPPED CLASSROOM

Жапаров Нургазы Абсадыкович

Кызылординский университет имени Коркут Ата

Аннотация. Такими требованиями являются стандарты Международного общества содействия развитию технологий в образовании. Поскольку старая система представляет собой единую подачу материала группе учащихся независимо от их умственных способностей, становится очевидной необходимость изменения существующей системы обучения. Также не последними здесь будут новые жизненные реалии и стремительно

меняющийся мир, в котором человеку предстоит развиваться и заниматься своим образованием на протяжении всей жизни, в отличие от догмы прежних лет «Одно образование – на всю жизнь». Исходя из этого, стоит обратить внимание на модель «Flipped Classroom», которая сделает образовательную систему максимально эффективной и персонализированной.

Ключевые слова: Flipped Classroom, Образование, Технология, Концепция, Стратегия.

Now, instead of passive listening to the information coming from the teacher and its reproduction, there was a need for a new system that could increase the amount of material learned and improve its presentation. Therefore, the “Flipped Classroom” model was proposed in which classroom and homework are reversed. The purpose is to develop a procedural model of student design and research activities, which is focused on preparing a school graduate for life in the emerging digital economy.

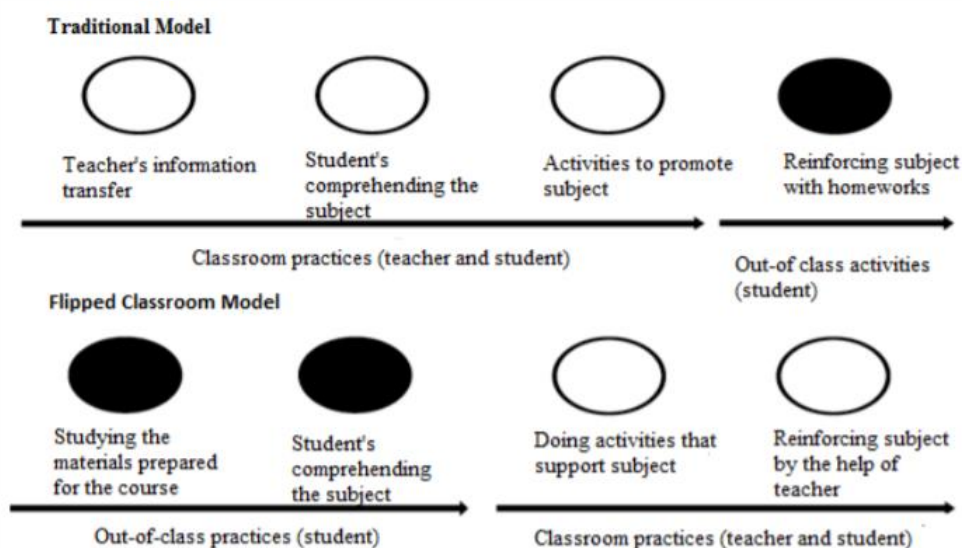
To achieve the goal, have identified the following tasks:

- analysis of the possibilities of the pedagogical technology "Inverted classroom" to solve the problem of increasing the educational motivation of students;
- generalization of personal experience of project work implemented using the "Inverted Class" technology;
- analysis of diagnostics of the level of motivation of students.

The second chapter identifies characteristics of this learning. The third and fourth simplify the importance of flipped learning.

Basic concept about Flipped classroom

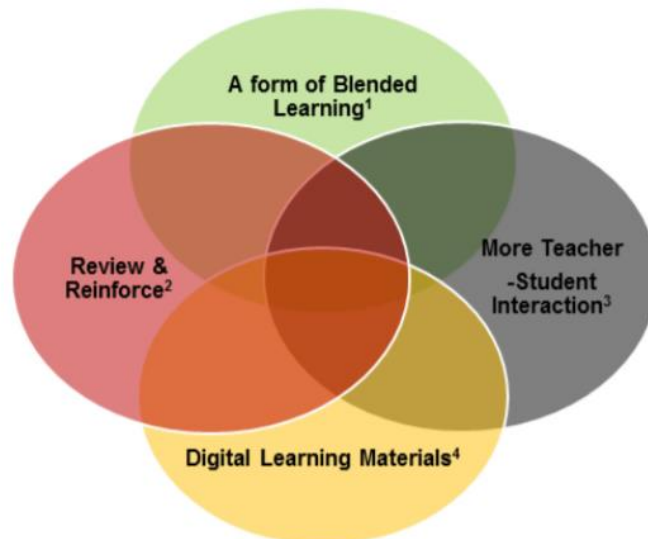
In conventional learning, lower level of learning such as recalling and understanding is happening in course, whereas understudies are as a rule cleared out to work on exercises that include higher level of learning exterior of classroom. In any case, within the flipped classroom demonstrate, learning is flipped. As you'll see from the pyramid, understudies can wrap up the lower level of cognitive work some time recently lesson. And when they come to lesson, they can lock in in higher cognitive levels of learning with peers and instructor display.

Picture 1. Traditional and Flipped models

The Four Pillars of F-L-I-P

How does the "flipped classroom" work?

Picture 2. Flipped instruction

When implementing the "flipped classroom" model, all levels of Bloom's taxonomy can be fulfilled. The contents of the outer classroom correspond to the lower levels of Bloom's taxonomy, such as comprehension and memorization, and the contents of classrooms correspond to higher-order levels, such as creation, evaluation, analysis and application.

TEACHER ROLES		
↑	ACTIVATOR	Ur describes the role of 'activator' as 'getting the students to use English' in speaking, writing, reading or listening. With a greater importance attached to communicative activities in the face-to-face part of flipped learning, the careful choice/design of tasks that make communicative language use possible becomes crucial.
	PROVIDER OF FEEDBACK	With more opportunities for learners to produce language, there are more opportunities for teachers to monitor the learners' output and to give feedback on it.
	SUPPORTER	The more active the students' role in the class, the more they will benefit from encouragement and support. When students are working individually, they will also need support in terms of guidance with learning strategies and choice of learning materials.
	MANAGER	The teacher's role as a manager is central to the success of a communicative activity. Providing clear instructions, the organisation of learner groupings, and ensuring that everyone is on-task will all be key teaching skills.
	MOTIVATOR	The teacher's ability to motivate students is arguably their most significant role in all contexts. However, in flipped learning, with students working more independently, motivation is even more crucial.
→	ASSESSOR	The need for formal, summative assessment is not changed in flipped approaches. However, since flipped learning is likely to be more learner-centred than traditional classrooms, continuous, formative assessment is likely to play a greater role, allowing the teacher to modify their approach to help learners, both individually and collectively.
↓	INSTRUCTOR	The traditional teacher role of providing explanations becomes less important when students are accessing instructional material independently, but may retain its significance when teachers are responding to individual queries.
	MODEL	Learners should be exposed to multiple models of the language when they are involved in self-study. The teacher's role as the provider of accurate and appropriate language models is therefore diminished.

Picture 3. Summary of teacher roles in flipped learning

Assessment methods

Employing a “traditional” evaluation strategy to assess a modern and inventive framework could produce less than idealize comes about or fall flat to require account of certain accomplishments. To guarantee the assessment is adjusted with the destinations and the framework itself, a suitable strategy must be utilized.

1. Chosen or self-directed assessment

This strategy gives understudies noteworthy independence to choose when they will be evaluated and what questions they will be inquired. Students may indeed be entrusted with setting their possess exam questions.

2. Peer assessment

This includes understudies within the appraisal handle by permitting them to survey the work of another understudy against a set of criteria. It has been appeared that the developmental component of peer assessment is creating the criticism rather than getting input from others.

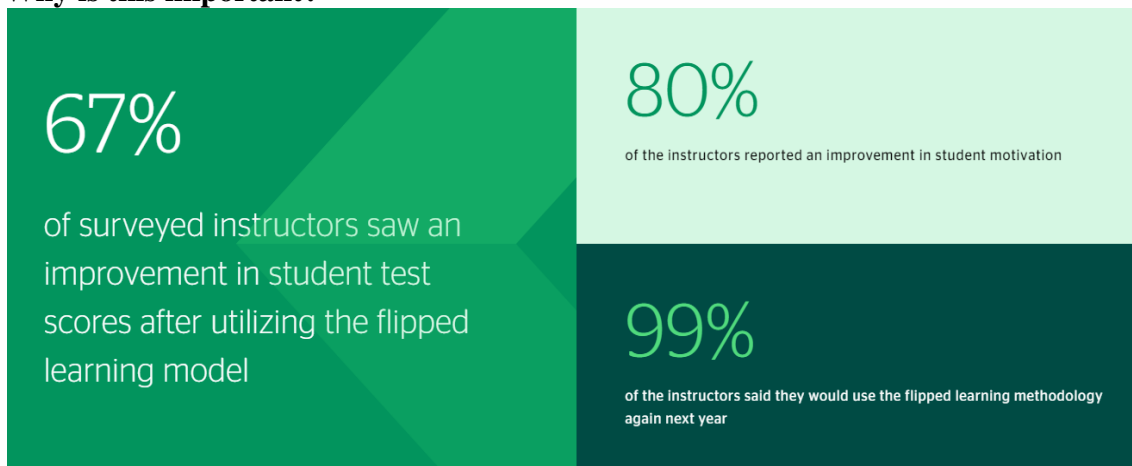
3. Building a portfolio

A portfolio may be a “purposeful collection of work that illustrates the student’s endeavors, advance and accomplishment in one or more areas”. This evaluation instrument is planned to support both intelligent learning (creating a sort of self-assessment) and experience-based learning (collecting and assessing learning encounters). The essential point is for the students to take possession of and obligation for their own learning. In this regard, the portfolio lends itself well to the exceptionally individual and progressive aspects of delicate skills.

4. Appraisal in real-life situations

Flipped classrooms loan themselves well to traditional evaluation strategies, given they reflect the exercises inside the teacher’s course material. Cases incorporate introductions (symposium, conference, etc.), peer assessment, role-play and reenactment, creation of a work, exhibition, debatable court, recreation of a board of experts, problem-based learning, case studies, writing of an academic article, generation of a personal or collective pronouncement.

Why is this important?

Picture 3. Survey

The picture underneath borrowed from Lesley College speaks to a few of the comes about of the consider conducted by The Flipped Learning Organize.

- talks the dialect of today’s students.

- makes a difference active student.
- makes a difference battling students.
- makes a difference understudy of all capacities to excel.
- permits understudies to delay and rewind their teacher.
- increments student-teacher interaction.
- permits instructors to know their understudies better.
- increments student-student interaction.
- permits for genuine differentiation.
- changes classroom management.
- changes the way we conversation to parents.
- teach parents.
- makes your course transparent.
- may be an incredible strategy for missing teachers.
- can lead to the flipped authority program.

Solving the problem in one "click"

eTutorium LMS is a platform for distance learning, webinars and online trainings, something like your own online university.

Modern IT tools of eTutorium LMS allow you to create and store electronic courses, provide access to them and help to evaluate the results achieved.

The functionality of the eTutorium LMS distance learning system includes the following:

- course builder - courses, modules, lessons with content stuffing from assignments, texts, surveys, audio/video lessons, webinars;

The course designer allows you to create and systematize a single database of electronic learning materials and open access to them for all students, that is, each student will have the same set of tools for studying information and gaining knowledge.

- test and survey constructor - intermediate and final assessment of knowledge (tests), setting up repeated attempts, surveys;

eTutorium LMS is a well-organized knowledge verification system that allows you to automate all the monotonous work: checking tests and surveys, grading.

- built-in webinar platform - conducting online lessons and events;
- reports and analytics.

The eTutorium LMS distance learning system allows not only to create courses and conduct online lessons, but also to evaluate the dynamics and academic performance of each participant, the rating of activity and results.

Advantages that appear when using the eTutorium LMS (e-learning) distance learning platform:

- video/audio lectures can be viewed or listened to several times;
- with the help of discussion modules or questions, you can ask questions to other students or a tutor (teacher);
- distance learning allows you to choose your own (individual) pace of work;
- extensive interactive features (presentations, video/audio lectures, tests, chats) can significantly improve the effectiveness of learning and student-student and student-teacher interaction;

- e-learning (distance e-learning) allows you to save money and is great not only for educational institutions, but also for companies that conduct corporate trainings or introduce new information technologies.

It doesn't matter how many students you have — 3, 5 or 1000 — with eTutorium LMS you will be able to track the progress of each student in real time. With the help of special tools, you will be able to divide the audience into groups - to distinguish the "achievers" and "laggards". Detailed statistics and data accounting will show how much time students spend studying the material, which type of information they are more interested in and what results they get in the learning process.

Flipped Learning Outcomes

While investigate around the impacts of flipped learning on K-8 understudy accomplishment is restricted, a developing number of discoveries show that flipped learning approaches are useful in both tall school and higher instruction settings.

- A one-year think about looking at the adequacy of two conveyance models of variable based math II and trigonometry found that the flipped learning demonstrate driven to higher grades.
- At Clintondale Tall School, a fiscally challenged school close Detroit, the pass rate for at-risk understudies significantly made strides after actualizing the flipped learning model.
- A three-year ponder analyzing understudy execution in a flipped classroom found measurably critical picks up in understudy execution in flipped settings and critical understudy inclination for flipped methods.

Flipped learning reframes the part of educates and understudies, changing their relationship within the classroom. Instructors who can effectively consolidate technology-based approaches like flipped learning into their classrooms are at the bleeding edge of advanced instruction.

As a result of the conducted research, we came to the following conclusions.

The model of "flipped learning" is an innovative and effective scenario of education, but it has features that must be taken into account by a teacher who wants to practice it in his activities. The "Flipped Classroom" technology requires careful preparation of all participants in the educational process, and then regular and painstaking work of both the teacher and the student himself. In this regard, it may not be suitable for all users.

With research, we offer methodological recommendations, contributing to the productive "revolution" of the traditional lesson. And, based on this and a little experience in conducting such lessons, as well as relying on the work of methodologists of "inverted" teaching and on the feedback of teachers-innovators, we concluded that the innovative technology "Flipped classroom" is feasible in lessons.

In a specific speech situation, non-linguistic factors can play a central role and predetermine the omission of reality without its subsequent compensation. Thus, the factor of informativeness determines the process of translating a newspaper text. Therefore, the ratio of factors depends on their interaction, and their explicit expression depends on the specific speech situation.

REFERENCES

1. Baepler P., Walker J., & Driessen M. It's not about seat time: Blending, flipping, and efficiency in active learning classrooms//Computers & Education. - 2014. - V.78, P.227-236.
2. Bergmann J., & Sams A. (2012) Before You Flip, Consider This. - Phi Delta Kappan, 2014.-P. 25-25.

3. Bull G., Ferster B., & Kjellstrom W. Inventing the flipped classroom. //Learning & Leading with Technology, V.40.-P.10-11.
4. Casey B.J., Kosofsky B.E., Bhide P.G. Teenage Brains: Think Different? - Whistler. - 2015. - P. 78-96.
5. Educause. (2012). 7 things you should know about flipped classrooms. //http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI7081.pdf
6. Hamdan N., McKnight P., McKnight K., & Arfstrom K. (2013). //Research, Reports & Studies//http://www.flippedlearning.org/review
- 7.

MPHTI 14.07.07; 16.41

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE AT THE UNIVERSITY

Uisinbayeva Yessenkul Bagdatkyzy

Master of Pedagogical Sciences, senior lecturer

Biltekenova Gulmira Baimakhanovna

Master of Pedagogical Sciences, senior lecturer

Mukhanova Marina Zhumabaevna

Master of Pedagogical Sciences, senior lecturer

Korkyt Ata Kyzylorda University

Abstract. The article deals with the need and the importance of using innovative technologies at foreign language lessons. Multimedia technologies are also considered in detail in the article as particular intellectual resources of activity. They have a number of advantages as compared with other information teaching technologies, as they enable to improve the process of combining the traditional forms and methods of education with innovative ones, to implement training, information, game and analytical functions, to perform such general didactic principles as the visibility, accessibility, consistency, transition from learning to self-education and link between theory and practice. The application of innovative learning technologies creates the most favorable conditions and contributes significantly to the increase of motivation in studying foreign languages.

Keywords: multimedia teaching aids, learning paradigm, students' communicative activity, intensification of independent work.

ЖОО-ДА ШЕТ ТІЛІН ОҚИТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Үйсінбаева Есенкүл Бағдатқызы

Педагогика ғылымдарының магистры, аға оқытушы

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Педагогика ғылымдарының магистры, аға оқытушы

Мұханова Марина Жұмабаевна

Педагогика ғылымдарының магистры, аға оқытушы.

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда Университеті

Түйіндеме. Мақалада шет тілдері сабақтарында инновациялық технологияларды қолданудың қажеттілігі мен маңыздылығы айқындалады. Сондай-ақ, мақалада арнайы интеллектуалды құралдар ретінде әрекет ететін мультимедиялық технологиялар егжей-тегжейлі қарастырылады. Олар оқытудың басқа ақпараттық технологияларымен салыстырғанда бірқатар артықшылықтарға ие, өйткені олар дәстүрлі білім беру формалары мен әдістерін инновациялармен органикалық үйлестіру процесін жетілдіруге, оқыту, ақпараттық, ойын және аналитикалық функцияларды жүзеге асыруға, көрнекілік, қол жетімділік, жүйелілік, оқытудан өзін-өзі тәрбиелеуге көшу және теорияның практикамен байланысы сияқты жалпы дидактикалық принциптерді орындауға мүмкіндік береді. Оқытудың инновациялық технологияларын қолдану неғұрлым қолайлы жағдайлар туғызады және шет тілдерін оқыту процесінде мотивацияны едәуір арттыруға ықпал етеді.

Түйінді сөздер: оқытудың мультимедиялық құралдары, Оқыту парадигмасы, студенттердің коммуникативтік қызметі, өзіндік жұмысты қарқындату.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВУЗЕ

Уйсинбаева Есенкул Багдатқызы

Магистр педагогических наук, старший преподаватель

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Магистр педагогических наук, старший преподаватель

Муханова Марина Жумабаевна

Магистр педагогических наук, старший преподаватель

Кызылординский Университет имени Коркыт Ата

Аннотация. В статье раскрывается необходимость и важность применения инновационных технологий на занятиях иностранных языков. Также в статье подробно рассматриваются мультимедийные технологии, выступающие в качестве особых интеллектуальных средств деятельности. Они имеют ряд преимуществ по сравнению с другими информационными технологиями обучения, так как позволяют совершенствовать процесс органического сочетания традиционных форм и методов образования с инновационными, реализовывать обучающую, информационную, игровую и аналитическую функции, выполнять такие общие дидактические принципы как наглядность, доступность, системность, переход от обучения к самообразованию и связь теории с практикой. Применение инновационных технологий обучения создает наиболее благоприятные условия и способствует значительному повышению мотивации в процессе обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: мультимедийные средства обучения, парадигма обучения, коммуникативная деятельность студентов, интенсификация самостоятельной работы.

Recently, in the system of Kazakhstan education, there has been a tendency to change the learning paradigm, according to which higher education is moving from transferring knowledge to students in a finished form to organizing and managing their independent educational and cognitive

activities. This is a completely new role of the teacher, who turns into a consultant who only organizes and directs the learning process.

The credit system of education implies independent study of subjects by students, and this requires a serious restructuring of existing stereotypes. We must help students adapt to the new learning conditions, mobilize their strength and ability to overcome difficulties. An important goal of a modern teacher is to “teach how to learn”, i.e. the transition of learning from the "teaching" format to the "learning" format.

Today's requirements for education, where the independent work of students is the main one, force the higher school to apply educational methods and forms of work organization that contribute to the active learning process, which develop the ability to learn, find the necessary information, use various information sources and develop the cognitive independence of students [1].

Teaching foreign languages is impossible to imagine without the use of multimedia teaching aids. The possibility of illustrating the real process of communication in English, the need to bring the educational environment closer to the real conditions of the functioning of the language and culture being studied, of course, are the actual tasks of the methodology of teaching foreign languages. The 21st century, the century of informatization, is making its own adjustments to the traditional teaching of languages. The use of computer technology in teaching in our time is of great importance, thanks to new opportunities. The introduction of new information and communication technologies expands access to education, forms an open education system, and changes the idea of qualified characteristics that a modern graduate should possess [2].

The most significant group of advantages lies in the methodological advantages of computer learning. For example, teachers use the computer's ability to respond instantly to input information to create simple learning programs in the form of exercises. The technical advantage of teaching English with multimedia is that sound cards allow the user to record their speech and then listen and compare it with the pronunciation of native speakers. The graphics capabilities of a computer can represent any kind of activity in the form of pictures or animations. This is especially important when learning new vocabulary, since the images on the monitor allow you to associate the phrase in English directly with the action, and not with the phrase in your native language. Moreover, multimedia is an excellent means of interactive communication between different language groups, which is especially pronounced when using a computer network. It can be either a local network that connects several machines in one educational institution, or the Internet, a global network that unites millions of users around the world [3].

Modern pedagogical science tends to use new technologies in teaching. The aforementioned interactive tools also get their worthy use. Most of the most diverse interactive educational computer programs for learning English are aimed at independent study of phonetic and grammatical aspects and bringing them to automatic use. The features of these programs are interactive dialogues, speech recognition and pronunciation visualization systems, animated videos demonstrating the articulation of sounds, exercises for developing all types of speech skills, videos with translation, and tracking your own learning outcomes.

Since the goal of teaching English is the communicative activity of students, that is, practical knowledge of the language, the task of the teacher is to activate the activity of each student in the learning process, to create situations for their creative activity. The use of modern tools such as information programs, Internet technologies, as well as collaborative learning and project methodology allow us to solve these problems [4]. So, as Internet sources that can come to the aid of a teacher of foreign languages in organizing independent work, one can include broadcasting, interactive and search Internet resources, where you can get cognitive information, training

materials and conditions that contribute to the formation of professional competence of future specialists [5].

The use of multimedia technologies in the learning process allows: to improve the process of organic combination of traditional forms and methods of education with innovative ones; implement training, information, game, modeling, design and analytical functions; fulfill such general didactic principles as visibility, accessibility, consistency, the transition from learning to self-education, a positive emotional background for learning and the connection between theory and practice [6]. In addition, multimedia technologies are supported by multimedia programs, encyclopedias, dictionaries and special information educational environments created for understanding the integral world around in the context of its computer design, modeling and construction.

Multimedia can become for every foreign language learner a powerful means of independent work, carrying out careful control and constant operational assistance [5].

In order to introduce multimedia technologies into the learning process, first of all, conditions are necessary for pedagogically and methodically sound application of multimedia technologies. The issue of integrating the Internet into education and, in particular, its use in teaching foreign languages is currently quite relevant. At the moment, most schools and universities in our country are equipped with English multimedia classrooms. These classrooms have a computer, a projector and an interactive whiteboard [7]. Thus, the combination of traditional methodological methods of teaching the language and new ones will ensure a higher level of assimilation of educational material.

However, at present, the use of multimedia to intensify independent work in the study of a foreign language is largely constrained by the high cost of computer technology, as well as the lack of a sufficient number of theoretically substantiated and experimentally tested computer programs designed for independent work in teaching a foreign language.

The analysis showed that in pedagogical science and, especially in the practice of domestic university teaching, there is an underestimation of the capabilities of computer teaching aids, including multimedia. This is due, first of all, to the complexity and insufficient development in the theory of the concept of multimedia as a didactic tool.

LITERATURE

1. Frolova N. Kh. Problems of using multimedia technologies in higher education // High technologies in the pedagogical process: abstracts of the interuniversity scientific and methodological conference of university teachers, scientists and specialists. - Nizhny Novgorod, VGPI, 2000. - p. 96–98
2. Galtsova N.P., Mezentseva T.I., Shvadlenko I.A. The use of electronic information and educational resources to support the scientific research of young scientists. // Vestn. Tomsk State ped. university Pedagogy, 2006. - p. 13–18
3. Passov E. I. Communicative method of teaching foreign speaking. - Moscow, Enlightenment, 1991. - p. 88–89
4. Polat E. S. Innovative technologies in foreign language lessons. Journal "Foreign Languages at School", No. 3. 2001, p. 97–98
5. Robert I. V. Modern information technologies in education. - Moscow, School-Press, 1994. - p. 215
6. Shchukin A. N. New intensive teaching method. Journal "Foreign Languages at School", 2005, No. 2; - With. 36–37
7. Yang L. R. Benefits and drawbacks of controlled laboratory studies of second language acquisition. Cambridge University Press, 2001. - p. 173–193

МРНТИ 14.01.29:

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГА В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ

Ниталиева Б.К.

Кызылординский университет имени КоркытАта

Аннотация: Данная статья об инновационной деятельности педагога, о внедрении новых форм, методов, технологии, программы в образовательный процесс. Также, в статье проводится анализ феномена «инновация» в отечественной и зарубежной литературе, рассматриваются содержательный, деятельностный, процессуальный, технологический и результативный аспекты инновационной деятельности педагога.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, проектные умения педагога, уровень образования.

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ МҰҒАЛІМНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ

Ниталиева Б.К.

Кызылординский университет имени КоркытАта

Аннотация: Бұл мақалада мұғалімнің инновациялық қызметі, оқу-тәрбие үрдісіне жаңа формаларды, әдістерді, технологияларды, бағдарламаларды енгізу туралы айтылған. Сондай-ақ мақалада отандық және шетелдік әдебиеттердегі «инновация» феномені талданып, мұғалімнің инновациялық іс-әрекетінің мазмұны, процессуалдық, технологиялық және өндәрістік аспектілері қарастырылған.

Түйінсөздер: инновация, инновациялық қызмет, мұғалімнің жобалық дағдылары, білім деңгейі.

INNOVATIVE ACTIVITY OF THE TEACHER IN MODERN EDUCATION

Nitalieva B.K.

Korkyt Ata Kyzylorda University

Abstract: This article is about the innovative activity of the teacher, about the introduction of new forms, methods, technologies, programs in the educational process. Also, the article analyzes the phenomenon of 'innovation' in domestic and foreign literature, examines the content, activity, procedural, technological and productive aspects of the teacher's innovative activity.

Keywords: innovation, innovative activity, teacher's project skills, the level of education.

Развитие - неотъемлемая часть любой человеческой деятельности. Накапливая опыт, совершенствуя способы, методы действий, расширяя свои умственные возможности, человек тем самым постоянно развивается.

Этот же процесс применим к любой человеческой деятельности, в том числе и педагогической. На разных стадиях своего развития общество предъявляло все более новые стандарты, требования к рабочей силе. Это обусловило необходимость развития системы образования.

Одним из средств такого развития являются инновационные технологии, т.е. это новые способы, методы взаимодействия преподавателей и учащихся, обеспечивающие эффективное достижение результата педагогической деятельности.

Особую роль в процессе профессионального самосовершенствования педагога играет его инновационная деятельность. В связи с этим становление готовности педагога к ней является важнейшим условием его профессионального развития.

Инновационная образовательная деятельность – это деятельность по преобразованию педагогического процесса, по введению в него новшеств, направленных на его совершенствование. Инновационная педагогическая деятельность предполагает мотивацию, креативность, операционные компоненты, рефлексию.

Инновационная деятельность педагога состоит в том, чтобы начать освоение нововведений развивающего характера, внедрять новые формы, методы, методики, средства, технологии, программы в воспитательно-образовательный процесс. Применять и изучать на практике, использовать свой личный опыт.[1]

Если педагогу работающему в традиционной системе, достаточно владеть педагогической техникой, то для перехода в инновационный режим определяющей является готовность педагога к инновациям.

В научно-педагогической литературе отражены различные направления исследования инновационной деятельности: общие и специфические особенности этой деятельности рассмотрены в работах В.И. Загвязинского, Ф.Н. Гоноболина, А.К. Марковой; с точки зрения изучения педагогических достижений и распространения передового опыта инновационная деятельность педагога исследуется М.М.Поташкиным; особенности инновационных явлений в современной системе образования рассмотрены Л.И.Подымовой, А.В.Хуторским.[2]

По мнению В.А.Загвязинского, новое в педагогике –это не только идея, подходы, методы, технологии, которые еще не использовались, но это и тот комплекс элементов или отдельные элементы педагогического процесса, которые несут в себе прогрессивное начало, позволяющее в изменяющихся условиях и ситуациях достаточно эффективно решать задачи воспитания и образования.

Л.И.Подымова рассматривает инновацию как целенаправленное изменение, которые вносит в определенную социальную единицу – организацию , поселение, общество, группу – новое, относительно стабильные элементы. Таким образом, автор рассматривает инновацию как процесс с целенаправленной деятельностью педагогов-инноваторов. Согласно ученым педагог-инноватор – это тот кто вносит в педагогическую действительность конструктивную новизну; приходит к новому в результате собственных поисков.

В педагогической науке инновационная деятельность понимается как целенаправленная педагогическая деятельность, основанная на осмыслении своего собственного практического опыта при помощи сравнения и изучения, изменения и развития учебно-воспитательного процесса с целью достижения более высоких результатов, получения нового знания, качественно иной педагогической практики.

К основным функциям инновационной деятельности педагога относится – прогрессивные изменения педагогического процесса и его компонентов: изменения в целях; изменения в содержании образования ; новые средства обучения; новые идеи воспитания; новые способы и приемы обучения, развития, воспитания и т.д.

Профессиональная деятельность педагога неполноценна, если она строится только как воспроизводство однажды усвоенных методов работы, если в ней не используются объективно существующие возможности для достижения более высоких результатов образования, если она не способствует развитию личности самого педагога. Без творчества нет педагога-мастера.

Конечно, характер инновационной деятельности педагога зависит и от существующих в конкретном образовательном учреждении условий, но прежде всего от уровня его личностной готовности к этой деятельности.

Под готовностью к инновационной деятельности мы понимаем совокупность качеств педагога, определяющих его направленность на совершенствование собственной педагогической деятельности и деятельности всего коллектива колледжа, а также его способность выявлять актуальные проблемы образования, находить и реализовать эффективные способы их решения.

Инновации могут быть представлены в виде: абсолютной новизны (отсутствие аналогов и прототипов в данной сфере); относительной новизны (внесение изменений в имеющуюся практику).

В историческом плане новизна всегда относительна. Она носит конкретный характер, который может возникать раньше своего времени, затем может стать нормой или устареть. ЮНЕСКО определяет инновации как попытку изменить систему образования, осуществить сознательно и намеренно улучшение нынешней систем. Новшество не обязательно является чем-то новым, но обязательно чем – то лучшим может быть продемонстрировано само по себе.

Источниками инновационных идей могут быть:

- неожиданное событие (успех или провал);
- различные несоответствия (между истинными мотивами поведения учащихся, их запросами и желаниями и практическими действиями педагога);
- появление новых образовательных моделей;
- потребности педагогического процесса (слабые места в методике, поиск новых идей)
- демографический фактор;
- новые знания (новые концепции, подходы к образованию)
- изменения в ценностях детей.

Научный поиск исследования феномена «инновация» включал также изучение зарубежного опыта в области педагогической инноватики и показал, что в таких работах рассматриваются отдельные теоретические и практические аспекты инновационных процессов, конкретные изменения в системе образования за счет внедрения педагогических новшеств. Так в работах американских и английских ученых А.Николс, М.Майлз, А.Хаберман и др. анализируются вопросы управления инновационными процессами; организации изменений в образовании; условия необходимые для «жизнедеятельности» инноваций; планирование инноваций; разрабатываются способы их распространения; предлагаются эффективные рекомендации.[3]

Кроме того, изучаются факторы и источники их возникновения и функционирования, препятствия на пути освоения и распространения инноваций; уточняется новая роль педагога-исследователя анализируются специфические проблемы введения, освоения и применения новшеств в разных звеньях системы образования, отрабатывается методика исследования новых явлений.

Обобщая точки зрения и результаты исследований отечественных и зарубежных ученых, считается возможным, исследовать инновационную деятельность педагога с позиций процессуального, технологического, деятельностного и результативного аспектов.

В рамках процессуального рассмотрения инновация предстает как процесс по созданию, освоению, использованию и распространению новшеств, новизны. Технологический аспект рассмотрения обращает внимание на возможность изучения

инновации в структуре педагогической деятельности как средства, приемов, способов действий.

Многие ученые, исследуя инновации, акцентируют внимание на их результативном аспекте. Они рассматривают инновацию как результат научного поиска, как итог творческой деятельности, направленный на дальнейшее распространение новых эффективных методов, технологий.

Главная цель инновационной деятельности – развитие педагога как творческой личности, переключение его с репродуктивного типа деятельности на самостоятельный поиск методических решений, превращение педагога в разработчика и автора инновационных методик и реализующих их средств обучения, развития и воспитания.

Руководство инновационной деятельностью осуществляется в различных формах. Основным принципом руководства является поддержка педагога различными средствами, как образовательными (консультации, семинары и т.д.), так и материальными (различные формы доплат, премий и т.д.) Одним из наиболее важных моментов является разворачивание среди педагогов процесса рефлексии и понимания относительно собственной педагогической деятельности.[4]

За любой инновацией предполагается наличие инновационно-педагогической деятельности конкретного педагога. Следовательно, необходимо создание условий для педагогического творчества, совершенствования форм и методов обучения и воспитания, необходимо обеспечение вариативности в отборе содержания.

Участие педагога в инновационной деятельности противоречиво. С одной стороны, это должно быть полезно для его профессионального развития, так как позволяет освоить новые педагогические технологии, приобрести новый педагогический опыт, а с другой – инновация – деятельность, сопряженная с преодолением ряда типичных трудностей, способных привести педагога к кризису профессионального развития.

Практически все педагоги видят в понятии «инновация» два основных элемента: это что – то новое по сравнению с предыдущим, и новое предназначено для улучшения качества образования. Термин «инновация» является синонимом понятия «новшество».

В педагогике понятие «инновационная деятельность» рассматривается немного глубже и имеет широкий смысловой диапазон. Это целенаправленная педагогическая деятельность, основанная на осмыслении самого педагогического опыта, сравнении и изучении учебного процесса для достижения лучших результатов, получения новых знаний, внедрения новых педагогических практик, это творческий процесс планирования и реализации педагогических новшеств, направленных на повышение качества образования. Это социально-педагогическое явление, отражающее творческий потенциал учителя.[5]

Как педагогическая категория этот термин относительно молодой, и это одна из причин того, что существует разные подходы к определению этого понятия. Современный педагогический словарь трактует термин «инновация» следующим образом: «Педагогическая инновация – это нововведение в педагогической деятельности, изменение содержания и технологии обучения и воспитания, направленное на повышение их эффективности».

Под готовностью педагога к инновационной деятельности принято понимать формирование необходимых для этой деятельности личностных и особых качеств.

Обязательным условием успешной реализации инновационной деятельности педагога является умение принимать инновационное решение, идти на определенный риск, успешно разрешать конфликтные ситуации, возникающие при внедрении инновации, и устранять инновационные барьеры.

Проще говоря, основная причина, по которой мы обращаемся к инновациям, - это острая конкуренция, с которой сталкивается практически каждый коллектив, представляющий образовательные услуги. Сегодня коллективы образовательных учреждений обязаны самостоятельно заботиться о поддержании конкурентоспособности, отслеживать и прогнозировать ситуацию на рынке образования, линию поведения основных и потенциальных конкурентов, появление новых научно-технических достижений и так далее. И, соответственно, быть немного впереди.

Одна из самых актуальных проблем современного образования – воспитание «социальной конкурентоспособности». Это понятие включает в себя профессиональную стабильность, способность повышать квалификацию, социальную мобильность личности, которая складывается из его способности к обучению, восприимчивости к нововведениям, способности изменять профессиональную среду деятельности, готовности перейти на более престижную сферу деятельности, повысить социальный статус и уровень образования.

Инновационная деятельность может трактоваться как личностная категория, творческий процесс и результат творческой деятельности, он предполагает определенную свободу действий соответствующих субъектов. Ценность инноваций для человека связана с возможностью самовыражения, использования навыков и творчества. Трудности, возникающие в процессе новаторства, предстают перед человеком как перспектива возможности их решения самостоятельно.

Педагог, вовлеченный в инновационный образовательный процесс, должен иметь как высокоразвитую индивидуальную культуру обработки информации, так и уметь адаптировать ее в соответствии с возможностями учащихся, и обладать дидактическими навыками. Работать продуктивно, если дать возможность грамотно выбирать различные траектории учебной деятельности через формирование индивидуального стиля исследования и найти адекватные пути и средства реализации своей индивидуальности. Это возможность создается в различных взаимодействиях с факторами инновационной среды обучения, призванной обеспечить как личностный рост. Так и формирование новых психолого-педагогических формаций.

Продуктивное взаимодействие внешних условий и субъективных характеристик педагога обеспечивает его творческое самоопределение, в котором устанавливается соответствие личностных предпосылок профессиональной деятельности и глубина понимания и понимания содержания педагогических нововведений.

Таким образом, инновационные процесс в образовании формируют новый тип профессионального сознания и поведения педагога, становясь объектом педагогической деятельности.

Наблюдения показывают, что для эффективного обеспечения процесса непрерывного профессионального развития педагога – как преподавателя – специалиста в предметной области, как педагога воспитателя, как педагога-исследователя, наконец как педагога новатора – необходимы по крайней мере следующие два основных фактора:

1) психологическая готовность, педагога к инновационной деятельности и особая группа навыков и умений рефлексивно-аналитического и деятельностно-практического порядка;

2) переориентация всех институционализированных форм профессионального образования, повышения квалификации педагога на задачи поддержки его как педагога-профессионала в стремлении к непрерывному профессиональному росту.

Высокие достижения педагога в учебной деятельности являются фактором, существенно развивающим личность. Занимаясь инновационной деятельностью, развивая

инновационную активность, создавая что-то значительное, новое, педагог и сам растет, поскольку «в творческих, доблестных делах человека – важнейший источник его роста». С другой стороны, чем проще, однороднее деятельность, выполняемая преподавателем, чем меньше поле проявления его активности, тем в меньшей степени оказывается развитой его личность. Ведь человек, выполняющий всю жизнь простые операции, не требующие напряжения умственных способностей, в конце концов, собственную деформирует свою личность.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Гнездилова О.Н. Психологические аспекты инновационной деятельности педагога // Психологическая наука и образование. -2006. №4-с.61
- 2 Слостенин В.А. Педагогика: Учебное пособие для студентов высших педагогических заведений // В.А.Слостенин, И.Ф.Исаев, Е.Н. Шиянов; Издательский центр «Академия», 2002-с576.
- 3 Хуторский А.В. Педагогическая инноватика: инновационная деятельность // 1997 – с.224.
- 4 Разина Н.А. Профессионально-личностное развитие педагога в условиях инновационной деятельности образовательного учреждения // Современные наукоемкие технологии. – 2008. №1. –с.14
- 5 Слостенин В.А., Подымова Л.С. Готовность педагога к инновационной деятельности // Сибирский педагогический журнал – 2007.- № 1 – с.42

МРНТИ 14.01.11; 14.07.09

MODERN INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES AND INTERACTIVE TEACHING METHODS

Uisinbayeva Yessenkul Bagdatkyzy

Master of Pedagogical Sciences, senior lecture
Korkyt Ata Kyzylorda University

Abstract. The article deals with the need and the importance of using new innovative technologies at foreign language lessons. The urgent problem of introduction of the innovative methods in the process of higher education. At present the new forms and methods of teaching are searched intensively. It will alone to speak about turning the education from the direct model of education to the interactive one more productive and oriented on the trained personality. It is very important to develop the willingness of future teachers to innovative education technologies and train competitive highly qualified specialists.

Key words: innovative methods and forms of education, direct model of education, interactive model of education, communicative activities of students, intensification of self-study, case-study, insert method, problem-solving interpretation.

ЗАМАНАУИ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРІ

Үйсінбаева Есенкүл Бағдатқызы

Педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Түйіндеме. Мақалада шет тілі сабақтарында жаңа инновациялық технологияларды қолданудың қажеттілігі мен маңыздылығы қарастырылады. Жоғары білім беру процесіне инновациялық әдістерді енгізу мәселесі өзекті. Қазіргі уақытта оқытудың жаңа формалары мен әдістерін іздеу қарқынды жүргізілуде. Тек бұл білім берудің тікелей оқыту моделінен интерактивті, нәтижелі және оқытылатын тұлғаға бағытталған ауысуы туралы айтуға мүмкіндік береді. Болашақ мұғалімдердің инновациялық білім беру технологияларына дайындығын дамыту және бәсекеге қабілетті жоғары білікті мамандар даярлау өте маңызды.

Кілт сөздер: оқытудың инновациялық әдістері мен формалары, оқытудың тікелей моделі, білім берудің интерактивті моделі, студенттердің коммуникативтік қызметі, өзіндік жұмысты қарқындату, кейс-стади, енгізу әдісі, проблемаларды шешуді түсіндіру

СОВРЕМЕННЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ

Уйсінбаева Есенкуль Бағдатқызы

Магистр педагогических наук, старший преподаватель
Кызылординский университет им. Кorkyt Ата

Аннотация: В статье рассматривается необходимость и важность использования инновационных технологий на уроках иностранного языка. Актуальна проблема внедрения инновационных методов в процесс высшего образования. В настоящее время интенсивно ведутся поиски новых форм и методов обучения. Только это позволит говорить о переходе образования от прямой модели обучения к интерактивной, более продуктивной и ориентированной на обучаемую личность. Очень важно развивать готовность будущих учителей к инновационным образовательным технологиям и готовить конкурентоспособных высококвалифицированных специалистов.

Ключевые слова: инновационные методы и формы обучения, прямая модель обучения, интерактивная модель образования, коммуникативная деятельность студентов, интенсификация самостоятельной работы, кейс-стади, метод вставки, интерпретация решения проблем.

Currently, serious changes in the education system are taking place in the world. One of the factors that caused the processes of reorganization of the university model of education are the processes of globalization, which affected almost all aspects of modern life, and the informatization of the educational process associated with innovative computer technologies. The emergence of more progressive concepts, familiarization with the best practices of countries leading in the market of educational services (USA, UK), and the development of a national education model on this basis is aimed at solving the problem of the demand for a future graduate specialist in a market economy, the question of the effectiveness of the application of acquired knowledge, the mobility of his professional qualifications in modern times.[1]

Of course, the formation of a young specialist takes place in university classrooms, the laborious process of training is based on teaching methods, the effectiveness of which determines the level of qualification of a future graduate. The traditional method involves communication between the teacher and the student, the constant activity of the student, the control of the assimilation of educational material. The fruitfulness of this dialogue depends on the correct solution of the tasks set:

- setting an educational goal and the resulting motivation for the student;
- transfer of material of a certain content (lectures) and its interpretation for students (seminars);

-knowledge control.

This training model is directive in nature. With the directive model, the learning result is regarded as the transfer of knowledge due to the rational organization of the content of the educational process, when there is a one-sided dialogue, where the active party is the teacher.[2]

On the basis of new information technologies and teaching methods, it became possible to change the role of the teacher, to make him not only a carrier, but also a leader, initiator of independent creative work of the student. In the modern conditions of the development of the educational services market and the requirements of the information technology era, teaching should combine directive and modern, innovative, interactive learning models developed by practice.

The interactive learning model is based on the introduction of innovative methods into the learning process: the method of problem presentation, presentation, discussions, case stage, group work, brainstorming method, critical thinking method, quizzes, mini-studies, business and role-playing games, Insert method (the method of individual notes when students write 7-10 minute associative essays), blitz survey method, questionnaire method. The process of information transfer itself is based on the principle of interaction between a teacher and a student. It assumes a great activity of the student, his creative rethinking of the information received. The main criteria of the interactive learning model are: the possibility of informal discussion of free presentation of the material, fewer lectures, but more seminars, student initiative, the presence of group assignments that require collective efforts, constant monitoring during the semester, the completion of written works. The priority principle of the higher education system is the principle of taking into account the interests of the student. In this regard, university teachers are faced with the task of developing and implementing such teaching methods and techniques that would be aimed at activating the creative potential of students, their desire to study.

Interactive learning tasks can be grouped as follows:

1. to increase students' interest in the discipline being studied;
2. to bring learning closer to the practice of everyday life (by developing effective communication skills, adapting to rapidly changing living conditions, increasing psychological stress tolerance, teaching conflict resolution skills);
3. teach techniques for obtaining new sociological knowledge.[3]

Special attention should be paid to the content of some innovative methods of teaching interactive learning. One of the effective methods of activating the learning process is the method of problem presentation. With such a departure, the lecture becomes like a dialogue, teaching imitates the research process (several key postulates on the topic of the lecture are initially put forward, the presentation is based on the principle of independent analysis and generalization of educational material by students). This technique allows you to interest the student, to involve him in the learning process. At the beginning of studying a certain topic of the course, a problematic question is posed to students and a problematic task is given. By stimulating the resolution of the problem, the teacher removes the contradictions between the existing understanding and the knowledge required from the student. The effectiveness of the method is that individual problems can be raised by the students themselves, thereby the teacher achieves an "independent solution" of the problem from the audience. The organization of problem-based learning seems to be quite complex, requires considerable training of the lecturer. However, at the initial stage of using this method, it can be implemented into the structure of ready-made, previously developed lectures and seminars.

Another effective method of innovative learning can be called the case study method or the method of educational specific situations (ESS). The central concept of UCS is a situation, i.e. a set of variables, when the choice of any of them decisively affects the final result. The existence of the

only correct solution is fundamentally denied. With this method of teaching, the student is forced to make a decision on his own and justify it. The case study method is a teaching method in which students and the teacher participate in non-mediated discussions of business situations or tasks. These cases, usually prepared in writing and compiled based on real facts, are read, studied and discussed by students. The cases form the basis of the audience's conversation on the teacher's handwriting. Therefore, the case study method includes both a special type of educational material and special ways of using this material in the educational process. In general, the ESS method allows:

- make the right decisions in the face of uncertainty;
- develop a decision-making algorithm;
- master the skills of situation research;
- develop an action plan;
- apply the acquired knowledge in practice;
- to learn the points of view of other specialists;

This method promotes the development of the ability to analyze situations, evaluate alternatives, and instill skills in solving practical problems.[4,6]

A special place in innovative technology is occupied by a training seminar, the purpose of which is to acquire new experience of behavior in conflict situations. The objectives of the training include the development of stress-resistant personality traits, the acquisition of constructive behavior skills in conflict situations, the formation of reflexive thinking that interfere with fruitful and relaxed communication. Thus, the training is an important methodological technique that allows building relationships between teachers and students in a constructive manner.

In innovative teaching, the content of teaching a particular discipline is determined based on the available material accumulated in the joint activity of the teacher and students using elements of training, therefore this method of teaching can be called innovative training. In the process of collision of various norms, values, ideas, the content of the subject is revealed, as which there may be "white spots", gaps in knowledge associated not just with the fact that the student does not understand something, but with the fact that he does not know, does not imagine how to act in a given situation. Only after acquiring the experience of behavior, the student acquires new knowledge as a result of understanding this experience. From this it can be concluded that innovative forms and methods of teaching are present, but for the introduction of an interactive model in the learning process, it is necessary to use directive and innovative methods equally.

Modern pedagogical science strives to use new technologies in teaching. The above-mentioned interactive tools also get their worthy use. Most of the most diverse interactive educational computer programs for learning English are aimed at self-study of phonetic and grammatical aspects and bringing them to automatism in use. The features of these programs are interactive dialogues, speech recognition and pronunciation visualization systems, animated videos demonstrating articulation of sounds, exercises for the development of all types of speech skills, videos with translation, tracking your own learning results.[5]

Innovative teaching methods and technologies represent a certain system of methods, techniques for organizing and implementing the educational process that contribute to the development of the ability to independently creative and professional thinking and, ultimately, positively affect the quality of professional competencies. In this sense, these methods and technologies involve active interaction of students with the teacher and among themselves. Such methods include: lecture-conversation, lecture-discussion, moderation, business games, the use of multimedia technologies. Modern technologies widely use "interactive learning", which involves distance learning using Internet resources, electronic textbooks and reference books. The

development and implementation of distance learning through local and global networks is an effective way to use innovative technologies in education. The development of this type of education is especially important for residents of areas remote from large cities, villages seeking to receive basic or additional, higher or special education. Thus, you can remotely take entrance exams, get advice from teachers, be tested for knowledge of subjects, and so on. Innovative technologies in training allow not only to improve the quality of education of future specialists and speed up the process of obtaining the necessary knowledge, but also to make education more accessible in material terms, which is important at present.[7]Multimedia can become for every foreign language learner a powerful means of independent work, carrying out careful monitoring and constant operational assistance.

In order to introduce multimedia technologies into the learning process, conditions are needed, first of all, for the pedagogically and methodically sound application of multimedia technologies. The issue of integrating the Internet into education and, in particular, its use in teaching foreign languages is currently quite relevant. At the moment, most schools and universities in our country are equipped with multimedia English language classrooms. These offices have a computer, a projector and an interactive whiteboard. Thus, the combination of traditional methodological methods of language teaching and new ones will ensure a higher level of assimilation of educational material.

However, unfortunately, currently the use of multimedia in order to intensify independent work in learning a foreign language is largely constrained by the high cost of computer technology, as well as the lack of a sufficient number of theoretically sound and experimentally tested computer programs designed for independent work in teaching a foreign language.

The analysis showed that in pedagogical science and, especially in the practice of domestic university teaching, there is an underestimation of the possibilities of computer-based learning tools, including multimedia. This is primarily due to the complexity and lack of development in the theory of the concept of multimedia as a didactic means.

LITERATURE

1. Dudchenko V.S. Fundamentals of innovative methodology-M. Institute of Sociology of the Russian Academy of Sciences. 2007-p.150
2. Manuilov V.F. Fedorov I.V. Blagoveshchenskaya M.M. Modern science-intensive technologies in engineering education // Innovations in the Higher technical school of Russia.- Issue:2 Modern technologies in engineering MADI (GTU).-M.2006.-pp.16-24
3. Shchukin A.N. A new intensive method of teaching. Journal "Foreign Languages at school", 2005, No. 2;-pp.36-37
4. Polat E.S. Innovative technologies in foreign language lessons. Journal "Foreign Languages at school", No. 3.2001..pp.97-98
5. Subocheva A.D. Subocheva O.N. Innovative methods of teaching students.
6. Cherkasov M.N. Innovative methods of teaching students. Collection "Innovations in Science": materials of the XV International correspondence scientific and practical conference (November 19, 2012). Novosibirsk: Sibak Publishing House 2012
7. Privalova N.M., Dvadnenko M.V., Burlaka S.D. Modern technologies and methods of teaching in higher educational institutions // International Journal of Experimental Education. - 2016. - No. 9-2. - p. 317-318;

МРНТИ 16.01:

АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛДЕРІНДЕГІ КИЕЛІ ЛЕКСИКАСЫНДАҒЫ САН АТАУЛАРЫНЫҢ ЭТНОМӘДЕНИ МАЗМҰНЫ

Раймова Акбота Ондагановна

Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті

Аңдатпа. Мақалада ағылшын және қазақ тілдеріндегі киелі сан атауларының этномәдени мазмұны сипатталған. Әр ұлттың өзіне тән киелі деп санайтын сандары бар, олар ұлттың тұрмыс тіршілігінен, салт-дәстүрінен, наным-сенімдерінен пайда болған. Ағылшын және қазақ әдебиетінде аңыздарда, діни әңгімелерде көп кездесетін жеті, үш, тоғыз сандарының этномәдени мазмұны екі халықтың тұрақты сөз тіркестеріне, мақал-мәтелдеріне, әдеби шығармаларына лингвомәдени сараптама жасалу арқылы ашылды.

Түйін сөздер: ұлттық код, этномәдениет, лингвомәдени сараптама, наным-сенім

ЭТНОКУЛЬТУРНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ЧИСЛИТЕЛЬНЫХ В САКРАЛЬНОЙ ЛЕКСИКЕ НА АНГЛИЙСКОМ И КАЗАХСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация. В статье описывается этнокультурное содержание сакральных чисел на английском и казахском языках. У каждой нации есть свои священные числа, которые, возникли из повседневной жизни, обычаев, верований нации. Этнокультурное содержание таких цифр как семь, три, девять часто встречающихся в английской и казахской литературе в легендах, религиозных рассказах, было раскрыто путем лингвокультурного анализа устойчивых выражений, пословиц, литературных произведений двух народов.

Ключевые слова: национальный код, этнокультура, лингвокультурный анализ, убеждения

ETHNOCULTURAL CONTENT OF NUMERALS IN SACRED VOCABULARY IN ENGLISH AND KAZAKH

Abstract. The article describes the ethno-cultural content of sacred numbers in English and Kazakh. Each nation has its own sacred numbers, which originated from the daily life, customs, beliefs of the nation. The ethno-cultural content of such numbers as seven, three, nine, often found in English and Kazakh literature in legends, religious stories, was revealed through a linguistic and cultural analysis of ideoms, proverbs, literary works of the two peoples.

Keywords: national code, ethnoculture, linguocultural analysis, beliefs

Кіріспе. Өмірде күнделікті қолданып жүрген сан атаулары ең алғаш Үндістанда сызықшамен белгіленген түрде пайда болды деген ақпараттар бар. Бірінші бірлік сандарды меңгеріп, кейін ондық, жүздік, мыңдық сандар жүйесі енді. Халықтардың наным-сенімдеріне байланысты әр санның өзінің сипаты бар, ерекше сенімдерден пайда болған сандарды “киелі сандар” деп атайды. Киелі сан атаулары халықтың мәдениетін, әдебиетін сандық түрде сипаттайды. Сандар барлық халыққа ортақ болғанымен, әр халықта сандардың мән мағынасы, халықтың мәдениетінде алатын орыны ерекше. Н.Ф. Алиференконың «Лингвокультурология» атты еңбегінде сан есімдер тілде мәдени бейне көрінісі бола алатындығын жазған [1, 98 б]. Сандар әдетте мөлшерді білдіргенімен, Р.Б. Джельдыбаеваөзінің “Мөлшерлік ұғымды білдіретін 112

сөздердің қазақ және қытай тілдеріндегі валенттік-дистрибутивтік заңдылықтары” атты еңбегінде сан атауларының этномәдени сипатын қарастырған. Яғни, сан атауларының этномәдени сипаты халықтың мәдениетінде сол сан атауларының орын алуымен айқындалады [2]. Мысалы қазақ халқында “жеті” саны киелі сан атауларына жатады және қазақ халқының аңыз- әңгімелерінде, тұрмыс-тіршілігінде де 7 саны ерекше болған, оған айғақ ретінде Қасым ханның “жеті жарғысын”, күнделікті өмірде қолданатын “жеті атамызды”, “жеті басты айдаһар” ертегісін келтіреміз. Осы жеті санына байланысты келтірген мысалдар арқылы қазақ халқының тарихын, әдебиетін, ұлттық кодын білуге болады. В.И.Чернышев, Л.Базен сандарға қатысты лингвистикалық зерттеулер жүргізген. Сан атауларынан халықтың мәдениетімен салт-дәстүрінің ішіндегі орнын есепке алып, сандарды тек математикалық тұрғыда емес, мәдени құндылықтың көзі деп қарастыруға болады. Барлық сандардың мәдениетте орны болғанымен, кейбір сандар халықтың мифологиясында, тұрмысында, тарихында, дәстүрінде, аңыздарында рухани құндылыққа ие болып, “киелі” атауына ие. Ағылшын тілінде 3,7,9 сандары киелі болып есептеледі. Бұл сандарға халықтың мәдени бейнесін айқындау үшін лингвомәдени сараптама жасалынуы тиіс. З.Маслова лингвомәдениеттануды өз еңбегінде қарастырып, лингвистика мен мәдениеттен пайда болған, тілде суреттелген халық мәдениетінің кескінін зерттейді деген [3,34 б]. Халықтың мәдениетіндегі сан есімдерге байланысты көптеген мақалалар, еңбектер жазылған, мысалы В.А.Гордлевскийдің «Түркі тіліндегі елу сан есімі» деген еңбегі бар [4].

Зерттеу материалдарымен әдістер. Ағылшын және қазақ тілдеріндегі 3,7,9 сандарының әр халықтың мәдениетіндегі рөлін анықтадық. Сөздің лингвомәдени сипаттамасы дегеніміз- тілдік бірліктердің мағыналық құрылымындағы мәдени компонентті анықтау [5]. Біз мақаламызда ағылшын және қазақ тіліндегі киелі сан атауларының этномәдени сипатын анықтау үшін екі халықтың наным-сенімдерінен, тұрақты сөз тіркестерінен, мақалдарынан, тарихи оқиғаларынан мысалдар қарастырдық.

Екі халықта да үш саны әртүрлі мақалдарда, наным-сенім сөздерінде кездеседі.

Yuu/ three: барлық халыққа ортақ үш саны мен аңыздарда айтылатын ақпарат-ғаламның үш қабаттан тұратындығы: жер асты, жер үсті, аспан әлемі. Қазақ халқында үш санының алатын орны ерекше, себебі Қазақ хандығы үш жүзден құралады, қазақ халқының үш арысы бар, сонымен қатар күнделікті өмірде қолданатын “үш кие, үш асыл, үш кемдік” тіркестері де үш санының қасиетін көрсетеді. Әсіресе үш саны қазақ халқында жақсы мен жаманның көрінісі сипатына ие. Сонымен қатар қазақ тіліндегі “ер кезегі үш, атбаспаймын деген жерін үш басады” деген мақалдардан үш санын “бірнеше” деген мағынада қолданатынын анықтаймыз. Ағылшын тіліндегі үш санының қасиетіне дәлел ретінде тарихта болған оқиғаларды, қасиетті Інжіл кітабында кездесетін сөздерді көрсете аламыз, мысалы: trinity, three Theological Virtues не тарихта аттары қалған The three tailors of Tooley Street. Киелі үш санын ағылшын тілінде үйлену дәстүрінен де байқауға болады. Мысалы Англияда жас жұбайлар қастандықтан сақтану үшін үстелді үш рет айналуы керек болған. If three unmarried people with same names meet at table, one of them will be married within the year (бірдастарханда үш бірдей есімдегі үш адам кездесе, жақынарады біреуі отау құрады) деп сенген. A girl can't be a bridesmaid more than three times, otherwise she won't get married (қыз баласы үш реттен артық қыз жолдас болатын болса, онда ол тұрмыс құрмайды) деген ырымда кездеседі [6, 777 б]. 1909 М. Trevelyan Folk-Lore of Wales 267. People formerly said if you wanted your children to attain a long age, you should see that the godparents come from three different parishes [7. 298 б]. (Егер балаларыңыздың ұзақ өмір сүргенін қаласаңыздар, онда кіндік әке-шешелерінің үш түрлі әулеттен болғанын қадағалаңыз) деген М. Тревелян Уэльстің Халық дәстүрлері атты еңбегінде. 113

Жети/ seven: Жеті саны ағылшын, қазақ тілінде де ерекше мәнге ие, мифологиялық, діни ақпараттар бойынша Құдай ғаламшарды жеті күнде жаратқан. Екі тілдеде жеті санын сиқырлы, сәттілік әкелетін санға балайды. Қазақ халқындағы жеті қазына, жеті ата түсініктері халықтың ұлттық мәдени кодын білдіреді. Жұма күні жеті шелпек пісіру, өмірден қайтқан адамның жетісін беру салттарыда жеті санының киелілігін айтады. Тарихта жеті санының маңызы Қасымханның “Жеті жарғысымен” бейнеленеді. Ағылшын тіліндегі жеті санының этно мәдени мазмұны жеті планетаға сәйкес аптаның жеті күнінің атауларымен басталады: Sunday – Sun, Monday – Moon, Tuesday – Mars, Wednesday – Mercury, Thursday – Jupiter, Friday – Venus, Saturday – Saturn. Екітілдімәдениетіне “жетіқарақшы, the seven stars” атауларыортақ. Қасиетті Інжіл кітабында жеті түрлі күнә “the seven deadly sins” жазылған және жеті саны 54 рет кездеседі. Ағылшын әдебиетінде жеті саны Шекспирдің шығармасындада “Seven ages of man” деп кездеседі :

And one man in his time plays many parts
His acts being *seven* ages [8].

Ағылшын тіліндегі наным-сенімдерде де жеті саны кездеседі. Оған 1954 жылы жарық көрген Воу шығармасынанүзіндіні “your day will be lucky, if the last number of your ticket is seven” (егер билетіңнің соңғы саны жеті болатын болса, күнің сәтті өтеді) дәлел ретінде келтіре аламыз [9]. “Keep a thing seven years and you will find a use for it” мақалынанда жеті санын көруге болады. Ағылшын-орыс тілі сөздігінде жеті саны бар 13 фразеологизмді кездестіре аламыз, мысалы: gain before seven- уәдеде тұрмау немесе шектен тыс орындалмайтын уәделерді беру. Сонымен қатар, ағылшын тілді халықтарға ортақ наным-сенімнің бірі жетінші баланың дүниеге келуімен байланысты, яғни жетінші баллада әр-түрлі экстро сенсорикалық қасиеттер болады деп сенеді.

Тоғыз/nine: қазақ халқында тоғыз санының киелілігі еліміздің оңтүстігіндегі “он тоғыз” салтынан айқын көрінеді. Қазақ ұл балаларға қатысты “он үште отау иесі” десе, қыз балалардың жетілуін тоғыз санымен байланыстырады. Билер заманында “тоғыз төлеу” ұғымы болып, оны айыппұл салу мағынасына балаған. Әр халықта адамның дүниеге келгенге дейінгі уақытыда тоғыз ай мен өлшенетіндігі санның киелілігінің дәлелі. Әр халықта тоғыз саны өмірдің ұзақтығын білдіреді. Ағылшын тілінде тоғыз саны 1881 жылдан бастау алады, “a cat of nine tails” деп аталатын тоғыз өрімді арқан әскерді жазалау үшін қолданылған. Келесі ағылшын тіліндегі дәстүр негізінде ер адам қайтыс болса, шіркеудің қоңыраулары тоғыз рет соғылады. Шекспирдің 38-соннатасындакездеседі:

Be thou the tenth Muse, ten times more in worth
Than those old *nine* which rhymers invoke,
And he that calls on thee, let him bring forth
Eternal numbers to outlive long date. [8].

Ағылшыннананым-сенімдерінесәйкесмысықтатоғызөмірібар: a cat has nine lives. Бұлсөздерәдеттебірнешеапатқаұшырап, бірақсауқалғанадамғаайтылады. БұлШекспирдің Romeo and Juliet еңбегіндекөрінеді (Good king of cats, nothing but one of your nine lives) [10]. Бүкіләлемгеәйгілі “Beatles” тобыдатоғызыншыақпанкүніпайдаболды. Яғни, ағылшын тілінде тоғыз санын “үш үштік” деп атап, “ұзақ өмір” мағынасына балайды. Сандар тек он, не теріс қасиетке ие болмайды, үш жеті, тоғыз сандарының киелілігі сол сандарға байланысты болған оқиғалармен сипатталып, наным-сенімдерде, мақалдарда, тұрақты сөз тіркестерінде қолданылады. Қазақ тілінде де, ағылшын тілінде де 7 саны киелі болып саналғанмен, бұл сан қазақ халқында ерекше орын алып, қазақхалқының ұлттық, мәдени кодымен байланысты, ал 9 саны екі тілде де киелі болғанымен, ағылшын тілінде қолданылуы жоғары деңгейде. Демек, 114

бір ұлтта оң мағына беретін сан, екінші ұлтта теріс мағынаны білдіруі мүмкін, мысалы қытай тілінде төрт саны ғимарат қабаттарында жазылмайды, себебі қытай елі төрт санын өліммен байланыстырады.

Кесте 1 -

**Киелісандардыңқолданыл
умысалдары Сан**

3

Қазақ тілі

Үш би: Төле би, Әйтеке би,
Қазыбек би
Үш қадірлі: ырыс, бақ,
дәулет
Ер кезегі үш
Ат баспаймын деген жерін
үш басады
Тарихи оқиға: Қазақ халқы
үш жүзден құралады

Ағылшын тілі

Three R`s: reading, writing,
arithmetic
Three theological Virtues:
faith, charity, hope
All good things come in *threes*
When *three* know it, all know
it
The *three* tailors of Tooley
Street (халық басшыларымыз
деп санаған адамдар тобы)

7

Жеті жоқ: 1.Жерде
өлшеуіш жоқ; 2.Аспанда
тіреуіш жоқ; 3.Таста тамыр
жоқ; 4.Тасбақада талақ жоқ;
5.Аллада бауыр жоқ;
6.Аққуда сүт жоқ;
7.Жылқыда өт жоқ
Аңыздар: *Жеті* басты
айдаһар
Ырымдар: Жұма күні *жеті*
шелпек пісіру
Тарихи оқиға: Қасым
ханның *жеті* жарғысы

The seven vices: chastity,
temperance, lust, anger,
diligence, gluttony, envy, sloth
Seven-leagued boots (ертегіде
тез жүретін етік)
Breaking a mirror leads to
seven years of bad luck
Heptarchy-350 жыл
басқаруда болған *жеті*
патшалық

9

Тоғыз қабат торқадан
тоқтышақтың терісі артық
Дәстүр: *қоржынға тоғыз*
салу
Тойған жерге *тоғыз* кел

In stitch in time saves nine
In England, the bells ring *nine*
times when a man is buried
Dressed to the *nines*
(beautiful)

Нәтижелер мен талқылау:біз зерттеу жұмысымыздың нәтижесі ретінде жоғарыда жазылған киелі 3,7,9 сандарына байланысты екі тілдегі мақал-мәтелдерді, наным-сенімдерді, тұрақты сөз тіркестерін, тарихи оқиғаларды мысалдар ретінде кесте жүзінде бейнеледік (1- кесте).

Талқылау:Зерттеу жұмысымыздың барысы және нәтижесі екі тілдегі киелі сандарға байланысты еңбектердің көптігін көрсетті. Р. Сэмюэлл Инжіл кітабында жеті санын қасиетті сан ретінде көрсетті. И.Кеңесбаевтың еңбектерінде жеті, үш, тоғыз және қырық сандары киелі болып келеді. Ғалымдар үш санын жердің үш қабатымен, жеті санын әлемнің жеті кереметімен байланыстырады.

Қорытынды:Зерттеу жұмысымызда ағылшын және қазақ тіліндегі киелі лексикасындағы сан атаулары сандық тұрғыда емес, лингвомәдени сараптама жасалып, этномәдени тұрғыда қарастырылды. Сандардың киелі қасиеті бар екендігі көне заманнан келе жатқан ырымдардан, салттардан, әдеби шығармалардан байқалды. Қорыта айтқанда, сандар халықтың мәдени көрінісі бола алады. Сан атаулары халықтың рухани және материалды құндылықтарын білдіреді. Зерттеу жұмысымызда көрсетілгендей, ағылшын тілінде ерекше оң мағынада қолданылатын киелі сан

тоғыз болса, қазақ тілінде ең киелі сан жеті болып қалды. Яғни, сан атаулары үлкен тарихи, мифологиялық, мәдениет мәнгеріне ие. 115

Әдебиеттер тізімі

1. Алефиренко, Н.Ф. Лингвокультурология / Н.Ф. Алефиренко. - М. : Флинта, 2010. - 143 с.
2. Джельдыбаева Р.Б. Мөлшерлік ұғымды білдіретін сөздердің қазақ және қытай тілдеріндегі валенттік-дистрибутивтік заңдылықтары: Филология ғылымдарының канд. диссертациясы. - Алматы, 2010. -140б.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб.пособие. - Москва.: Академия, 2001. - 208с.
4. Гордлевский В. А. Числительное 50 в турецком языке (к вопросу о счете в тюркских языках), 1945, том IV, вып.3-4
5. Воробьев В.В. Лингвокультурология. Теория и методы. – Москва. Изд. РУДН, 1997. –331 с.
6. Dickens, Charles. David Copperfield. Wordsworth editions Limited, 2000. – 750 с.
7. Oxford Dictionary of Superstitions. Iona Opie and Moira Tatem, Oxford University Press, 2005. – 494 с.
8. The Works of Shakespere. Co-operative Publishing Society of Foreign Wokers in the U.S.S.R. 1937.-3500 p.
9. Tolkien, J.R.R. The Hobbit. Harper Collins Children’s Books, 1998. – 365 с.
10. Қасымова С. Санкомпонентті мақал-мәтелдердің ұлттық-мәдениетігізі. Канд.дисс.авторефераты. –Астана, 2010.

МРНТИ14.25.09

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНЫХ ТЕКСТОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Омарова Ж.Б.

учитель-эксперт русского языка и литературы НИИШ ХБН г.Кызылорда
магистрант 1 курса Кызылординского Университета им.Коркытата

Аннотация: Данная статья рассматривает анализ особенностей и функций мультимодальных текстов и их использования на уроке русского языка. В статье описываются принципы и стратегии использования таких текстов в процессе обучения, с учетом специфики языкового материала и возрастных особенностей учеников. Результаты исследования подтверждают эффективность применения мультимодальных текстов в обучении русскому языку и рекомендуются к использованию в практической деятельности учителей.

Ключевые слова: мультимодальный текст, преподавание, стратегии, принципы, задания

ОРЫС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДАҒЫ МУЛЬТИМОДАЛЬДЫ МӘТІНДЕР ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Омарова Ж.Б.

Орыс тілі және әдебиет мұғалім-сарапшысы НЗМ ХББ, Кызылорда қ.
1 курс магистранты Қоркыт ата атындағы Кызылорда Университеті

Аннотация: Бұл мақалада мульти модальды мәтіндердің ерекшеліктері мен функцияларын талдау және оларды орыс тілі сабағында қолдану қарастырылады. Мақалада тілдік

материалдың ерекшелігі мен оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесінде осындай мәтіндерді қолданудың принциптері мен стратегиялары сипатталған. Зерттеу нәтижелері орыс тілін оқытуда мультимодальды мәтіндерді қолданудың тиімділігін растайды және мұғалімдердің практикалық қызметінде қолдануға ұсынылады.

Түйіндісөздер: мультимодальды мәтін, оқыту, стратегиялар, принциптер, тапсырмалар

FEATURES OF TEACHING MULTIMODAL TEXTS IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS

Omarova Zh.B.

teacher-expert of Russian language and literature NIS Kyzylorda
1-st year master's student of Kyzylorda University named after Korkytata

Abstract: This article examines the analysis of the features and functions of multimodal texts and their use in the Russian language lesson. The article describes the principles and strategies of using such texts in the learning process, taking into account the specifics of the language material and the age characteristics of students. The results of the study confirm the effectiveness of the use of multimodal texts in teaching the Russian language and are recommended for use in the practical activities of teachers.

Keywords: multimodal text, teaching, strategies, principles, tasks

Введение. Учебный процесс и образование в современном мире существенно изменились в последние годы. Развитие цифровых технологий привели к тому, что человечество стало сталкиваться с большим объемом информации, которой необходимо уметь управлять.

В 21 веке в результате технологического прогресса, с развитием интернета, социальных сетей, мультимедиа технологий и мобильных устройств стали широко распространяться мультимодальные тексты - тексты, которые содержат не только слова, но и другие виды коммуникации, такие как изображения, звук, видео, графики, диаграммы и т.д.

Существует несколько определений мультимодального текста. Г. Кресс, который занимается исследованием мультимодальности в языке и тексте, считает, что в «мультимодальности «материальные» ресурсы языка в своей многочисленности и своем разнообразии выходят далеко за пределы речи и письма» [1], а К. Макгроу называет мультимодальный текст «комбинацией различных семиотических ресурсов, которые способствуют целостной передаче информации» [2]. «Мультимодальный текст, как отмечает Лебедева М.Ю., принципиально отличается от печатных книг, даже если они снабжены красочными картинками. Его смысловой диапазон чрезвычайно широк и изменчив; а отдельные составляющие (картинка, звук, видео) могут дополнять и усиливать написанное буквами сообщение» [3]. По мнению Костомарова А., мультимодальные тексты «обладают большим лингводидактическим потенциалом», чем печатные тексты» [4]. Анализ научно-методической литературы, посвященной вопросам внедрения мультимодальных текстов в процесс обучения показывают, что «проблема использования мультимодальных текстов на уроке вызывает интерес ученых, методистов и практикующих учителей» [5]. «Мультимодальные средства обучения, в том числе мультимодальные тексты, которые могут сочетаться с традиционными устными и письменными, так как общение мультимодально и все способы передачи смысла сообщения полностью репрезентативны, необходимо включать в

образовательный процесс. -призывает Шевалдышева Е. З. [6]. А. К. Мейрбеков рассматривает понятие «предпочтения в мультимодальном обучении» и на основе этого анализирует преимущества сочетания визуальной подачи информации, слуховой, чтения/записи и кинестетики на уроке языка. [7]. Таким образом, важное место в обучении языкам являются мультимодальные как неотъемлемый компонент письменной и устной коммуникации, и современный учитель должен уметь использовать весь спектр возможностей обучения языку посредством подобных текстов.

Постоянно расширяющееся присутствие мультимодальных текстов в мире в целом уже имеет формирующее воздействие на «центральные» аспекты устной и письменной речи, так же как и на принципы композиции более высокого уровня: будь то синтаксический (например, формы и типы предложений), текстуальный (интратекстуальные и экстратекстуальные единицы и явления, такие как разбивка на абзацы, организация текста, формы текстуального связывания), голосовой или другие принципы (например, тон голоса, интонация, принципы и ресурсы создания смысла, помимо синтаксических и лексических).

Учащимся знакомы различные виды мультимодальных текстов, такие как презентации, рекламные ролики, видеоуроки, мультфильмы, игры, веб-сайты и т.д. Умение работать с текстами, состоящими не только из слов, но и из других видов образных признаков: изображений, музыки, видео, графики, – это необходимый навык в диджитализированном мире. Ученики, которые умеют анализировать и создавать мультимодальные тексты, могут лучше понимать мир вокруг себя, а также сильнее развивать свои языковые и культурные компетенции. При этом ученики могут лучше выражать свои идеи и мысли, что способствует развитию коммуникативных навыков. Кроме того, мультимодальные тексты часто используются в рекламе, визуальных искусствах, медиасфере и других областях жизни, что делает навык работы с ними ценным и актуальным как никогда.

Материалы и методы исследования. Преподавание мультимодального текста на уроках русского языка имеет свои особенности. Вот некоторые из них:

1) Использование разных типов и форматов текстов.

Мультимодальный текст может содержать разные типы и форматы текстов, такие как изображения, видео, звук и текст. При обучении русскому языку, учителя должны учитывать данное разнообразие, чтобы ученики могли научиться распознавать и интерпретировать предлагаемые временем современные «виджеты».

2) Необходимость объяснения специальных терминов.

В мультимодальном тексте могут использоваться специальные термины и технические термины, которые ученики могут не понимать. Учителя должны объяснять эти термины, чтобы ученики могли лучше понимать текст и его содержание.

3) Использование интерактивных заданий.

Мультимодальный текст может быть интерактивным, что позволяет ученикам активно участвовать в процессе обучения. Учителя могут использовать интерактивные задания, такие как написание эссе, обсуждение, групповая работа, чтобы помочь ученикам лучше понимать текст и его содержание.

4) Необходимость развития критического мышления.

Мультимодальный текст может вызывать у учеников разные эмоции и реакции. Учителя должны помочь ученикам развить критическое мышление, чтобы они могли анализировать текст и его содержание. Это поможет им стать более навыками и квалифицированными читателями и писателями.

5) Использование адаптивных методов обучения.

Разные ученики могут иметь разные стили обучения и уровень подготовки в изучении русского языка. Учителя должны использовать адаптивные методы обучения, которые учитывают индивидуальные потребности студентов, чтобы помочь им эффективно изучать мультимодальный текст и улучшать свои навыки в изучении русского языка.

Отметим основные этапы работы с мультимодальным текстом на уроках русского языка.

Первый этап: введение в тему. На первом этапе урока учитель объясняет, что такое мультимодальный текст, какие его особенности и какие виды мультимодальных текстов бывают. Этот этап необходим для того, чтобы ученики понимали, что представляет собой тот или иной мультимодальный текст, и могли характеризовать его особенности.

Второй этап: анализ мультимодальных текстов. На этом этапе учитель демонстрирует различные примеры мультимодальных текстов и проводит с учениками их анализ. Важно, чтобы ученики во время анализа могли характеризовать все элементы мультимодального текста (изображения, звук, цвет и т.д.) и понимали, как они взаимодействуют друг с другом.

Третий этап: практическая работа. На этом этапе ученики должны создать свой собственный мультимодальный текст, который отвечает заданным критериям (например, описывать какой-то предмет или явление). Важно, чтобы ученики использовали все элементы мультимодального текста и умели объяснить, почему тот или иной элемент использован в тексте.

Четвертый этап: обсуждение текстов. На последнем этапе учитель проводит обсуждение созданных учениками мультимодальных текстов и дает обратную связь. Учитель также может порекомендовать ученикам самим анализировать и оценивать работы друг друга.

В целом, методика преподавания мультимодального текста на уроках русского языка должна быть интерактивной и практической, чтобы помочь ученикам понять, как создавать и анализировать мультимодальные тексты. В качестве примера приведем фрагмент занятия с тремя дифференцированными заданиями (от простого к сложному в зависимости от уровня успеваемости учащихся) с мультимодальным текстом на уроке русского языка (как второго) в 10 классе при изучении лексической темы раздела «Культура. Польза океанов», цель обучения «10.С3. понимать прямой и скрытый смысл прозаических, драматических, поэтических произведений/ фрагментов, выражая эмоционально-оценочное отношение к прослушанному». Учитель подготовит мультимодальный текст – видеосюжет: текст стихотворения, сопровождаемый иллюстрациями и музыкой.

Начало урока. Учитель объясняет, что сегодня они будут изучать стихотворение К. Бальмонта «Океан», которое сопровождается красивыми иллюстрациями и музыкальным сопровождением. Цель урока: понять прямой и скрытый смысл стихотворения и оценить свое эмоциональное отношение к прослушанному.

Задание уровня 1 (простой).

Просмотр видеоролика. Учащиеся смотрят, слушают, затем кратко записывают свои эмоции. Учитель раздает карточки с текстом и просит учеников читать ее вслух по очереди. Громкость звука музыки нарастает в зависимости от определенного участка стихотворения. *Прочитайте стихотворение внимательно и выявите в нем образ океана и образы, описывающие морские глубины.*

Рассмотрение иллюстраций. После прочтения каждой строфы стихотворения учитель показывает соответствующую иллюстрацию. Учащиеся в группе обсуждают, как она отражает описание, данное в тексте, и какие детали на ней можно заметить.

Посмотрите на изображения, которые сопровождают стихотворение. Какие чувства они вызывают у вас?

Т. С. Веселовская, рассматривая возможности использования иллюстраций в мультимодальных текстах, отмечает, что восприятие иллюстрации в мультимодальных учебных текстах происходит не только на поверхностном, но и на коннотативном уровне, то есть, все изображения имеют разную интеллектуально-фонтовую направленность (лингвострановедческую, имиджеобразующую и др. Некоторые явления или феномены могут вызывать удивление или недоумение, сигнализируя об иной лингвокультурной норме. [8]

Аудиосопровождение. После чтения поэмы в целом учитель еще раз включает музыку, соответствующую настроению произведения. Ученики слушают ее и обсуждают, какие эмоции вызывает у них эта музыка.

Определите, какие звуки, ритм и рифмы использует поэт для передачи ощущений от океана.

Послетекстовая работа («включения новой информации в социокультурный и профессиональный контекст знаний и умений обучающихся»)[9]

- Составьте свою интерпретацию стихотворения, используя не только слова, но и картинки и звуковые эффекты.

- Попробуйте написать свой собственный стихотворный отрывок о морской глубине, используя мультимодальный подход. Запишите его и сравните со стихотворением Бальмонта.

Домашнее задание: нарисовать свою иллюстрацию к одной из сцен произведения, а также послушать другие произведения поэта, которые были упомянуты на уроке.

Задания уровня 2 (средний).

1. Разбейте стихотворение на строфы и определите тип стиха, используемый поэтом.
2. Определите, какие образы описывает автор в своем стихотворении и как он использует различные мультимодальные элементы (изображения, звуковые эффекты и т.д.) для их передачи.
3. Определите, как автор использует разные языковые средства (лексические единицы, грамматические формы, стилистические приемы) для передачи чувств и эмоций от океана.
4. Сделайте исследование об океане и полученные знания используйте для анализа стихотворения Бальмонта. Сравните описанные в поэме образы с фактической природой океана.
5. Попробуйте интерпретировать стихотворение Бальмонта, используя современный образовательный софт или веб-сервисы, такие как Sway, Canva или Piktochart. Создайте мультимодальную презентацию, в которой визуализируйте основные идеи стихотворения и подчеркните мультимодальные элементы.

Задание уровня 3 (продвинутый).

- Ознакомьтесь с мультимодальным текстом "Океан" К.Бальмонта и попробуйте описать свои первые впечатления от просмотра.
- Изучи графическую часть мультимодального текста и попытайтесь описать, какие эмоции она вызывает у тебя.
- Прочитай текст вслух и попробуй передать его основную идею своими словами.
- Опиши, какие образы и ассоциации возникают у тебя при прохождении по мультимодальному тексту "Океан".
- Попробуй найти свои любимые строки или фрагменты из текста и объясни, почему они тебе особенно запомнились.
- Разберись, как использование разных модальностей (словесной, визуальной, звуковой) сказывается на восприятии и понимании текста.

- Попробуй связать текст с реальной жизнью и подумай, какие события, места или состояния могут служить аналогией к сюжету "Океана".
- Составь список вопросов, которые бы хотел задать автору мультимодального текста К.Бальмонту, если бы имел такую возможность.
- Обсуди текст с одноклассниками, поделившись своим мнением и впечатлениями от него и выясни, какие ассоциации вызывает текст у них.
- Попробуй создать свой собственный мультимодальный текст на тему "Океан" и поделись им с одноклассниками.

Результаты и обсуждение. На основе приведенных заданий подчеркнем, что работа по развитию навыка работы с мультимодальным текстом— это применение множественной грамотности в рамках одной среды. Например, работа над видеосюжетом телевизионного прогноза погоды включает в себя все: от понимания специфического языка погоды (например, температурная шкала, циклон), географии и символов (облака, солнце, дождь и т. д.), до понимания аудиторией композиции. Все, от размещения изображений до организации контента и способа доставки, создает смысл. Это результат перехода от изолированного текста, на который полагаются как на основной источник коммуникации, к изображению, которое чаще используется в цифровую эпоху. Мультимодальность описывает методы коммуникации с точки зрения текстовых, слуховых, лингвистических, пространственных и визуальных ресурсов, используемых для составления сообщений.

Выводы. Учащийся, познавая мир, воспринимает его через игру, цвета, картинки. Поэтому использование мультимодальных текстов в сфере образования значительно облегчает обучение, их привлекательное оформление обеспечивает внимание и заинтересованность во время урока. Так как усвоение и запоминание материала тесно связаны с чувственным восприятием, каждая из смысловых составляющих мультимодального текста играет важную роль. Дополняя друг друга, изображение, звук и текст воспринимаются учащимся как единое целое и помогают достичь больших успехов при изучении русского языка.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Кресс Г.** Социальная семиотика и вызовы мультимодальности, Politicalscience (RU), 2016, №3
2. **Макгроу К.** Помощь учителям в изучении мультимодальных текстов, июнь 2010 <http://kellimcgraw.com/2010/06/10/helping-teachers-to-explore-multimodal-texts>
3. **Лебедева М. Ю.** «Новая грамотность»: что такое мультимодальные тексты. 2016. URL: <http://www.pushkin.institute/news/detail.php?ID=5203>
4. **Костомаров А.** Дисплейный текст как форма сетевого общения // Russian Language Journal. 2010. № 60.
5. **Кресс Г.** Мультимодальность: социосемиотический подход к современной коммуникации. - СПб.: Изд-во Европейского университета, 2010.
6. **Шевалдышева Е. З.** Мультимодальные тексты в обучении иностранному языку // Academy. 2019. № 4 (43).
7. **Мейрбеков А. К.** Использование мультимодальных методов преподавания и видеоресурсов в процессе обучения английскому языку // Современные проблемы науки и образования. 2021. №

8. **Веселовская Т. С.** Мультимодальный учебный текст: типы взаимодействия вербального и визуального компонентов // Динамика языковых и культурных процессов в современной России. 2018. № 6.
9. **Щукин А. Н.** Методика обучения речевому общению на иностранном языке: уч. пособие для преподавателей и студентов языковых вузов. М. : Икар, 2017.
10. **Штейнер, И. Д.** Мультимодальность текста и проблема его интерпретации. – М.: Изд-во ЛКИ, 2011.

УДК 37.011

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ГЕЙМИФИКАЦИЯ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНЫП ОҚЫТУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ.

Баймағамбетова Н.Е.

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің магистранты,

Адранова А.Б.

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің аға оқытушысы, Phd
Қызылорда қ., Қазақстан

Аңдатпа: Мақалада "геймификация" ұғымы және осы әдістің білім беру саласында қолданудың артықшылығы қарастырылған. Білім беруде геймификациялық әдістерді жүзеге асырудың әртүрлі тәсілдері қамтылған. Геймификация әдістерін қолдана отырып, орта мектепте информатиканы оқытудың теориялық негіздерінің бірнеше педагогикалық тәсілдері қарастырылған.

Кілт сөздер: геймификация, әдіс, ойын, деңгей, мотивация

Аннотация: В статье рассматривается понятие "геймификация" и преимущества применения этого метода в сфере образования. В образовании содержатся различные подходы к реализации геймификационных методов. Рассмотрены несколько педагогических подходов к теоретическим основам преподавания информатики в средней школе с использованием методов геймификации.

Ключевые слова: геймификация, метод, игра, уровень, мотивация

Annotation: The article discusses the concept of "gamification" and the advantages of using this method in the field of Education. Different approaches to the implementation of gamification methods in education are covered. Several pedagogical approaches to the theoretical foundations of teaching computer science in high school using gamification methods are considered.

Keywords: gamification, method, game, level, motivation

Геймификация оқу процесін жақсартудың тиімді әдісі бола алады, бұл оны қызықты, интерактивті және жағымды етеді. Оқу үдерісіне ойын элементтерін қосу арқылы мұғалімдер оқушыларды оқуға ынталандыра алады және олардың білім беру мақсаттарына жетуіне көмектеседі. Геймификация – бұл адамдарды тапсырмаларды орындауға және мақсаттарға жетуге тарту және ынталандыру үшін ұпайлар, белгішелер және көшбасшылар тақтасы сияқты ойын элементтерін пайдалану процесі. Білім беру процесінде геймификацияны оқушылар үшін оқуды қызықты және интерактивті ету үшін пайдалануға болады. Геймификация әдісі оқушыларды ынталандыру және олардың оқу тәжірибесін жақсарту үшін білім беру процесінде ойын тәжірибесін құруды қамтиды. Мысалы,

мұғалімдер оқушылар қатыса алатын оқу ойындарын, викториналарды немесе тапсырмаларды жасау үшін геймификация әдістерін қолдана алады.

Геймификация әдісі оқушыларды ынталандыру және олардың оқу тәжірибесін жақсарту үшін білім беру процесінде ойын тәжірибесін құруды қамтиды. Мысалы, мұғалімдер оқушылар қатыса алатын оқу ойындарын, викториналарды немесе тапсырмаларды жасау үшін геймификация әдістерін қолдана алады.

Оқу үдерісінде геймификацияны қолданудың кейбір артықшылықтарына мыналар жатады:

- Белсенділікті арттыру: Геймификация оқушылар үшін оқуды қызықты әрі жағымды ете алады, оларды оқу үдерісіне белсенді қатысуға шақырады.
- Жақсартылған мотивация: оқу процесіне ойын элементтерін қосу арқылы геймификация оқушылардың мотивациясын арттыруға және олардың мақсаттарына жету үшін көп жұмыс істеуге ынталандыруға көмектеседі.
- Жақсы есте сақтау: Геймификация оқушылардың ақпаратты игеруін жақсартуға көмектеседі, бұл оқуды есте қаларлық және интерактивті етеді.
- Жекелендірілген оқыту: геймификацияны жеке оқушылардың қажеттіліктері мен қалауларына бейімделген жекелендірілген оқу тәжірибесін жасау үшін пайдалануға болады.
- Дерек кері байланыс: Геймификация оқушылармен олардың жетістіктері туралы дерек кері байланыс орната алады, бұл оларға жетілдіруді қажет ететін аймақтарды анықтауға және оқу мақсаттарына жету жолында қалуға көмектеседі.
- Топтық жұмысты ынталандырады: Геймификация оқушыларды топтарда немесе командаларда бірлесіп жұмыс істеуге ынталандыруы мүмкін, ынтымақтастыққа, қарым-қатынасқа және мәселелерді шешу дағдыларына ықпал етеді.
- Нақты әлемде қолдану: Геймификация оқушыларға үйренген нәрселерін нақты сценарийлерге қолдануға көмектеседі, бұл оқу процесін практикалық және өзекті етеді.

Жалпы, геймификация арқылы оқыту оқушылар арасында тереңірек түсінуге, сақтауға, ынталандыруға және ынтымақтастыққа ықпал ететін қызықты және интерактивті оқу процесін қамтамасыз ете алады. Сонымен қатар геймификация әдістері білім беру процесін жақсартудың тиімді әдісі бола алады, бұл оқуды қызықты, интерактивті және оқушыларға жағымды етеді. Оқу процесіне ойын элементтерін қосу арқылы мұғалімдер оқушыларды оқуға ынталандыра алады және олардың білім беру мақсаттарына жетуіне көмектеседі. Геймификация әдістерін қолдана отырып, орта мектепте информатиканы оқытудың теориялық негіздері бірнеше педагогикалық тәсілдерге негізделуі мүмкін:

- Конструктивизм: бұл тәсіл оқушылардың өз тәжірибелеріне, басқа адамдармен қарым-қатынастарына және олардың оқуы туралы ойларына сүйене отырып білім жасайтынын көрсетеді. Геймификация контекстінде бұл оқушылардың өздерінің оқу тәжірибесін құруға, өз мақсаттарын қоюға және осы мақсаттарға жету үшін ойын элементтерін пайдалануға белсенді қатысатынын білдіреді.
- Тәжірибеге негізделген оқыту: бұл тәсіл білімді тереңірек түсінуге және сақтауға ықпал ету үшін тәжірибеге негізделген практикалық оқытудың маңыздылығын көрсетеді. Геймификация контекстінде бұл оқушыларға сынақ пен қателік,

эксперимент және кері байланыс арқылы үйренуге мүмкіндік берілетінін білдіреді.

- Өзін-өзі анықтау теориясы: бұл теория оқушылардың автономия, құзыреттілік және туыстық сезімдері болған кезде ынталы және қатысатынын көрсетеді. Геймификация контекстінде бұл оқушыларға олардың оқуын бақылау, олардың біліктілік деңгейіне сәйкес күрделі тапсырмалар беру және басқа адамдармен ынтымақтастық пен қарым-қатынасты ынталандыру дегенді білдіреді.
- Ойынға негізделген оқыту: бұл тәсіл оқуды қызықты және интерактивті ету үшін ойындарды оқу құралы ретінде пайдалануды қамтиды. Геймификация контекстінде бұл тәрбиешілер білім беру мазмұнын қамтитын және оқушыларға көңілді ойын әрекеттерін жасай алатынын білдіреді.

Осы педагогикалық тәсілдерді орта мектепте информатика пәнін оқытуда геймификация әдістерін әзірлеу мен енгізуге қосу арқылы оқытушылар оқушыларды терең түсінуге, ұстауға және ынталандыруға ықпал ететін тиімді және қызықты оқу үдерісін жасай алады. Геймификацияны күрделі ұғымдарды үйрету үшін пайдалануға болады: геймификацияны күрделі ұғымдарды жеңілдетілген және түсінікті түрде үйрету үшін пайдалануға болады, бұл оқушыларға күрделі ұғымдарды меңгеруді жеңілдетеді.

Оқу процесін геймификациялаудың артықшылығы - адамның ойынға бейімділігін ақпарат алмасу және тұтыну үдерістеріне қатысудың кілті ретінде пайдалану болып табылады. Оқу үдерістерінде геймификация әдістерін қолданудың тағы артықшылығы компьютерлік ойынға ұқсайды, мұнда әр дұрыс орындалған тапсырма үшін қатысушыға ойыншы өз қалауы бойынша басқаратын белгілі бір ұпай саны беріледі. Компьютерлік ойындарда күнделікті әрекеттер өмірдегідей аса қиындықпен қабылданбайды. Көптеген оқушылар үшін жағымсыз болып табылатын оқу үдерісінен ойын жасау мүмкін емес пе? Егер жақсы нәтижелер үшін (оқудағы жетістіктер, сабақтағы белсенділік, жоғары бағалар және т. б.) олар бонус ретінде пайдалана алатын және оларды айырбастай алатын ұпайлар бере бастаса мысалы, емтихан кезінде кеңес беру, сабақты өткізіп жіберу, келесі ойында жеңілдіктер қарастырылса оқу іс-әрекеті жағымды болады емес пе?! Геймификацияның дидактикалық ойындардан айырмашылығы, арнайы жасалған ойын элементтері мен әдістері бүкіл оқу үдерісін қамтиды, әр орындалған ойын тапсырмасы үшін білім алушыларға ұпайлар беріледі. Практикалық тәжірибе көрсеткендей, оқушылар мұндай ойындарға қуана қатысады, олардың артықшылығы ойын барысында қатысушылар белсенді ұстанымда болады, бұл оқуға деген ынтаны арттыруға және білімді тиімдірек бекітуге ықпал етеді. Іскерлік және рөлдік ойындармен қатар, оқу үдерісін геймификация әдістері арқылы оқыту оқушылардың қарым-қатынасын, мақсатқа айқын жету қабілеттілігін, танымдық және интеллектуалдық белсенділігін және т. б. дамытуға ықпал етеді. Геймификация әдістерінің артықшылығы - бұл технологияны бастауыш және орта мектепте де, кәсіптік білім беру үдерісінде де, оқу сабағының барлық кезеңдерінде де бірдей тиімді қолдануға болады: басында, жаңа білімді ұсыну барысында, білімді бекіту кезінде. Оқуға деген ынтаны арттыру құралы ретінде оқу үдерісін геймификацияландыру идеясын іске асыру үшін білім беру мекемелерінің оқытушылар құрамы үшін әдістемелік ұсынымдар әзірлеу қажет, оған ойындар, викториналар, конкурстар жүйесі, сондай-ақ сыйақылар, бонустар және ұпайлар

жүйесі кіреді. Өзірленген материалдарды кез-келген тәжірибеші мұғалім қолдана алады, ұсыныстарды өзі оқытатын пәннің ерекшеліктеріне қарай бейімдейді.

Білім берудегі геймификацияны дамытудың екі негізгі алғышарты бар. Бұл бағыттағы жетістікке бірқатар факторларды дұрыс есепке алу арқылы қол жеткізуге болады. Технологиялық алғышарттар: Технологиялық инновациялар білім беру курстарына геймификация әдістерін сәтті енгізудің қажетті элементі болып табылады, бірақ міндетті емес. Ақпараттық технологияның әртүрлі жетістіктері білім беру үдерісін әртараптандыруға мүмкіндік беретін геймификация элементтерін енгізуге көмектесті. Бірақ геймификация әдістерін қолданудың көптеген мысалдары бар, мысалы, компьютерлік технологияны қолданбай қажетті нәтижеге қол жеткізген курс тыңдаушыларының жетістігімен байланысты атап көрсетуге болады. Дегенмен, білім беру үдерісінде геймификация элементтерін қосудың әсері технологияны қолдану арқылы күшейтілуі мүмкін. Мысалы, осы жұмыста қарастырылған жағдайлар геймификацияның кейбір элементтерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін немесе оларды оңай жүйелеу үшін технологияны қолданады. Онлайн оқыту платформалары жеке оқыту шығындарын азайтады және оқытушыларға технологиялық инновацияларды қолдану арқылы жеке жұмысты бақылауға мүмкіндік береді. Осылайша, геймификацияланған оқытуды сәтті дамытудың маңызды аспектілерінің бірі - білім беру мекемесінің дамыған технологиялық ортасы. Бұл Интернетке қол жетімділігі жоғары немесе білім беруді дамытуға қомақты қаражат жұмсауға мүмкіндік беретін елдерде және аймақтарда геймификация сәтті болуы мүмкін екенін көрсетеді. Алайда, интернет технологияларын пайдалану кезінде өзекті болатын тағы бір маңызды факторды ескерген жөн. Интернеттегі оқушылардың белсенділігін бақылау жеке деректердің құпиялылығын сақтауға мүмкіндік беретін тиімді ақпараттық қауіпсіздік саясатымен біріктірілуі керек. Егер оқушының жеке ақпараты мен нәтижелері, мысалы, сыныптастарына қол жетімді болса, онда бұл оқушы жеке және әлеуметтік тәжірибелер мен мәселелерге тап болуы мүмкін, ал білім беру мекемесінің өзі заңды жауапкершілікке тартылады.

Оқу алғышарттары: Осы жұмыста қарастырылған геймификация әдістерінің бірқатар элементтерінің өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері бар және олардың әрқайсысы білім беру курсына қолданыла алады. Осы мақсатта бірқатар білім беру алғышарттары айқын болады. Мұғалімдер белгілі бір білім беру бағдарламасының ерекшелігіне сәйкес және оны өтуі мүмкін білім алушылардың сұраныстарын ескере отырып, геймификация әдістерінің ең қолайлы элементтерін тандай білуі керек. Бұл элементтерді дәйекті түрде қолдану және жүзеге асыру мүмкіндігі де маңызды. Геймификация әдістерінің барлық элементтерін қолдану бірден сәтті болуы мүмкін емес, бірақ мұқият ойластырылған жоспар, масштабтау мүмкіндігі болып көрінетін әмбебап шешім болмайтыны анық. Жеке білім алушылардың қажеттіліктеріне уақытында жауап беру және геймификацияның әсерін тұрақты түрде бақылау мүмкіндігі өте маңызды.

Білім беруде геймификация әдістерін пайдалану мәселесі әлі де шешілмеген мәселе, себебі бұл элементтер бейне ойындармен тығыз байланысты деп қабылданады. Бейне ойындардың беделі бұқаралық ақпарат құралдарындағы әртүрлі стереотиптермен күшейтіледі, олар әдетте ойындарды тәуелділік пен қатыгездік ретінде сипаттайды. Сондықтан, білім беру

бағдарламасына қойылатын стандартты талаптарға негізделген геймификация әдістерін енгізуді қоғам нашар қабылдауы мүмкін, әсіресе егер қарастырылып отырған нақты элемент мұқият және егжей-тегжейлі пысықталмаса және оның әсері тексерілген болса. Білім беру сыныбына кез келген технологиялық аспектіні енгізу де қиын болуы мүмкін. Мұғалімдердің инновациялық технологияларды қолдануы үшін онымен жұмыс істеу тәжірибесі болмауы мүмкін, ал енгізу қосымша жүктеме тудыруы мүмкін, ал білім алушылардың бұл технологиямен өзара әрекеттесу тәжірибесі әртүрлі болады: кейбіреулер үшін бұл тартымсыз әрі қызықсыз болып көрінуі мүмкін. Қорытындылай келе, білім беру қызметтерінің прогрессивті нарығы, мұғалімдер мен мамандарды білім беру процесіне жаңа әдістерді енгізуге ынталандырады деп айта аламыз. Білім беру бағдарламаларында ойын элементтерін пайдалану нарықта елеулі бәсекелестікті арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қолжетімді құралдардың көптігі білім беру бағдарламасында ойын әдістерінің тиімді үйлесімін іздеуге мүмкіндік береді, осылайша оны болашақ білім алушылардың қажеттіліктеріне бейімдейді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Замятина, О. М. Формирование и оценка компетенций обучающихся путем геймификации образовательного процесса / О.М. Замятина, Ж.С. Абдыкерев // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – Т. 15. – С. 26–30. – URL: <http://e-koncept.ru/2015/95147.htm>. Суренделег Г., Мурва В., Юн Х.-К. и Ким, Ю.С. (2014) Роль геймификации в образовании — обзор литературы. Современные инженерные науки, 7, 1609-1616.
2. <https://vuz24.ru/news/fakty-i-sobytiya/gejmifikaciya-v-obrazovanii-vidy-komponenty-primeru>
3. Дьяконова, О. О. Понятие «эдьютейнмент» в зарубежной и отечественной педагогике / О. О. Дьяконова // Сибирский педагогический журнал. – 2016. 6. – URL: http://vuzlit.ru/423499/razvitie_vededlovye_igry_edyuteument.
4. Информационный портал о геймификации. – URL <https://octalysis.ru/gejmifikacija-v-obrazovanii-eto> .

ҒТАМР 20.01.45; 14.01.85

ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДА ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ҮЗДІК НӘТИЖЕЛЕРІ

Тенизбаевна Айгерим Елеуова

Қорқыт Ата Атындағы Қызылорда Университетінің Магистранты
Ғылыми Жетекші: П.К.Ғ, Қауымд.Профессор Ошанова Н.Т.
Қызылорда, Қазақстан

Аңдатпа: Информатиканы оқытуда цифрлық білім беру ресурстарын пайдаланудың ең жақсы тәжірибелеріне оқытудың нақты мақсаттарын қою, дұрыс ресурстарды таңдау, ұсыныстар мен қолдау көрсету, практикалық тәжірибені қосу және пайдаланылған

ресурстардың тиімділігін бағалау кіреді. Осы тәжірибелерге сүйене отырып, оқытушылар барлық жастағы және шеберлік деңгейіндегі оқушыларға жан-жақты және қызықты оқытуды қамтамасыз ете алады. Оқытудың нақты мақсаттарын анықтау мұғалімдерге сабақтың немесе блоктың мақсаттарына сәйкес келетін және сәйкес келетін ресурстарды таңдауға көмектеседі. Тиісті ресурстарды таңдау барлық оқушылардың материалға қол жеткізуін және онымен өзара әрекеттесуін қамтамасыз ету үшін маңызды. Тұтастай алғанда, информатиканы оқытуда цифрлық білім беру ресурстарын пайдаланудың озық тәжірибесі оқытушыларға оқушыларды информатиканың қарқынды дамып келе жатқан саласында табысқа жетуге дайындауға және оларды цифрлық дәуірде өркендеу үшін қажетті дағдылармен қаруландыруға көмектеседі.

Кілт сөздер: сандық білім беру ресурстары, үздік тәжірибелер, информатиканы оқыту, оқыту мақсаттары, тиісті ресурстар, басшылық және қолдау, практикалық тәжірибе, бағалау

Қазіргі цифрлық дәуірде білім беруде технологияны қолдану білімді оқыту мен игерудің ажырамас бөлігіне айналды. Информатика саласы да ерекшелік емес және цифрлық білім беру ресурстары оқушыларды осы қарқынды дамып келе жатқан саламен таныстырудың құнды құралы бола алады.

Цифрлық білім беру ресурстарын тиімді пайдаланудың алғашқы қадамы курстың оқу мақсаттарын анықтау болып табылады. Мұғалімдер оқушылардың білімі мен дағдыларын анықтап, содан кейін осы мақсаттарға сәйкес келетін сандық ресурстарды таңдау керек. Бұл ресурстардың оқушылар үшін өзекті және пайдалы екендігіне көз жеткізуге көмектеседі.

Интерактивті оқулықтардан бастап онлайн курстарға, бейнелер мен ойындарға дейін информатиканы оқытуға арналған көптеген сандық ресурстар бар. Ресурстарды таңдау кезінде мұғалімдер материалдың күрделілігі, қатысу деңгейі, қол жетімділігі және құны сияқты факторларды ескеруі керек. Оқушылардың жасына, біліктілік деңгейіне және оқу стиліне сәйкес ресурстарды таңдау маңызды.

Цифрлық ресурстар қолданыстағы оқыту әдістерін толықтыратындай етіп оқу бағдарламасына біріктірілуі керек. Оқытушылар сандық ресурстарды пайдалану мүмкіндіктерін анықтауы керек, мысалы, оқушылардың үлгерімін бағалау үшін онлайн викторинаны пайдалану немесе дәріске қосымша бейне сабақ тағайындау. Цифрлық ресурстарды ауыстыру үшін емес, оқу процесін қолдау және жақсарту үшін пайдалану керек.

Сандық ресурстар тартымды және интерактивті болуы мүмкін, бірақ олар кейбір оқушылар үшін де ауыр болуы мүмкін. Мұғалімдер оқушыларға ресурстарды тиімді пайдалану үшін басшылық пен қолдау көрсетуі керек. Бұл жаңа цифрлық құралды пайдалану бойынша нұсқаулық беруді немесе техникалық ақауларды жоюға көмек ұсынуды қамтуы мүмкін.

Сандық ресурстарды оқушылар арасындағы ынтымақтастық пен байланысты жеңілдету үшін де пайдалануға болады. Мұғалімдер цифрлық ресурстарды пайдалана отырып, оқушылардан бірлесіп жұмыс істеуді талап ететін онлайн пікірталас форумдарын немесе топтық тапсырмаларды жасай алады. Бұл оқушылардың белсенділігін арттырып қана

қоймайды, сонымен қатар маңызды қарым-қатынас пен топтық жұмыс дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Соңында, цифрлық ресурстарды пайдалану кезінде оқушылардың үлгерімін бақылау маңызды. Мұғалімдер оқушылардың үлгерімін бағалап, олардың үлгерімі туралы Кері байланыс беруі керек. Мұны онлайн викториналар немесе бағалаулар арқылы немесе сандық платформалар арқылы ұсынылған оқушылардың жұмыстарды қарау арқылы жасауға болады. Оқушылардың үлгерімін бақылау мұғалімдерге оқушылардың қиындықтарға тап болуы мүмкін бағыттарын анықтауға және оқытуды сәйкесінше реттеуге көмектеседі.

Жоғарыда келтірілген озық тәжірибелерден басқа, информатиканы оқытуда цифрлық ресурстарды пайдалану оқытушы тарапынан да, оқушылар тарапынан да цифрлық сауаттылықтың белгілі бір деңгейін талап ететінін атап өткен жөн. Мұғалімдер өздері қолданатын құралдар мен ресурстармен таныс болуы керек және технологиямен тәжірибесі жеткіліксіз оқушыларға басшылық пен қолдау көрсете білуі керек.

Цифрлық ресурстарды этикалық және жауапкершілікпен пайдалану маңызды. Мұғалімдер пайдаланатын ресурстардың тиісті және заңды екендігіне және авторлық құқық туралы заңдарды бұзбайтындығына және барлық оқушыларға қол жетімді емес ресурстарды пайдаланбайтындығына көз жеткізуі керек.

Информатиканы оқыту үшін көптеген жоғары сандық білім беру ресурстары бар. Міне, олардың ішінде ең жақсыларының бірі:

1. Code.org : Code.org бұл K-12 оқушыларына информатиканы оқытуға арналған көптеген ресурстарды ұсынатын коммерциялық емес ұйым. Олардың оқу бағдарламасында интерактивті кодтау жаттығулары, бейнелер және жас оқушыларды қызықтыруға және шабыттандыруға арналған іс-шаралар бар.
2. Khan Academy: Khan Academy-бұл информатиканы қоса алғанда, әртүрлі пәндер бойынша курстар ұсынатын ақысыз онлайн платформа. Олардың бағдарламалау курстары HTML/CSS, JavaScript және SQL сияқты тақырыптарды қамтиды.
3. Scratch: Scratch-бұл бастаушы оқушыларға арналған блоктық бағдарламалау тілі. Бұл оқушыларға апарып тастау блоктары арқылы интерактивті әңгімелер, ойындар және анимациялар жасауға мүмкіндік береді.
4. Coursera: Coursera-информатиканы қоса алғанда, көптеген пәндер бойынша курстар ұсынатын онлайн оқыту платформасы. Олардың курстарын жетекші университеттердің профессорлары оқытады және бағдарламалау тілдері, Алгоритмдер және деректер құрылымы сияқты тақырыптарды қамтиды.
5. edX: edX-информатика және онымен байланысты салалар бойынша курстар ұсынатын тағы бір онлайн оқыту платформасы. Олардың курстарын бүкіл әлемдегі университеттердің профессорлары оқытады және машиналық оқыту, жасанды интеллект және киберқауіпсіздік сияқты тақырыптарды қамтиды.
6. GitHub Education: GitHub Education - бұл GitHub Classroom және GitHub Enterprise сияқты құралдарға ақысыз қол жетімділікті қоса алғанда, оқушылар мен оқытушыларға арналған ресурстардың кең спектрін ұсынатын ақысыз бағдарлама. Бұл құралдар оқушыларға бірлесіп бағдарламалауды үйренуге және нақты жобалармен жұмыс істеуге көмектесуге арналған.

7. Codecademy: Codecademy-Python, Java және Ruby сияқты әртүрлі бағдарламалау тілдерінде интерактивті кодтау сабақтарын ұсынатын онлайн платформа. Олардың курстары барлық деңгейдегі оқушылар үшін қызықты және қол жетімді болатындай етіп жасалған.

Бұл информатиканы оқыту үшін қол жетімді сандық білім беру ресурстарының бірнешеуі ғана. Осы және басқа ресурстардың комбинациясын пайдалана отырып, оқытушылар жан-жақты және қызықты оқу тәжірибесін ұсына алады.

Сонымен, цифрлық ресурстар информатиканы оқытудың құнды құралы бола алатынына қарамастан, олар дәстүрлі оқыту әдістерін толығымен алмастырмауы керек екенін атап өткен жөн. Жеке өзара әрекеттесу және практикалық тәжірибе оқыту үшін әлі де маңызды және цифрлық ресурстармен қатар оқу жоспарына енгізілуі керек.

Информатика бойынша цифрлық білім беру ресурстары саласындағы қызықты оқиға бағдарламалау бойынша онлайн-жүктеу лагерьлерінің пайда болуы болып табылады. Бұл оқу лагерьлері бірнеше апта немесе ай ішінде қарқынды бағдарламалау және бағдарламалық жасақтама бойынша оқытуды ұсынады және оқушыларды технологиялық индустриядағы мансапқа дайындауға арналған.

Онлайн кодтау лагерьлері әдетте әртүрлі сандық ресурстарды пайдаланады, соның ішінде бейне дәрістер, интерактивті кодтау жаттығулары, онлайн тәлімгерлік және қолдау. Олар дәстүрлі аудиториялық курстарға қарағанда қызықты және қарқынды оқу процесін ұсынады және көптеген оларды информатика мансабын бастаудың құнды құралы деп санайды.

Дегенмен, онлайн кодтау лагерьлері өз проблемаларынан айырылмайтынын атап өткен жөн. Олар айтарлықтай уақыт шығындарын талап етеді және сенімді Интернетке қол жеткізе алмайтын болмауы мүмкін. Сонымен қатар, жүктеу лагерьлерінің сапасы әр түрлі болуы мүмкін, сондықтан бағдарламаға жазылмас бұрын өз нұсқаларын мұқият қарап шығуы керек.

Қорытындылай келе, цифрлық білім беру ресурстарының информатиканы оқыту әдістерін өзгерту мүмкіндігі бар деп айтуға болады. Сияқты құралдарды пайдалану Code.org, хан академиясы, Scratch, Coursera, edX, GitHub Education және Codecademy, оқытушылар барлық жастағы және шеберлік деңгейіндегі студенттерді тарта алады және шабыттандырады.

Осы ресурстарды барынша пайдалану үшін оқытушылар оқытудың нақты мақсаттарын қою, барлық оқушылар үшін қолайлы және қолжетімді ресурстарды таңдау, қажет болған жағдайда ұсыныстар мен қолдау көрсету және цифрлық ресурстармен қатар практикалық тәжірибені қосу сияқты озық тәжірибелерді ұстануы керек. Цифрлық білім беру ресурстарын тиімді және жауапкершілікпен пайдалана отырып, оқытушылар студенттерді информатиканың қарқынды дамып келе жатқан саласында табысқа жетуге дайындауға және оларды цифрлық дәуірде өркендеу үшін қажетті дағдылармен қаруландыруға көмектесе алады.

Информатика пәнін оқытуға цифрлық білім беру ресурстарын қосу оқушылардың белсенділігін арттырады, оқу процесін жеңілдетеді және оларды осы қарқынды дамып келе жатқан салада табысқа жетуге дайындайды. Осы озық тәжірибелерге сүйене отырып,

мұғалімдер цифрлық ресурстарды оқу бағдарламасына тиімді біріктіруді және оқушыларды оқытуды қолдауды қамтамасыз ете алады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Ключевые тенденции цифрового обучения в 2016 году. [Электронный ресурс]. URL:<http://didaktor.ru/klyuchevye-tendencii-cifrovogo-obucheniya-v-2016-godu/> (дата обращения 15.12.17)
2. Суханова Н.Т. Электронное обучение в вузе: оценка качества электронных курсов. // Проблемы современного педагогического образования. № 52-6– Ялта: ГПА ФГОУВО Крымский федеральный университет им. В.И. Вернадского, 2016, с. 302-309
3. Болдин С.В. Виртуальные лабораторные работы как инновационный образовательный продукт / В сборнике: Модернизация педагогического образования в контексте глобальной образовательной повестки сборник статей по материалам Всероссийской научно-практической конференции по проблемам разработки и апробации новых модулей программ бакалавриата по укрупненной группе специальностей «Образование и педагогика» (направление подготовки - Специальное (дефектологическое) образование), предполагающих академическую мобильность студентов вузов педагогического профиля (непедагогических направлений подготовки) в условиях сетевого взаимодействия. Н.Новгород: Мининский университет, 2015. с. 258-259.
4. Попова Н.Е. Применение мультимедийных средств в обучении: проблемы и перспективы // Вестник новосибирского государственного педагогического университета. 2015. №3. С. 34-44.
5. Deng, L., Tavares, N.J. From Moodle to Facebook: Exploring students' motivation and experiences in online communities // Computers and Education. 2016. 68, pp. 167-176.

МРНТИ 14.25.09

АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ГРАФИКАЛЫҚ ДИЗАЙНҒА ӘСЕРІ: ПЕДАГОГИКА ТУРАЛЫ ОЙЛАР

Елманов Батырхан Сайлаубекович

Өнер/Графика және жобалау пәнінің мұғалімі
Қызылорда қаласындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Аңдатпа. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) графикалық дизайнды оқытуға әсер етеді. Осы орайда бұл жұмыстың мақсаты оқушылардың дизайндық жұмыстарды жасау үдерісін инновацияландыру бойынша ықпалды ақпараттарды ортаға салу және оқу үдерісіндегі АКТ – ның тигізетін әсері туралы зерттеулер ұсыну. Сапалы оқу ортасын қалыптастыруда әрбір мұғалім тарапанын жасалған әрекет маңызды болып табылады. Сондықтан бұл мақаланың ғылымилығымен қатар әдістемелік үлесі мол.

Кілт сөздер: идея, педагогика, инновациялық білім, Графикалық дизайн

ВЛИЯНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ГРАФИЧЕСКИЙ ДИЗАЙН: РАЗМЫШЛЕНИЯ О ПЕДАГОГИКЕ

Елманов Батырхан Сайлаубекович

г. Кызылорда ХБН НИШ

Учитель модератор по предмету искусство/ Графика и проектирование

Аннотация. Информационные и коммуникационные технологии (ИКТ) влияют на обучение графическому дизайну. В этой связи целью данной работы является информирование учащихся о влиянии ИКТ на учебный процесс и предоставление исследований по инновациям процесса создания проектной работы. Важное значение в формировании качественной учебной среды имеют действия, предпринятые с каждой стороны. Поэтому эта статья имеет большой методологический вклад, а также научность.

Ключевые слова: идея, педагогика, инновационные знания, графический дизайн

Кәсіби даярлық деңгейінің жоғары болуы қоғамның дамуының қазіргі кезеңінде болашақ мамандарға және оны даярлайтын жоғары оқу орындарына қойылатын талаптардың маңызды -ларының бірі болып табылады.

Қазіргі ақпараттық қоғам заманауи компьютерлік технологияларды жетік меңгерген біліктілігі және кәсіби икемділігі жоғары мамандарға мұқтаж. Заман ағымына тез бейімделе алатын дизайн салаларына қажетті мамандар даярлау осы мақсаттарға бағытталуда. Компьютерлік

технологиялардың дамыған елдердегі дизайн салаларында кең қолданыста болуы біздің елдегі осы салаға маман даярлау жұмысында өз деңгейінде болуы шарт. Жаңа технологияларды адам қызметінің барлық салаларына жаппай енгізілуі білім беру саласын қайта қарастыру және оны дамытудың жаңаша түрлері мен жолдарын іздеуді міндеттейді [1].

XX ғасырдың басынан бастап оқыту парадигмасының өзгерістерді қабылдап және оны тұрақты дамыта алуды көздеді. Осы орайда, білім беру саласындағы білімді, әсіресе білім беру практикасын оқыту мен игеруді қолдау үшін тұжырымдалған теориялар сыни қайта қарау мен өзгерістерге ұшырады және олар қазірге дейін жалғасуда. Ғалымдардың пікірінше кейбір өзгерістер "негізінен АКТ-ны дамыту, білім беруді коммерцияландыру және жаһандану, әлеуметтік өзгерістер және сапаға ұмтылу нәтижесінде" орын алады [2]. Әлемдік білім беру саласындағы тәжірибеде АКТ-ның әсері мен маңыздылығын түсінген Графикалық дизайн мұғалімдері АКТ-ны қолдана отырып оқыту оқу процесін біршама жеңілдететін дәлелдеді.

Қазіргі уақытта Графикалық дизайн үлкен рөл атқарады. Бұл өнімді бірегей етеді, оның аналогтарына ұқсамайды, сондықтан өнім ең тартымды және стильді болып шығады. Сонымен қатар, графикалық дизайн арқылы дұрыс ұсынылатын ақпарат сауатты түрде ұсынылады.

Бұл тақырып қазіргі қоғамда өте өзекті. Бүгінгі таңда Графикалық дизайн жарнама, баспа және баспа, кино, теледидар, Компьютерлік және электронды технологиялар, қоғамдық қатынастар саласында және басқа да бұқаралық ақпарат құралдарында қолданылады. Графикалық дизайн саласын дамыту дамушы елдер қатырында болу бағытының бір көрсеткіші іспеттес. Осы орайда өнер және шығармашылыққа қалыптастыру қазір білім беру өзекті болып саналады.

Дизайн дайындығы, ең алдымен, жобалаушының жеке басын қалыптастыруға, комбинаторлық ойлау дағдыларын тәрбиелеуге және көптеген шығармашылық идеяларды қалыптастыруға бағытталған. Мақсатқа білім алушылардың бейнелі-графикалық ойлауын дамыту және ынталандыру арқылы қол жеткізіледі. Сонымен қатар, көркем сурет мекемелері сынап көрген әдістер өзгертіліп, белгілі бір ерекшеліктерге ие болды: оқу процесіндегі курстардан бастап композициялық дизайнға дейінгі барлық негізгі кезеңдері компьютерлік технологиялардың көмегімен жүзеге асырылады [3].

Теориялық мәліметтерді ескере кел, мен графикалық дизайнды шешілетін міндеттер санаттары бойынша жіктеуді бөлдім:

- Типография, каллиграфия, қаріптер, соның ішінде газет, журнал және кітап дизайны.
- Фирмалық стиль, оның ішінде фирмалық белгілер, логотиптер, брендбуктар.
- Көрнекі коммуникациялар, оның ішінде бағдарлау жүйелері.
- Плакат өнімдері.
- Өнімді орауға арналған көрнекі шешімдер.
- Веб-дизайн тапсырмалары.
- Телебағдарламалардың және басқа да БАҚ өнімдерінің көрнекі стилі.

Жоғарыда көрсетілген санаттар тікелей графикалық дизайн арқылы қалыптасады. Және бұл оқу дағдыларын тұрақты дамыта алу нәтижесінде сапалы бола алады [4].

Компьютердің көмегімен сомдалған көркем образдар шығармашылық процесті тиімді әрі ретті етуге, визуалды қабылдауды және ойлауды жаттықтырады. Компьютер мен қолданушы арасындағы интерактивті қатынас шығармашылық ойлау қаблеттілігін арттыра отырып, ой, қол мен көз арасындағы координацияны қалыптастырады. Шығармашылық процессте компьютерлерді тиімді қолдану мақсатын ойдағыдай іске асыру үшін бірқатар мәселелерді шешу қажет.

Қоғам өнеркәсіп дизайны, жарнама, баспа және бейнелеу өнері салаларындағы сұраныс компьютерлік кәсіби машықтығы жоғары деңгейде қалыптасқан, сонымен қатар қажетті эстетикалық даярлығы бар мамандарға деген сұранысты тудырып отыр. Сондықтан арнайы информациялық технологияларға оқытудың (графикалық пакеттермен жұмыс істеу қаблеттілеттігі) басты мақсаты компьютерлік графика мамандарын даярлау болуы шарт.

Біздің қоғам қарқынды дами отырып, жаңа жағдайда жұмыс істей алатын, компьютерлік технологияларды меңгеруде шапшаңдылығымен ерекшеленетін мамандарға сұраныс тудырып отыр. Компьютерлік техника және программалық қамтамасыздандыру мен кәсіби жұмыс жасау қаблеттілігі бар мамандарға деген сұраныс жоғары.

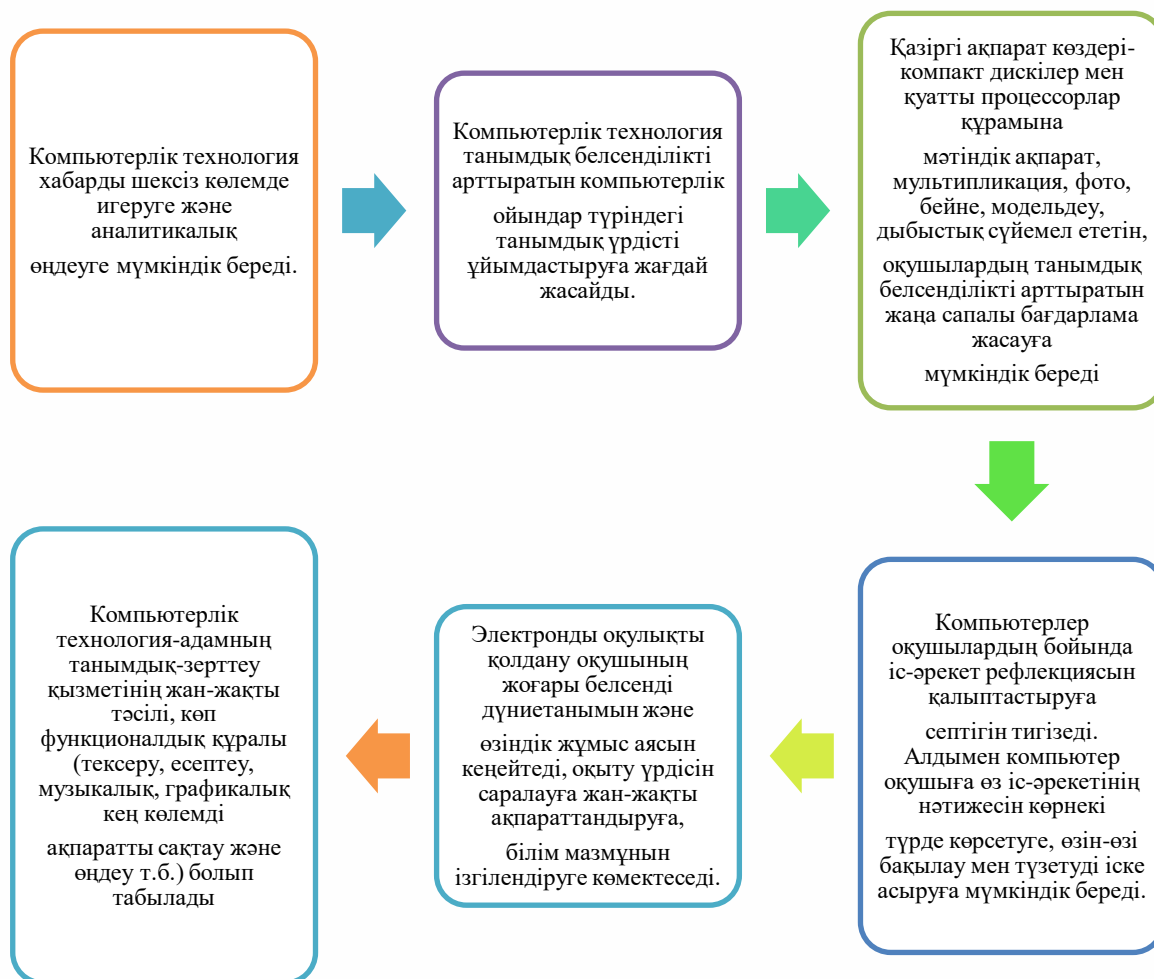
Компьютерлік технологияның дизайн мамандығындағы студенттердің танымдық белсенділігін арттырудағы педагогикалық мүмкіндіктеріне ғалымдар төмендегілерді жатқызады: (Кесте 1)

Ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялардың оқу-тәрбие үрдісінде қолданылуы студенттердің мүмкіндіктерін кеңейтеді. Компьютерлік технологияны пайдалануда студенттер сабаққа белсенді араласады. Олар оқыту процесінде өздігінен ойлануға, ойын ортаға салуға, онымен бөлісуге, өзінің пікірін, көзқарасын айтуға, өздік танымын айтуға, нақты ситуациялар тудырады.

Бұнда мұғалімнің қызметі оқушыға бағдар беру болып табылады. Оқу материалдарын құруда:

- ақпаратты жинау;
- материалдарды даярлау және безендіру;
- сабақ өткізуде тиімді оқу материалдарынан әдістемесін анықтап алу және оны жасау.

Қорытындылай келе, Дәстүрлі технология көп еңбекті, көп уақытты қажет еткен болса, заманауи технология өзінің шапшаңдығымен, көп тираждылығымен, бейімділігімен, автоматтандырылғандығымен, оңтайландырылғандығымен ерекшеленеді және тиімді, сийымды, шығынсыз, уақытты аз алатынын зерттеу жұмысымызда іргелі еңбектерді саралау арқылы артықшылықтарын ашып, дамытудың оңтайлы шарттарын көрсеттік.

Кесте 1. Қалыптастырушы дағдылар

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Бегимбай К. М. Компьютерлік технологияларды қолдану арқылы болашақ дизайнерлердің кәсіби даярлығын қалыптастыру жолдары. – 2010.
2. Brown, T. H. (2006). Beyond constructivism: navigationism in the knowledge era. On the Horizon, 14 (3): 108 - 120. doi:10.1108/10748120610690681
3. Yuen A. H. K., Law N., Wong K. C. ICT implementation and school leadership: Case studies of ICT integration in teaching and learning //Journal of educational Administration. – 2003. – Т. 41. – №. 2. – С. 158-170.
4. Жусупова Д. Ж., Кенжегара А. ГРАФИЧЕСКИЙ ДИЗАЙН. – 2016.

МРНТИ 14.25.09

BENEFITS OF IMPROVING SPEAKING SKILL OF EFL LEARNERS

Beibitzhan Akerke Beibitzhankyzy

Master student, Korkyt ata Kyzylorda university

Abstract. In a process of EFL teaching each methods belonged to develop students level of English plays an important role. Moreover, it affects to develop their thinking abilities among learners. That is why, this article dedicated to identify useful ways of speaking skill development and through this to avoid monotonous way of teaching English.

Key words: English, development, benefit, ability

EFL СТУДЕНТТЕРІНІҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ЖАҚСАРТУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Бейбітжан Акерке Бейбітжанқызы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің магистранты

Аңдатпа. EFL оқыту процесінде студенттердің ағылшын тілін меңгеру деңгейін арттыруға арналған әрбір әдіс маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, бұл оқушылардың ойлау қабілеттерінің дамуына әсер етеді. Сондықтан бұл мақала сөйлеу дағдыларын дамытудың пайдалы жолдарын анықтауға және осылайша ағылшын тілін оқытудың бірсарынды оқыту тәсілінен аулақ болуға бағытталған.

Кілт сөздер: ағылшын тілі, дамуы, пайдасы, қабілет

ПРЕИМУЩЕСТВА УЛУЧШЕНИЯ РАЗГОВОРНЫХ НАВЫКОВ У ИЗУЧАЮЩИХ EFL

Бейбитжан Акерке Бейбитжановна

Магистрант Кызылординского университета имени Коркыт Ата

Аннотация. В процессе обучения EFL важную роль играет каждый метод повышения уровня владения английским языком учащимися. Кроме того, это влияет на развитие мыслительных способностей учащихся. Таким образом, эта статья направлена на выявление полезных способов развития речевых навыков и, таким образом, избегание односоставного подхода к обучению английскому языку.

Ключевые слова: английский язык, развитие, преимущества, способность

Speaking skill is one of the skills highlighted in language learning [1]. The skill is required as a mean of communication, to express knowledge or information from one person to another. It is considered as the most difficult skills to be mastered compared to other language skills such as listening, reading or writing. In addition, speaking skills usually left behind as teachers and students mainly focus on the writing test rather than the other language skills. Thus, it leads to negligence in

emphasizing oral language learning. Both teachers and students perceived speaking skill has less importance in which learning English is only for academic purposes, not for daily uses [2].

The selection of language learning strategies by teachers is crucial in the education system. Teachers should choose and select the most suitable strategies that suit to their students which are of mixed abilities [3]. Suitable learning strategies will enable students to master the language either verbally or in written forms. Speaking which is considered difficult to master undeniably needs lots of practices. Scientists mentioned the teaching of speaking skills is depended in classroom whereby students have been exposed to the language and practise speaking within the lesson. They have limited time to practise as most of the students prefer to speak their first language (L1) compared to the second language (L2) after school. Moreover, as mentioned by researchers most of the time, teachers monopolize the lesson by continuously talking and explaining things which demotivate the students to become an active speaker and being dominant in speaking lesson. By selecting the best language learning strategies for speaking skills, students will be encouraged and eager to speak in English. They would be able to improve their speaking skills without any fear of making mistakes.

There are many definitions of speech skills that differ in different researchers. Kusnierek emphasized the definition and importance of conversational skills to communicate messages and information to other people in a study [4]. In addition, colloquial speech generates social interaction in each society. Therefore, students must acquire speech skills while mastering the language. Torky noted two types of speech, which are monologues, the act of speaking within oneself, and the dialogue that takes place between two or more people. People involved in a monologue may use their native language when communicating with them [5]. On the other hand, when people interact and communicate with an environment or group of people, they tend to speak a language that usually understands everything. It is very important for people to speak clearly so that listeners perceive all the information sent as it is.

Colloquial speech is a skill that every student should master. They should get used to speaking English as part of their language learning. In order for students to master English not only in writing, but also orally, speech barriers must be removed. Both teachers and students must overcome the feeling of anxiety when speaking English. Both groups play an important role in teaching skills and engaging students in the practice of oral speech. One of the scientist noted the need to motivate students to learn and master oral speech skills. Affective strategy is seen as the best strategy to encourage students to speak without fear of errors in grammar, pronunciation, vocabulary, or lack of fluency. Elementary school students are the best targets to start using the affective strategy, as they are in a delicate stage of learning, in addition to being able to learn new knowledge or language more easily compared to adult students. In addition, teachers must persistently help students speak English.

Most of scientists proposed the same idea whereby teachers should facilitate the mixed ability students with suitable learning methods that could cater their needs as well as to stimulate their readiness to speak regardless of their speaking anxiety. Another researchers advocated the importance of being creative in the process of teaching and learning to promote fun learning in speaking lesson. Thus, students shall not feel English as a threat whenever they want to express their ideas as they would be able to speak without fear of making grammatical mistakes. Speaking in English would take place explicitly when students are comfortable with the learning environment, created by the teachers.

In order to facilitate communication among students, we must take into account the specific features of this type of speech activity, such as motivation, purposefulness, activity, connection with the personality and mental activity of a person, heuristic, autonomy, tempo and situationality. If there are goals and motives of communication, the characteristic features of the participants of

communication, their age, level of development, etc., are taken into account, then the act of communication within a speech situation, of course, will take place [5].

The methods used in English lessons in order to develop the language of students, form knowledge and skills, increase interest and activity in speech can include the following:

The oral method is used in the formation of knowledge based on theory and fact, in the elaboration of homework and a new lesson, in the repetition of rules.

The visual method is used to develop the ability to control, raise attention to the problem being studied, and interpret the content of the educational material through visualization.

Practical method-used for the development of practical business and habits and for conducting practical work in accordance with the content of the topic to control how well students have mastered the Explained material.

The game method stimulates the student's interest in the lesson, increases their activity, and also forms students' speech skills

Table 2. Methods of speaking skill improving

It is effective to use various technologies in teaching oral speech. For example, it is possible to implement oral speech in practice, guided by innovative technologies that are embedded in the modern educational process. That is, we teach each child to speak orally by giving students a level task in the technology of differentiated learning. In order for children to express their thoughts through speech, first of all, it is necessary to enrich the vocabulary of students, and then remember the words of the New past and explain what meaning they mean in each case. Then we worked on showing films with these new words, listening to Poems, composing dialogues and monologues.

Teaching oral speech in the form of collective, group educational technology is carried out between students and teachers, student and student. First, they communicate with each other through verbal communication, and secondly, they learn to work among the team. However, every teacher, no matter what technology he chooses, must first of all understand and master this technology. After all, the ability to master and master each of the technical means is the most necessary condition for a student. Only then will students learn to speak orally, develop their speech skills and practice speaking.

REFERENCES

1. Rubaii N., Hashim H., Yunes M. A. M. Identifying English language learning strategies used by polytechnic students //Religación: Revista de Ciencias Sociales y Humanidades. – 2019. – T. 4. – №. 18. – C. 98-103.
2. Zakaria N., Hashim H., Yunus M. M. A review of affective strategy and social strategy in developing students' speaking skills //Creative Education. – 2019. – T. 10. – №. 12. – C. 3082-3090.

3. Suliman A., Mohd Nor M. Y., Yunus M. M. Dual-Language Programme in Malaysian Secondary Schools: Glancing Through the Students' Readiness and Unravelling the Unheard Voices //GEMA Online Journal of Language Studies. – 2017. – Т. 17. – №. 4.
4. Kuśnierek A. Developing students' speaking skills through role-play //World Scientific News. – 2015. – №. 1. – С. 73-111.
5. Torky S. A. E. L. The Effectiveness of a Task-Based Instruction Program in Developing the English Language Speaking Skills of Secondary Stage Students //Online Submission. – 2006.
6. Тоштемирова, Дилафруз Хакимджанова. Speaking Skills Development in English Classes / Дилафруз Хакимджанова Тоштемирова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 16 (254). — С. 286-288. — URL: <https://moluch.ru/archive/254/58244/> (дата обращения: 23.04.2023).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НОВЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ ФОРМ И МЕТОДОВ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Бахиева А.К.

Учитель английского языка школы-лицея №101 им. А.Муслима
Казахстан, Кызылорда

Аннотация. В статье освещается проблема повышения уровня иноязычной коммуникативной компетенции учащихся с помощью применения на уроках английского языка интерактивных методов и форм работы. Рассматривается понятие «иноязычная коммуникативная компетенция» и ее компоненты (языковой, речевой и социолингвистический), приводится краткий анализ УМК «Spotlight 8» на предмет наличия в нем интерактивной формы работы, описывается процесс использования некоторых интерактивных форм и методов на уроке английского языка в рамках опытной работы с учащимися 8 класса, описываются результаты экспериментальной работы.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетенция, работа в малых группах, интерактивные методы, броуновское движение, идейная карусель, смени позицию, аквариум.

В русской лингвистике и методике преподавания иностранных языков определение иноязычной коммуникативной компетенции дают такие ученые, как И. А. Зимняя, Н. И. Гез, А. Н. Щукин, И. Л. Бим, Е. И. Пассов, В. В. Сафонова. В своей работе мы придерживались определения иноязычной коммуникативной компетенции, предложенного Надеждой Ивановной Гез: «коммуникативная компетенция есть способность человека понимать и порождать иноязычные высказывания в разнообразных социально детерминированных ситуациях с учетом лингвистических и социальных правил, которых придерживаются носители языка» [2, с. 933].

Н. И. Гез выделяет следующие компоненты иноязычной коммуникативной компетенции: лингвистический (языковая компетенция), прагматический (речевая компетенция), социолингвистический. Именно эти три компонента иноязычной коммуникативной компетенции мы оценивали и развивали в опытной работе с классом.

Перед проведением опытной работы мы провели краткий анализ УМК «Spotlight» для 8 класса на наличие интерактивных форм и методов работы и пришли к выводу, что учебник «Spotlight» делает больший упор на парную работу. Большинство интерактивных заданий

имеют следующие установки: *tell your partner, discuss in pairs, compare with your partner*. Некоторые методисты и психологи, например, И. А. Зимняя, Е. В. Коротаева и К. Н. Волков, отмечают низкий коммуникативный потенциал парной работы, поскольку учащиеся общаются только друг с другом [1, с. 156]. Парная работа – только одна сторона интерактивного обучения. Групповые речевые упражнения в учебнике встречаются достаточно редко. Также не всегда лексические или грамматические навыки выходят в речь.

Поэтому мы решили проверить на практике, насколько групповые интерактивные формы и методы эффективны при развитии иноязычной коммуникативной компетенции, и постараться разнообразить упражнения учебника, придать им более интерактивный характер и приблизить их к реальному общению. Нами была выдвинута следующая гипотеза: развитие иноязычной коммуникативной компетенции учащихся станет более эффективным, если на уроках иностранного языка будут чаще применяться интерактивные методы и формы работы, основанные на взаимодействии учащихся внутри малой группы.

На констатирующем этапе мы провели диагностику уровня сформированности иноязычной коммуникативной компетенции по трем критериям: языковому, речевому и социолингвистическому – и выявили экспериментальную группу. Учащиеся выполняли три блока заданий: «Лексика и грамматика», «Виды речевой деятельности», «Социолингвистические знания». Первый блок состоял из лексико-грамматического теста с вариантами ответа. Второй блок включал задания по чтению, аудированию, построению монологического и диалогического высказывания. Третий блок включал 6 вопросов на соотнесение стимульных и ответных клишированных реплик. Средний балл по языковому критерию составил 4,13 в экспериментальной группе и 4,31 в контрольной группе. По речевому критерию экспериментальная группа получила 4,01 балла, контрольная группа – 4,24 балла. По социолингвистическому критерию средний балл в экспериментальной группе составил 4,68, в контрольной группе – 4,75. Как мы видим, по первым двум показателям (языковой и речевой) средний балл экспериментальной группы существенно отставал от среднего балла в контрольной группе. По социолингвистическому критерию разрыв между группами был минимальный. На формирующем этапе мы отобрали интерактивные методы и формы работы, логично вписывающиеся в программу учебника: работа в малой группе, дискуссия, мозговой штурм, четыре угла, смени позицию, броуновское движение, идейная карусель, большой круг, карусель, ПОПС-формула, метод 1x2x4, аквариум. Опытная работа проходила в течение первой четверти на материале двух модулей «Общение» и «Еда и магазины». Мы не стали выделять методы отдельно для формирования языковых, речевых и социолингвистических навыков, так как все названные навыки и умения формируются в совокупности согласно методическому принципу интеграции и дифференциации. Опишем некоторые из использованных нами методов.

Идейная карусель. Данный метод мы использовали при отработке лексики по теме «Черты характера». Отрабатывалась следующая лексика: *optimistic – pessimistic, shy – confident, selfish – generous, reliable, stubborn – flexible, sincere, sensitive, sociable, patient, easy-going, hard-working, humorous, bossy, sensible, irritable, creative*. Учащиеся работали в группах по 4 человека. Им было предложено подумать над тем, какими чертами характера должны обладать идеальный друг, учитель, врач и родители. Каждый член группы получил карточку с соответствующим человеком и писал по одному прилагательному. Затем карточки передавались в группе по часовой стрелке, и каждый член группы дописывал новое прилагательное к новой карточке. Заранее оговаривалось, что прилагательные не должны повторяться. Работа заканчивалась, когда карточка возвращалась к владельцу. Таким образом, на каждой карточке было по 4 прилагательных. На следующем этапе внутри группы

обсуждалось содержание каждой карточки, и составлялся окончательный список прилагательных. На заключительном этапе группы представляли свои результаты. Такое задание не только помогло закрепить лексику, но и помогло учителю узнать, каким его хотят видеть его ученики.

Карусель. Этот метод помог нам при работе над диалогической речью по теме «Покупки». За основу был взят диалог из учебника на стр.29, в котором двое друзей обсуждают покупку, место и цену покупки. Чтобы учащиеся быстро запомнили реплики диалога и дома осознанно подготовили собственный диалог, мы поработали в карусели. Учащиеся выстроились во внешний и внутренний круг и образовали пары. Каждая пара получала карточку с указанием товара, места покупки и цены. Меняясь парами по часовой стрелке и обмениваясь карточками, учащиеся с разными партнерами обсудили разные покупки, используя реплики из диалога-образца. Таким образом к концу работы по данному методу большинство учащихся уже воспроизводили реплики диалога, не подглядывая в учебник.

Броуновское движение. Используя этот метод, мы отрабатывали сравнительную и превосходную степень прилагательных. Учащимся было предложено провести опрос среди одноклассников по следующим вопросам: How old are you? How tall are you? What mobile phone do you have? How many languages do you speak? What time do you usually wake up? How far is your house from school? Предварительно учащиеся сами ответили на эти вопросы. В целях экономии времени, учащиеся опрашивали не всех, а 4 учащихся. Собрав необходимую информацию, учащиеся представляли результаты опроса в виде трех предложений в сравнительной степени и трех предложений в превосходной степени. К примеру, I am the oldest of us. My mobile phone is more expensive than his. He lives farther than I do. She speaks the most languages of us. Данный метод помог вывести грамматический навык в речь. Таким образом, мы одновременно закрепляли грамматический навык и развивали навыки аудирования и говорения.

Также этот метод отлично подходит для развития социолингвистической субкомпетенции, так как помогает отработать умения правильно запрашивать информацию, учитывая ситуацию общения и собеседника. К примеру, мы использовали данный метод для отработки фраз-клише по теме «Asking for/giving directions». В упражнении 4 на стр. 28 была дана таблица с предлогами места и фразами, чтобы указать направление: just down the road, just round the corner, opposite, go straight, it's on your left/right, a five minute walk from here и т. д. Также были даны фразы-клише для запроса: Is there a ... near here? / Where is the nearest ... / We've run out of ... и т.д. Конечно, учащиеся также повторили фразы для благодарности и привлечения внимания прохожих. На этапе непосредственной работы по методу «Броуновское движение» каждый учащийся получал список с тремя предметами, которые ему необходимо купить, и карту. Перед классом была поставлена коммуникативная задача: представьте, что вы впервые в новом городе и вам срочно нужно купить предметы из вашего списка. Попросите прохожих указать вам дорогу на карте. По каждому предмету можно спрашивать только одного прохожего. Учащиеся свободно перемещались по классу, представляя, что это город. Все были и в роли приезжего, и в роли прохожего. За счет смены партнеров и частого повторения реплик, учащиеся быстро запомнили лексические единицы. При выполнении подобного задания у учащихся совершенствовались все субкомпетенции: языковая, речевая и социолингвистическая. Учащимся было интересно, так как ситуация было приближена к реальной жизни. Поэтому они все выполняли осознанно.

Метод «Аквариум». Данный метод представляет собой спектакль, где некоторые учащиеся разыгрывают ситуацию, а остальные наблюдают и анализируют ее. Мы

использовали данный метод для отработки прилагательных и идиом по теме «Body language». Отрабатывались следующие прилагательные: nervous, furious, surprised, impatient, bored, unsure, worried, puzzled – следующие идиомы: palms sweat, scratch one's head, tap one's foot, bite one's lip, cross one's arms, shrug one's shoulders, clench one's teeth, raise one's eyebrows. Некоторые учащиеся выбирались в качестве актеров. Они получали карточку с тем или иным прилагательным, описывающим эмоциональное состояние и идиомой, описывающей язык тела, и зачитывали диалог, изображая эмоциональное состояние и язык тела на карточке. Остальные наблюдали и отгадывали, какое эмоциональное состояние было загадано. Но они не просто называли прилагательное, но обосновывали свое решение идиомой. Например, I think Kolya is worried because he is biting his lip. Разыгрывание проходило в несколько раундов, чтобы отработать все лексические единицы, поэтому многие учащиеся смогли побыть и в роли актеров, и в роли экспертов. Диалог может быть на любую тему, так как актеры доносят не содержание диалога, а эмоциональное состояние.

Смени позицию. Был проведен урок, посвященный онлайн шопингу. Источник материалов для чтения и упражнений – сборник «Spotlight 8. Тренировочные упражнения в формате ГИА». Учащиеся проработали текст по плюсам и минусам онлайн шопинга, ответили на вопросы по содержанию текста, выполнили упражнения на грамматику и словообразование по формату ГИА по теме урока. В конце урока, чтобы закрепить материал и вывести его в речь, мы использовали метод «Смени позицию». Учащиеся работали в группах по 4 человека. Группа разделилась на две пары, которые сели друг против друга. Первая пара выступала в пользу онлайн шопинга, вторая пара – против. Используя аргументы из текста и упражнений, а также свои собственные идеи, они по очереди отстаивали свою позицию, представляя аргументы и контраргументы. Через несколько минут учитель просил пары поменяться позициями, и обсуждение продолжалось уже в другом русле. Через несколько минут учитель просил группу обсудить проблему в свободном режиме, когда каждый выражал свою личную точку зрения. С помощью данного метода учащиеся не только закрепляли лексику и совершенствовали навыки монологической речи, но и обучались четко аргументировать свою точку зрения, принимать чужое мнение и ставить себя на место оппонента. На контролирующем этапе учащимся были предложены аналогичные задания по пройденному во время опытной работы материалу, для того чтобы выяснить, как изменились их знания, умения и навыки по языковому, речевому и социолингвистическому критериям. При оценке результатов мы придерживались тех же показателей, что и на констатирующем этапе. Средний балл по языковому критерию составил 4,31 в экспериментальной группе и 4,37 в контрольной группе. По речевому критерию экспериментальная группа получила 4,23 балла, контрольная группа – 4,32 балла. По социолингвистическому критерию средний балл в экспериментальной группе составил 4,87, в контрольной группе – 4,75. Сравнив результаты на констатирующем и контролирующем этапах, мы можем убедиться, что благодаря использованию на уроке английского языка интерактивных методов и форм работы умения и навыки учеников

экспериментальной группы по языковому, речевому и социолингвистическому критерию значительно улучшились и достигли наибольшего роста по сравнению с результатами контрольной группы.

Таким образом, нам удалось эффективно усовершенствовать языковую, речевую и социолингвистическую субкомпетенции, следовательно, повысить уровень иноязычной коммуникативной компетенции в целом. Выдвинутая нами гипотеза была подтверждена.

Стоит отметить, что использование интерактивных форм и методов работы не только помогло нам усовершенствовать иноязычную коммуникативную компетенцию, но и

повысило мотивацию многих учащихся. Учащимся было интересно и комфортно. С помощью этих методов мы превратили скучные грамматические и лексические упражнения, когда учитель контролирует каждый шаг, в интересное самостоятельное взаимодействие учащихся. Учитель только направлял общение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Коротаяева Е. В. Основы педагогики взаимодействий : теория и практика: монография. Екатеринбург : Изд. УрГПУ, 2013. 203 с.
2. Низаева Л. Ф. Коммуникативная компетенция: сущность и компонентный состав // Молодой учёный. 2016. № 28 (132). С. 933–935.
3. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика. М. : Академия, 2005. 336 с.
4. Еремеева О. В. Процесс обучения иностранному языку: принципы отбора невербальных средств коммуникации // Инновационные проекты и программы в образовании. 2014. № 5. С. 3–6.
5. Лемберг С. Н. Метод проектов как средство совершенствования социокультурной компетенции учащихся основной и средней школы на уроках иностранного языка // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. 2013. № 10. С. 119–130.
6. Ногаева В. У. Обучение интерпретации невербальных средств общения как опоры для понимания иноязычной речи на слух: Французский язык, языковой вуз: автореф. дис. ... канд. пед. наук. М., 2006. 24 с.
7. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. М. : Академия, 2005. 272 с.

**III. БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНДАҒЫ ҚАУІПСІЗ БІЛІМ
БЕРУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ, БУЛЛИНГТІҢ
АЛДЫН АЛУ: НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖӘНЕ
ТӘРБИЕЛІК АСПЕКТІЛЕР**

**III. ФОРМИРОВАНИЕ БЕЗОПАСНОЙ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ, ПРОФИЛАКТИКА БУЛЛИНГА:
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ
АСПЕКТЫ**

ГРНТИ14.07.05

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ У ПЕДАГОГОВ ПО ПРОФИЛАКТИКЕ И УСТРАНЕНИЮ БУЛЛИНГА В ШКОЛЕ

Хакимова Наиля Газизовна

кандидат педагогических наук, доцент

Гумерова Марина Миннегалиевна

кандидат педагогических наук, доцент

Набережночелнинский государственный педагогический университет,
Набережные Челны, Россия

Аннотация. В статье рассматривается проблема поиска эффективных путей и средств развития профессиональной компетентности педагогов по предупреждению и устранению буллинга в школе. Выбор способов педагогических действий, стратегий поведения, а также определенной педагогической позиции, являются предметом изучения профессиональной готовности педагога к решению конфликтных ситуаций и проблем травли.

В статье приведен анализ ответов респондентов по решению кейс-задач, в которых предлагались различные варианты педагогических действий по решению ситуации травли, по распознаванию и выявлению различий ситуации конфликта и буллинга.

На основе анализа были определены педагогические дефициты и сформулированы рабочие темы содержания обучающих семинаров и программы повышения квалификации педагогов.

Результаты диагностики уровня сформированности профессиональных компетенций могут быть использованы для разработки программ повышения квалификации педагогов по предупреждению и устранению буллинга в школе.

Ключевые слова: педагог, воспитательная деятельность, профессиональная компетентность, кейс-задачи, буллинг, методы профилактики буллинга.

МЕКТЕПТЕ ҚОРҚЫТУДЫҢ АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ ЖОЮ БОЙЫНША ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІ

Хакимова Наиля Газизқызы

педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Гумерова Марина Миннегалиқызы

педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Набережные Челны мемлекеттік педагогикалық университеті,
(Ресей, Татарстан)

Аннотация. Мақалада мектептегі қорқытудың алдын алу және жою бойынша мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін дамытудың тиімді жолдарымен құралдарын табу мәселесі қарастырылады. Педагогикалық іс-әрекет тәсілдерін, мінез-құлық стратегияларын, ондай-ақ

белгілі бір педагогикалық ұстанымды таңдау мұғалімнің жанжалды жағдайлар мен қорлау мәселелерін шешуге кәсіби дайындығын зерттеу тақырыбы болып табылады.

Мақалада респонденттердің қорқыту жағдайын шешу, жанжал мен қорқыту жағдайындағы айырмашылықтарды тану және анықтау бойынша педагогикалық іс-әрекеттің әртүрлі нұсқалары ұсынылған кейс-есептерді шешуге арналған жауаптарын талдау келтірілген. Талдау негізінде педагогикалық тапшылықтар анықталып, оқыту семинарларының мазмұны мен педагогтардың біліктілігін арттыру бағдарламаларының жұмыс тақырыптары тұжырымдалды.

Кәсіби құзыреттіліктің қалыптасу деңгейін диагностикалау нәтижелері мектепте қорқытудың алдын алу және жою бойынша педагогтердің біліктілігін арттыру бағдарламаларын әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Түйіндісөздер: педагог, тәрбиеқызметі, Кәсібиқұзыреттілік, кейс-міндеттер, буллинг, буллингтің алдын алу әдістері

PROFESSIONAL COMPETENCIES OF TEACHERS FOR THE PREVENTION AND ELIMINATION OF BULLYING AT SCHOOL

NailaG.Khakimova

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Marina M. Gumerova

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

NaberezhnyeChelny State Pedagogical University,
NaberezhnyeChelny, Russia

Annotation. The article deals with the problem of finding effective ways and means of developing the professional competence of teachers to prevent and eliminate bullying at school. The choice of methods of pedagogical actions, behavioral strategies, as well as a certain pedagogical position, are the subject of studying the professional readiness of a teacher to solve conflict situations and bullying problems.

The article provides an analysis of respondents' responses to solving case problems, which offered various options for pedagogical actions to solve the situation of bullying, to recognize and identify differences between the situation of conflict and bullying. Based on the analysis, pedagogical deficits were identified and the working topics of the content of training seminars and teacher training programs were formulated.

The results of diagnostics of the level of formation of professional competencies can be used to develop professional development programs for teachers to prevent and eliminate bullying at school.

Keywords: teacher, educational activity, professional competence, case tasks, bullying, methods of bullying prevention

Введение.

В настоящее время проблемабуллинга как социального феномена является актуальной темой исследования и изучения особенностей воспитания детского коллектива в условиях образовательного процесса.

В психолого-педагогической литературе достаточно полно раскрыты виды насилия, изучены и раскрыты типологические особенности участников травли (А.А. Бочавер [2], И.А. Баевой [1], И.С. Кон [6], С.В. Пазухина [9], В.Р. Петросянец [10], Д.А. Лэйн [7], Д. Олвеус [8]). Однако можно констатировать наличие профессиональных затруднений учителей в вопросах, касающихся распознавания, предупреждения и устранения школьного буллинга [3; 5; 7; 13]. Так, неготовность учителей противостоять травле в школе и заниматься ее профилактикой, в основном, связана с недостаточностью знаний и пониманием механизмов и закономерностей буллинга, а также отсутствием необходимых компетенций по распознаванию разных ролевых позиций в подобных ситуациях.

В результате проведенного анализа отечественной и зарубежной литературы и школьной практики выделена проблема исследования, заключающаяся в необходимости формирования и развития профессиональных компетенций у педагогов по предупреждению и устранению буллинга в школьной среде [11; 12; 15; 16].

Цель исследования – определение уровня сформированности психолого-педагогических компетенций учителей по вопросам предупреждения и устранения буллинга в школе.

Основные методы исследования: анализ психолого-педагогической литературы по проблеме исследования, анкетный опрос, решение кейс-задач.

В эмпирическом исследовании приняли участие 78 учителей общеобразовательных школ г. Набережные Челны.

Практическая значимость исследования: результаты эмпирического исследования в частности, сформированные компетенции у педагогов позволят обеспечить эффективность воспитательной работы с обучающимися по предупреждению и устранению буллинга в школе.

На диагностическом этапе исследования был проведен анкетный опрос и предложены кейс-задачи с целью выявления уровня сформированности психолого-педагогических компетенций у школьных учителей, в вопросах касающихся школьной травли. Результаты анкетного опроса позволили выявить в какой степени учителя профессионально готовы к решению проблемы буллинга в школе.

73, 4 % педагогов на вопрос о том, что нужно предпринять, столкнувшись с проблемой буллинга в классе, дали следующие ответы:

- Пригласу обидчиков на индивидуальную беседу.
- Пригласу школьного психолога для проведения тренингов на командообразование.
- Пригласу родителей, проведу родительское собрание.

Однако среди ответов учителей редко встречается непосредственная работа с жертвами буллинга, что объясняется отсутствием знаний реального представления о последовательности действий и стилей поведения педагогов в ситуации буллинга. Участники опроса рекомендуют использовать метод беседы, что с нашей точки зрения, является малоэффективным.

В качестве диагностического инструментария использовались кейс-ситуации, отобранные из реальной школьной практики со скрытым и прямым буллингом. Кейс содержали в себе вопросы как теоретического, так и практического плана.

Большинство респондентов в ходе решения кейс-задачи продемонстрировали недостаточный уровень владения технологиями и способами эмоциональной поддержки жертв и других участников травли. Неумение учителей устанавливать личностно-доверительные отношения с детьми сказывается на эффективности работы по профилактике и предупреждению школьной травли, в частности, осознанию участниками травли последствия их поступков, проявлению эмпатии, сопереживанию и оказанию помощи по устранению последствий травмирующих действий, а также препятствуют открытому диалогу и желаниям учеников делиться своими историями буллинга (63,2%).

Выявлено, что даже учителя со стажем не обращают внимание на сложившуюся ситуацию, предпочитая не вмешиваться, и отдают решение этой ситуации самим школьникам (37, 7%). Что подтверждает исследование А.Н. Дахина [4], который также отмечает наличие позиции невмешательства со стороны педагога.

Ряд учителей (28,9%) ошибочно считают, что ситуацию травли можно прервать, увеличивая дистанцию между преследователем и преследуемым, что также подтверждается исследованием Kochenderfer-Ladd, Pelletier, 2008[14]. Некоторые учителя (34%) готовы переложить ответственность по решению проблемы на родителей ученика, мотивируя тем, что «воспитание детей – обязанность родителей, а не школы».

Более 60% учителей выбирают такие методы профилактики как проведение индивидуальной беседы или классных часов по темам, связанным с формированием культуры поведения и соблюдения этических и моральных норм поведения. Однако, не все понимают, что буллинг - это не индивидуальная проблема, а проблема всего классного коллектива.

76 % педагогов понимают, что необходимо совместно со школьниками разрабатывать и принимать правила жизни коллектива.

На формирующем этапе исследовательской работы нами был предложен диалоговый тренажер, направленный на отработку умений по распознаванию и устранению ситуации буллинга в школе. В перечень формируемых педагогических умений вошли умения взаимодействовать с агрессором и другими участниками травли и дать адекватную оценку происходящему с точки зрения профессиональной этики, умение дать ответную реакцию на поступки, умение оказать эмоциональную поддержку и установление личностно-доверительных отношений, умение выбрать наиболее приемлемый вариант профессиональных действий с морально-этических позиций в сложившейся ситуации.

На наш взгляд показателем сформированности психолого-педагогических компетенций учителей выступают знания проявлений, структуры видов буллинга, ролевые позиции участников буллинга; умения отличить конфликт от буллинга, владение навыками распознавания буллинга и выбора методов и приемов выхода из ситуации.

Диагностический материал состоял из четырех блоков: нормативно-правовые основы разрешения проблемы буллинга; коррекционно-развивающая работа с обучающимися по предупреждению буллинга; психолого-педагогическая помощь обучающимся, оказавшим в

ситуации буллинга; психолого-педагогическое консультирование участников образовательных отношений.

Диагностика сформированности психолого-педагогических компетенций после формирующего этапа исследовательской работы выявила положительную динамику. 73,9% педагогов показали осведомленность по вопросам общетеоретической подготовки, имеют представление о видах буллинга, могут различать типологические особенности жертв, зачинщиков и свидетелей буллинга. Но испытывают определенные затруднения в вопросах, с алгоритмом действий, связанных с конкретной практической ситуацией. Данный вывод говорит о том, что необходима специальная работа в рамках повышения квалификации учителей по отработке умений по предупреждению и устранению буллинга в школе. Для этого рекомендуем на курсах повышения квалификации учителей рассмотреть темы, направленные на изучение особенностей проявления различных видов буллинга (экономического, вербального, физического и кибербуллинга), и разработать практические занятия с использованием цифрового тренажера по отработке различных алгоритмов и моделей поведения в разных ситуациях школьной травли.

Таким образом, научно-методического сопровождение учителей, построенная на диагностической основе, позволяет оперативно реагировать на актуальные запросы педагогов. Результаты диагностической работы позволяют определить профессиональные дефициты педагогов и оказывать помощь учителя в условиях ситуаций буллинга.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ

1. *Баева И.А.* Психологическая безопасность в образовании: Монография. СПб.: Изд-во «Союз», 2002.
2. *Бочавер А.А.* Кибербуллинг: травля в пространстве современных технологий / А.А. Бочавер, К.Д. Хломов // Психология: Журнал Высшей Школы Экономики. – 2020. – Т. 11, №3. – С. 178–191
3. *Вишневецкая В.И.* Феномен школьной травли: агрессоры и жертвы в российской школе / В.И. Вишневецкая, М.Л. Бутовская // Этнографическое обозрение. – 2010. – №2. – С. 55–68.
4. *Дахина А.Н.* Буллинг в школе и не только... // Сибирский педагогический журнал. – №6. – 2015. – С. 208–214
5. *Иванов Р.В.* Профилактика буллинга и школьных конфликтов среди подростков в условиях образовательного процесса: сборник трудов конференции. / Р.В. Иванов, К.В. Ермилов // Образование и педагогика: перспективы развития: материалы Всеросс. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 16 окт. 2020 г.) / редкол: Ж.В. Мурзина [и др.] – Чебоксары: ИД «Среда», 2020. – С. 145–149.
6. *Кон И.С.* Что такое буллинг и как с ним бороться // Семья и школа. – 2006. – №11. – С. 15–18.
7. *Лэйн Д.А.* Школьная травля (буллинг) // Детская и подростковая психотерапия / Под ред. Д. Лэйна, Э. Миллера; пер. Н. Мухина. – СПб.: Питер. – 2001. – С. 240–276.
8. *Олвеус Д.* Буллинг в школе: что мы знаем и что мы можем сделать? / Д. Олвеус. – М., 2011. – 13 с.

9. Пазухина С.В. Социально-личностные ресурсы субъектов образовательной среды как основа профилактики буллинга среди подростков / С.В. Пазухина, Н.С. Бобровникова // Психолог. – 2018. – №1. – С. 49–56.
10. Петросянц В.Р. Проблема буллинга в современной образовательной среде // Вестник ТГПУ. 2011. Выпуск 6 (108). - С. 151-153
11. Селиванова Е.А. Роль учителя в возникновении и разрешении педагогических конфликтов / Е.А. Селиванова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-uchitelya-v-vozniknovenii-i-razreshenii-pedagogicheskikh-konfliktov>
12. Соловьев Д.Н. Обзор зарубежных программ профилактики и преодоления буллинга в школе / Д.Н. Соловьев // Психолого-педагогические проблемы личности и социального взаимодействия: I Международная научно-практическая конференция. – Таганрог: ООО «Научно-образовательное учреждение «Вектор науки», 2014. – С. 91–96.
13. Черненко Ю.А. Феномен буллинга в российских школах: учителя – жертвы / Ю.А. Черненко, Д.И. Сапрыкина // Коммуникации. Медиа. Дизайн. – 2018. – Т. 3, №2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cmd-journal.hse.ru/article/view/8075>
14. Kochenderfer-Ladd B., Pelletier M.E. Teachers' views and beliefs about bullying: Influences on classroom management strategies and students' coping with peervictimization // Journal of School Psychology. 2008. 46. 431–453.
15. Kowalski R.M., Limber S.P., Agatston P.W. Cyberbullying: Bullying in the digital age. N.Y.: Wiley-Blackwell, 2011.
16. Olweus D., Limber S.P., Flerx V.C., Mullin N., Riese J., Snyder M. Olweus bullying prevention program: Schoolwide guide. Center City, MN: Hazelden, 2007.

REFERENCES

1. Baeva I.A. Psychological safety in education: Monograph. SPb.: Izd-vo «Soyuz», 2002.
2. Bochaver A.A. Cyberbullying: trawling in the space of modern technologies / A.A. Bochaver, K.D. Khlomov // Psychology: Journal of the Higher School of Economics. – 2020. – Vol. 11, No. 3. – P. 178–191
3. Vishnevskaya V.I. Phenomenon of school bullying: aggressors and victims in the Russian school / V.I. Vishnevskaya, M.L. Butovskaya // Etnograficheskogoobozrenie. – 2010. – №2. pp. 55–68.
4. Dakhin A.N. Bullying in school and not only ...// Siberian Pedagogical Journal.- No6.- 2015. - P. 208-214
5. Ivanov R.V. Prevention of bullying and school conflicts among adolescents in the conditions of the educational process: collection of proceedings of the conference. / R.V. Ivanov, K.V. Ermilov // Education and pedagogy: prospects for development: materials Vseross. nauch.-prakt. conf. (Cheboksary, Oct. 16, 2020) / editorial: Zh.V. Murzina [et al.] – Cheboksary: Publishing House "Sreda", 2020. – S. 145-149.
6. Kon I.S. What is bullying and how to fight with it // Semeyishkola. – 2006. – №11. pp. 15–18.
7. Lane D.A. School bullying (bullying) // Children's and adolescent psychotherapy / Ed. by D. Lane, E. Miller; per. N. Mukhina. – SPb.: Piter. – 2001. pp. 240–276.

8. Olweus D. *Bulling in School: What Do We Know and What Can We Do?* / D. Olweus. – M., 2011. – 13 p.
9. Pazukhina S.V. Social and personal resources of the subjects of the educational environment as the basis for the prevention of bullying among adolescents / S.V. Pazukhina, N.S. Bobrovnikova // *Psychologist*. – 2018. – №1. pp. 49–56.
10. Petrosyants V.R. Problem of bullying in the modern educational environment // *Vestnik TSPU*. 2011. Issue 6 (108). - P. 151-153
11. Selivanova E.A. The role of the teacher in the emergence and resolution of pedagogical conflicts / E.A. Selivanova [Electronic resource]. – Access mode: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-uchitelya-v-vozniknovenii-i-razreshenii-pedagogicheskikh-konfliktov>
12. Solovyov D.N. Review of foreign programs of prevention and overcoming bullying in school / D.N. Solovyov // *Psychological and pedagogical problems of personality and social interaction: I International scientific and practical conference*. – Taganrog: LLC "Scientific and Educational Institution "Vector of Science", 2014. pp. 91–96.
13. Chernenko Yu.A. Phenomenon of bullying in Russian schools: teachers – victims / Yu.A. Chernenko, D.I. Saprykina // *Communications. Media. Design*. – 2018. – Т. 3, No2 [Elektronnyiresurs]. – Access mode: <https://cmd-journal.hse.ru/article/view/8075>
14. *Kochenderfer-Ladd B., Pelletier M.E.* Teachers' views and beliefs about bullying: Influences on classroom management strategies and students' coping with peervictimization // *Journal of School Psychology*. 2008. 46. 431–453.
15. *Kowalski R.M., Limber S.P., Agatston P.W.* Cyberbullying: Bullying in the digital age. N.Y.: Wiley-Blackwell, 2011.
16. *Olweus D., Limber S.P., Flerx V.C., Mullin N., Riese J., Snyder M.* Olweusbullyingprevention program: Schoolwide guide. CenterCity, MN: Hazelden, 2007.

МРНТИ 15.41.25

БУЛЛИНГ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА СОЦИАЛИЗАЦИЮ СТАРШЕКЛАССНИКОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

Мартынова КамилаАмировна, аспирант

Набережночелнинский государственный педагогический университет, г. Набережные
Челны

Аннотация: Проанализировано современное состояние буллинга как проблемы социально-психологической и педагогической науки. Описан механизм деструктивной социализации и его влияние на развитие личности в подростковом возрасте. Выделены и охарактеризованы предикторы школьного буллинга. Предложены рекомендации для родителей, школьных психологов и учителей по профилактике и предупреждению развития агрессивных форм поведения в условиях общеобразовательного учреждения.

Ключевые слова: агрессия, буллинг, деструктивная социализация, жертва, наблюдатель, насилие, общеобразовательная школа, подростковый возраст

BULLYING AND ITS IMPACT ON THE SOCIALIZATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS OF SECONDARY SCHOOLS

Martynova Kamilla Amirovna, postgraduate student

Naberezhnye Chelny State Pedagogical University, Naberezhnye Chelny

Abstract: The current state of bullying as a problem of socio-psychological and pedagogical science has been analyzed. The mechanism of destructive socialization and its influence on the formation of the personality in adolescence has been described. Predictors of school bullying have been identified and characterized. Recommendations for parents, teachers and psychologists on the prevention of the adolescence aggressive behavior in secondary school have been proposed.

Keywords: aggression, bullying, destructive socialization, victim, observer, violence, secondary school, adolescence.

Одной из главных задач государственной социальной и образовательной политики является обеспечение безопасных условий для развития, воспитания и социализации подрастающего поколения [12]. Любое насилие в отношении детей недопустимо, но, как показывает современность, полностью оградить ребенка от жестокого обращения удастся не всегда.

Буллинг сегодня – одна из самых широко обсуждаемых тем в науке и СМИ. При этом, если на Западе внимание к данной проблеме уделяется уже давно, то в России данный социальный феномен долгое время если не замалчивался, то, как минимум, не являлся предметом специальных исследований.

Реальные масштабы буллинга оценить достаточно сложно, поскольку до сих пор нет единой методики его количественного измерения. По данным ЮНЕСКО, до 74% учеников во всем мире сталкиваются с проявлением насилия в школе [10, с. 64]. Данные отечественных исследований также свидетельствуют о том, что число жертв школьной травли возрастает: так, 30-50% учеников общеобразовательных школ хотя бы раз в месяц сталкиваются с проявлениями насилия в свой адрес [11, с. 174]. При этом, как указывает А.А. Реан, в старших классах уровень агрессии иной раз выше, чем в средних [11, с. 174].

Последствия буллинга накладывают необратимый отпечаток на развитие и социализацию личности: даже во взрослой жизни многие жертвы школьной травли переживают одиночество, депрессию, социальную тревожность [10, с. 64]. Но, как указывает А.Н. Дахин, буллинг в социально-психологическом и педагогическом смыслах представляет не столько разновидность девиантного поведения, сколько определенный механизм социализации подростков – а значит, данный процесс также поддается воздействию и управлению [7, с. 26].

В рамках данного исследования нами предпринята попытка систематизировать и обобщить те подходы, что сложились в научной среде по проблеме буллинга и его влияния как десоциализирующего фактора, предложить свои рекомендации по профилактике и предупреждению школьного насилия в старших классах.

Буллинг как форма систематического насилия впервые была описана норвежским психологом Д. Олвеусом на рубеже 1980-1990-х гг. [15]. Современные исследования понимают под буллингом осознанные и многократно повторяющиеся проявления агрессии со стороны ученика (группы учеников) в отношении слабых членов школьного коллектива [11, с. 165]. Е.Н. Волкова выделяет три ключевых особенности буллинга как

формы асоциального поведения: умышленный характер, систематичность и нанесение вреда (психологического или физического) [3, с. 89-90].

Поскольку в данном исследовании мы рассматриваем буллинг в контексте его влияния на процесс социализации, необходимо также раскрыть содержание данного термина. Л.В. Мардахаев понимает под социализацией процесс естественной интеграции человека в общество, определяющего его личностную направленность и поведение в течение всей жизни [9]. Детерминантами социализации является совокупность взаимосвязанных факторов: внутренних (социальность, мотивация, активность) и внешних (среда, воспитание). В данной связи буллинг можно понимать как внешний фактор социализации, оказывающий деструктивное воздействие на социальность несовершеннолетнего.

Подростковый возраст – исключительно важный период развития личности, обуславливающий выбор ребенком будущей профессии, поиска своего места в обществе [8]. При этом ведущим видом деятельности при становится общение со сверстниками: как указывает Е.А. Башмакова, «нарушение нормального характера общения с другими подростками приводит к значительным последствиям в развитии личности...» [1, с. 37].

О.А. Игошина, исследовавшая феномен кибербуллинга, объединила все негативные последствия травли и насилия (как в Сети, так и в реальной жизни) термином «деструктивная социализация». При деструктивной социализации нарушается устойчивость психологического здоровья, возникает эмоциональная нестабильность в ситуациях общения, что в итоге приводит к десоциализации. При этом, как отмечает автор, способность жертвы постоять за себя является важным условием, способствующим преодолению деструктивной социализации [8].

Полное искоренение буллинга, по мнению А.Н. Дахина невозможно – это неотъемлемое явление современной социальной жизни, проистекающее из самой природы человека. Поэтому речь может только о профилактике, предупреждении данного феномена. При этом, «если бы буллинга не существовало, его нужно было выдумать – в педагогическом варианте, поскольку снижение подростковой агрессии способствует преодолению девятиных форм поведения и формированию партнерских отношений в коллективе...» [6, с. 198].

В разработанной А.Н. Дахиным классификации видов буллинга одним из оснований для определения характера школьного насилия является степень возможных последствий, на основе которой выделяется две формы: компенсаторный и виктимный буллинг [7, с. 33-34]. Компенсаторные механизмы психики обеспечивают адекватную реакцию на проявление насилия, способствуют адаптации личности к неадекватным условиям среды. Виктимность характеризует свойство личности становится жертвой буллинга, в последствие данный сценарий поведения переносится во взрослую жизнь.

В российских общеобразовательных школах наиболее всего распространены такие виды насилия как: вербальная агрессия, неприличные жесты, мат, демонстративный отказ от общения. При этом, как указывает А.А. Реан, с переходом в старшие классы, данные типы травли практически исчезают [11, с. 174].

Результаты социально-психологических исследований свидетельствуют о том, что для подростков, склонных к буллингу, характерна высокая агрессивность, которая воспринимается самим подростком как норма поведения. Буллеры стараются объединяться в микро-группы с другими учащимися: это либо такие же агрессоры, либо наблюдатели, явно или скрытно поддерживающие проявления агрессии [14, с. 519]. Жертвами буллинга чаще всего становятся мальчики, а роль буллера чаще достается девочкам – особенно, если речь идет о вербальных формах насилия или социальной изоляции [5, с. 167]. Среди юношей

■ более всего распространены открытые формы буллинга, скрытая виктимизация (пассивная агрессия) почти отсутствует [13, с. 116].

Важное значение в профилактике буллинга в общеобразовательной школе является правильно установление причин, приводящих к возникновению агрессивных форм поведения. Ведущее значение как предиктора буллинга играет семья, выступающая также как первичный институт социализации. Отмечается, что нападкам со стороны сверстников лучше всего противостоят подростки, воспитывавшиеся в атмосфере семейной поддержки, участия, доверительных и эмоционально открытых отношениях [4, с. 79-80]. В свою очередь, буллерами чаще становятся те дети, которые подвергались жестокому обращению в семье: нарушения в естественной социализации ребенка приводят к развитию асоциальности, неспособности выстраивать партнерские отношения с окружающими [2, с. 140].

Отдельное внимание в исследованиях уделяется педагогическим факторам, приводящим к возникновению насилия в школе. Так, исследователи выделяют такие предикторы школьного буллинга как: формирование учителем «нездоровой конкуренции» в классе, открытое неуважение к обучающимся, «публичная казнь» провинившегося, неоправданная критика, безразличие к схожим проявлениям агрессии. Кроме того, на возникновение буллинга влияют и взаимоотношения между учителями: бюрократический стиль управления в общеобразовательных учреждениях часто становится причиной травли учителей своими коллегами, что, в свою очередь, может распространяться и на детский коллектив [4, с. 81].

Итак, буллинг, как форма девиантного поведения, приводит к созданию деструктивной среды социализации, оказывающей воздействие как на жертву, так и на агрессора. Учет социально-психологических и педагогических предпосылок возникновения школьного насилия исключительно важно не только для понимания природы данного феномена, но и для реализации целостной и системной психопрофилактической работы, направленной на снижение подростковой агрессивности, предупреждение возникновения конфликтов в школьном коллективе, обучение приемам защиты от скрытых и явных форм насилия.

Так, А.Ф. Гришина отмечает эффективность социально-психологических тренингов в минимизации последствий проявления буллинга и снижении рисков возникновения устойчивого виктимного поведения [5, с. 168]. Е.Н. Волкова выделяет следующие стратегические направления в профилактике школьного буллинга в подростковом возрасте: коррекция поведения всех участников образовательного процесса (не только детей, но и педагогов, родителей); проведение отдельных психокоррекционных мероприятий с наблюдателями (свидетелями) буллинга; выстраивание профилактической работы на основе актуальных научных данных и изучения социально-психологических и педагогических условий в конкретной общеобразовательной организации [3, с. 94].

На основе изученного нами теоретического и практического опыта мы можем сформулировать следующие рекомендации для родителей, психологов и учителей по предупреждению буллинга и преодолению его негативных последствий для социализации в подростковом возрасте.

Родители должны принимать активное участие в жизни ребенка, стремиться больше времени проводить вместе, уделять внимание воспитанию коммуникативного самоконтроля, формированию представлений о личных границах и необходимости их отстаивания.

Школьный психолог должен проводить систематическую психодиагностику с целью контроля динамики школьного насилия, осуществлять профилактические беседы с руководством и педагогическим коллективом образовательной организации, родителями и

учащимися о буллинге и его последствиях, применять в своей деятельности индивидуальный подход к выбору методов, средств и технологий по предупреждению конфликтных ситуаций, развитию эмпатии, здоровой самооценки, толерантности к окружающим.

В свою очередь, учитель обязан пресекать любые попытки буллинга в классе; развивать дисциплину в коллективе путем введения строгих правил в отношении межличностной коммуникации; привлекать обучающихся и их родителей к общественной и социокультурной деятельности в школе.

Только посредством комплексного подхода к проблеме буллинга возможно преодоление его деструктивных последствий для социальности подростка. В условиях динамичного развития современного общества буллинг как форма девiantного поведения активно трансформируется, приобретает новые формы (кибербуллинг) и выходит за рамки общеобразовательных учреждений. Несмотря на накопленный теоретический и практический опыт изучения и борьбы с буллингом, данный феномен продолжает оставаться одной из главных угроз для гармоничного развития личности, и от решения данной проблемы зависит будущая жизнь и судьба подрастающего поколения в обществе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Башмакова, Е.А. Факторы и социальные причины буллинга и кибербуллинга в подростковом возрасте / Е.А. Башмакова, Е.А. Дегтярев // Проблемы современного педагогического образования. – 2021. - № 71-1. – С. 36-38.
2. Бородина, В.Н. Роль детско-родительских отношений в возникновении кибербуллинга / В.Н. Бородина // Мир науки, культуры, образования. – 2023. - № 1 (98). – С. 138-141.
3. Волкова, Е.Н. Методологические основания для разработки программ профилактики подросткового буллинга / Е.Н. Волкова, Л.А. Цветкова, И.В. Волкова // Сибирский психологический журнал. – 2019. - № 74. – С. 88-100.
4. Гаджиева, А.Ф. Социальные предикторы подросткового буллинга / А.Ф. Гаджиева // Наука и социум: материалы XII международной научно-практической конференции, Новосибирск, 2-8 мая 2021 г. – Новосибирск, 2021. – С. 79-82.
5. Гришина, Т.Г. Социально-психологические факторы ролевого поведения подростков в ситуации буллинга: дис. канд. психолог. наук: 19.00.05 / Гришина Татьяна Геннадьевна; Московский гос. обл. ун-т. – М., 2020. – 208 с.
6. Дахин, А.Н. Буллинг - издержка социализации или её механизм? / А.Н. Дахин // Народное образование. – 2014. - № 7. – С. 191-198.
7. Дахин, А.Н. Феномен социализации российского школьника / А.Н. Дахин // Вестник Московского университета. Серия 20, Педагогическое образование. – 2015. - № 2. – С. 26-38.
8. Игошина, О.А. Кибермоббинг как информационная технология воздействия на процесс социализации молодежи [Электронный ресурс] / О.А. Игошина, А.Р. Янглеева // Огарев-Online. - Электрон. журнал. - 2022. – № 5. – Режим доступа: https://journal.mrsu.ru/wp-content/uploads/2022/04/9.igoshina-yanglyaeva_statya.pdf, свободный.
9. Мардахаев, Л.В. Кибербуллинг и его влияние на социализацию младшего подростка [Электронный ресурс] / Л.В. Мардахаев, М.Э. Гречкина // Homo Cyberus. – Электрон. журнал. - 2019. - № 1 (6). - Режим доступа: http://journal.homocyberus.ru/Mardahaev_LV_Grechkina_ME_1_2019, свободный.

10. Новикова, М.А. Буллинг в российских школах: опыт диагностики распространенности, половозрастных особенностей и связи со школьным климатом / М.А. Новикова, А.А. Реан, И.А. Коновалов // Вопросы образования. – 2021. - № 3. - С. 62-90.
11. Реан, А.А. Буллинг в среде старшеклассников: распространенность и влияние социо-экономических факторов / А.А. Реан, М.А. Новикова // Мир психологии. – 2019. - Т. 97. - № 1. - С. 165-177.
12. Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 N 273-ФЗ (последняя редакция) [Электронный ресурс] / КонсультантПлюс. – Электрон, дан. – Режим доступа: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/, свободный.
13. Шабышева, Ю.Е. Гендерные особенности буллинга у старшеклассников / Ю.Е. Шабышева, М.В. Антипьева, И.М. Шилова // Психология. Историко-критические обзоры и современные исследования. – 2021. - Т. 10. - № 6А. - С. 110-118.
14. Шарина, К.А. Проблема буллинга в современной школе / К.А. Шарина // Молодой ученый. – 2022. - № 48 (443). С. 518-520.
15. Olweus, D. Victimization by peers: antecedents and long-term outcomes // Social Withdrawal, inhibition and Shyness in Childhood / Eds. К.Н. Rubin, J.B. Asendorf. - Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 1993. - Pp. 315-341.

**IV. ЗАМАНАУИ ОҚЫТУШЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ
КӨЗҚАРАСЫМЕН: ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ЖӘНЕ КӘСІБИ
ДАМУ.**

**IV. СОВРЕМЕННЫЙ ПРЕПОДАВАТЕЛЬ ДЛЯ
СОВРЕМЕННЫХ СТУДЕНТОВ: КОМПЕТЕНТНОСТЬ
И
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ**

МРНТИ 14.35.01

ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ ОЙЛАУ ДИЗАЙНЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аманбайқызы Райхан

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің 1 курс докторанты, Қызылорда қаласы

Түйіндеме

Мақалада мектеп жасынан бастап шығармашыл белсенді тұлғаны қалыптастыру мақсатында ойлау дизайны элементтерін оқу процесіне енгізу және оны қалыптастырудың педагогикалық шарттары қарастырылады. Ойлау дизайны мен дизайн сөзінің мағынасына, теорияларына және ойлау дизайны білім алушыларды оқытудың заманауи тәсілі екендігіне тоқталады. Ол белгілі бір тақырып бойынша білім алушының тәуелсіз іздеу әрекетін қамтиды. Білім алушы тақырып бойынша қызығушылық аспектілерін таңдауға, зерттеу жұмысының міндеттерін қоюға және шығармашылық қызмет арқылы өз зерттеу жұмысының нәтижесіне жетуге үйренеді. Сонымен қатар, ойлау дизайн қызметі білімалушының шығармашылығының интеллектуалды және эстетикалық параметрлерін дамытуға ықпал етеді.

Кілт сөздер: дизайн, ойлау дизайны, нәтижелі ойлау, жобалау, дағды.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ДИЗАЙНА МЫШЛЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Аманбайқызы Райхан

Докторант 1 курса Кызылординского университета имени Коркыт Ата, г. Кызылорда

Аннотация

В статье рассматриваются педагогические условия внедрения в учебный процесс элементов дизайна мышления и его формирования с целью формирования творческой активной личности с школьного возраста. Основное внимание уделяется дизайн-мышлению и значению слова «дизайн», теориям и тому, как дизайн-мышление является современным способом обучения студентов. Она включает в себя самостоятельную поисковую деятельность обучающегося по определенной теме. Студент учится выбирать интересующие аспекты по теме, ставить задачи исследовательской работы и добиваться результата своей исследовательской работы через творческую деятельность. Кроме того, мыслительно-конструкторская деятельность способствует развитию интеллектуальных и эстетических параметров творчества обучающегося.

Ключевые слова: дизайн, дизайн-мышление, продуктивное мышление, проектирование, навыки.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF THINKING DESIGN IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

The article discusses the pedagogical conditions for introducing elements of thinking design and its formation into the educational process in order to form a creative active personality from school age. The focus is on design thinking and the meaning of the word "design", theories and how design thinking is a modern way of teaching students. It includes an independent search activity of the student on a specific topic. The student learns to choose the aspects of interest on the topic, to set the tasks of the research work and to achieve the result of his research work through creative activity. In addition, thinking design activities contribute to the development of intellectual and aesthetic parameters of the student's creativity.

Keywords: design, design thinking, productive thinking, designing, skills.

Қазіргі уақытта барлық әлеуметтік институттардашығармашылық ойлауды дамыту және шығармашылық белсенді тұлға қажеттілігі артып келеді. Қолданыстағы теориялық талдауларға сүйене отырып үйлесімді қоршаған ортаны құру үшін практикалық тұрғыдан шығармашыл және эмоционалды бағалау іс-әрекетіне қабілетті тұлғаны оқыту және тәрбиелеу мәселесі туралы айтуға жеткілікті негіз бар. Бүгінгі таңда білім беру процесінде дизайнерлік білім беру мәселесі кездесіп отырады деп айтуға болады. Осыған байланысты оқу процесіне жаңа тәсілдер мен әдістерді өзекті әзірлемелер мен енгізулерге сұраныс пайда болады.

Тиісінше, педагогика алдында ойлау дизайнының ерекшеліктерін және оның оқу процесіндегі даму жағдайларын тереңірек зерттеу міндеті тұр.

"Біз айналысатын білім беру жүйесі жүз жылдан астам уақыт бұрын құрылған. Балалардың не қалайтыны мен мектептер оларға не ұсынатыны арасында үлкен алшақтық бар", - деп атап өтті Лорен Пауэлл Джобс [1]. Білім беру жүйесінің жетілмегендігі педагогикалық қызметтегі проблемаларды анықтайды. Оқыту әдістері мен құралдарын қолданудың жаңа тенденцияларына көшудің тиімді құралдарын табу.

Дизайнерлік білім беру проблемасының теориялық дамуын, практикалық іске асырылуын және маңыздылығын талдауға сүйене отырып, қазіргі кезеңдегі педагогикалық теория мен практиканың логикасы күн тәртібіне нақты міндет қоюда: білім алушыларда «ойлау дизайны» деп атауға болатын ойлаудың ерекше түрін қалыптастыру. Оны сананың ерекше көзқарасынан, бағалау пайымдауларынан және шығармашылық қызмет тәсілдерінен тұратын кешен ретінде басшылыққа ала отырып, адам заттар әлеміне эстетикалық қатынасты қалыптастыра алады.

Білім беру ұйымдарындағы шараларда жобаны құрудың типтік формасы қолданылады: өзектілігі, мақсаты, міндеттері, объектісі, жоспары, болжамды нәтижесі. Жобалау немесе білім беру қызметіне инновациялық көзқарас ойлау дизайнын енгізу жолымен ұсынылады.

Ойлау дизайнының құралдары білім беру практикасына өте жақсы сәйкес келеді және жаңа, креативті және тиімді білім беру форматтарын ойлап табуға көмектеседі.

Қазіргі уақытта «дизайн» ұғымының мәнін анықтауда бірнеше көзқарастар бар. Шетелдік сөздердің сөздігі дизайнға төмендегідей анықтама береді: а) заттардың көркемдік құрылысы; б) өнеркәсіптік өнімдердің эстетикалық келбетін жобалау.

«Танымал көркем энциклопедиядағы» дизайн анықтамасы: «өнеркәсіптік бұйымдарды жасауды және пәндік ортаны ұтымды қалыптастыруды қамтитын көркемдік-

жобалық қызметтің бір түрін білдіретін термин» [2, 167-бет]. Әрине, білім алушылардың ойлау дизайнын қалыптастыру құралы-бұл олардың бейнелері мен процестерін құру арқылы қоршаған орта объектілерін өзгертуге бағытталған іс-шаралар. Біз бұл аспектіні Ю.Ф. Катханованың жұмысын мақұлдаудан табамыз, ол «күнделікті нақтылық пен тәжірибе көрсеткендей, дизайн, шын мәнінде, бұл әртүрлі іс-шаралар мен білімдерді біріктіретін пәндік әлемге бағытталған интеграцияланған қызмет» екендігін нақтылаймыз. Бұл қызметтің маңыздылығын қоршаған кеңістіктің адамдар мен қоғамға орасан зор әсер ететіндігін ескере отырып бағалауға болады, бұл адамдардың қоршаған объективті ортаға қатынасын қалыптастырады" [3].

Қазіргі әлемде «дизайн» сөзі кең мағынада қолданылады, атап айтқанда жаңа нәрсе жасау немесе бұрыннан барды жақсарту, жаңарту. Яғни, оқытушы білім алушыларға жүзеге асыру үшін өз идеясын ұсынбауы керек. Ол баланың өзі ақпарат жинай алатындай, идеяны дамыта алатындай, оны жүзеге асырудың ең өзекті шешімдерін таба алатындай шығармашылық ойлауды дамытуға жағдай жасауы керек. Бұл тәсілді бірінші сыныптан бастап қолданса, уақыт өте келе студенттік кезде бұл жұмыста жеткілікті тәуелсіз болады. Білім алушыларға жобаның тақырыбын өздері таңдауға, мақсат қоюға, өз қызметінің жоспарын құруға, бағалау критерийлерін жасауға мүмкіндікті мектеп жасынан бастап беру керек. Сұрақ немесе проблема туындаған жағдайда білім алушылардың мұғалімнің, оқытушының біліміне қанағаттануға дағдыланбауы маңызды.

Ойлау дизайны-стандартты емес жобалар мен өнімдерді жасау әдісі. Бұл терминді американдық ғалым, экономика саласындағы Нобель сыйлығының лауреаты Герберт Саймон 1969 жылы «Жасанды ғылымдар» (The Science of the Artificial) кітабында енгізген. Г.Саймон ұйымдардағы басқару принциптерін зерттеген. Оны ең тиімді шешім қабылдауға және ең жақсы жобаларды жасау қызықтырды [4]. Ойлау дизайны әдістемесінде сөз ағылшын тілінен тікелей аудармасына жақынырақ қолданылады –«жобалау, жасау, құрастыру». «Ойлау» сөзі бұл жерде зерттеу объектісін терең түсінуге бағытталған адамның танымдық іс-әрекетінің ерекше процесі туралы сипаттайды.

Аталған мәселе бойынша көптеген педагогтар мен психологтардың еңбектері бар. Философиялық тұрғыдан көркем шығармашылық пен дизайн мәселелері А.А. Адамян, Д.Благоев, Г.Д.Гачев, М.С. Каган, Н.И.Килщенко, Н.Л.Лейзеров және А.И.Буров еңбектерінде қарастырылған. Көркем педагогика, білім салаларына сүйене отырып, өз кезегінде көркем шығармашылық мәселелерін зерттеуде (В. В.Алексеева, Н.А.Дмитриева, А.А. Мелик-Пашаев, Н.Н.Фомина, В.С.Щербакова және т.б.) жеткілікті тәжірибе жинақтады. Білім алушыларда ойлау-дизайнын қалыптастыру мәселесін кешенді қарастыруды біз А.С.Близнюк, С.М.Кожуховская, Н.М.Сокольникова, Е.В. Шорохова және т. б. еңбектерінен табамыз. Ресейлік ғалымдар Н.М. Сокольникова, Т.А. Копцева, Н.С.Жданов еңбектерінде дизайн-жобалау жалпы білім беру деңгейінде оқушылардың көркемдік дайындығына енгізілгенін атап өтті.

«Ойлау дизайн» ұғымына Н.М.Конышева төмендегідей пікір білдірген: ойлау дизайны адамның белгілі-бір бағалау пайымдаулары мен шығармашылық іс-әрекет тәсілдерінің, заттар әлеміне және қоршаған шындыққа эстетикалық көзқарасының, композиция, композициялық тұтастық, пішіндеу дизайны, түс және түс комбинациясы сияқты дизайн ұғымдары жайлы білімдерінің болуымен анықталады. [5, с.58]. Қарапайым ойлау дизайны жетілген ойлау дизайнының негізгі құрылымдық компоненттерін қамтиды, бірақ олар білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келеді. Л.П. Малиновскаяның пікірінше, ол арнайы ақпарат, жеке орта құру бойынша міндеттер қою және оларды жүзеге асыру жолдарын іздеу арқылы қалыптасады [6, б. 14].

Ойлау дизайны білім алушыға өз қызметін нақты түсіну және оның алдына қойылған міндеттердің ұтымды, шығармашылық немесе инновациялық шешімін тез табу қабілетін дамыту үшін қажет. Бұл білім алушыларға өздеріне қол жетімді мәселелерді зерттеуге, олардың қиялын дамытуға, жұмысын ұйымдастыруға және жоспарлауға, оның нәтижесін бағалауға көмектеседі. Сонымен қатар, болашақ мамандығы мен кәсібіне қарамастан, ойлау дизайнын жалпы білім беру деңгейінде дамыту қажет деп есептейміз. Ойлау дизайны - бұл адамға бағытталған өнім мен қызметтерді қалыптастыру тәсілі. Ойлау дизайны - жарқын, стандартты емес, нәтижелі ойлау. Білім берудегі ойлау дизайнының тиімділігі оның интуитивті болуы, жаңа идеялар жасау және олардың арасындағы заңдылықтарды табу үшін адамның дамыған қабілетіне сүйенетіндігі.

Стэнфордтағы Хассо-Платтнер Дизайн институтының мәліметтері бойынша ойлау дизайнының бес кезеңі бар: эмпатия, проблеманы анықтау, идеяларды қалыптастыру, прототиптеу және тестілеу, бұл ойлау дизайны процесінің үш негізгі бөлігін құрайды: мәселені түсіну, зерттеу және жүзеге асыру. Стэнфордтық ойлау дизайны әдісі дизайнерлік ойлау әдісінің жұмыс ортасы ретінде шеңберді қамтиды. Фреймворк-бұл бағдарламалық өнімді тез және сапалы құруға көмектесетін жұмыс ортасы. Танымал шеңберге веб-беттерді әзірлеуге арналған шаблондарды қамтитын Bootstrap кіреді. Жақсы өнімділігі бар веб-қосымшаларды құруға арналған Yii бар болса, Corona SDK әртүрлі ойындар мен қосымшаларды жасауға көмектеседі. Осы негізде, сондай-ақ дизайн қызметінің қолданыстағы теорияларында біз білім алушылардың шығармашылық әлеуетін ынталандыратын арнайы ұйымдастырылған оқу ортасымен ұсынылған білім алушылардың ойлау дизайнын қалыптастыру үшін қосымша білім беру тәжірибесін қарастыруға болады. Әр түрлі тақырыптық тапсырмалар жұмыстың әсерін едәуір өзгерте алады, оларды орындауға деген қызығушылығын арттырады.

Дизайнды жобалау үшін тақырыпты таңдағанда, алдымен білім алушылармен олардың айналасындағы пәндік әлемге ерекше назар аудара отырып, жобалау объектісін таңдауды талқылау қажет. Бұл ретте дизайнның негізгі заңдарына сәйкес келетін, өз қызметі мен қойылған оқу міндеттерін нақты біле отырып, дизайнерлік шешімнің барабар талдауы мен орындылығы болуы тиіс. Мұның барлығы білім алушыларға қол жетімді мәселелерді шешуге, шығармашылық қиялын дамытуға, жұмысты ұйымдастыруға және жоспарлауға, оның нәтижесін бағалауға көмектеседі. Бұл жағдайда оқытушы білім алушының идеясын жүзеге асыруы үшін қажетті ақпаратты өзі жинап, оны жүзеге асырудың ең өзекті шешімдерін табуы үшін шығармашылық ойлауды дамытуға жағдай жасауы керек. Оқытудың осы тәсілін қолдана отырып, білім алушылар уақыт өте келе өзіндік жұмыста жеткілікті тәуелсіз болады. Сондай-ақ, білім алушылар жұмысты орындау кезінде қиындықтар туындаған жағдайда оқытушының білімімен ғана қанағаттануға дағдыланбауы, басқа ақпарат көздеріне, мысалы, кәсіби мамандарға немесе интернет желісін пайдалана алатын ата-аналарға жүгінуі маңызды.

Зерттеу тақырыбы бойынша зерделенген материалға сүйене отырып, біз білім алушыларда ойлау дизайнын үйлесімді дамыту жолдары мен педагогикалық шарттарын назарларыңызға ұсынғмыз келеді:

1. Оқу процесінің қолданбалы сипатына бағдарлану, мұнда ұсынылған ақпарат жаңа тақырып бойынша түсініктердің оңтайлы жиынтығын, теориялық мәліметтерді және алынған білімді практикалық пайдалану нұсқаларын қоса алғанда, білім алушылар үшін барынша қолжетімді нысанда берілуі тиіс.

2. Әр сабақ процесінде іс-әрекеттің кезең-кезеңімен ауысуы. Әр түрлі зерттеушілер мектеп жасындағы балалар бір жұмысқа 15-20 минуттан аспайтын уақыт бөле алатындығын

дәлелдеді. Әйтпесе, олардың назары айтарлықтай төмендейді және олар өз қызметінің негізгі мақсатынан алшақтай бастайды. Осыған сүйене отырып, әртүрлі әрекеттерді жоспарлау керек секілді, жаңа ортаға бейімделу процесінде назардан тыс қалдырмауымыз керек деп ойлаймыз.

3. Релаксация, мысалы, әрекет рефлексиясы және соңғы жұмысты өзін-өзі бағалау үшін қағазды мыжу, шарларды айналдыру және т.б. түріндегі импровизация.

4. Оқу ақпаратын білім алушылардың болжамды жұмыс нәтижесі туралы ойлау және жобаланған өнімнің соңғы түрін ұсыну түрінде елестету.

5. Жұмыстың нәтижесімен байланыстыру үшін визуалды бейнені іздеу мақсатында балалардың дерексіз ойлауы белсендірілетін жобаланған объектінің көркем және экспрессивті шешімін іздеу.

6. Объектідегі басты нәрсені бөліп көрсету, екіншісін жалпылау, оның негізгі белгілеріне баса назар аудару.

7. Сабақтарды өткізудің ұжымдық және топтық нысандарын, оның ішінде ойлау дизайнын іске қоса отырып, өзара түсіністік пен ынтымақтастық атмосферасында цифрлық және ойын технологияларын пайдалана отыру.

8. Ойлау дизайны қызметінің жылдам нәтижесі алғашқы оқу жылдарында білім алушылардың психикалық визуализация қабілеті әлі толық қалыптаспағандығына байланысты. Олар үшін жұмыстың соңғы нәтижесі және сәттілік жағдайы өте маңызды. Яғни, жұмысты қысқа мерзімді және білім алушылардың орындауы қиын емес жобаларға бұру керек. Нәтижесінде, оқу соңында білім алушыларда ойлаудизайнын қалыптастыру үшін ғана емес, сонымен қатар қосымша білім беру мазмұнын игеру бойынша белсенді және өнімді танымдық іс - әрекетке ынталандыру ретінде оқуға ынталандыру үшін аяқталған шағын жоба болуы керек.

Ойлаудизайны педагогикалық процестің жалпы заңдылықтарына және дамудың жас ерекшеліктеріне сәйкес дамиды, ол толықтырылады, бар байланыстарды қиындатады, біріктіреді, өзіндік қозғаушы күш ретінде әрекет етеді.

Сонымен, ойлау дизайны білім алушыға өз іс-әрекетін нақты түсіну мен алдына қойған міндеттерін ұтымды, шығармашылық немесе инновациялық шешімін тез табу қабілетін дамыту үшін қажет. Бұл арқылы білім алушылар өздеріне қол жетімді мәселелерді зерттеуге, қиялдарын дамытуға, жұмысын ұйымдастыруға және жоспарлауға, оның нәтижесін бағалауға көмектеседі. Бұл ретте білім алушының болашақ мамандануы мен кәсібіне қарамастан, ойлау дизайнын жалпы білім беру деңгейінде дамыту қажет. Ойлау дизайнын дамыта отырып, біз стандартты емес жағдайларда тез шешім қабылдауға, тез әлеуметтену дағдыларын қалыптастыруға және адамзаттың қазіргі ең басты жаңадан туындайтын мәселелерін жүзеге асыруға қабілетті, сыртқы факторларға икемді жауап бере алатын білім алушылардың қатарын көбейтеміз деп сеніммен айтып, қорытындылағымыз келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Medina E. J. Laurene Powell Jobs Commits \$50 Million to Create New High Schools. [Электронный ресурс] // NY TIMES SEPT. 14, 2015. URL: https://www.nytimes.com/2015/09/14/us/laurene-powell-jobs-commits-dollar50-million-tocreate-new-high-schools.html?_r=2

2 Советская энциклопедия [Текст]: Популярная художественная энциклопедия. – М.: Просвещение, 1986. – 476с.

- 3 Катханова, Ю.Ф. Творческие способности и их развитие в графической деятельности: монография. Чебоксары: Среда, 2018. 140 с.
- 4 Браун, Т. Дизайн-мышление: от разработки новых продуктов до проектирования бизнесмоделей. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2012. 256 с.
- 5 Конышева, Н.М. Художественный труд (программа дизайн-образования) // Начальная школа. 2009. № 8. С. 53–62.
- 6 Малиновская, Л.П. Вопросы формирования дизайнерского мышления на уроках изобразительного искусства в начальных классах / Л.П. Малиновская. – Тернополь, 2003. – 265 с.
- 7 Чжан, Вэйи. Формирование творческой силы детей в дизайн-мышлении [J]. Исследовательский центр творческой индустрии, 2017. № 10. С. 386–397.
- 8 Сатарова, Л.А., Демеуова, Д.А. Сущность формирования способностей в области дизайна у младших школьников на уроках технологии // Молодой ученый. 2016. № 2. С. 838–840.
- 9 Дёмина Г. Г. Формирование дизайнерского мышления учащихся в условиях дополнительного образования / под ред. А. Н. Крутский, О. С. Косихи // Психодидактика высшего и среднего образования: мат. X юбилейной международной научно-практической конференция. Барнаул, 2014. С. 165–168
- 10 Батраева Е. С., Казайкина О.С. Формирование дизайнерского мышления у обучающихся в условиях дополнительного образования // Молодой ученый. 2015. № 10. 1. С. 49–50.
- 11 Гужавина А.Э. Особенности развития дизайнерского мышления в подростковом возрасте // Современные вопросы методики преподавания. 2017. №1. С. 160–163.

REFERENCES

- 1 Medina E. J. Laurene Powell Jobs Commits \$50 Million to Create New High Schools. [Электронный ресурс] // NY TIMES SEPT. 14, 2015. URL: https://www.nytimes.com/2015/09/14/us/laurene-powell-jobs-commits-dollar50-million-to-create-new-high-schools.html?_r=2
- 2 Sovetskaja ensiklopedija. Populjarnaja hudozhestvennaja ensiklopedija.-M. Prosveshenie, 1986 – 476p.(in Russian).
- 3 Katkhanova Yu.F. Tvorceskie sposobnosti i ih razvitie v graficeskoj dejatel'nosti, monograph, Cheboksary, 2018, 140 p. (in Russian).
- 4 Brown T. Dizajn-myslenie: otrazrobotkinovyh produktov do proektirovanija biznes-modelej. Moscow, 2012, 256 p. (in Russian).
- 5 Konysheva, N.M. Khudozhestvennyy trud (programma dizayn-obrazovaniya) // Nachal'naya shkola. 2009. № 8. 53–62 p.(in Russian).
- 6 Malinovskaya, L.P. Voprosy formirovaniya dizaynerskogo myshleniya na urokakh izobrazitel'nogo iskusstva v nachal'nykh klassakh / L.P. Malinovskaya. – Ternopol', 2003. – 265 p.(in Russian).
- 7 Zhang Weiyi. Formirovanietvorcheskojsilydetej v dizajn-myslenii [J].Issledovatel'skijcentrtvorcheskojindustrii, 2017, No. 10, pp. 386–397. (in Russian).
- 8 Satarova L.A., Demeuova D.A. Susnost formirovaniya sposobnostej v oblasti dizajna u mladsih školnikov na urokah tehnologii, Molodoj uchenyj, 2016, No. 2, pp. 838–840. (in Russian).
- 9 Domina G. G. Formirovaniyedizaynerskogomyshleniyauchashchikhsya v usloviyakh dopolnitel'nogo obrazovaniya / podred. A. N. Krutskiy, O. S. Kosikhi //

Psikhodidaktikavysshego i srednegoobrazovaniya: mat. X yubileynoymezhdunarodnoynauchno-prakticheskoykonferentsiya. Barnaul, 2014. 165–168 p. (inRussian).

10 BatrayevaYe. S., Kazaykina O. S. Formirovaniyedizaynerskogomyshleniya u obuchayushchikhsya v usloviyakhdopolnitel'nogoobrazovaniya // Molodoyuchenyy. 2015. № 10. 1. 49–50 p. (inRussian).

11 Guzhavina A.E. Osobennostirazvitiyadizaynerskogomyshleniya v podrostkovomvozraste // Sovremennyevoprosymetodikiprepodavaniya. 2017. №1. 160-163 p. (inRussian).

УДК 377.8

РАЗРАБОТКА И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ «ОЦЕНКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К РАБОТЕ С ДЕТЬМИ С НАРУШЕНИЕМ РЕЧИ»

Ямалеева Фанзиля Мударисовна, преподаватель кафедры психолого – педагогического и специального дефектологического образования

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Набережно челнинский государственный педагогический университет», город Набережные Челны

Аннотация: В разработанном решении, базирующемся на продукте «Оценка персонала», созданы фонд оценочных средств и аналитическая отчетность, позволяющая использовать его для выполнения следующих задач: создание, настройка и хранение банка методик оценки профессиональной компетентности у будущего педагога начальных классов к работе с детьми с нарушением речи; учет критериев оценки профессиональной компетенции.

Ключевые слова: студенты, учителя начальных классов, оценка, профессиональные компетенции, оценка.

“БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУГЕ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН БАҒАЛАУ” АҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕСІН ӘЗІРЛЕУ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАНУ.

ЯмалееваФанзиляМударисовна , педагогикалықжәнеарнайыдефектологиялықбілім беру кафедрасыныңоқытушысы.

Федералдық мемлекеттік бюджет жоғары білім беру мекемесі "Набережночелнинск мемлекеттік педагогикалық университет", Набережные Челны қаласы

Аннотация. "Персоналды бағалау" өніміне негізделген әзірленген шешімде бағалау құралдарының қоры және оны келесі міндеттерді орындау үшін пайдалануға мүмкіндік беретін Талдамалық есептілік құрылды: болашақ бастауыш сынып мұғалімінде сөйлеу қабілеті бұзылған балалармен жұмыс істеу үшін кәсіби құзыреттілікті бағалау әдістемелерінің банкін құру, баптау және сақтау; кәсіби құзыреттілікті бағалау критерийлерін есепке алу.

Түйіндісөздер: студенттер, бастауышсыныпмұғалімдері, бағалау, Кәсібиқұзыреттілік, бағалау.

DEVELOPMENT AND USE OF THE INFORMATION SYSTEM "ASSESSMENT OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER TO WORK WITH CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS"

Yamaleeva Fanzilya Mudarisovna, lecturer of the Department of Psychological, Pedagogical and Special defectological Education

Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education "Naberezhnye Chelny State Pedagogical University", the city of Naberezhnye Chelny

Abstract. In the developed solution based on the product "Personnel Assessment", a fund of evaluation tools and analytical reporting has been created, allowing it to be used to perform the following tasks: creating, configuring and storing a bank of methods for assessing professional competence of a future primary school teacher to work with children with speech disorders; taking into account the criteria for assessing professional competence.

Keywords: students, primary school teachers, assessment, professional competencies, assessment.

Введение. Целью данной статьи является выявление возможности системного мониторинга профессионального развития у будущего педагога начальных классов к работе с детьми с нарушением речи как фактора (инструмента) управления качеством образования в педагогическом вузе. Создание и настройка профилей критериев оценки – установка весов для критериев, компетенций, оценочных методик и технологий и их отдельных шкал; возможность установки для каждой шкалы диапазона эталонных (желательных) значений; настройка доступности методик и технологий оценки по семестрам; хранение и настройка условий для вывода рекомендаций студентам и/или образовательной организации; хранение результатов оценки у будущего педагога начальных классов к работе с детьми с нарушением речи по всем методикам и технологиям (по периодам); формирование группового и индивидуального отчета по уровню профессиональной компетентности студентов в разрезе критериев оценки, компетенций, шкал методик и технологий оценки; формирование отчета по пройденным и не пройденным студентом методикам и технологиям измерения.

Объектом исследования является качество образования в педагогическом вузе, а предметом – оценка динамики профессионального развития студентов педагогического вуза как инструмент управления качеством образования.

Компетентность – это высший уровень профессиональной готовности специалиста, будущего работника. Оценить компетентность можно, лишь смоделировав ситуации решения профессиональных задач – проектирования и создания профессионального «продукта», выполнения профессиональной функции и др.

Материалы и методы исследования. В качестве критериев готовности к педагогической деятельности специалиста нами использованы:

- мотивационно-личностный (направленность личности студента, устойчивость выбора им профессии педагога, желание освоить профессию и работать по ней);
- когнитивный (владение предметными, метапредметными и специальными педагогическими знаниями основ инженерной деятельности);
- деятельностно-практический критерий (умения сознательно и уверенно решать профессиональные задачи, создавать педагогические «продукты», новшества);
- профессионально-рефлексивный (способность выполнять действия по самоорганизации, самоконтролю и самооценке своей деятельности и её результатов).

В своих исследованиях мы придерживаемся единого алгоритма, логики и последовательности действий при оценке профессионального развития студентов.

- Теоретико-целевой блок: Цель – требуемый уровень владения компетенцией
- Структурно-содержательный блок Индикаторы сформированности компетенции, подлежащие оценке (Какой метод применить? Через какие цели и задачи реализовать проблему)
- Процессуально-технологический блок Методика (технология) измерения (С помощью каких технических средств можно реализовать цели и задачи? Инструментарий?)
- Оценочно-коррекционный блок Рекомендации по корректировке содержания и методов обучения, личностно-развивающей ситуации

Для создания в вузе полноценной системы оценки компетентности студентов требуются современные программные средства, позволяющие обрабатывать и накапливать большой объем данных. В основу разработанной информационной системы легли следующие программные продукты: «Оценка персонала» и «Портал тестируемого».

Существующий функционал был адаптирован для реализации вышеописанного алгоритма (методологии). «Оценка персонала» выступила в качестве программно-методического комплекса, позволившего создать цифровой банк методик и технологий оценки компетентности, решение кейс – задач, ситуативных задач. Настроить профили оценки компетентности у студентов – будущих учителей начальных классов по критериям; автоматически обрабатывать результаты тестирования и выводить рекомендации по развитию профессионально важных качеств, знаний, навыков и умений как индивидуально по студенту, так и преподавательскому коллективу вуза. Внесенные в конфигурацию изменения позволяют осуществлять гибкую настройку оценки при помощи назначения весов для критериев, для методик и технологий оценки, для отдельных шкал методик, а также устанавливать желательные (эталонные) диапазоны значений для отдельных шкал методик, тем самым выделяя наиболее значимые для формирования профессиональной компетентности характеристики, знания, умения и навыки.

Сервис «Портал тестируемого» был также модифицирован для обеспечения непрерывного онлайн-доступа студентов к тестам и методикам в соответствии с семестром обучения и возможности в любой момент получить обратную связь о развитии своей профессиональной компетентности в виде готового заключения по результатам тестирования и рекомендаций для более успешного развития, а также оценить свой прогресс и готовность

к работе с детьми с нарушением речи в образовательном учреждении. Для этого был доработан двусторонний обмен между сервисом и программой «Оценка персонала». Пройденные студентом в конце тестирования автоматически отправляется ответ. Также у студента с прохождением доступных методик формируется отчет по уровню его профессиональной компетентности в разрезе критериев оценки и реализация готовности к работе с детьми с нарушением речи.

Данные по результатам тестирований, с учетом настроек оценки и расчета компетентности, установленными в «Оценка персонала», визуализируются при помощи графиков и диаграмм, позволяя сравнивать результаты группы и студентов с эталонной моделью выпускника, достигшего высшего уровня профессиональной компетентности в процессе обучения. В педагогическом университете структурирована совокупностью средств обеспечения получения, обработки и презентации информации (инструментальный компонент), методов и приемов осуществления оценочной деятельности, получения и использования оценочной информации (методический компонент), обеспечивает получение фактических данных о профессиональном развитии студентов педагогического университета как инструмента управления качеством образования.

Выводы. Управление качеством образования с использованием современных (цифровых) образовательных технологий – часть единой и целостной системы образования и образовательной деятельности, целенаправленный управленческий процесс, обеспечивающий системную интеграцию информационных технологий в образовательный процесс с целью повышения его эффективности и представляющий собой специально организованный комплекс аппаратных, программных, информационных и вычислительных ресурсов, организационного и методического обеспечения. «Цифровой аспект» управления качеством образования реализован в информационно-аналитической системе и направлен на расширение возможностей системы управления и образовательного процесса, перевод их в новое качественное состояние за счет оптимизации сложившихся каналов сбора информации, технологических приемов накопления, хранения и обработки учетных данных, результатов мониторинга физического, образовательного, психологического, социального и интеллектуального развития студентов, прогнозирования развития обучающихся, формирования управляющих решений, реализации идей развивающего обучения на основе индивидуализации, дифференциации обучения, контроля деятельности, оперативного анализа результатов и их коррекции на протяжении всего периода обучения

ЛИТЕРАТУРА

1. Загвязинский В.И. (2018) Методология и методика дидактического исследования. — М – 549 с.
2. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: / Под ред. акад. РАО А.И. Пискунова. — М.: ТЦ «Сфера»,
3. Караковский В.А. (2017) Теория и практика воспитательных систем: В 2 кн. — М., Поташник М.М. Инновационные школы России: становление и развитие. — М.,
4. Киреева, Э.А. (2012) Психология и педагогика (для бакалавров) / Э.А. Киреева. — М.: КноРус,— 496 с.

5. Кожаспирова, Г.М. (2016) Педагогика в схемах и таблицах: Учебное пособие / Г.М. Кожаспирова. — М.: Проспект, — 248 с.
6. Маркова А.К., Матис Т.А., (2015) Орлов А.Б. Формирование мотивации учения. М., Махмутов М.И. Современный урок. — М.- 351 с.
7. Неменский, Б.М. (2017) Педагогика искусства. Видеть, ведать и творить: Книга для учителей общеобразовательных учреждений / Б.М. Неменский. — М.: Просв.,— 240 с.
8. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей (2018) / Под общей ред. В.С. Кукушина. – М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: ИКЦ «МарТ».

ӘДЕБИЕТ

1. Загвязинский В. И. (2018) дидактикалық зерттеудің әдістемесі мен әдістемесі. — М.— 549 б.
2. Педагогика және білім беру тарихы. Қарабайыр қоғам дәтәрбиенің пайдалануынан ХХ ғасырдың соңына дейін.: / ред. акад. РАО А. и. Пискунова. — М.: "Сфера" со,
3. Караковский В. А. (2017) Білім беру жүйелерінің теориясы мен практикасы: 2 кітапта. - М., Поташник М. М. Ресейдің инновациялық мектептері: қалыптасу және даму. - М.,
4. Киреева, Э.А. (2012) Психология және педагогика (бакалаврлар үшін) / э. а. Киреева. — М.: Knopus, - 496 б.
5. Кожаспирова, Г.М. (2016) схемалар мен кестелердегі Педагогика: оқу құралы / Г. М. Кожаспирова. — М.: Данғыл, - 248 б.
6. Маркова А. К., Матис Т. А., (2015) Орлов а. б. оқу мотивациясын қалыптастыру. М., Махмутов м. и. қазіргі сабақ. - М.- 351 б.
7. Неменский, Б.М. (2017) Өнер педагогикасы. Қараңыз, біліңіз және жасаңыз : жалпы білім беретін мұғалімдерге арналған кітап / Б.М. Неменский. — М.: Просв.,— 240 с.
8. Педагогикалық технологиялар: педагогикалық мамандықтар студенттеріне арналған оқу құралы (2018) / жалпы ред. В. С. Кукушина. – М.: "Наурыз" акц; Ростов н / Д: "Наурыз" акц.

МРНТИ 14.07.05

ТӘРБИЕ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ЗАМАНАУИ ЖАҒДАЙДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОБАЛАУ СИПАТЫ

Мұханова Марина Жұмабаевна

Педагогика ғылымдарының магистры, Аға оқытушы.

Үйсінбаева Есенкүл Бағдатқызы

Педагогика ғылымдарының магистры, Аға оқытушы

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Педагогика ғылымдарының магистры, Аға оқытушы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда Университеті

Түйіндеме. Мақалада тәрбие беру жүйесінде қазіргі заманғы әдістері, формалары мен технологияларын пайдалану жолдары сипатталады. Тәрбие процесін педагогикалық жобалаудың ерекшеліктері көрсетіледі. Педагогикалық жобалаудың қалыптасқан технологияларымен қатар, заманауи жолдары айқындалады. Тәлімгер жұмысының ерекшеліктері қарастырылады.

ХАРАКТЕР ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ВОСПИТАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Муханова Марина Жумабаевна

Магистр педагогических наук, Старший преподаватель

Уйсинбаева Есенкул Багдаткызы

Магистр педагогических наук, Старший преподаватель

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Магистр педагогических наук, Старший преподаватель

Кызылординский Университет имени Кorkyt Ата

Резюме: В статье описаны способы использования современных методов, форм и технологий в системе воспитания. Отражаются особенности педагогического проектирования воспитательного процесса. Наряду со сложившимися технологиями педагогического проектирования определяются современные пути. Рассматриваются особенности работы воспитателя.

Ключевые слова: педагогическое проектирование, цель, планирование, воспитание, система.

THE NATURE OF PEDAGOGICAL DESIGN OF THE EDUCATIONAL SYSTEM IN MODERN CONDITIONS

Mukhanova Marina Zhumabaevna

Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

Uisinbayeva Yessenkul Bagdatkyzy

Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

Biltekenova Gulmira Baimakhanovna

Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

Korkyt AtaKyzylorda University

Abstract. The article describes the ways of using modern methods, forms and technologies in the education system. The features of the pedagogical design of the educational process are reflected. Along with the established technologies of pedagogical design, modern ways are determined. The features of the teacher's work are considered.

Keywords: pedagogical design, goal, planning, education, system.

Педагогикалық процесті басқарудың маңызды жолдарының бірі – аудиторияда және аудиториядан тыс тәрбие жұмысын жобалау болып табылады. Бүгінгі таңда «басқару» терминін білім беру процесіне қатысты қолданудың заңдылығына ешкім күмән келтірмейді. Кез-келген әлеуметтік құбылыс сияқты, басқару теориясының жалпы принциптері тәрбиеге қолданылады. Зерттеуші ғалымдар басқарудың кез-келген түрінің процесі арқылы нақты мақсаттарға жету үшін басқарылатын жүйеге барлық белсенді әсерлердің мүмкіндіктерін пайдалануды түсінеді. Кеңес педагогі А.С.Макаренко педагогикалық жобалаудың теория мен әдістемесінің негізін салушы болып саналады. Ол тәрбие процесін «педагогикалық өндіріс» ретінде қарастыра отырып «тәртіп техникасы», «педагогтың тәрбиеленушімен әңгімелесу

техникасы», «мадақтау және жазалау техникасы», «өзін-өзі басқару техникасы» әдістемесін жетілдіріп, тәжірибеге енгізді [1, 235 б.].

Тәжірибеде кез-келген басқару объектісінің, мақсатының және құралдарының болуын қарастырады қамтиды. Тәрбие процесін педагогикалық басқарудың пәні тәрбиеленушілердің өмірі болып табылады; мақсаты – оларда әлеуметтік және моральдық жағынан жетілген тұлғаның маңызды қасиеттерін қалыптастыру; құралы – басқару субъектілерінің қызметі, олар жүзеге асыратын функциялар, формалар мен әдістер екені анық. Сондықтан жастарды тәрбиелеу процесі басқарылуы керек, дегенмен оны қамтамасыз ету күрделі процесс екенін білеміз. Қиындық тек тұлғаның жеке басына әсер етудің көпфакторлылығымен, қарама-қайшылықпен, көбінесе бұл әсердің өзара ерекшеленуімен ғана емес, сонымен бірге тәрбиенің нәтижелері бірден көрінбеуі мүмкін, сонымен қатар олар негізінен осы процестегі белсенділікке, қалыптасқан қажеттіліктерге, мінез-құлық үлгілеріне, жақын ортаның сипатына, оның әсер ету күшіне байланысты. Қазіргі технология өте тез жылдамдықпен дамып отырған кезеңде педагог тәрбие жұмысын жобалау мен жүзеге асырудың заамануи технологияларын пайдалану қажет.

Тиімді басқару оның циклдік жағдайында қамтамасыз етіледі. Бұл дегеніміз, кез-келген тәрбие жобасы логикалық аяқталған төмендегі компоненттер кіретін цикл болып табылады:

- ұжымның және жекелеген білім алушылардың тәрбиелік деңгейін бастапқы диагностикалау (тәрбиелік деңгейін мониторингтеу);
- білім беру мақсаттарының, міндеттерінің мониторингінің алынған нәтижелері негізінде тұжырымдау (мақсат қою);
- жеке тұлғаның, ұжымның қажетті қасиеттерін, сипаттамаларын дамытуды жобалау және қажет болған жағдайда қажетті түзетулер енгізу;
- ұжымдағы тәрбие жұмысы жүйесінің тұжырымдамалық негізін және процесс моделін (модельдеу) әзірлеу;
- тәрбие жұмысының нақты бағдарламаларының мазмұнын жоспарлау, әзірлеу;
- тәрбиелік әсерді ұйымдастыру; әрбір жеке тұлғада, ұжымда болып жатқан өзгерістер туралы ақпарат жинау; қажет болған жағдайда қажетті түзетулер енгізу;
- қорытынды диагностикалау, қол жеткізілген нәтижелерді тұлғаның бастапқы даму деңгейімен салыстыру (сапа мониторингі) [2, 553-556 бб.].

Тәрбиелік әсердің аталған буындары тығыз, логикалық өзара байланыста болады, бұл оңтайлы нәтижеге қол жеткізуге ықпал етеді және жеке тұлғаның, ұжымның одан әрі дамуын қамтамасыз ететін тиісті күрделі мақсаттармен, міндеттермен жаңа циклды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Ендігі тұста жобалау ұғымын талдап өтсек. «Жобалау» ұғымы сөзбе-сөз «жобалау, жоба жасау», «бір нәрсені жоспарлау, жасау» дегенді білдіреді. Ал тәрбие жұмысын жобалау» ұғымы болжау негізінде ұжымда тәрбие жұмысының перспективалық стратегиясын әзірлеуге бағытталған педагогикалық қызметті білдіреді [3, 108]. «Болжау» ұғымы алдағы даму идеясымен және қолда бар ғылыми мәліметтер негізінде қандай да бір құбылыстардың немесе оқиғалардың нәтижесімен байланысты. Тәрбие жұмысын жобалау педагогикалық қызметі – бұл диагностикалық тұжырымдалған мақсат негізінде білім алушылар мен білім алушылар ұжымының жеке басының дамуын болжау процесі және соған сәйкес перспективалық білім беру нәтижелерін ұсынуға мүмкіндік беретін оқу процесін ұйымдастырудың белгілі бір стратегиясы.

Жобалау нұсқаларының бірі – тәрбие жүйесінің моделі, оның негізінде тәрбие жұмысының стратегиясы жасалады. Соңғысы, әдетте, тәрбие жұмысын жоспарлаудың

негізін құрайтын әртүрлі бағдарламалар жиынтығын (іс-шаралар, ұжымдық шығармашылық іс-шаралар және т.б.) қамтиды. Жоспарлау дегеніміз – кез-келген іс-шараның жоспарын құру немесе бір нәрсені дамыту жобасын жасау.

Тәрбие жұмысының нысандарын жобалау – бұл тәрбиеші мен тәрбиеленушілердің тұлғасын дамыту және әлеуметтендіру, сондай-ақ оны практикалық іске асыруға жеткізу мақсатында өзара іс-қимылының белгілі бір тәртібінің (рәсімінің) прототипін жасау технологиясы. Тәрбие жұмысы нысанының жобасы-нақты шектеулі уақыт кезеңінде тәрбие процесіне қатысушылардың өзара іс-қимылының нақты стратегиясын және осы тактиканың нәтижелерін айқындайтын құжат.

Тәлімгер тәрбие жұмысының жобалық қызметінің нәтижесінде: педагогикалық мәселенің немесе жағдайдың стандартты емес шешімдерін шығарады;

- тәрбие жұмысының әлеуетті жаңа нысандарын құру немесе қолда барын түбегейлі өзгерту есебінен тәрбие жұмысын жетілдіреді;

- практикалық маңызы бар, өйткені ол тәрбие субъектілерінің өзара әрекеттесу процесін өзгертуге, қалыптасқан қайшылықтар мен проблемаларды жеңуге бағытталған;

- іздестіру қызметін де, ойластырылған педагогтарды ғана емес, сонымен қатар білім алушыларды, олардың ата-аналарын іс жүзінде жүзеге асыру жөніндегі қызметті де жандандырады;

- ұжымдық қатынастарды дамыту және тәрбие жұмысының нысанын нәтижелі ұйымдастыру үшін қуатты мотиватор ретінде әрекет етеді;

- іс жүзінде нысанды ұйымдастыру үшін бастамашыл студенттерді анықтауға мүмкіндік береді;

- тәрбиеленуші мен тәрбиеші арасындағы серіктестік қатынастарды бастайды, өйткені ол шешім жолын бірлесіп іздеуді және қызметтің барлық мүмкін жақтарын ойластыруды ұсынады;

- педагогтің шығармашылығын, тәрбие жұмысындағы қайшылықтар мен проблемаларды көру қабілетін дамытады, оны алдағы іс-әрекеттерді жүйелі және мақсатты түрде түсінуге ынталандырады.

Сонымен, тәлімгердің тәрбие жұмысы формалары мен тәсілдері қандай? Тәрбие педагогикасы соңғы бірнеше онжылдықта айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Педагог тәрбие жұмысын жоспарлап, тәрбиеленушілер пассивті отыруға, бастамашылдық танытпай, жай ғана қатысушы ретінде болу артта қалды. Мысалы, бірлескен тәрбие жұмысын жүргізу тәсілін алайық. Мұнда топтық жұмыс, өкілеттік беру, уақытты басқару, ынтымақтастық, шешім қабылдау және әлеуметтік дағдылар сияқты құнды әлеуметтік дағдыларды дамытуға көмектеседі. Бірлескен іс-шаралар арқылы студенттер де өздерінің өзін-өзі тануымен жұмыс істей бастайды, өйткені олар өздерінің күшті жақтарын бағалап, дағдыларына қарай жобадағы рөлін таңдайды. Топтың барлық мүшелерінің нәтижеге жауапты болуы олардың әрекеттері бүкіл топқа қалай әсер ететінін үйретеді. Тәрбиеленушілер топтық жұмыс, тайм-менеджмент, ынтымақтастық, әлеуметтік дағдылар және т.с.с. сияқты сапаларға ие болады.

Біз оқытудың қандай деңгейіндегі болсын педагог-тәлімгер болсақ та, оқу-тәрбие жұмысының біртұтастығын қамтамасыз ету және ілім алушылардың қызығушылығын сақтау үшін осы заманауи озық тәрбиелеу тәжірибелерін білу қажет. Тәрбиелеудің жаңа әдістері физикалық және виртуалды іс-шараларға біріктірілді, бұл тәрбие процесін және білімді есте сақтауды айтарлықтай жақсартты. Осыдан барып шығатыны тәлімгер-педагогтің құзіреттіліктерінде де өзгерістер туындады. Атап айтқанда:

1.Тәлімгердің медия, яғни цифрлық технологияларды пайдалану құзіреттіліктерінің болуы. Өйткені біз ақпарат дәуірінде жұмыс жасап жатырмыз.

Нақтылай кетсек, бұл медиа және медиа технологиялар, медиа ақпарат көмегімен кәсіби педагогикалық мәселелерді тиімді шеше алу қабілеті. Қазіргі заманғы цифрлық технологияларды пайдалана отырып тәрбие беру студенттерді қажетті білім мен дағдылармен жабдықтап қана қоймай, сонымен қатар олардың ұжымдағы және жалпы қоғамдағы тұлғааралық қатынастарын үйлестіруге, отбасының, жалпы қоғамның әсерін талдауға міндетті заманауи мұғалімдердің кәсіби қызметінің маңызды бөлігі болуы керек.

2. Психологиялық білімдерін үнемі жетілдіріп отыруы;

3. Коммуникативтік қабілеттерінің болуы және т.с.с.

4. Кәсіби ұтқырлықты тәрбие процесінде пайдалану алуы. Яғни, ол кез-келген жерде, стандартты емес жағдайларда тәрбие әдістерін пайдалануға дайын болуы қажет.

Тәрбие процесінің жүйелі құрылысының негізінде білім алушылардың аудитория аудиториядан тыс іс - әрекеттерін ұйымдастыру, тәрбие жүйесінің келесі деңгейлерінде іске асыру жатыр:

- тәрбие жүйесінің мақсаты олардың әлеуметтік-психологиялық қорғалуын ескере отырып, тәрбиеленуші мен тәрбиешінің жеке басының дамуы мен өзін-өзі жүзеге асыру жағдайларын оңтайландыру болуы керек. Бірыңғай тәрбие беру жүйесі жоқ, өйткені оны жобалау және іске асыру процесіне оқу орнының түрі, жетекші идея, педагогтердің тәрбиелік әлеуеті, студенттердің контингенті және оның әлеуметтік сипаттамасы, ата - аналардың әлеуметтік тапсырысы, тәрбиенің материалдық базасы, әлеуметтік-мәдени ортаның ерекшеліктері әсер етеді;

- ғылыми-әдістемелік (базалық педагогикалық қағидаттар мен тәрбиеге көзқарастардың келісілген бірлігі деңгейі);

- бағдарламалық-әдістемелік (тәрбие бағдарламаларының жүйелік кешенінің жұмыс деңгейі, оқыту мен тәрбиелеудегі «олқылықтарды» жою, тәрбиенің құндылық мазмұнын білім беру қызметіне интеграциялау);

- ұйымдастырушылық-практикалық (педагогтар ұжымының, білім алушылар мен олардың ата - аналарының практикалық тәжірибе сабақтастығы мен келісілген өзара іс - қимыл деңгейі) [4, 88 б.].

Ресей зерттеушісі М. А. Горшкованың тұжырымынша, қазіргі жағдайда тәрбие процесі әлемдік қоғамдастықтың қазіргі даму тенденцияларын, ақпараттық ортаның кеңеюін, еңбек әлеміндегі өзгерістерді ескере отырып құрылуы керек [5, 83-87 бб.]. Бұл білім алушының өзін - өзі жүзеге асыруы сияқты тәрбиенің маңызды нәтижесіне ықпал етеді. Осыған дейін қалыптасқан және бүгінгі күні өзектілігі артып отырған тұлғалық-ізігіліктік бағдарлану тәсілдері басшылыққа алынады, яғни: - ізгіліктік (адамның экологиясын, оның физикалық және рухани денсаулығын сақтау, өмірдің мәнін түсіндіру, жеке бас бостандығы мен адамгершілік қағидаттарын сіңіру), мәденижасампаздық (адамды мәдениет арқылы тәрбиелеу, атап айтқанда, интеллект – эмоция – сенім – рухани), әлеуметтендіру (тәлімгер мен тәрбиеленушінің біріккен іс-әрекеті нәтижесінде тұлғаның әлеуметтеу жұмысы іске асады); - тәрбиеленушілердің құндылық бағдарларын диагностикалау және тәрбиешінің өзінің педагогикалық құндылықтарын түсінуі; - тәрбие жұмысының нысанын жобалаудың қоғамдағы тіршілік пен мінез-құлықтың қоғамдық бағдарларының және тәрбиеленушілер үшін жеке маңызды құндылықтардың бірлігіне бағытталуы; - тәрбие жұмысының әзірленетін нысаны тәрбиеленушілердің құндылық-семантикалық бағдарларды өзектендіру және іске асыру, оларды дамыту жөніндегі мағыналық қалыптастырушы қызметін көздеуге тиіс, - педагогикалық жобалаудың жалпы принциптерін ескере отырып, тәрбие жұмысының формаларын жобалау кезінде құндылық-семантикалық бағдар принципін қамтамасыз ету қажет. Жалпы педагогикалық жобалау, педагогикалық іс-әрекеттің жеке мағынасын ескере

отырып жүзеге асырылады. Жоба педагогикалық іс-әрекеттің құндылықтарын анықтаудан басталады. Тәрбие жұмысының формасын жобалау кезінде білім алушылардың құндылықтарын, олардың өмірлік көзқарастары мен ұмтылыстарын ескеру, көрсету маңызды екенін ескеруіміз қажет.

Ойымызды қорытындылай келе қазіргі білім беру жүйесі тәлімгердің жұмыс мазмұнына өзгерістер енгізіп жатыр деп айта аламыз. Ақпараттық дәуір, оның ішіне білім беру жүйесін цифрландыру тәрбие процесін жаңа тәсілдермен басқаруға мүмкіндіктер туғызып отыр. Тәрбиенің педагогикалық жобасын тиімді іске асыру педагогтың шығармашылық, ғылыми, жүйелілік принциптерін басшылыққа алып жұмыс жасауына байланысты деп тұжырымдаймыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Волынкин В.И. Педагогика в схемах и таблицах: учебное пособие/В. И.Волынкин– Ростов-н/Д: Феникс, 2008, 282 стр.
2. Подласый И.П.: в 3-х книгах.: кн.3: Теория и технология воспитания: учебник для студентов вузов. М.- Владос, 2007.-463 с.
3. Мынбаева А.К. Основы педагогика высшей школы. Учебное пособие. – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. – 144 с.
4. Педагогика и методика преподавания в высшей школе: учебно-методическое пособие/ Под ред. А.И. Артюхиной.- Волгоград, 2016.- 246с.
5. Горшкова М.А. Вопросы сущности воспитательной системы/М.А.Горшкова//Известия Саратовского университета. Серия Философия. Психология. Педагогика. –2015. –Т.1, вып. 2.– С.83–87.

УДК 378

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА

Маркова Надежда Григорьевна

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики им. З.Т. Шарафутдинова, Набережночелнинский государственный педагогический университет
Набережночелнинский Государственный Педагогический Университет, г.Набережные
Челны, Россия, Татарстан

Ишимова Алсу Илдусовна

аспирант Набережночелнинский Государственный Педагогический Университет,
г.Набережные Челны, Россия, Татарстан

Гариева Дина Раилевна

аспирант Набережночелнинский Государственный Педагогический Университет,
г.Набережные Челны, Россия, Татарстан

Аннотация: В статье авторами актуализируется процесс формирования педагогической компетентности педагога, способы ее развития и самосовершенствования. Влияние профессионального роста и развития педагога на взаимоотношения с коллегами и обучающимися и другими партнера по взаимодействию. Раскрывается значение и роль работы педагога над своим развитием, профессиональными и личностными качествами, также в работе подчеркивается влияние профессиональной компетентности на результаты образовательном процессе.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, языковая компетентность, креативная компетентность, информационная компетентность, управленческая компетентность, саморефлексия; саморазвитие.

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF A MODERN TEACHER

Markova Nadezhda Grigorievna

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy. Z.T. Sharafutdinova, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University

Ishimova Alsu Ildusovna

postgraduate student, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University,
Naberezhnye Chelny

Garieva Dina Railevna

postgraduate student, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University,
Naberezhnye Chelny

Annotation: In the article, the authors actualize the process of formation of the pedagogical competence of the teacher, ways of its development and self-improvement. The influence of professional growth and development of a teacher on relationships with colleagues and students and other interaction partners. The significance and role of the teacher's work on his development, professional and personal qualities is revealed, and the influence of professional competence on the results in the educational process is also emphasized.

Key words: communicative competence, language competence, creative competence, information competence, managerial competence, self-reflection; self-development.

В современном мире преподавателю мало быть высококлассным специалистом и экспертом в своем предмете, ему также необходимо быть интегрированным в современную образовательную среду, разбираться в современных тенденциях профессионального образования и актуальных разработках, и нововведениях в педагогике. Педагогу необходимо оттачивать, в первую очередь, свои коммуникативные умения и навыки, быть в курсе актуальных проблем и тенденций.

В развитии профессиональных компетенций педагог, в первую очередь, должен быть заинтересован сам и, конечно, должно быть заинтересовано руководство учебного заведения. Яркие, талантливые педагоги должны быть оценены по достоинству, в целях повышения мотивации их деятельности, своевременно необходимо их морально и материально поддерживать, создавать условия для карьерного роста. Регулярно должны проводиться курсы повышения квалификации, тренинги, конференции по развитию коммуникативных, психологических, лидерских качеств специалистов [1, с.82]. На ряду с этим важную роль играет желание и стремление педагога к саморазвитию и самосовершенствованию. Педагогическое самообразование, а это чтение, изучение педагогической литературы, периодики; посещение лекций, конференций, педагогических форумов; разработка и составление методических пособий; проведение регулярного анализа своей деятельности и работа над ошибками – всегда приводит к успеху в профессиональной деятельности. Профессия учителя основана на саморефлексии, так как она является неотъемлемой частью профессиональной деятельности, способствует профессиональному росту и развитию специалиста. Активное взаимодействие учителя с коллегами, обмен

опытом, совместный корректный анализ сильных и слабых сторон друг друга, также будет способствовать совершенствованию навыков и умений [2, с.48].

Профессиональная компетентность педагога есть гармоничное сочетание как предметных знаний, методики ее изучения, так изнаний педагогики и психологии, и других знаний из разных сфер науки, методики преподавания предмета, сформированных умений и навыков, структуру педагогического общения, а главное эффективных приемов и средств по саморазвитию, самосовершенствованию, самореализации.

Изучение проблемы говорит о том, что среди современных студентов есть такие, которые равнодушны к учебе, к собственному развитию, быстро теряют интерес, невнимательны и инертны и т.д. Их не всегда удается чем-то надолго заинтересовать и увлечь, поскольку интернет-технологии искусили их доступной и моментальной информацией. Наблюдается, что у части обучающихся пропал исследовательский интерес и любознательность, поэтому преподавателю необходимо быть достаточно изобретательным для того, чтобы увлечь, а затем удержать внимание студентов. В связи с этим современный преподаватель должен обладать большим арсеналом профессиональных качеств, компетенций для эффективного взаимодействия с обучающимися, в профессиональной деятельности применять инновационные подходы, технологии, нововведения, которые позволят оптимально конструировать педагогическую деятельность, внедрять в образовательный процесс систему развивающих заданий, упражнений, проблемных ситуаций, сюжетные (бессюжетные) кейсы и т.д. Являясь организатором учебно – воспитательного процесса, учитель несет ответственность за его содержание в целом и поэтому к нему предъявляются высокие требования. Он обязан быть хорошим учителем.

Ведь хороший учитель – «Это прежде всего человек, который любит детей, находит радость общения с ними, верит в то, что каждый ребенок может стать хорошим человеком, умеет дружить с детьми, принимает к сердцу детские радости и горести, знает душу ребенка, никогда не забывает, что он и сам был ребенком» [3, с.575]. На ряду с профессионализмом, педагог также должен регулярно развивать свои творческие навыки, быть интересным собеседником и любознательным человеком.

Изучение проблемы говорит о том, что в процессе обучения наиболее сильное влияние на обучающихся оказывает личные качества преподавателя. Педагог это, в первую очередь, харизматичная личность, способная заинтересовать, увлечь обучающихся, стать для них ориентиром в развитие и самосовершенствовании. Целеустремленность и желание изучать новую информацию, стремление познавать современные тенденции является прекрасным примером для молодежи. Совокупность значимых личностных качеств педагога

Педагог должен стремиться к познанию и быть профессионалом своего дела, владеть основами педагогического мастерства. Только глубокое знание своего предмета, а также знание психологии является основами педагогической деятельности и говорит о готовности к ведению педагогической деятельности. Это является базисом его успешной деятельности, без них априори невозможно представить работу высококлассного специалиста. Однако, на сегодняшний день, учитывая современные реалии, это недостаточные навыки для эффективной и качественной работы. Для успешной педагогической деятельности педагог должен обладать как основными, так и дополнительными компетенциями [4, с.16]:

1. Коммуникативная компетентность – навыки и умения, способствующие познанию другого человека, выстраиванию с ним продуктивного диалога, умение правильно вести себя по отношению к другим людям и верно восприятия, и оценивания ситуации в общении. Преподаватель должен уметь выступать на различную аудиторию, использовать верно

вербальные и невербальные средства общения, уметь предвидеть, ликвидировать конфликты, работать с возражениями и поддерживать обратную связь со слушателями.

2. **Управленческая компетентность** – это умение преподавателя быть руководителем, организатором образовательного процесса. Для успешной реализации этой функции педагог должен обладать организаторскими, лидерскими качествами.

3. **Креативная компетентность** – творческие навыки, способности педагога, обеспечивающие эффективную научно-педагогическую деятельность. Также сюда можно отнести изобретательность, гибкость ума, креативность, умение решать нестандартные задачи.

4. **Информационная компетентность** – раскрывается через использование новейших технологических средств в учебно – воспитательном процессе. Компьютерная грамотность, владение современными технологиями и изучения языков программирования, является также неотъемлемой частью работы педагога 21 века. Современный исследователь должен оперативно и гибко ориентироваться в информационном пространстве своих научных интересах и эффективно искать, и обрабатывать научную информацию.

5. **Языковая компетентность** – характеризует владение как родным языком, так и иностранными языками, изучение и анализ иностранной научной литературы. Активное изучение иностранных языков, а именно английского, немецкого, китайского, будет способствовать более глубокому изучению научной литературы, а также будет помогать написанию научных статей и популяризации нашей отечественной науки.

Главной задачей мы считаем развитие педагогических способностей (коммуникативных, дидактических, организаторских, гностических, прогностических, конструктивных и др.), формирование у будущих педагогов педагогических умений: умение понять и принять позицию партнера в общении, проявить интерес к его личности, при этом важно создать в общении атмосферу доверия с партнером по взаимодействию, создать эмоциональный фон и проявить умение управлять своим эмоциональным состоянием, придавая ему конструктивный характер, реализуя профессиональные психологические и педагогические знания. А формирование коммуникативной компетентности будущего учителя является доминирующей в профессиональной компетентности [5, с.251] и педагогической деятельности современного педагога в целом.

Современный мир активно меняется и требования к педагогу также неизбежно трансформируются. На сегодняшний день мало быть высококлассным специалистом в своей области, необходимо обладать большим количеством совокупностью компетенций, которые будут характеризовать тебя как профессионала высокого уровня, способного отслеживать тенденции, легко адаптироваться к культурной среде и идти «в ногу со временем». Именно, такие специалисты сейчас конкурентоспособны на рынке труда, пользуются спросом, вызывают уважение у коллег и восхищение у обучающихся. Педагог — это не только профессионал, знающий в совершенстве свой предмет, но и человек обладающая большим спектром значимых личностных качеств, способный заинтересовать, увлечь, замотивировать и сподвигнуть, развиваться и работать над собой. Именно, за такими педагогами, на наш взгляд, яркое и продуктивное будущее педагогики в целом.

Высокий уровень профессиональной, коммуникативной компетентности позволяет эффективно решать задачи, связанные с обучением, воспитанием, формированием и развитием коммуникативных и интеллектуальных способностей учащихся. Благодаря развитой коммуникативной и педагогической компетенции педагог может стать благоприятным и мотивационным примером для многих учащихся и способствовать их профессиональному развитию. Быть наставником, ментором, советчиком и направлять в

дальнейшем совершенствовании и творческом росте. Положительный пример и желание саморазвития, профессиональное образование, развитые коммуникативные навыки являются безусловным залогом успешной деятельности, карьерного роста и профессионального развития. [6, с.171]

Профессиональную компетентность мы характеризуем как многомерное понятие, содержанием которого являются педагогическая культура, эрудиция учителя, глубокое осознание ценностей педагогической деятельности, мастерство, совокупность личностных качеств, интеллект – программа личностного роста и самообразования, профессиональная компетентность помогает учителю решать разные виды профессиональных задач и разного уровня сложности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Макарова Е.А. Особенности профессионально-ориентированного обучения в компетентном образовательном пространстве/ М.: ИНФРА-М. – 2017. -128 с.
2. Иванчикова Т. В. Речевая компетентность в педагогической деятельности. Учебное пособие/ Москва: Изд. Флинта, 2018, 224 с.
3. Коджаспиров Г.М. Педагогика: учебник / Г.М. Коджаспиров. – М. КНОРУС, 2010. – 744с.
4. Ким И.Н. Формирование базовых составляющих профессиональной компетентности преподавателя в рамках ФГОС/Высшее образование в России. – 2012. №1. – с.16-24
5. Ильясов Д.Ф. Модернизация системы профессионального образования на основе регулируемого эволюционирования : материалы XIX Межд. научно-практ. конф. / Межд. академия наук пед. образования ;Челяб. инсти-тут перепод. и пов. квал. работ. образ. ; – Москва ; Челябинск : ЧИППКРО, 2020. – 432 с.
6. Широков О.Н. Развитие современного образования в контексте педагогической компетенциологии : сборник материалов II Всероссийской научной конференции с международным участием (Чебоксары, 25 февраля 2022 г.) / Чувашский государственный университет им. И.Н. Ульянова; Российское общество «Знание». – Чебоксары: ИД «Среда», 2022. – 184 с.

ГРНТИ 14.35.07

ISSUES OF INNOVATION ACTIVITY IN HIGHER EDUCATION

S.I. Sadybekova, Associate professor

Zh.A. Tashenova, senior lecturer

Abzhekenova B.G., Master of pedagogical science

Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan

Abstract. The given article considers the innovative activity in higher education as a complex reaction to the socio-cultural dynamics of the development of civilization in general and individual society in particular.

Advanced training of highly qualified competitive specialists who speak several languages is the most important factor of decisive importance in the conditions of the country's transition to an innovative path of development. In this regard, we found it necessary to consider the importance of searching innovative ways and approaches to increase motivation to learn foreign languages. One of

these forms is advanced learning technology which introduction contributes to effective language learning, provides a high level of education that meets the challenges and opportunities of today's world, allows young people to adapt in a rapidly changing, sensitive environment.

It should be noted that the use of modern pedagogical technology in the process of teaching foreign languages makes it possible to complement traditional teaching methods, to reproduce learning situations, and contributes to the formation of fundamental skills of foreign language communication, starting from awareness of the possibility of expressing thoughts in another language and ending with the adoption of independent solutions to communicative tasks.

Keywords: information activity, pedagogical technology, teaching foreign languages, higher education.

ВОПРОСЫ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СФЕРЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Садыбекова С.И., доцент
Ташенова Ж.А., старший преподаватель
Абжекенова Б.Г., магистр

Кызылординский университет имени КоркытАта, Кызылорда, Казахстан

Аннотация. В данной статье *инновационная деятельность в сфере высшего образования* рассматривается как комплексная реакция на социально-культурную динамику развития цивилизации в целом и отдельного общества в частности. Опережающая подготовка высококвалифицированных конкурентоспособных специалистов, владеющих несколькими языками, является важнейшим фактором, имеющим решающее значение в условиях перехода страны на инновационный путь развития. В связи с этим, мы сочли необходимым рассмотреть вопросы важности поиска инновационных способов и подходов в повышении мотивации к обучению иностранных языков. Одной из этих форм являются современные технологии обучения, внедрение которых способствует эффективному изучению языка, обеспечит высокий уровень обучения, соответствующий задачам и возможностям сегодняшнего мира, позволит молодым людям приспособливаться в условиях быстроменяющейся, неустойчивой среды.

Вместе с тем, применение современных педагогических технологий в процессе обучения иностранным языкам в вузе позволяет дополнять традиционные методы обучения, воспроизводить учебные ситуации, способствует формированию основополагающих навыков иноязычного общения, начиная от осознания возможности выразить мысль на другом языке и завершая принятием самостоятельного решения коммуникативных задач.

Ключевые слова: информационная деятельность, педагогическая технология, обучение иностранным языкам, высшее образование.

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТ МӘСЕЛЕЛЕРІ

С.І. Садыбекова, доцент
Ж.А. Ташенова, ағаоқытушы
Б.Г.Әбжекенова, магистр

Қоркыт Ата атындағы Кызылорда университеті, Кызылорда, Қазақстан

Түйіндеме. Бұл мақалада жоғары білім саласындағы инновациялық қызмет жалпы өркениеттің және жекелей алғанда белгілі бір қоғамның дамуының әлеуметтік-мәдени динамикасына кешенді реакция ретінде қарастырылады. Бірнеше тілді меңгерген жоғары білікті, бәсекеге қабілетті мамандардың біліктілігін арттыру еліміздің инновациялық даму жолына өтуі жағдайында шешуші мәнге ие, ең маңызды фактор болып табылады. Осы орайда, біз шет тілдерін үйренуге мотивацияны арттырудың инновациялық жолдары мен тәсілдерін табудың маңыздылығын қарастыруды қажет деп таптық. Осы нысандардың бірі – қазіргі заманғы оқыту технологиялары, оны енгізу тілдерді тиімді оқытуға ықпал етеді, қазіргі әлемнің міндеттері мен мүмкіндіктеріне жауап беретін білімнің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді және жастардың тез өзгеретін, тұрақсыз ортаға бейімделуіне мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, жоғары оқу орындарында шетел тілдерін оқыту процесінде заманауи педагогикалық технологияларды пайдалану, дәстүрлі оқыту әдістерін толықтыруға, оқу жағдайларын жаңғыртуға мүмкіндік береді және шетел тілдерімен қарым-қатынас жасаудың іргелі дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, ойын басқа тілде жеткізу мүмкіндігін сезінуден және коммуникативті міндеттерді дербес шешу қабылдаумен аяқталады.

Кілт сөздер: ақпараттық қызмет, педагогикалық технология, шеттілдерінің оқыту, жоғары білім.

In recent years, significant changes covering almost all aspects of the educational process have been taking place in education system.

One of them is the use of pedagogical technologies in teaching foreign languages [1]. Search for innovative pedagogical technologies is associated with a lack of motivation among students to learn a foreign language. There is very often no positive motivation, because when learning a foreign language, students face some difficulties and do not assimilate the material due to their psychological characteristics. Work experience shows that the use of various, advanced, fresh sources and means provokes students' interest, increases their motivation to study.

At the present time, it is impossible to imagine the educational process in general, and the process of a foreign language lesson, in particular, without the use of innovative teaching technologies that are firmly established in the modern education system. To solve this problem, new methods and forms of teaching are required, which, in turn, represent both various technologies for exchanging and transmitting information necessary for delivering the educational process, and a unified system of teaching methods aimed at improving speech skills, developing students' communicative knowledge [2].

It should be noted that in comparison with the traditional method of teaching, new implementations in teaching radically change a role of teacher, whose task is to make an all-round contribution to the development of personality, providing with great steps in the independent work of students. In this case, a foreign language teacher has a lot of opportunities, which helps to deliver classes much more interesting and informative. At the same time, undoubtedly, these opportunities contribute to more intense activity of students. In turn, the invariable result of such training is an increase in motivation to learn, interest in the subject being studied, and along with this, it gives significant results in the formation of communication skills compared to the traditional method.

Materials and methods of research: In the course of the study, theoretical (general logical) methods of scientific research: analysis, synthesis, analogy, deduction, axiomatic; metatheoretical methods: dialectical, method of system analysis were used.

Results/discussion: Innovative learning technologies are put down in the modern education system. In the conditions of the country's transition to an innovative path of development, the most important factor of decisive importance is the advanced training of highly qualified competitive

specialists [3]. Foreign language, being one of the basic humanities disciplines at the university, has a task of humanizing the learning process, developing the student's personality. Nevertheless, there is a contradiction between the increasing need for the development of the student's personality and the existing practice of teaching a foreign language at a university which is not able to meet this need. The basic task of a foreign language is to teach practical mastery of a foreign language, to form basic knowledge, that is, the ability to carry out foreign and international communication with native speakers.

It is well known that the main purpose of the training provided by the foreign languages program at high school was practical knowledge of a foreign language, implying the ability to extract information from texts in the specialty and deliver a conversation on certain everyday topics covered in previous classes. The professional specialization of students determined the goals and content of language education [10]. In this regard, the departments of foreign languages were engaged in teaching students their specialty by means of a foreign language. In this process, the only theoretical and methodological basis was a professionally oriented approach, which led to the oblivion of the cultural foundations of the discipline "Foreign Language". It cannot but be mentioned that the situation was significantly worsened by the weak school training of the majority of first-year students in a foreign language. This was due to the fact that the training began with the basics and, in principle, was a repetition of the material of the school curriculum, or it was carried out on the activity of texts in the specialty, which were difficult in terms of the content of foreign-language didactic materials of a highly specialized orientation, which obviously down-graded interest in the discipline and motivation.

The use of pedagogical teaching technologies as a set of techniques, a field of pedagogical knowledge that reflects the characteristics of the deep processes in pedagogical activity, the peculiarities of their interaction, the management of which ensures the necessary effectiveness of the educational process in the process of teaching foreign languages, should contribute to the formation of fundamental skills of foreign language communication from awareness of the possibility of expressing thoughts in another language to the independent solution of communicative tasks, improve the desire and interest of students in obtaining knowledge. At the same time, it motivates to take a fresh look at the subjects studied, thus revealing their creative and intellectual capabilities, talents, allows them to reproduce learning situations, benefits to complement traditional teaching methods [6].

Currently, an indispensable source of knowledge is electronic, educational Internet content, which involves such technological operations that provide feedback to teachers and students, their exchange of knowledge. In this regard, it is necessary to highlight the importance of smart education, the concept of which provides for a comprehensive modernization of all educational processes, as well as methods and technologies used in these processes [4]. Along with this, this type of innovative learning technology has many advantages, such as the ability to provide a high level of learning that meets the challenges and opportunities of the modern world, the ability for young people to adapt in a rapidly changing, sensitive environment, ensuring the transition from book content to active one using a single common repository of educational materials with an analytical search system. In this case, it is important that the quality of educational materials in the repository requires constant monitoring due to the introduction of various materials and interaction in a single bundle with educational process management systems.

In addition, when considering modern innovative technologies, it is impossible not to touch upon the issue of using Internet resources in teaching a foreign language, since the possibilities of using online resources are limitless [5]. The use of web resources contributes to the solution of the following tasks: the introduction of web materials into the content of the lesson; the implementation

of an independent search for information by students as part of the work on the project; the development of reading skills using materials from the network of any degree of complexity; improving listening skills based on sound texts of online resources; vocabulary replenishment with lexics, abbreviations of a modern foreign language; study of the culture of a particular language.

At present, thanks to new innovative technologies, students are given the opportunity to listen to a native speaker in real time, which makes learning a foreign language much easier and more interesting.

As mentioned above, the country's transition to an innovative path of development presupposes the presence of such an important factor of crucial importance as an advanced training of highly qualified competitive specialists. At the same time, it should be noted that such factors as the phenomenon of "rapid obsolescence" of knowledge; the processes of intensive informatization of society; the "delay" in the transfer of social experience; the organizational and structural crisis of the world education system (a mono-system, in general, focused on the "transfer" of only knowledge, and not knowledge and experience, in particular) fully complement the innovative approach to teaching. In this regard, innovative activity in the field of education can be considered as a complex reaction to the socio-cultural dynamics of the development of civilization in general and individual society in particular.

It is well known that innovations in terms of innovations are a multidimensional phenomenon in the field of education; at the same time, the qualitative renewal of pedagogical activity is one of the main tasks [8]. An innovative approach to building a learning system provides for the development of the technological process of innovation, at the same time, problems in the field of development and implementation of innovations in the educational process are identified.

It can be argued that since innovative learning technologies are still more often considered as an educational phenomenon, less often as a cultural phenomenon of society, they can be classified as poorly studied didactic phenomena. Innovations in general, and pedagogical ones in particular, are difficult to fully classify and technologize, because there are a large number of approaches to the classification and definition of pedagogical technologies and the conservatism of most teachers, which forms their idea of innovative teaching as another method, and not about a new way of life and activity of a teacher and a student [3].

Summary/conclusions. Thus, in the course of the study, certain conclusions were drawn. Structural restructuring and changes in the structure of the national economy of the country create the ground for the modernization of higher professional education. At the same time, considering innovative activity in higher education in general in this article, and in teaching foreign languages in particular, as the basis of prerequisites for changing the situation at the university, we found it expedient to consider the changes that have occurred around the world, the importance of the role of science, the formation of an international scientific space, the expansion of international relations, the development of mass media, related to the expansion of communication opportunities, as well as the transition to a personal paradigm as a higher degree of integrity in cognition and the design of educational processes.

Nowadays, the educational process in the classroom requires the mandatory use of innovative pedagogical technologies. Compared with the traditional method of teaching, new implementations in training can increase motivation to learn, significantly increase interest in absorbing knowledge, and also give good results in the formation of communication skills. The world experience of overcoming crisis phenomena has demonstrated that the only possible way to overcome the danger of the country lagging behind global trends in economic, technological and social development is to choose an innovative development path. The high scientific and pedagogical potential of the domestic higher professional education should ensure adequate

intellectual and personnel support for the innovative economy and the preservation of the country among the leading technologically developed countries.

It follows herefrom this that the advanced training of highly qualified competitive professionals who speak several languages is the most important factor of decisive importance in the conditions of the country's transition to an innovative path of development. In this regard, we considered innovative activity in the field of education as a complex reaction to the socio-cultural dynamics of the development of civilization in general and individual society in particular.

LITERATURE

1. Mukhamedshin, I.S. Tools for improving the efficiency of innovative activities of scientific and educational institutions/I. S. Mukhamedshin // Intellectual property in the modern world: challenges of the Time and prospects for development : materials of the II International Scientific and Practical Conference (Minsk, October 20, 2022) : at 2 o'clock / [edited by V. A. Ryabovolov]. – Minsk, 2022. – Part 2. – pp. 63-69. – Bibliography: 11 titles.
2. Nechepurenko, Yu.V.. Science and innovation: realities and prospects. Problems related to the use and commercialization of research and development results in universities and scientific organizations of the Ministry of Education / Yu. V. Nechepurenko // Intellectual property in the modern world: challenges of the Time and prospects for development : materials of the II International Scientific and Practical Conference (Minsk, October 20, 2022) : at 2 o'clock / [edited by V. A. Ryabovolov]. – Minsk, 2022. – Part 2. – pp. 69-74. – Bibliography: 4 titles.
3. Nazarova N. B., Mokhova O. L. New information technologies in teaching foreign languages // Modern problems of science and education. 2016. № 3.
4. Application of SMART technologies in the educational process "Education without borders". MBOU "SOSH No. 1". 2015. 20 p. [Electronic resource]. Access mode : <https://infourok.ru/primeneniye-smarttehnologii-v-obrazovatelnom-processe-mobu-soshobrazovanie-bez-granic-540134.html>
5. Sarkisyan A.V. The use of Internet resources in a foreign language lesson [Electronic resource]. Access mode : https://nsportal.ru/shkola/inostrannye42_yazyki/library/2016/02/23/ ispolzovanie-internet-resursov-na-uroke-inostrannogo
6. Kizlyakova E.S. Introduction of the latest information technologies in teaching foreign languages. S.-P., 2010. 11 p.
7. Sharipov R.H. The concept of innovative education// Methodologist.-2008.-No.8.-pp.54-58
8. Sharpan I.S. Innovative activity as the most important factor in the development of teachers' professionalism// Methodist.-2006.0No.8.-p.50
9. Shurgina S.A. Organization of expertise of innovative activity in education// Directory of the head of an educational institution.-2006.-No.8.-pp.22-30
10. On the approval of the Concept of Development of Higher Education and Science in the Republic of Kazakhstan for 2023-2029. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated March 28, 2023 No. 248.

ОРГАНИЗАЦИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АСПИРАНТОВ

Маркова Надежда Григорьевна

Доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики им. З.Т. Шарафутдинова, Набережночелнинский Государственный Педагогический Университет, г.Набережные Челны, Россия, Татарстан

Тимофеев Иван Иванович

Аспирант, Набережночелнинский Государственный Педагогический Университет, г. Набережные Челны, Россия, Татарстан

Аннотация. В статье рассматривается научно-исследовательская деятельность студентов вуза и ее значимость на сегодняшний день. Акцентируется внимание на формах организации научно-исследовательской деятельности студентов, рассматривается вопрос привлечения студентов к исследовательской работе. В статье авторы отмечают актуальность вопроса, обобщают цели и задачи развития студенческой науки в вузе, рассматривают вопрос об эффективности управления научно-исследовательской работой студентов.

Ключевые слова: профессиональное образование, научно-исследовательская работа, научная деятельность студентов, исследовательские компетенции.

ORGANIZATION OF RESEARCH ACTIVITIES OF STUDENTS

Markova Nadezhda Grigorievna

Doctor of Pedagogy, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy named after Z.T. Sharafutdinova, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University, Naberezhnye Chelny, Russia, Tatarstan

Timofeev Ivan Ivanovich

Graduate student, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University, Naberezhnye Chelny, Russia, Tatarstan

Abstract. The article discusses the research activities of university students and its significance today. The attention of readers is focused on the forms of organization of research activities of students, the issue of attracting students to research work is considered. In the article, the authors note the relevance of the issue, summarize the goals and objectives of the development of student science at the university, consider the issue of the effectiveness of managing the research work of students.

Keywords: professional education, research work, students' scientific work, research competence.

Главной задачей высших учебных заведений является подготовка квалифицированных специалистов, после завершения вуза которые будут заниматься научной и исследовательской деятельностью в профессиональной сфере для организации наукоемких производственных задач и внедрения их практику. Эффективность решения задачи находится в прямой зависимости от организации научно-исследовательской деятельности аспирантов во время обучения их в вузе.

Современные образовательные стандарты предъявляют более высокие требования к выпускникам педагогических вузов. Одной из наиболее актуальных задач является формирование у аспирантов высокого уровня компетенций для повышения своей профессиональной конкурентоспособности, поскольку умение использовать знания в специальных целях повышает их карьерные возможности. Кроме того, от аспирантов педагогических вузов ожидается творческий подход к профессиональной деятельности, умение критически мыслить в проблемной ситуации, находить и обосновывать наиболее подходящее решение к ней, а также способность проводить исследование. В соответствии с этим перед высшей школой стоит задача постоянного развития аспирантов посредством вовлечения их в активную учебно-познавательную деятельность [1].

Вследствие этого возрастает значимость научно-исследовательской работы аспирантов, так как она становится неотъемлемой частью профессиональной подготовки будущих специалистов. Под научным исследованием рассматривается совокупность действий, содействующих овладению навыков исследовательской работы, к которым относятся стимуляция познавательной деятельности, формирование способностей к научному творчеству, самостоятельность в поиске и обработки полученных результатов и информации [2].

Одним из значимых факторов современного процесса обучения в вузе является его ориентация на формирование общекультурных и профессиональных компетенций аспирантов.

В современной системе высшего образования к научно-исследовательской деятельности, дополняющей учебный процесс, относится научная работа аспирантов, предполагающая их самостоятельную деятельность вне рамок учебных программ и планов обучения. Ее осуществление является необходимым условием современного образовательного процесса. Вместе с тем, масштаб и уровень студенческой научной деятельности остается незначительным, что можно объяснить целым рядом объективных и субъективных причин [3].

Сейчас научная работа имеет две формы: обязательную - предусмотрена образовательной программой, и необязательную - выходящая за рамки учебного плана. Обязательная форма, которая предусмотрена учебным планом, относится к написанию рефератов, курсовых работ, выпускных квалификационных работ в предусмотренные учебным планом. Также, в образовательном стандарте ФГОС ВО предусмотрены такие типы учебной и производственной практик, как научно-исследовательская работа для получения первичных навыков научно-исследовательской работы, а также на последнем курсе в виде преддипломной практики - для подготовки выпускной квалификационной работы.

Присутствие обязательных форм научного исследования говорит о том, что исследовательская работа аспирантов выступает одним из важных процессов развития профессиональной компетентности будущего педагога. Одновременно с этим необходимо привлекать аспирантов и к участию в исследованиях, не предусмотренной учебным планом, т.к. такая работа «отражает более высокий уровень сформированности исследовательской способности аспиранта, его готовности к выстраиванию траектории непрерывного образования и карьерного роста» [4].

Научно-исследовательская работа аспирантов является обязательной в рамках учебного плана, сюда относится: участие в конференциях, подготовка и публикация научных статей, участие в работе студенческих научных лабораторий, семинаров, научных проектов, участие в конкурсах, олимпиадах и даже грантах и т.д.

Участие аспирантов в научно-практических конференциях важны не только для познания исследования новой области, но и приобретения умений работы со специальной литературой, т.е. является средством и инструментом получения научной информации, способствует приобретению новых теоретических и практических знаний по специальности.

Научное исследование, являясь продолжением учебной деятельности, позволяет освоить аналитические, поисковые и синтезирующие компоненты исследовательской деятельности, а также способствует формированию таких исследовательских навыков, как выявление главной мысли; сравнение однородных объектов, относящихся к одному и тому же классу; прием обобщения, сравнения, анализа и синтеза информации, объединение существенных признаков их характеристик; постановка проблемы; наблюдение, где предполагается постановка цели наблюдения, определение способов фиксации результатов наблюдения и формулировка выводов [5].

Не менее спорным остается вопрос о повышении мотивации аспирантов к реализации научной исследовательской деятельности. К сожалению, в условиях современных экономических и социальных реалий, научная деятельность остается весьма непривлекательной для некоторой части молодых людей. Мотивация к самостоятельной научно-исследовательской деятельности у аспирантов будет значительно выше, если эта работа будет организована в контексте будущей профессиональной деятельности и её результаты могут быть востребованы потребителем, если проделанная работа получает своевременную и положительную оценку. Конечно, наиболее значимыми мотивами здесь может стать материальное стимулирование деятельности аспиранта – присуждение стипендий, грантов, денежных премий, памятных подарков и т.д. Главным движущим мотивом к исследовательской работе у аспиранта является потребность в достижении значительного успеха. Поэтому очень важно своевременно и адекватно оценить этот успех, реализовать меры морального стимулирования аспирантов – объявление благодарности, награждение, присвоение почетных званий, публикации результатов научной деятельности и т.д. Организация научно-исследовательской работы аспирантов требует соблюдения последовательности исследовательских шагов, которые обуславливают эффективность научного поиска и приводят к получению истинных научных результатов.

В начале, на ознакомительном этапе руководителем на первых консультациях строит взаимодействие между аспирантами таким образом, чтобы они самостоятельно выбрали и сформулировали тему своего научного исследования, которая будет интересна в первую очередь ему самому, обозначит научную проблему (противоречие, найти узкие места в педагогической теории и практике), которая требует разрешения. Исследователю необходимо продумать оптимальный вариант последовательности своих поисковых шагов. Продумав все научные компоненты ((цель – обоснование своего представления о конечном результате и промежуточных результатах научного поиска), предмет, объект, задачи исследования, гипотезу) и другие факторы следует продумать и определить логику исследования. Также важным критерием выбора темы научного исследования является то, что она обязана быть связана с профессиональной деятельностью будущего педагога. Это покажет исследователю на взаимосвязанность реализующей научной деятельности с той профессией, которую он получит, и поможет более глубоко приблизиться к ее постижению. Также, это прибавит мотивации, потому что практический опыт руководства научной работой показывает, на то что некоторые аспиранты не видят реальной перспективы в научной деятельности, полагают ее бесполезной касающейся их будущей педагогической деятельности. Далее, после выбора темы научного исследования вместе прорабатываются

вопросы для постановки целей и задач научного исследования, формулирование проблем других категорий научного аппарата исследовательской работы.

На следующем этапе преподаватель на консультациях должен анализировать путем различных наводящих вопросов для достижения целей в соответствии с планом исследования. Возникшие у аспиранта трудности прорабатываются, и проводится обзор возможностей для их устранения. Полученные промежуточные результаты в рамках исследования фиксируются, благодаря чему аспирант видит процесс выполнения своего исследования, понимает, что работа над исследованием необходимо постоянно и придерживаться плана. Сбор эмпирических данных также проводится в ходе опытно-экспериментальной работы, если ее оно планируется в рамках научного исследования [2].

На заключительном этапе научного исследования перед аспирантом выступает задача систематизировать, структурировать и оформить подготовленную информации в логически связанный текст. Для отработки сформированных компетенций результаты исследования формируются аспирантом в виде статьи для публикации в научных сборниках и журналах.

Руководитель контролирует достижения целей и анализируют результаты, сравнивают итоги исследования с планируемыми результатами. На основе данных полученных результатов преподаватель вместе с аспирантом проводят размышления о том, какие действия привели к выработыванию исследовательских компетенций в частности профессиональных в целом. Аспирант приобретает компетенции, которые необходимы ему для последующей педагогической профессиональной деятельности, когда он будет руководить студенческими проектами и исследованиями [7].

Вся активная деятельность аспиранта на всех этапах исследовательской деятельности зависит от организации научной деятельности, для чего организуются научные мероприятия - конференции, круглые столы, проблемные симпозиумы, дискуссионные площадки.

Проектирование аспирантом исследовательской деятельности важный этап начала исследования. В результате у исследователей формируются исследовательские компетенции, появляется интерес и мотивация к самостоятельной научно-исследовательской деятельности, формируются необходимые исследовательские навыки, растет личностная эффективность в вопросах планирования и самообразования, все это способствует в целом формированию общепрофессиональной компетенции будущих педагогов по осуществлению педагогической деятельности на основе специальных научных знаний в соответствии с ФГОС [6].

ЛИТЕРАТУРА

1. Дополнительная профессиональная программа (программа повышения квалификации) «Научно-исследовательская деятельность студентов и её организация в соответствии с требованиями ФГОС» : сайт. – URL: <https://ropkip.ru/obrazprogramPK/1393/72> (дата обращения: 09.04.2023)
2. Володина, Д. В. Организация научно-исследовательской деятельности студентов технического вуза / Д. В. Володина, Ю. С. Юрьева // Наука через призму времени. – 2017. – № 9(9). – С. 237-240. – EDN ZXXGQL.
3. Казакова, А. С. Роль научно-исследовательской деятельности студентов в образовательном процессе / А. С. Казакова // Информационные технологии в работе с одаренной молодежью : Под редакцией М.И. Бальзанникова, С.А.Пиявского, В.В. Козлова / Самарский государственный архитектурно-строительный университет. – Самара : Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего

профессионального образования «Самарский государственный архитектурно-строительный университет», 2015. – С. 389-393. – EDN RRKRAT.

4. Киндяшова А.С. Организация научно-исследовательской деятельности обучающихся педагогического вуза с применением элементов коучинг-подхода // Современные проблемы науки и образования. – 2020. – № 2. ; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=29664> (дата обращения: 07.04.2023).

5. Рабочая программа дисциплины «научно-исследовательская работа студента»: сайт. – URL: [https://www.rsu.edu.ru/wp-content/uploads/oporauto/2020/081_42.03.02_Журналистика_\(Журналистика\)_3ФО/rpd081/Б1.В.11_Научно-%](https://www.rsu.edu.ru/wp-content/uploads/oporauto/2020/081_42.03.02_Журналистика_(Журналистика)_3ФО/rpd081/Б1.В.11_Научно-%) (дата обращения: 06.04.2023)

6. Белевитин, В.А. Научно-исследовательская работа обучающихся: методические рекомендации / В.А. Белевитин, Е.А. Гнатышина, М.Л. Хасанова, В.В. Руднев. – Челябинск: Изд-во Юж.- Урал. гос. гуман.-пед. ун-та, 2021. – 70

7. Стромов Владимир Юрьевич, Сысоев Павел Викторович Модель организации научно-исследовательской деятельности обучающихся в вузе // Высшее образование в России. 2017. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/model-organizatsii-nauchno-issledovatel'skoy-deyatelnosti-studentov-v-vuze>

МРНТИ 14.15.01:

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖҮЙЕСІ

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Педагогика ғылымдарының магистры, Аға оқытушы
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда Университеті

Түйіндеме. Мақаланың мақсаты ағылшын тілі сабағында дарынды балалармен жұмыс жүйесі, ағылшын тілі сабағында дарынды балалармен жұмыс істеу ерекшеліктерін анықтау

- «дарындылық» және «дарынды бала» ұғымдарының мәнін ашу;
- балалардың дарындылығының белгілері мен түрлерін анықтау;
- дарынды баланың тұлғалық қасиеттерін сипаттау;
- жалпы білім беретін мектепте дарынды балаларды оқытудың мазмұны мен ерекшеліктерін анықтау;
- ағылшын тілі сабағында дарынды балалармен жұмыс жүйесін анықтау;
- дарынды балалармен жұмыс істейтін мұғалімнің кәсіби біліктілігінің негізгі компоненттерін анықтау.

Бұл мақаланы жазу кезінде дарынды балалармен жұмыстың келесі әдістері мен формалары пайдаланылды.

Кілт сөздер: Дарынды, дарындылық, ерекше, ағылшын тілі, құбылыс, ынта

СИСТЕМА РАБОТЫ С ОДОРЕННЫМИ ДЕТЬМИ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Магистр педагогических наук, Старший преподаватель
Кызылординский Университет имени Коркыт Ата

Аннотация. Цель статьи определить систему работы с одаренными детьми на уроке английского языка, особенности работы с одаренными детьми на уроке английского языка.

- раскрытие смысла понятий «талантливость» и «одаренный ребенок»;
- определить признаки и виды детских талантов;
- характеристика черт личности одаренного ребенка;
- определить содержание и особенности обучения одаренных детей в общеобразовательной школе;
- определить систему работы с одаренными детьми на уроке английского языка;
- определить основные составляющие профессиональной квалификации педагога, работающего с одаренными детьми.

На момент написания статьи использовались следующие методы и формы работы с одаренными детьми.

Ключевые слова: Одаренный, одаренность, особенный, английский язык, феномен, увлеченность.

SYSTEM OF WORKING WITH GIFTED CHILDREN IN ENGLISH LESSONS

Biltekenova Gulmira Baimakhanovna

Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
Kyzylorda Korkyt Ata University

Abstract. The purpose of the article is to determine the system of working with gifted children in an English lesson, the features of working with gifted children in an English lesson.

- disclosure of the meaning of the concepts of "talent" and "gifted child";
- identify the signs and types of children's talents;
- characteristics of personality traits of a gifted child;
- to determine the content and features of the education of gifted children in a general education school;
- to determine the system of work with gifted children in the English lesson;
- to determine the main components of the professional qualification of a teacher working with gifted children.

At the time of writing, the following methods and forms of work with gifted children were used.

Key words: Gifted, giftedness, special, English language, phenomenon, passion.

Дарындылық белгілері бар балалар мен жасөспірімдерді шет тілінде дамыту мен оқытудың міндеттері пән бойынша білім беру бағдарламаларын меңгеруді қамтамасыз ету ғана емес, сонымен қатар балаларды дамытуда алға жылжыту болып табылады. Әрбір баланың дамудың ең жоғары деңгейіне жетуіне мүмкіндік беретін білім алу мүмкіндігі болуы керек екенін атап өткен жөн. Сондықтан да дарынды балалармен жұмыс істеу ерекшеліктерін ескере отырып, ағылшын тілі мұғалімі дарынды балаға тән потенциалды іске асыруға бар күш-жігерін салады.

Ағылшын тілі, басқа оқу пәндерінен айырмашылығы, шетелдік мәдени әлемді білу және қарым-қатынас құралы болып табылады. Ағылшын тілі енді тек оқу пәні ғана емес, сонымен бірге ынтымақтастықты кеңейту, өзара түсіністікке қол жеткізу және жеке тұлғаның мәдениетін байыту құралына, жаңа әлеуметтік тәжірибеге үйрену, танысу және бейімделу құралына айналады.

Ағылшын тілін оқыту әдістемесінде коммуникативті дағдыларды дамытуға, дүниені тану негізі ретінде коммуникативтік құзыреттіліктерді қалыптастыруға басты назар аударылады. Бұл әдіс оқушының жеке тұлғасына бағытталады, адамның ойлауы мен іс-әрекетінің негізгі құралы, тұлға болып қалыптасу құралы ретіндегі тілдің мәнін ескеруге мүмкіндік береді және оқу-тәрбие үрдісін оқу-тәрбие үрдісімен тығыз байланыстыруға мүмкіндік береді. шет тілі мәдениеті мен студенттердің өмірлік қажеттіліктерімен.

Ағылшын тілі мұғалімдері дарынды балаларды анықтай отырып, олардың өз пәніне, оның қоғамның қазіргі кешенді дамуындағы маңызына тереңірек қызығушылық танытуға, логикалық ойлауға үйретуге, біліммен, сөздік қорын молайтуға, шығармашылық, проблемалық тапсырмаларды орындауға баулу, шығармашылыққа серпін беру және қиялын ояту, дарындылығын дамыту үшін қолдан келгеннің бәрін жасау.

Ағылшын тілі мұғалімдерінің дарынды балаларды оқытудың негізгі жалпы принциптеріне мыналар жатады:

- білім беруді дамыту принципі. Бұл принцип оқытудың мақсаты, мазмұны мен әдістері білім мен біліктерді игеріп қана қоймай, танымдық дамуына, сонымен қатар оқушылардың жеке қасиеттерін тәрбиелеуге ықпал етуі керек дегенді білдіреді.

- оқытуды даралау және саралау принципі. Ол мақсаттарда, мазмұнда және оқу процесінде оқушылардың дара және типологиялық ерекшеліктерін барынша толық ескеруінен тұрады. Бұл принципті жүзеге асыру дарынды балаларды оқытуда ерекше маңызды, оларда жеке ерекшеліктер жарқын және ерекше түрде көрінеді.

- жас мүмкіндіктерін есепке алу принципі. Бұл принцип білім беру мазмұны мен оқыту әдістемесі әр түрлі жас деңгейіндегі дарынды оқушылардың спецификалық ерекшеліктеріне сәйкес келеді деп болжайды, өйткені олардың жоғары қабілеттері оқу қиыншылықтарының деңгейін асыра бағалауды оңай тудыруы мүмкін, бұл жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін.

Шетел тілін оқытуда тұлғаның дамуына жағдай жасауды жүзеге асыру негізінен балалардың жас және жеке ерекшеліктерін, пәндік білім деңгейін және жалпы оқыту деңгейін ескере отырып, сабақта жүзеге асады.

Сабақ дарынды балалармен жұмыс істеудің негізі болып табылады, бірақ бұл жағдайда оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетінің басқаша құрамы, мазмұны басқаша, басқаша ұйымдастырылуы қажет.

Сонымен қатар, дарынды балалармен жұмыс жасауда басқа тақырыптармен, мәселелермен немесе пәндермен байланыс орнату арқылы дәстүрлі тақырыптарды оқып-үйрену шеңберінен шығып, сапалы түрде басқаша білім беру мазмұнына көңіл бөлу керек. Байытылған бағдарлама білім беру ақпаратын көрсетудің сараланған нысандарын қолдану арқылы оқытуды дараландыруды қамтамасыз етеді. Мұндай оқытуды инновациялық білім беру технологиялары аясында, сонымен қатар студенттерді ғылыми жобаларға баулу, арнайы тренингтерді қолдану арқылы жүзеге асыруға болады.

Мұндай сабақтарға тән қасиет – әртүрлі сан мен сапада ақыл-ой операцияларын орындауды қажет ететін жаттығулардың белгілі бір саны, сапасы және реттілігін талап ететін сараланған тәсіл және мұның бәрі студенттерге көрінбейтін түрде болады, яғни олардың барлығы оқу процесінде жұмыс істейді. сол сияқты, мысалы, оқылған мәтінді, өмірлік жағдайды, әдеттен тыс оқиғаны, әрекетті талқылайды.

Көп деңгейлі технология балалардың дарынды, озық және қарапайым болып көрінбейтін бөлінуін білдіреді.

Дарынды оқушылармен жұмыс формаларының санын кеңейту қажет: «Британдық бульдог» сияқты интеллектуалды ойын жарыстарына, марафондарға, мектепшілік және сырттай олимпиадаларға, ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу.

Ағылшын тілін басқа мектеп пәндерімен интеграциялау мүмкіндіктерін көбірек пайдалануымыз қажет.

Дарындылық-бұл адамның басқа адамдармен салыстырғанда бір немесе бірнеше іс-әрекетте жоғары, ерекше нәтижелерге қол жеткізу мүмкіндігін анықтайтын өмір бойы дамып келе жатқан психиканың жүйелі сапасы. Дарынды бала-бұл белгілі бір түрдегі немесе басқа түрдегі жарқын, айқын, кейде керемет жетістіктерімен ерекшеленетін (немесе мұндай жетістіктерге ішкі алғышарттары бар) бала.

Көптеген психологтар дарындылықтың даму деңгейі, сапалы ерекшелігі мен сипаты әрқашан тұқым қуалаушылықтың (табиғи бейімділіктің) және баланың іс — әрекетімен (ойын, білім беру, еңбек) делдал болған әлеуметтік-мәдени ортаның күрделі өзара әрекеттесуінің нәтижесі екенін мойындайды. Сонымен қатар, баланың өзіндік белсенділігі, сондай-ақ жеке дарындылықты қалыптастыру мен іске асырудың негізін құрайтын тұлғаның өзін-өзі дамытудың психологиялық механизмдері ерекше маңызды.

Балалар жасы-қабілеттер мен тұлғаның қалыптасу кезеңі. Бұл баланың психикасындағы оның дифференциациясы аясында терең интегративті процестердің уақыты. Интеграцияның деңгейі мен кеңдігі құбылыстың қалыптасуы мен жетілу ерекшеліктерін анықтайтын дарындылық. Бұл процестің дәйектілігі, оның кешігуі немесе регрессиясы дарындылықтың даму динамикасын анықтайды.

Дарынды балалар мәселесіне қатысты ең даулы мәселелердің бірі-балалардың дарындылығының көріну жиілігі туралы мәселе. Екі экстремалды көзқарас бар: "барлық балалар дарынды" — "дарынды балалар өте сирек кездеседі". Олардың бірін жақтаушылар қолайлы жағдай жасалған жағдайда кез-келген сау баланы дарынды деңгейге дейін дамытуға болады деп санайды. Басқалар үшін дарындылық - бұл ерекше құбылыс, бұл жағдайда дарынды балаларды іздеуге баса назар аударылады. Көрсетілген балама келесі позиция аясында алынып тасталады: әр түрлі іс-әрекеттегі жетістіктердің әлеуетті алғышарттары көптеген балаларға тән, ал балалардың едәуір аз бөлігі нақты ерекше нәтижелерді көрсетеді. Бір немесе басқа бала іс-әрекеттің кең спектрінде ерекше жетістікке жете алады, өйткені оның психикалық мүмкіндіктері жас дамуының әртүрлі кезеңдерінде өте пластикалық. Өз кезегінде, бұл әр түрлі дарындылықтың қалыптасуына жағдай жасайды.

Сонымен қатар, тіпті бір іс-әрекетте де, әртүрлі балалар өздерінің дарындылығының ерекшелігін оның әртүрлі аспектілеріне қатысты анықтай алады.

Дарындылық көбінесе стихиялық, әуесқойлық сипаттағы іс-әрекеттің сәттілігінде көрінеді. Мысалы, техникалық дизайнға құмар бала үйде өз модельдерін құруға ынталы бола алады, бірақ сонымен бірге мектепте де, арнайы ұйымдастырылған мектептен тыс іс-әрекетте де (үйірме, бөлім, студия) ұқсас белсенділік танытпайды. Сонымен қатар, дарынды балалар әрқашан өз жетістіктерін басқаларға көрсетуге тырыспайды. Сонымен, өлеңдер немесе әңгімелер жазатын бала өзінің хоббиін мұғалімнен жасыра алады.

Осылайша, баланың дарындылығын оның мектеп немесе мектептен тыс істерімен ғана емес, өзі бастаған іс-әрекеттерімен де бағалау керек. Кейбір жағдайларда дарындылықтың қалыптасуын кешіктіретін себеп, қабілеттердің ықтимал жоғары деңгейіне қарамастан, баланың дамуындағы белгілі бір қиындықтар: мысалы, мазасыздықтың жоғарылауы, қарым-қатынастың қайшылықты сипаты және т.б. мұндай балаға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету кезінде бұл кедергілерді алып тастауға болады. Дарындылықтың белгілі бір түрінің көріністерінің болмауының себептерінің бірі

қажетті білімнің, дағдылардың болмауы, сондай-ақ баланың талантына сәйкес келетін іс-әрекеттің пәндік саласының болмауы (өмір сүру жағдайларына байланысты) болуы мүмкін. Осылайша, әр түрлі балалардағы дарындылық көп немесе аз айқын түрде көрінуі мүмкін. Баланың мінез-құлқының ерекшеліктерін талдай отырып, мұғалім, психолог және ата-аналар оның шынайы мүмкіндіктері туралы жеткіліксіз білімге "рұқсат" беруі керек, сонымен бірге олар дарындылығын әлі көре алмайтын балалар бар екенін түсінеді.

Жалпы білім беретін мектептердегі дарынды балалармен жұмыс туралы айтқанда, өте маңызды болып көрінетін негізгі үш жайтты атап өткім келеді.

Дарынды баланың эмоционалдық әлемі тым қанық, ал мұғалімнің міндеті – оны басқалар түсінетіндей етіп өз ойын жеткізе білуге үйрету. Бірақ сонымен бірге, ең бастысы, балада оның даралығын, оны шын мәнінде басқаша ететін қасиеттерді басып шығармау.

Дарынды балалардың, оның ішінде қазіргі уақытта дарындылығы әлі байқалмауы мүмкін балалардың, сондай-ақ олардың қабілеттерін дамытуда одан әрі сапалы секіріске үлкен үміт артылатын қарапайым қабілетті балалардың оңтайлы дамуы үшін жағдай жасау болып табылады, оқу орындары жұмысының негізгі бағыттарының бірі.

Дарынды және қабілетті балаларды анықтау, олардың шығармашылық мүмкіндіктерін, қызығушылықтары мен қабілеттерін анықтау үшін балалардың диагностикасын жүргізу қажет.

Оқытудағы сараланған тәсіл негізінде дарынды балалардың қабілеті мен шығармашылығын барынша арттыру.

Мұғалім әртүрлі технологияларды пайдаланып, олардың жұмыс істеу әдістерін оқушының танымдық қызығушылықтарымен үйлестіру қажет.

Дарынды оқушылармен жұмыс формаларының санын кеңейту қажет: «Британдық бульдог» сияқты интеллектуалды ойын жарыстарына, марафондарға, мектепшілік және сырттай олимпиадаларға, ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу.

Ағылшын тілін басқа мектеп пәндерімен интеграциялау мүмкіндіктерін көбірек пайдалану керек.

Интеллектуалдық қасиеттердің дамуы жұмсалған күш-жігер дәрежесіне тікелей байланысты. Ағылшын тілі сабақтарында оқушыларға:

- тілдің теориясы мен тарихы туралы білім алу;
- қарым-қатынас жасаудың әртүрлі тәсілдерін зерттеу;
- ақпаратты өңдеу және оны құрылымдау;
- әңгіме тақырыбын тұжырымдау және өңдеу,
- дәлелдемелік база құру;
- әңгіме, пікірталас, презентация жүргізу.

Барлық қарым-қатынас ағылшын тілінде өтеді, сондықтан оқушы оқуға үздіксіз және күшті ынталы болуы керек. Бұл қасиет дарынды балаларға жоғары интеллектімен, білімге құштарлығымен тән. Мұғалімнің және қоршаған қоғамның сауатты қолдауымен үйлескенде мұндай балалар өз мүмкіндіктерін жүзеге асыра алады.

Шет тілі сабағына келетін болсақ, мұғалімнің міндеті – материалды білім құралы ретінде меңгеру. Оқушы тілді тек коммуникативті мәселелерді шешу үшін ғана емес, сонымен қатар кәсіби қызығушылықтары аясында дами бастайды. Осындай күрделі міндетті жүзеге асыру үшін оқу орнында ең қолайлы оқу құрылымы қажет.

Сыныптан тыс және қосымша сабақтарда балалар күндізгі және қашықтағы форматтағы олимпиадаларды орындайды, сонымен қатар өз бетінше жұмыс істейді және шығармашылық тапсырмаларды орындайды.

Қорытындылай келе, мұғалімнің дарынды балалармен жұмысы күрделі және бітпейтін процесс екенін еске түсіру керек. Ол дарындылар психологиясы мен оларды тәрбиелеу саласындағы педагогтардан тұлғалық өсуді, жақсы, үнемі жаңартылып отыратын білімді, сонымен қатар психологтармен, басқа педагогтармен және дарынды балалардың ата-аналарымен тығыз ынтымақтастықты талап етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Әбенбаев С. Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. Алматы, 2004.
2. Майгаранова Ш., Иманбаева С.Т. Мектептегі тәрбие теориясы мен әдістемесі. Оқу-әдістемелік құрал. - Алматы. - 2009, - 260 бет.
3. Тажбаева С.Г. Мектептегі тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. Алматы, 2013.
4. Садыков Т.С. и др. О разработке ведущих идей в профессиональной подготовке будущего специалиста // Вестник АГУ им. Абая. №5(5), 2001. - С. 21-25.
5. Класному руководителю //Под ред. М.И.Рожкова. -М.,1999.-с.63-100.
6. Әбенбаев С. Сынып жетекшісі. -А.,2004.
7. Тажбаева С.Г. Подготовка будущего учителя к технологии воспитательного процесса в школе. - А., 2004. -226с

УДК 378

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СУБЪЕКТ – СУБЪЕКТНАЯ МЕТАДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Маркова Надежда Григорьевна

ФГБОУ ВО Набережночелнинский государственный педагогический университет,
профессор кафедры имени З.Т. Шарафутдинова, г. Набережные Челны
e-mail: markova-nadezhda@yandex.ru

Гумерова Марина Миннигалиевна

ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет»
заведующий кафедрой имени З.Т. Шарафутдиноваг. Набережные Челны
e-mail: roelg@mail.ru

Аннотация. В статье авторы характеризуют педагогическую деятельность как метадеяльность, как многофакторное и многомерное понятие, явление, процесс, эффективное взаимодействие в образовательном процессе. В работе трансфессионализм характеризуется как интегральное личностное качество, как внутренний ресурс преподавателя, как оптимальный механизм субъект – субъектного взаимодействия в поликультурном пространстве вуза. Педагогическая деятельность – это творческая деятельность, ориентирована на внедрение в образовательный процесс инновационных технологий, оптимального методического инструментария и подходов.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, метадеяльность, инновации, инновационные технологии, трансфессионализм, профессиональная мобильность и др.

PEDAGOGICAL ACTIVITY AS A SUBJECT – SUBJECT META-ACTIVITY

Markova Nadezhda Grigorievna,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy.
Z.T. Sharafutdinova, NaberezhnyeChelny State Pedagogical University
NaberezhnyeChelny State Pedagogical University, NaberezhnyeChelny

Gumerova Marina Minnigalieвна

Head of the Department named after Z.T. Sharafutdinov, NaberezhnyeChelny
NaberezhnyeChelny State Pedagogical University ,NaberezhnyeChelny, Russia, Tatarstan
e-mail: roelg@mail.ru

Abstract: In the article, the authors characterize pedagogical activity as a meta-activity, as a multi factorial and multi dimensional concept, phenomenon, process, effective interaction in the educational process. In the work, transfessionalism is characterized as an integral personal quality, as an internal resource of the teacher, as an optimal mechanism of subject–subject interaction in the multicultural space of the university. Pedagogical activity is a creativeactivityfocusedontheintroductionofinnovativetechnologies, optimalmethodologicaltoolsandapproachesintotheeducationalprocess.

Keywords: pedagogical activity, meta-activity, innovation, innovative technologies, transfessionalism, professional mobility, etc.

Проектирование образовательного процесса с применением инноваций, инновационных технологий обусловлено готовностью преподавателя, его стремлением и желанием продуктивно использовать оптимальные механизмы в образовательном процессе, с последующим регулированием и стимулированием профессиональной, социальной, психологической, духовно – нравственной и др. позиции обучающихся. В современном понимании образование – это глубокое социальное и психолого – педагогическое явление, отражающее процесс профессионального становления, развития и, конечно, саморазвития личности будущего специалиста через овладение историческим опытом (отечественным и зарубежным) человечества, знаниями, умениями и универсальными учебными действиями., формируя при этом значимые, личностные качества и развивая творческую индивидуальность.

В настоящее время необходимой частью в образовательном процессе поликультурного образовательного пространства является инновационная деятельность педагога. Системно и методично вовлекая обучающихся в учебную деятельность, педагог не только погружает их в познавательный процесс, но и расширяет их мировоззрение и путь к познанию. Являясь субъектом профессиональной педагогической деятельности, педагог выполняет следующие взаимодополняющие и взаимосвязанные функции: коммуникативную, конструктивную, организаторскую, инновационную информационную, исследовательскую, развивающую, коррекционную и др., позволяющие координировать педагогическую деятельность, субъект – субъектное взаимодействие.

В процессе профессионального становления обучающихся важно преподавателю создать развивающее образовательное пространство, обеспечивающее динамику их профессиональной мобильности и конкурентоспособности на рынке труда. Образовательное поле в университете является инновационной образовательной платформой, включающей студентов в познавательную развивающую деятельность. Данный процесс наблюдается при условии, если оно системно обновляется образовательными, социальными позитивными и поликультурными ценностями, формирующими мобильную личность, ценности будущей профессии, выступающие основой в процессе формирования ценностно – профессиональной позиции личности. Содержание профессионального образования в поликультурном пространстве вузадолжно быть ориентировано на присвоение, осмысление ценностей

будущей профессии, формирование ценностно – смысловой позиции обучающихся и на повышение их мобильности, профессиональной компетентности и на инновационное развитие педагогического образования в целом.

Педагогическая деятельность – это сложная и многофакторная деятельность. Ключом педагогической деятельности как метадеятельности является целенаправленная организация и управление мыслительной деятельностью обучающихся, их познавательной активностью, интересом и т.д. Педагогическая деятельность есть постоянный творческий процесс. Важнейшим условием педагогической деятельности и творчества педагога является многоуровневая и подвижная структура педагогической деятельности. Б.Ф. Ломовым отмечено, что в учебной (предметной) деятельности наблюдаются в зависимости от целей и задач в уроке разные виды отношений (субъект-объектные и субъект-субъектные отношения и т.д.), в процессе которых осуществляются различные взаимопереходы [1]. Динамика и поэтапность переходов от одних отношений к другим – это важнейшее и непереносимое условие креативных решений в профессиональной деятельности.

Следует отметить, что педагогическая деятельность пронизана, как и все другие виды деятельности, коммуникативным компонентом, включающим перцептивно-рефлексивные, интерактивные процессы, которые помогают детерминировать процесс формирования творческой личности как педагога, так и обучающихся. Считаем, что психологическая, педагогическая, методическая, научная, инновационная и др. сущность творчества преподавателя определяется спецификой и особенностями педагогической деятельности. На наш взгляд, именно социальная перцепция преподавателя определяет инновационные и социально-психологические аспекты его педагогической креативности.

Используемые учителем инновации, нововведения в профессионально – педагогической деятельности способствуют организации продуктивной деятельности, решению нестандартных профессиональных задач, проблем и развитию высокого уровня профессиональных компетенций обучающихся. Вся педагогическая деятельность состоит из педагогических ситуаций, возникающих ежеминутно, ежечасно, требующих оперативного включения, анализа и принятия оптимального решения. Каждая возникшая непредвиденная педагогическая ситуация в образовательном процессе требует от учителя немедленного реагирования и принятия оптимального решения, проявляя при этом педагогический такт, профессионализм, креативность, мастерство, профессиональную компетентность и в целом профессиональную мобильность. Развитая «Я – концепция» педагога характеризует его профессиональную мобильность и готовность, уровень мастерства и личностную мобильность и помогает в принятии оптимального решения в конкретной педагогической ситуации.

Педагогическая деятельность как метадеятельность основана на рефлексивных процессах. Разделяя взгляды Ю.Н. Кулюткина в том, что «Рефлексивные процессы – это процессы отображения одним человеком (учителем.) "внутренней картины мира" другого человека (ученика, студента) в процессе их взаимодействия. Учитель, имея собственные представления об изучаемом объекте, создает условия для формирования и выявления представлений об этом объекте, которыми обладает обучающийся. Педагог должен быть способным к принятию точки зрения ученика, студента и имитируя его рассуждения, должен предвидеть возможные трудности в данной ситуации, суметь понять, как ученик или студент воспринимает данную ситуацию и понять, и принять его позицию, а себе объяснить: почему ученик действует так, а не иначе» [2]. Профессионально-педагогическая деятельность преподавателя является эффективной, если в его креативном и инновационном мышлении

процессы рефлексивного самоанализа и управления будут главными и своевременными. В структуре педагогической деятельности преподавателя рефлексия является ее необходимым творческим компонентом.

Мы педагогическую деятельность рассматриваем как сложное, многоаспектное и многомерное педагогическое явление, процесс, понятие, включающее диагностическую деятельность, направленную на изучение индивидуально – психологических особенностей обучающихся и т.д; проектировочную и конструктивную деятельность, ориентированную на прогнозирование готовности субъектов взаимодействия к эффективной деятельности, определение цели и задач, форм и методов, а также методического инструментария в предстоящей работе; организаторскую деятельность, направленную построение технологического процесса, на закрепление нравственных правил, организацию учебной развивающей деятельности обучающихся и их мыслительного процесса и т.д.; коррекционно – аналитическую деятельность, задачей которой является психолого – педагогическое сопровождение обучающихся в учебно – воспитательном процессе, мотивированных на достижение личностного оптимального результата в воспитании, обучении и развитии и т.д.; инновационную деятельность, направленную на обновление, изменение технологической цепочки в образовательном процессе, на применение методов проблемного и активного обучения, воспитания и становления личности; применение нововведений и инноваций, кейс –заданий и упражнений и т.д.; исследовательскую деятельность, которая ориентирует педагога на ознакомление, изучение инновационных технологий, технологий проектирования продуктивного урока, учебной деятельности учащихся на разных этапах учебно – воспитательного процесса в целом, совершенствование своей методики, технологии, на получение научных знаний (самообразование)...; рефлексивную деятельность, направленную на самоанализ интеллектуально – эмоциональной рефлексии как педагога, так и обучающихся, на анализ и оценку своей деятельности, проектирование таксономии педагогических целей...;

Успех внедрения новшеств в образовательный процесс определяется готовностью и творческим подходом педагога к делу, так как основой любой инновационной деятельности является системный и творческий подход. Именно, творческая направленность педагога как в педагогической деятельности, так и в любой другой, способствует развитию познавательной, эмоциональной, интеллектуальной, креативной и других сфер личности. Это является главной задачей современного образовательного технологического процесса, основанного на профессиональной мобильности и креативности преподавателя, на его готовности (психологическая, научно–теоретическая, психофизиологическая, поликультурная, исследовательская, стрессоустойчивая, коммуникативная и другие виды готовности) внедрять в образовательный процесс инновационные технологии. Через педагогическую деятельность, профессиональную мобильность преподавателя формируется облик подрастающих поколений, их развитие и становление, формируется культура субъект – субъектных взаимодействий, а в целом и поликультурного общества. Сформированность профессиональной мобильности современного преподавателя является индикатором его успешности, карьерного роста и конкурентоспособности на рынке труда.

А системное использование информационных и коммуникационных технологий в профессионально – педагогической деятельности позволяет педагогу оперативно использовать научную информацию, направленную на обновление и обогащение мыслительной деятельности субъекта. Подтвержден тот факт, что внедрение различных информационных и коммуникационных технологий в педагогическую (производственную)

деятельность определяет успех образовательного процесса и практически любой фирмы, будь то производственная компания, университет или даже школа [3, 33-36].

Инновационная педагогическая деятельность создает условия для гармоничного развития субъектов учебной деятельности, для достижения успеха, ведь успех рождает успех. Зарубежная психологии характеризует известную методику Т. Бьюзена, называемую как «формула успеха» TEFCAS: Trial (Попытка) - Event (Событие) - Feedback (Обратная связь) - Check (Проверка) - Adjust (Подправка) - Success (Успех) и т.д. Сделанная один раз попытка, порождает одно новое событие, из которого получается неизбежная обратную связь и мозг сориентирован на то, чтобы сделать проверку, которая может происходить как автоматически, так и сознательно, при этом мозг может контролировать затраченную энергию, точность и т.д.), после чего мозг может сделать своевременные поправки, несмотря на то, что вы учитесь делать, что уже получается, какова ваша перспектива, то на что вы нацелены – а это - успех. Главное, девиз данного метода заключается в том, чтобы «Научиться чему-то с каждой пробы (попытки)». Анализ и изучение позиции Т. Бьюзена позволяет определить, что в методике две составляющие, которые дополняют данную методику, например, первая составляющая - это метапозитивное мышление и, вторая, – это упорство человека, без чего, практически никто не может получить желаемых результатов[4]. Поэтому учебная деятельность как в школе, так и в вузе требует применения инновационных технологий, обеспечивающих оптимальное решение учебных задач. Для этого необходимо внедрять инновационные формы и методы в образовательный процесс, например, ролевая игра, дискуссия, мозговая атака (брейнсторминг), метод проекта, метод эвристических вопросов, ИКТ, приемы технологии критического мышления, технологию проблемного обучения и др. Важной задачей педагога является оптимальный выбор методов и форм (методический инструментарий), который служит стимулом активной мыслительной деятельности студентов и учеников с целью реализации их творческого потенциала в инновационной учебной деятельности.

Педагогическая деятельность - это своеобразная метадеятельность, которая как бы надстраивается над деятельностью обучающихся т.е. это деятельность, связанная с эффективным управлением деятельностью обучающихся, при котором они вступают в активную позицию соучастников в образовательном процессе. Организация деятельности обучающихся требует от педагога педагогической эрудиции, которая будет достигаться только за счет непрерывного образования и самообразования; педагогическая эрудиция является важнейшим условием педагогического мастерства и формирование компетентности.

Характеризуя педагогическую деятельность как метадеятельность, мы обращаемся к осмыслению и характеристике понятия «транспрофессионализм», которое мы рассматриваем как интегральное качество преподавателя, характеризующее его способность, мобильность и готовность системно осваивать научные знания методические и методологические основы профессиональной деятельности и оперативно выполнять профессиональную деятельность, используя знания из различных видов и групп профессий. Педагогическая деятельность направлена на повышение эффективности образовательного процесса, на получение желаемых результатов, для этого педагог погружает в учебный процесс, организует и управляет мыслительной деятельностью обучающихся, создает педагогические условия и строго соблюдает психологические основы обучающихся и зону их актуального и ближайшего развития. Обладая профессиональной мобильностью, преподаватель успешно выстраивает траекторию технологического процесса с использованием инновационных технологий в субъект – субъектном взаимодействии. В педагогической деятельности

профессиональная мобильность является действенным инструментом, ориентирующим на создание развивающего образовательного поля деятельности. Профессиональную мобильностью преподавателя мы характеризуем как многофакторное и многомерное понятие, включающее разные виды готовности: научно – теоретическую готовность, коммуникативную готовность, физическую готовность, инновационную готовность, психологическую, поликультурную готовность, психофизиологическую готовность, стрессоустойчивую готовность и другие виды готовности педагога к осуществлению профессиональной деятельности на высоком уровне.

В связи с появлением новых профессий в педагогическом словаре наряду с давно устоявшимися понятиями как «профессия», «профессиональная деятельность», «специальность», «профессиональная занятость», «профессионализм» и другие в последнее время появляются новые термины, например, понятие «трансфессия» [5]. В работе Э. Ф. Зеера, Э. Э. Сыманюк трактуется как вид трудовой активности, который реализуется на основе синтеза и конвергенции профессиональных компетенций, принадлежащих к разным специализированным областям. Теоретической основой трансфессий выступает многомерность, предполагающая трансдисциплинарный синтез знаний из разных наук: естественных, технических, социально-гуманитарных и философских [6]. Тематическим ядром трансфессий является трансфессионализм – способность к выполнению широкого радиуса специализированных видов деятельности [7]. Исходя из степени конвергенции (процесса сближения, схождения (в разном смысле) компромиссов) видов деятельности, авторы, Э. Ф. Зеер и Э. Э. Сыманюк, предлагают в понятии «профессиология» различать две взаимообусловленные формы профессионализации субъектов труда [6]:

– трансфессионализм – качественную характеристику специалиста, отражающую его готовность и способность осваивать и выполнять деятельность (действия) по функционально близким профессиям, имеющим общие объекты труда; – транспрофессионализм – интегральное качество специалиста, характеризующее способность осваивать и выполнять деятельность различных видов и групп профессий [7].

В педагогической деятельности понятие «транспрофессионализм» – (научное многомерное понятие, личностное качество, внутренний ресурс деятельности, оптимальный механизм субъект – субъектного взаимодействия, вектор и даже фундамент карьерного роста) мы рассматриваем как интегральное качество мобильного преподавателя, необходимого для эффективного взаимодействия субъектов профессиональной деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука. – 444с.
2. Кулюткин Ю.Н. Творческое мышление профессиональной деятельности // Вопр. психологии. – 1986. – №2. – С.24-36.
3. Дебердеева, Т.Н. новое значение образования в информационном обществе / ТН Deberdeeva // Инновации в образовании. – 2005. – № 3. – 79 с.
4. Бьюзен Т. и Б. Супермышление. – Мн.: Попури, 2003. -304 с.
5. Транспрофессионализм субъектов социально-профессиональной деятельности: монография / под ред. Э. Ф. Зеера, В. С. Третьяковой. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2019. 142 с. URL: [http:// elar.rsvpu.ru/978-5-8050-0668-6](http://elar.rsvpu.ru/978-5-8050-0668-6). Текст: электронный.

6. Зеер, Э. Ф. Методологические ориентиры развития транспрофессионализма педагогов профессионального образования / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк. // Образование и наука. 2017. Т. 19, № 8. с. 9–28.

7. Зырянова Н. И. Введение в профессионально-педагогическую деятельность: учебное пособие / Н. И. Зырянова. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2019. 153 с.

UDC 378.1

IRSTI 14.35.09

METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION BASED ON A COMPETENCE-BASED APPROACH

E.A SARDAROVA¹, K.S.SHUKENOVA²

¹Doctoral student, senior lecturer of

Korkytata Kyzylorda University,

(Kazakhstan, Kyzylorda), e-mail: eliya_1228@mail.ru

²Senior lecturer of Korkytata Kyzylorda University,

(Kazakhstan, Kyzylorda), e-mail: shukenova_1@mail.ru

Abstract. The article considers the competence approach as one of the grounds for updating the content of education. The key competencies in the educational process are highlighted as well as indicators that allow assessing the degree of their formation in the educational process of an educational institution.

The idea of competence—based education is one of the answers to the question about the directions of modernization of education. The formation of students' competence — the ability to apply knowledge in a real life situation, is one of the most pressing problems of modern education. The learning result cannot be limited to a set of facts or a sum of techniques for solving standard problems, but in reality this is often the case. One of the tasks of higher school teachers in the preparation of future specialists is to activate the cognitive activity of students in the learning process, which provides for the transfer of the center of gravity from the transfer of ready-made knowledge to the development of creative, cognitive abilities of students, the formation of their skills of independent acquisition of knowledge.

During the study we have used qualitative methods including analysis and synthesis literature methods. These methods helped us to provide appropriate information due to this field of research. The solution to this problem is possible when building an educational process based on a competence-based approach.

Keywords: competence approach, competence, personality, higher education, modernization, method.

ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛ НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МАМАНДАРЫН ӘДІСТЕМЕЛІК ДАЯРЛАУ

Э.А. Сардарова¹, Қ.С. Шукенова²

¹докторант, аға оқытушы

Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті,
(Қазақстан, Қызылорда), e-mail: eliya_1228@mail.ru

² аға оқытушы

Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті,

Аңдатпа. Мақалада құзыреттілік тәсілі білім беру мазмұнын жаңартудың негіздерінің бірі ретінде қарастырылады. Білім беру-тәрбие процесінде негізгі құзыреттер, сондай-ақ олардың білім беру мекемесінің оқу процесінде қалыптасу дәрежесін бағалауға мүмкіндік беретін көрсеткіштер ретінде қарастырылады.

Білім беруді жаңғырту бағыттары туралы сұраққа жауаптардың бірі құзыретті білім беру идеясы болып табылады. Студенттердің құзыреттілігін қалыптастыру-білімді нақты өмірлік жағдайда қолдану мүмкіндігі қазіргі білім берудің өзекті мәселелерінің бірі. Дегенмен, оқыту нәтижесі фактілер жиынтығымен немесе стандартты есептерді шешу әдістерінің жиынтығымен шектелмеуі мүмкін, бірақ іс жүзінде бұл жиі кездеседі. Болашақ мамандарды даярлау кезінде жоғары оқу орындарының оқытушыларының міндеттерінің бірі - дайын білімді беруден студенттердің шығармашылық, танымдық қабілеттерін дамытуға ауыстыруды, оларда өз бетінше білім алу дағдыларын қалыптастыруды көздейтін оқу процесінде студенттердің танымдық қызметін жандандыру.

Зерттеу барысында біз сапалық әдістерді, соның ішінде талдау және синтездік әдебиет әдістерін қолдандық. Бұл әдістер осы зерттеу саласына байланысты тиісті ақпарат беруге көмектесті. Бұл мәселені шешу құзыреттілік тәсіл негізінде білім беру процесін құру кезінде мүмкін болады.

Кілт сөздер: құзыреттілік тәсіл, құзыреттілік, тұлға, жоғары білім, жаңғырту, әдіс

МЕТОДИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

Э.А. Сардарова¹, К.С. Шукенова²

¹ докторант, старший преподаватель

Кызылординский университет имени Коркытата,
(Казахстан, г. Кызылорда), e-mail: eliya_1228@mail.ru

² старший преподаватель

Кызылординский университет имени Коркытата,
(Казахстан, г. Кызылорда), e-mail: shukenova_1@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается компетентностный подход как одно из оснований обновления содержания образования. Выделены ключевые компетенции в образовательно-воспитательном процессе, а также показатели, позволяющие оценить степень их сформированности в учебном процессе образовательного учреждения.

Идея компетентностного образования — один из ответов на вопрос о направлениях модернизации образования. Формирование компетентности студентов — способности применять знания в реальной жизненной ситуации, является одной из наиболее актуальных проблем современного образования. Результат обучения не может ограничиваться набором фактов или суммой приемов решения стандартных задач, однако в реальности дело обстоит часто именно так. Одной из задач преподавателей высшей школы при подготовке будущих специалистов является активизация познавательной деятельности студентов в процессе обучения, которая предусматривает перенос центра тяжести с передачи готовых знаний на развитие творческих, познавательных способностей студентов, формирование у них навыков самостоятельного приобретения знаний. Решение этой проблемы возможно при построении образовательного процесса на основе компетентностного подхода.

В ходе исследования использовались качественные методы, в том числе методы анализа и синтеза литературы. Эти методы помогли предоставить соответствующую информацию, связанную с этой областью исследований. Решение этой проблемы возможно при построении образовательного процесса на основе компетентностного подхода.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетенция, личность, высшее образование, модернизация, метод

Introduction

Modernization of the Kazakh economy, its transformation into a digital one, cardinal changes taking place in the labor market, shortage of qualified personnel, inconsistency of the quality of graduate training received within the framework of the traditional educational process with the requirements of the labor market, the emergence of new competencies, the problem of development and preservation of human capital have led to the emergence of challenges that the domestic professional education. The information explosion revealed the problems and shortcomings of the traditional system of Kazakhstani education focused on the transfer of knowledge, led to an understanding of the need to revise the target framework of a higher educational institution and replace the concept of the knowledge approach with the concept of the competence approach. The digital content of the professional sphere, the development of information technologies put forward increased requirements for the competence of a university graduate and create conditions for the renewal of education.

One of the systemic priorities of the state policy of Kazakhstan in the field of education is to ensure the need for highly qualified personnel that meet the interests of innovative socially-oriented development of the country [1].

Achieving this goal requires solving such tasks as creating a system for assessing the quality of education, combining various educational programs or a flexible transition from one educational program to another, employers' participation in the development of standards for assessing the quality of vocational education, ensuring the competitiveness of higher education in the world market of educational services, ensuring the innovative nature of the development of the educational sphere [2]. A new paradigm of higher professional education is represented by a competence-based approach which acquires the importance of a priority direction of modernization of Kazakhstani education.

The problems and contradictions that have arisen on the way of transforming the competence approach from a pedagogical idea into a socially significant phenomenon. It is necessary to re-evaluate the advantages and disadvantages of using a competence-based approach in an electronic educational environment with a focus on international requirements, the multidisciplinary nature of educational programs, and the high level of information competence of students [3].

The article examines the evidence of the effectiveness of combining the methodology of the competence approach in teaching using digital technologies in the educational space into a single training complex designed to form key professional, communicative and language skills and skills necessary for university graduates in their future professional activities.

Methods

The concept of "competence approach" was initially used in the training of company personnel but was later borrowed and further developed in the field of education. This process began in the 90s of the XX century, covered all levels of education, all academic disciplines became not just a fashionable phenomenon but a characteristic feature of both professionally-oriented training and academic education [4].

In social and professional terms we are talking about the compliance of education with the needs of society, ways of integrating education with the social and economic realities of everyday life which contributes to the effective introduction of graduates into the socio-professional environment after completing their studies at an educational institution.

The evolution of the concept of "competence" in education, in particular in the field of language didactics was reflected in the works of linguists and sociolinguists of the late twentieth century. A. N. Chomsky [5; 6], for example, considered the ability to speak a language a feature of the human brain, part of an innate genetic program. In this sense, competence is something that a subject can perfectly embody due to its biological potential. The competence is unique and independent. Linguistic competence means an innate universal linguistic predisposition, an ideal internal ability that ultimately explains any linguistic phenomenon put into action. Later, this provision was revised by D. Hymes [7; 8]. Contrary to what Chomsky previously stated, for Hymes, grammatical competence is not unique (Chomsky's theory of "generative grammar") and functional language proficiency implies the ability to adapt to solving communicative tasks and the production context; these (Chomsky's competencies to Hymes' communicative competence. This communicative competence is not just linguistic; it manifests itself in the form of narrative, rhetorical, productive, receptive competencies, etc., the implementation of which requires skills acquired in the process of formal or informal learning.

In the 80s of the XX century, the concept of "competence" began to be used in the labor market competing with the concept of "qualification" (education levels, diplomas) which was used to assess the effectiveness of an employee's work. It was about identifying the cognitive resources needed to perform tasks in a specific situation. Thus, the employee's efficiency was evaluated without taking into account innate or acquired skills.

The concept of "competence" is at the intersection of the humanities and social sciences. Although experts often use this term in scientific works on didactics, methodology and psychology, numerous interpretations arise when exchanging scientific information. On this regard scientist Lasagabaster notes that The phrase "competence-based approach" indicates the proper, complicated, corrective, adequate solution or the capacity to enter a specific work that is positively connected with a certification of learning or certification of accreditation in the profession [9]. The term "competence" is sometimes used as a synonym for the concepts of "ability", "knowledge", "skill", "skill", "potential", "qualification", that is, what is associated with higher mental functions. In other cases, special attention is paid to the conditions of objectification that is the implementation, implementation of certain actions which brings the concept of "competence" closer to the concept of "efficiency". There is no clear and general definition of competence. According to the modern French scientist Philippe Perrin, no one can claim a universal definition of this concept. Nevertheless Perrin defines the concept of competence "as the ability to act effectively in a certain type of situation, an ability based on knowledge, but not reduced to it" [10]. It is necessary to be able to use the available knowledge and resources depending on the situation. As an example, Perrin cites a typical situation when a person who has studied a foreign language at school for years feels a gap between the knowledge gained and their application in a situation of speech and written communication. Having found himself as a tourist in the country of the language being studied, he/she is not able to explain himself at an elementary level and get the necessary information.

The formation of competencies based on acquired skills, knowledge and experience is a serious problem in the field of vocational training. Perrenu believes that the education system should be focused on the development of competencies that is on a process that requires significant transformations at the levels:

- training programs;

- didactics;
- methods of teaching foreign languages;
- functioning of educational institutions;
- professional training of teaching staff.

According to Perrin, a general education institution is exactly the place where competencies are formed [11] in particular language and any education should be applied, have practical application in real life situations; otherwise all the knowledge and skills accumulated over the years of study will soon be lost.

Results and discussion

The transition of universities from a paradigm based on the transfer of academic knowledge to a paradigm focused on mastering this knowledge and applying it to solving practical problems seems to be one of the most notable events of the last two decades, which has changed the field of professional training and initiated a discussion on competencies, their formation and development.

Nevertheless, the competence approach has both adherents and opponents. Opponents of the competence approach see in it the complete subordination of education to economic interests and the assignment of knowledge to a secondary role. On the other hand, those who support the competence approach advocate changing teaching methods in higher education and applying new pedagogical practices based on theoretical models.

The competence approach, apparently, "leaves the question open of the methods necessary for this purpose" [12]. Although the interest in the student's work, the provision of comprehensive assistance and the participation of stakeholders in determining learning goals, and the expansion of cooperation between teachers are common elements of numerous discussions, these elements rather perform the function of distinguishing new forms of learning than contribute to their development. In fact, the work on the development of competencies involves the modeling of competencies and the verification of various theoretical positions by practice – the concretization and enrichment of this process. It is possible that the fulfillment of these conditions for the application of the competence approach will create a new paradigm in the teaching methodology at the university.

It should be noted that so far no systematic and comparative research has been conducted on the implementation of the competence approach in higher education. Various assessments of this approach indicate the diversity, uniqueness and often experimental nature of the existing mechanisms for its implementation. The framework proposed in the "Pan-European Competencies" for a clear description of the objectives, content and methods of training provided recognition of the qualification characteristics obtained in various educational contexts. However, many scientists showed restraint and even skepticism about the competence approach which as they believed, limited their exclusive right to freedom of choice of teaching methods. In many cases, the formation and development of competencies as learning goals remained formal. Initially, the competence approach began to be implemented thanks to the efforts of groups of enthusiastic teachers working on specific projects that are not always supported by their educational institution.

In order to have more complete understanding of how to start using the competence approach in higher education, we can refer to the methodology developed within the framework of the Tuning European educational project aimed at bringing educational structures closer together in the countries participating in the Bologna Process [13]. The ideology of the Tuning project is based not on the standardization and uniformity of educational programs and curricula, which are the same for all European universities, but on the diversity of education, coordination and convergence of curricula without limiting the independence of national systems and university structures.

The Tuning project separates the acquired knowledge – what a student should know, understand and/or be able to demonstrate at the end of the learning process – from competencies

considered as a combination of the dynamics of knowledge growth, understanding, skills and abilities. The determination of the acquired knowledge according to the "diploma profile" is the responsibility of the teaching staff, based on the opinion of scientists, graduates, employers and professional organizations. Competencies are considered as guidelines for the development and evaluation of training programs which should be aimed at improving or updating existing knowledge and competencies, acquiring new competencies necessary for professional growth, retraining and personal development from a professional perspective.

The project offers the following algorithm for the development of an educational program:

- describe the profile of the program and determine its purpose;
- describe the results of the program in terms of knowledge, skills and competencies;
- identify general and professional-specific competencies;
- to form the academic content and structure of the program: modules and credits (credit is a universal unit of measurement of the volume of the educational program);
- develop a curriculum;
- determine the methods and technologies of training;
- to create educational and methodological support aimed at obtaining agreed results;
- to create an appropriate assessment system that improves the quality of the educational process.

According to the results of a study conducted in a number of universities participating in the Tuning project, the most common competencies include: analytical and generalizing ability, the ability to learn, the ability to solve problems, the ability to apply knowledge in practice, the ability to adapt to new situations, concern for quality, the ability to use information, the ability to work independently, the ability to work in a team, the ability to organize and plan, oral and written communication skills and communication skills.

For the formation and development of competencies, a set of actions is needed which can be focused on six elements:

- 1) problematic situations and tasks presented to the student;
- 2) providing feedback to the student (it should be noted that the tasks that the student solves rarely provide for the possibility of direct feedback, so this problem has to be solved by the teacher);
- 3) material or symbolic artifacts that the student uses as a tool to complete the task;
- 4) organizational components of a student's productive activity;
- 5) forms of regulation of the learning scheme (short cycles, long cycles or changing the type of scheme) that a student can apply in his constructive activity to implement active productive activities;
- 6) the object of training, that is, a person with social and emotional characteristics that must be taken into account when encouraging and evaluating.

In general, the pedagogical palette available to the teacher is quite extensive and open for the introduction and systematization of innovative theoretically grounded pedagogical practices.

Modernization of education is directly related to the introduction of modern educational technologies, including information technologies, which allow developing both general competencies necessary for university graduates to successfully adapt to the labor market, and specific competencies: linguistic, communicative, sociolinguistic, the purpose of which is the ability to communicate in a social, cultural and professional environment.

Among the intelligent learning technologies used in an open information and educational environment, open online educational courses and interactive social services are the most popular among students. The former provide students with the opportunity to build an individualized

"flexible trajectory of mastering new competencies" [2] that meet the needs of the state, society and business, the possibility of distance learning in an open education system available at any time and in any place. The latter, using the educational potential of the competence approach in teaching, contribute primarily to the acquisition of communicative and sociolinguistic competencies, act as an additional tool for the formation and development of these competencies, are a powerful incentive, the most important motivating factor of self-education or independent preparation for classes in an educational institution.

At the beginning of the XXI century there was a transition from the knowledge paradigm of education to the competence one. The purpose of education began to be interpreted as a continuous process of self-development throughout life, for which a man must be prepared. In addition, getting an education has become seen as a means of achieving practical results, increasing one's potential and getting a well-paid job. And finally Kazakhstan's entry into the Bologna process required the unification of requirements for a future specialist that would be understandable to employers in different countries [13]. All of the above has led to the formation of the concept of competence used by the modern educational system. The introduction of the competence approach had a positive value, as it provided universities with the opportunity to develop unique educational programs. But it should be noted that the competence approach is largely focused on the development of practical skills, and not on gaining knowledge. The assessment of the degree of competence formation is also a problem, since it is related to the personal characteristics of a person, requires an assessment of the qualities of the person himself and can be subjective.

Conclusion

Once again we emphasize that the main purpose of using the competence approach in teaching is to ensure that students receive exactly the knowledge and skills that will be in demand after graduation and will lead to successful career building in their future adult life. In practice, training based on the application of a competence-based approach can take a variety of forms, varying from country to country, from one educational institution to another. Although educational institutions often create their own competency-based learning systems, they may also use systems, models, or strategies created by government educational agencies or external educational organizations. Thus, some competency-based learning systems may be more effective than others. There are different opinions on how to achieve the goal of competence-based learning. Proponents of the method claim that this approach significantly increases the chances of students to gain knowledge and skills that they will need throughout their lives and will help compensate for educational gaps, failures and unused opportunities in the past. In addition, this practice provides a more equitable approach to education, as it imposes equally high requirements on students, regardless of their race and ethnicity, gender or socio-economic status. Critics of the competence-based approach say that the transition to it will require additional time spent on planning and preparation from already overloaded teachers and teachers, and the introduction of a competence-based approach into training at the national level is extremely difficult and, possibly, inefficient.

However it is impossible to deny the relevance and prospects of using the competence approach as well as the need for its purposeful formation and improvement at all stages of training.

The application of a competence-based approach in teaching is one of the priorities of the state policy in the field of education. The introduction of this approach will allow redesigning and enriching the content of education, the result of which should be a practical activity provided with knowledge. Improving the practical preparation of students for future professional activities will strengthen the interaction of higher education with the labor markets and help solve the economic, political and social challenges facing society in the era of transition to the digital economy. An integral part of this process will be the use of new methods, innovative technologies, organizational

forms that activate the cognitive activity of students and contribute to the acceleration of their professional development.

The authors express the hope that their analysis of the evolution of the concept of competence in education, the understanding of its new meaning, as well as the practical application of the created original algorithm for the formation of professional competencies in modern digital and traditional educational environments will enrich pedagogical knowledge and improve the quality of students' preparation for active professional and social activities after graduation.

BIBLIOGRAPHY

1. Варникова О.В. Формирование профессиональной компетентности студентов высшей школы в процессе обучения иностранному языку: дис. ... канд. пед. наук. ... Доктор педагогических наук: 13.00.08/ О.В.Варникова. – Пенза, 2011.– 322с.
2. Кенжебаева А.Т., Сансызбаева Д.Б., Касымова Г.К. Психолого-педагогические условия формирования межкультурной компетенции у студентов// Ясауи университетінің хабаршысы. –2022. –№1(123).–Б.92–101. <https://doi.org/10.47526/2022-1/2664-0686.08>
3. Гулая Т. М., Романова С. А. Предметно-языковое интегрированное обучение с использованием информационно-коммуникационных технологий в неязыковом вузе // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2016. № 2 (56). Часть 2. Стр. 181-184.
4. Бондарева Е.В. Профессиональная компетентность специалиста в условиях формирования информационного общества / Е.В. Бондарева // Вестник ВолГУ. Серия 6: Университетское образование.–2003.–№6.
5. Романова С. А. Преподавание иностранных языков в свете реализации общеевропейской концепции плюрилингвизма // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2014. № 9 (39). Часть 1. Стр. 142-144.
6. Хомский А. Н. Синтаксические структуры. Второе издание. Берлин – Нью-Йорк: Мутон де Грюйтер, 2002. 117 с.
7. Хаймс Д. Неравенство в языке: принятие как должное // Рабочие документы по образовательной лингвистике. 1992. Том 8. № 1. Стр. 1-30.
8. Хаймс Д. На пути к лингвистической компетентности // AILA Review / Revue de l'AILA (Международная ассоциация прикладной лингвистики). 1985. № 2. с. 9-23.
9. Lasagabaster D. Fostering team teaching: Mapping out a research agenda for English-medium instruction at university level // Language Teaching. – 2018. – Т. 51. – №. 3. – С. 400-416.
10. Мончатр С. Нормализация компетенций и рационализация педагогики // Основы методов формирования в Квебеке. Исследования в области образования. 2009. № 7. С. 41-53.
11. Перренуд П. Одобрение конкурента: как ответить на вопрос студента? [Электронный ресурс] // Réussir au collégial / Квебекская ассоциация педагогических колледжей. Акты 20-й Ассамблеи АССП (2000. Лаваль, Квебек). URL: https://cdc.qc.ca/actes_aqpc/2000/7E03-Perrenoud.pdf (Дата публикации: 27.03.2019).
12. Zhilmagambetova R.Z., Alimagambetova A.Z. Pedagogical Formation of Students' Cognitive Activity in an Adaptive Educational Environment// Ясауи университетінің хабаршысы. –2022. –№3(125).–Б.246–255. <https://doi.org/10.47526/2022-3/2664-0686.21>
13. Вклад университетов в Болонский процесс. Вступление. 2-е издание [Электронный ресурс] // Компетенции в процессе преподавания и обучения. URL: <http://www.unideusto.org/tuningeu/publications/278-universitiesa-contribution-to-the-bologna-process-an-introduction-english-version.html> (дата обращения: 27.03.2019).

REFERENCES

1. Varnikova O.V. Formation of professional competence of higher school students in the process of foreign language training: dis. ...Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.08/ O.V.Varnikova. –Penza, 2011.– 322c.
2. Kenzhebaeva A.T., Sansyzbaeva D.B., Kasymova G.K. Psihologo-pedagogicheskiesloviiaformirovaniamezhkulturnoikompetencii u studentov [Psychological and Pedagogical Conditions for the Formation of Intercultural Competence in Students] // Iasaiuniversitetinin habarshysy. –2022. –No1 (123).–B.92–101.<https://doi.org/10.47526/2022-1/2664-0686.08>
3. Gulaya T. M., Romanova S. A. Subject-language integrated learning using information and communication technologies in a non-linguistic university // Philological sciences. Questions of theory and practice. 2016. No. 2 (56). Part 2. pp. 181-184.
4. Bondareva E.V. Professional competence of a specialist in the conditions of the formation of the information society / E.V. Bondareva // VestnikVolGU.Series 6: University education.– 2003.–№6.
5. Romanova S. A. Teaching foreign languages in the light of the implementation of the pan-European concept of plurilingualism // Philological Sciences. Questions of theory and practice. 2014. No. 9 (39). Part 1. pp. 142-144.
6. Chomsky A. N. Syntactic structures. Second edition. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 2002. 117 p.
7. Himes D. Inequality in language: taking for granted // Working papers on educational linguistics. 1992. Volume 8. No. 1. pp. 1-30.
8. Himes D. On the way to linguistic competence // AILA Review / Revue de l'AILA (International Association of Applied Linguistics). 1985. No. 2. pp. 9-23.
9. Lasagabaster D. Fostering team teaching: Mapping out a research agenda for English-medium instruction at university level //Language Teaching. – 2018. – T. 51. – №. 3. – C. 400-416
10. Monchatr S. Normalization of competencies and rationalization of pedagogy // Fundamentals of formation techniques in Quebec. Research in the field of education. 2009. No. 7. pp. 41-53.
11. Perrenoud P. Competitor's approval: how to answer a student's question? [Electronic resource] // Réussir au collégial / Quebec Association of Teacher Training Colleges. Acts of the 20th l'ACCP Assembly (2000. Laval, Quebec). URL: https://cdc.qc.ca/actes_aqpc/2000/7E03-Perrenoud.pdf (Publication date: 03/27/2019).
12. Zhilmagambetova R.Z., AlimagambetovaA.Z. Pedagogical Formation of Students' Cognitive Activity in an Adaptive Educational Environment// Iasaiuniversitetinin habarshysy. – 2022. –No3 (125).–B.246–255. <https://doi.org/10.47526/2022-3/2664-0686.21>
13. Contribution of universities to the Bologna process. Introduction. 2nd edition [Electronic resource] // Competencies in the process of teaching and learning. URL:<http://www.unideusto.org/tuningeu/publications/278-universitiesacontrubution-tothe-bologna-process-an-introduction-english-version.html> (accessed: 27.03.2019).

НЕОБХОДИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИЙ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС И ИХ ЭФФЕКТИВНОСТЬ

Каримова ГалинаАликовна, Таныбергенова Сауле Сергеевна
Кызылординский университет имени КоркытАта

Аннотация. Существенные изменения во всех сферах общественной жизни, развитие в научной и культурной жизни, новые веяния в сфере педагогической активности явились результатом модернизации в системе образования. Инновации являются одним из способов будущей разработки этой области, т.е. процессы управления формированием, восприятием, оценкой, освоением и использованием инноваций в педагогике. Это относится к сути образования, методам и способам обучения и воспитания, формирования и контроля работы учебных заведений.

Ключевые слова: инновация, образовательная парадигма, инновационное образование, духовный рост, саморазвитие, педагогические новшества, личностное, гуманное развитие.

БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНЕ ИННОВАЦИЯЛАРДЫ ЕНГІЗУ ҚАЖЕТТІЛІГІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Каримова ГалинаАликовна, Таныбергенова Сауле Сергеевна
Қоркыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Түйіндіме. Қоғамдық өмірдің барлық салаларындағы елеулі өзгерістер, ғылыми-мәдени өмірдегі даму, педагогикалық қызмет саласындағы жаңа тенденциялар білім беру жүйесін жаңғыртудың нәтижесі болды. Инновация – бұл саладағы болашақ дамудың бір жолы, т. педагогикадағы инновацияларды қалыптастыру, қабылдау, бағалау, дамыту және пайдалануды басқару процестері. Бұл тәрбиенің мәнін, оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен әдістерін, білім беру мекемелерінің жұмысын қалыптастыру мен бақылауды білдіреді.

Кілт сөздер: инновация, білім беру парадигмасы, инновациялық білім, рухани өсу, өзін-өзі дамыту, педагогикалық инновациялар, тұлғалық, ізгілікті даму.

THE NEED TO IMPLEMENT INNOVATIONS IN THE EDUCATIONAL PROCESS AND THEIR EFFICIENCY

Karimova Galina Alikovna, Tanibergenova Saule Sergeevna
Kyzylorda university named after Korkyt Ata

Abstract. Significant changes in all spheres of public life, development in scientific and cultural life, new trends in the field of pedagogical activity were the result of modernization in the education system. Innovation is one of the ways for future development in this area, i.e. management processes for the formation, perception, evaluation, development and use of

innovations in pedagogy. This refers to the essence of education, methods and ways of training and education, formation and control of the work of educational institutions.

Keywords: innovation, educational paradigm, innovative education, spiritual growth, self-development, pedagogical innovations, personal, humane development.

На сегодняшний момент все большую актуальность приобретает термин «инновация», так как является основным инструментом и способом обновления обстановки во всех сферах современного мира. Особый интерес научно-педагогического сообщества в Казахстане педагогическая инноватика начала развиваться в конце XX века, это время можно охарактеризовать как «период глобальных инноваций» во всех сферах жизнедеятельности: экономике, культуре, технике и системе образования. Поэтому изменения в образовательной модели и обновленные требования в социально-экономической жизни явились реальными факторами применения разных инновационных технологий в педагогическую деятельность. Инновационные технология явились необходимым фактором современности.

Если изучать такое понятие как «инновационная деятельность» с точки зрения педагогики, то оно имеет очень глубокий и широкий смысл. Это деятельность в педагогике, которая основана и имеет целью осмысление опыта в педагогике используя собственный педагогический опыт и изучение учебно-воспитательного процесса для достижения высоких результатов, при получении новых знаний. Этот процесс называется творческим, так как он планирует и реализует педагогические новшества, которые направлены на повышение качества в образовании. Это социально-педагогическое явление, которое отражает имеющиеся у педагога творческие возможности.

Педагогическая технология как термин внедрялось в сознание преподавателей поэтапно: первоначальное понятие о педагогической технологии как об обучении с использованием технических средств до понимания педагогической технологии как о планомерной реализации на занятиях спланированного учебно-воспитательного процесса. Характеристика какого-либо учебно-воспитательного процесса отображает характеристику описывающую какую-нибудь систему педагогики.

Фундаментом педагогического процесса является педагогическая система, смысл которой заключается в сочетании средств, методов и процессов, которые необходимы для личностного воздействия.

Педагогическая технология — это проект конкретной системы педагогики, который осуществляется на практике.

Таким образом, системный подход находится в первооснове педагогической технологии. Система — неразделимое единство (класс, школа, вуз, группа и т. п.).

Основные цели педагогической технологии:

- проработка прочности знаний, усвоение умений и навыков в разных сферах деятельности;
- внедрение и фиксирование социально-активных правил поведения;
- отработка действий с использованием инновационных технологий;
- развитие умений и способностей мышления в использовании инновационных технологий;
- создание четкого плана, отвечающего требованиям технологической дисциплины, при управлении учебными задачами и общественно полезным трудом.

В педагогическом процессе технология неразрывно связана с общей методологией, целями и содержанием представляет собой сочетание психолого-педагогических установок, которые выявляют формы, методы, способы, приёмы, воспитательные средства,

составляющие педагогическую технологию. Эффект в развитии свойств личности, при усвоении знаний, умений, навыков приводит к результату с помощью технологий.

Мы думаем, что с этим связана безграничность понятий и сторон определения термина «инновация» в нынешнем научном применении. Изучения современных инновационных технологий, их значений, содержания, методов выявления в данное время активно проводятся, помимо технических и экономических наук, в философии, социологии, управления, образования и др.

Если изучать значение «инновация» с точки зрения иных наук, то в первый раз оно упоминалось в научных работах культурологов в XIX веке и значило внедрение нескольких сторон одной культуры в другую. Это его понятие по сей день имеет место быть в этнографии.

На стыке конца XIX и начала XX века в результате появления частных, конкурентоспособных, компаний, подстраивающихся под реалии рыночных отношений возникла острая потребность в новых веяниях. Это означало внедрение новых решений, концепций и идей в сферу промышленного и других производств материального плана. Так постепенно зародилась и учредилась наука — инноватика.

Первоочередной задачей явилось определение условий и обязательств к инновациям в современном обществе. В том числе, безопасное вовлечение новшеств в различные социальные сферы, которые необходимо производить исключительно с учетом нравственных ценностей человека. Причем нужно быть максимально уверенным в большой эффективности, продуктивности и здравомыслии применяемых нововведений.

Сегодняшние реалии быстроразвивающейся экономической, социальной и технологической жизни человека, требуют внедрение таких инновационных идей, которые помогут ему быстро адаптироваться к новой жизни. Но нужно очень четко понимать, что необходимо не только адаптировать человека к научно-техническому прогрессу, но, прежде всего, зародить в его внутреннем мире четкое стремление к самосовершенствованию и, как к личностному, так и к профессиональному росту. Задача педагога состоит именно в том, чтобы при применении инновационных решений ни в коем случае не происходил разрыв с нормами, ценностями, культурой и традициями. Ведь это в большей степени обеспечивает развитие здорового и цивилизованного общества, которому присущи человечность и высокая духовность.

Несмотря на закономерно возникающий конфликт интересов, инновации и традиционные ценности, тем не менее, в философском понимании, диалектически неразрывно связаны друг с другом. Это несомненно выражается в том, что инновации по своей сути – это стремление к совершенствованию через новизну, но основанное на традициях.

Несмотря на единение инноваций и традиционных ценностей, этой устойчивой связи присущи и расхождения. Поскольку новизна -- подразумевает постоянное развитие, эволюцию, восхождение, всякий раз, на ступень выше, в то время как традиция – это, так называемое «оглядывание назад». Но именно обращение к «прошлому» формирует культурную основу общества, путем применения положительного опыта предыдущих поколений и отражает единение и «монолитность» государственности.

Нужно учесть еще один немаловажный момент, состоящий в том, что сами традиции также нуждаются в развитии и в этом огромную роль играет – творческий процесс. Именно он является важным элементом и одной из движущих сил инноваций. Исследованием педагогического творчества и взаимосвязи творческой и инновационной деятельности занимались В.И. Андреев, А.В. Морозов, В.И. Загвязинский, В.А. Кан-Калик и др. [1,2,3,4].

Нельзя не согласиться с мнением Загвязинского в том, в педагогике для результативного решения задач воспитательного и образовательного процесса, немаловажное значение имеет комплекс методов, идущих в ногу с современным миром, имеющих в своей основе новаторскую и инновационную направленность. Методы, которые с успехом можно применять для современного развития молодежи.

Большое значение имеет новация - как применение качественно новых дополнений или изменений в методах или технологиях, которые еще не использовались, что положительно отражается на конечном результате. И соответственно сочетает в себе совокупность всех имеющихся возможностей для повышения продуктивности, в том числе и педагогической системы.

Наряду с новацией, следующим, более конструктивным шагом является инновация. Инновационный процесс представляет собой внедряемое новшество, улучшающее и обеспечивающее повышение эффективности различных жизненных процессов, в том числе в социальных, экономических, педагогических и других сферах.

На сегодняшний день инновация имеет множество схожих понятий и определений. Все они, в том числе «новация», «новаторство», «нововведение», подразумевают нечто иное, как нечто вновь созданное, изобретенное и примененное. Так называемое ноу-хау, как результат исследования и экспериментальных изысканий. Это относится в огромной степени и к новшествам возникающим в педагогической практике, в моменте обучения и воспитания. Такое же содержание в понятие «инновация» вкладывает Н.Р. Юсуфбекова: «Инновациями следует считать процессы создания новшеств, их осмысливание педагогическим сообществом и использованием в практике обучения и воспитания» [5].

Несмотря на некоторые незначительные смысловые различия вышеуказанных понятий, большинство исследователей едины по многим моментам в отношении сущности инноваций:

- в вопросе значимости и применимости новшеств всегда возникает множество разнополярных мнений, каждое из которых носит весьма объективный характер.
- каждое нововведение так или иначе должно несомненно реализовываться, чтобы являться основанием для последующих конструктивных выводов.
- любая инновация в педагогической практике имеет тенденцию, в конечном итоге, явится преградой, либо наоборот, трамплином для внедрения последующих новшеств.
- по большому счету использовать инновации в педагогике довольно сложно.

Противоречие состоит в том, что вся воспитательная и образовательная деятельность подразумевает использование накопленных ранее навыков и применение огромного багажа аккумулированного за многие века. И для того, чтобы внедрять «нововведения» нужно быть глубоко уверенными в их результативности и положительном результате.

Можно сделать вывод, что инновация — это совокупность процессов по созданию, отбору и оценке разнообразных педагогических нововведений. Нововведениями могут являться и методология, и принципы, и технологии, то есть всякий элемент учебно-воспитательного процесса.

Многие изыскатели пришли к мнению, что новации в педагогическом процессе имеют различные уровни и категории. Имеет место как дополнение уже имеющейся системы, так и создание чего-то принципиально нового, несомненно, качественного и положительного, так как педагогическая практика не терпит ошибок. Помимо того различаются и такие ступени «новизны», как исправление, детализация, открытие, трансформация и модификация, модернизирование и так далее.

Для качественной реализации такого важного призвания, как педагог, неотъемлемым условием является не просто стремление к инновациям, а их активное применение в преподавательской практике.

Система образования в сегодняшнем, стремительно развивающемся обществе, не может игнорировать применение новых практик. Учитель обязан идти в ногу со временем, особенно в период стремительного развития высоких технологий во всех сферах современного развития страны. Поэтому его основная задача — необходимость систематически обновлять учебный процесс, с учетом инновационных нововведений. При этом нужно разделять понятия «новатор» и «инновация». Потому как научить «новаторству» невозможно, а использовать «инновации» в учебно-образовательной практике - обязательно.

Регулярное, последовательное и целеустремленное внедрение инноваций, помимо образовательной функции, развивает глубоко субъективный и высокотворческий потенциал будущих учителей. Нельзя не отметить, что инновации помогают довольно быстро и креативно адаптироваться к периодически меняющимся условиям в таком основополагающем сегменте развития здорового общества, как педагогическая деятельность. Таким образом, можно сделать однозначный вывод, что традиционные формы образовательной системы должны несомненно дополняться инновационными формами высокопрофессионального мышления.

Подготовка квалифицированного педагога на данном этапе развития общества возможно, если в процессе обучения и воспитания используются проблемные и ориентированные инновации, которые отвечают требованиям инновационных процессов, включенных в учебные программы.

Инновационную деятельность можно рассматривать как категорию личности, как процесссозидания и результат творческой деятельности. Инновационная деятельность очень важна для педагога, так как связана с возможностью самовыражения, применения своих умений и творческих способностей. При возникновении каких-либо трудностей и проблем в процессе инновационной деятельности, педагогу дается возможность их разрешения самостоятельно своими собственными силами.

Наряду с этим без инновационной деятельности в настоящее время невозможно представить жизнь современного образовательного учреждения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самообразования творческой личности. Основы педагогики творчества. Казань, 1988.
2. Морозов А.В. Креативная педагогика и психология. Учебное пособие. Москва. Академический проект, 2004.
3. Загвязинский В.И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука. Тюмень, 1990.
4. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество. Москва. Педагогика, 1990
5. Юсуфбекова Н.Р. Основы педагогической инноватики: опыт разработки инновационных процессов в образовании. Москва. Новая школа. 1991

ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕГІ ТЫҢДАП ТҮСІНУДІ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Таныбергенова Сауле Сергеевна
Каримова Галина Аликовна
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Түйіндіме. Қазіргі таңда шетел тілін оқытудың заманауи жүйесіне сәйкес, әрбір білімді адам шетел тілін практикалық тұрғыдан білуі, меңгеруі қажет. Шетел тілін жақсы меңгеру адамның санасы, біліктілігі, мәдениеті мен қарым-қатынасының дамуына оң ықпал етеді. “Тыңдап түсіну” - тілдік әрекеттердің ең күрделі құрамдас бөлігінің бірі ретінде, білім алушылардың шетел тілін меңгеруде “тыңдап түсіну” дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыруда көптеген қиыншылықтар тудырады. «Инновация» терминін латын тілінен аударғанда «жаңарту, жаңалық немесе өзгеру» деген мағынаны білдіреді және ХХ–шы ғасырдың басында білімнің жаңа саласы инновация туралы ғылым пайда болып, білім беру жүйесінде 80-ші жылдардан бері зерттеліп, айтылып келеді. Мақалада ағылшын тілін үйренудің инновациялық әдістері қарастырылады: веб-сайттар, арнайы бағдарламалар, презентация бағдарламалары, электронды сөздіктер, электрондық пошта, чат, бейнелер және т.б.

Кілт сөздер: тыңдап түсіну, инновациялық үдеріс, арнайы бағдарламалар, электронды сөздіктер, оқыту сапасы.

MODERN TECHNOLOGIES OF TEACHING LISTENING IN A FOREIGN LANGUAGE

Tanibergenova Saule Sergeevna, Karimova Galina Alikovna
Kyzylorda university named after Korkyt Ata

Abstract. At present, according to the modern system of teaching a foreign language, every educated person needs to know and speak a foreign language from a practical point of view. Good knowledge of a foreign language positively contributes to the development of thinking, skills, culture and human relationships. "Listening" is one of the most difficult components of language activity, which causes a lot of difficulties in the formation of "listening" skills and business skills of students when learning a foreign language. The term "innovation" in Latin means "renewal, novelty or change", and at the beginning of the 20th century arose and has been studied and discussed in the education system since the 80s. The article discusses innovative methods of learning English: websites, special programs, presentation programs, electronic dictionaries, e-mail, chat, videos, etc.

Keywords: listening, innovation process, special programs, electronic dictionaries, quality of education.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ АУДИРОВАНИЮ НА ИНОСТРАННОМ ЯЗЫКЕ

Таныбергенова Сауле Сергеевна, Каримова Галина Аликовна
Қызылординский университет имени КоркытАта

Аннотация. В настоящее время согласно современной системе обучения иностранному языку каждому образованному человеку необходимо знать и владеть иностранным языком с практической точки зрения. Хорошее знание иностранного языка положительно способствует развитию мышления, навыков, культуры и взаимоотношений человека. «Аудирование» является одним из наиболее сложных компонентов языковой деятельности, что вызывает массу трудностей в формировании навыков «аудирования» и деловых навыков обучающихся при изучении иностранного языка. Термин «инновация» в переводе с латинского языка означает «обновление, новизна или изменение», а в начале 20 века возникла и изучается и обсуждается в система образования с 80-х гг. В статье рассматриваются инновационные методы изучения английского языка: веб-сайты, специальные программы, программы-презентации, электронные словари, электронная почта, чат, видеоролики и т. д.

Ключевые слова: аудирование, инновационный процесс, специальные программы, электронные словари, качество обучения.

Қазақстандық білім беруді модернизациялау тұжырымдамасы тұлғаның өмірлік көзқарасын қалыптастырудың жаңа әлеуметтік талаптарын анықтайды. Шетел тілін оқыту мақсатының бірі білім алушылардың шет тілдік коммуникативтік құзыреттілігін, сол тілде сөйлейтін адамдармен тұлғааралық және мәдениетаралық қарым-қатынасты жүзеге асыру қабілеті мен дайындығын дамыту болып табылады. Коммуникативтік құзіреттілік - тілдік әрекеттің барлық түрлерін қолдану қабілетін білдіреді: оқу, тыңдау, сөйлеу (монолог, диалог) және жазу.

Қазақстандағы білім беру реформаларының негізгі мақсаты - білім беру жүйесін жаңа әлеуметтік-экономикалық ортаға бейімдеу. Соңғы жылдардағы заманауи технологияның үнемі өсіп келе жатқан қолжетімділігі, қарқынды дамуы, өмірдің көптеген аспектілеріне, соның ішінде ағылшын тілін шетел тілі ретінде оқытуға, үйретуге өзгерістер енгізуде.

Қазіргі таңда шетел тілін оқытудың заманауи жүйесіне сәйкес, әрбір білімді адам шетел тілін практикалық тұрғыдан білуі, меңгеруі қажет. Шетел тілін жақсы меңгеру адамның санасы, біліктілігі, мәдениеті мен қарым-қатынасының дамуына оң ықпал етеді. «Тыңдап түсіну» - тілдік әрекеттердің ең күрделі құрамдас бөлігінің бірі ретінде, білім алушылардың шетел тілін меңгеруде «тыңдап түсіну» дағдылары мен іскерліктерін қалыптастыруда көптеген қиыншылықтар тудырады. Атап айтқанда, тіл құрылымы, грамматикалық, лексикалық және фонетикалық жүйелер ерекшеліктері және т.б. Осы көрсетілген мәселелер, әсіресе қазақ тілді аудитория үшін өте маңызды, әсіресе, шетел тілін меңгеруде көптеген қиындықтар туындайды.

Әдістемелік ғылымда «auding» және оған сәйкес балама «аудирование» терминінің пайда болуы ХХ-шы ғасырдың екінші жартысынан басталған. Джон Браун осы ағылшын терминін алғаш рет 1950 жылы «Teaching Aural English» атты еңбегінде енгізген [1,128 б.], ал отандық терминологиялық салада З.А. Кочкина 13 жылдан кейін, яғни 1963 жылы орыс тіліндегі баламасын ұсынған [2, 161 б.].

Д.Браун «аудинг» терминін «айтылған белгілерді тыңдау, тану және түсіндірудің жинақтау процесі» деп анықтама берген [1,128 б.], ал оның ізбасары Дж.Кэффри өзіндік түсіндірмесінде: «аудинг»- ауызекі тілді есту, тыңдау, тану және түсіндіру немесе түсіну процесі» деп ұсынған, яғни Д. Браунның «есту» ұғымының анықтамасын кеңейтіп, түсіндіруді түсінуге ұқсату деп пікір білдірген [3,121 б.]. З.А.Кочкина, Д.Браун мен

Дж.Кэффри сияқты бірқатар зерттеушілердің пікірлеріне сілтеме жасап, өзінің термин мағынасымен келіспейтіні туралы шешімін білдірген.

Ағылшын тіліндегі «auding» терминінің тарихи жолын қарастырсақ, терминнің пайда болуының басты себебі «тыңдау», «есту» және «түсіну» сияқты процестердің түсініксіз және нақты болмауына байланысты болды [3, 128б.]. Дж.Кэффри алғашқы екі процесті иерархиялық қатынасқа орналастырып, «есту», «тыңдаудан» бұрын болатын процес екенін нақтылап көрсетті. Осы процестердің анықтамаларына талдау жасасақ, біріншіден, «есту» және «тыңдау» үшін қолайлы эквиваленттерді іздестіреміз. Қазіргі заманауи кең қолданыстағы ағылшын тіліндегі сөздіктерге жүгінсек, Longman Online Dictionary of Contemporary English [4], Cambridge Online Dictionary [5], Collins Dictionary [6] және Oxford Dictionary [7], «есту» және «тыңдау» ұғымдарының түсінігін былайша түсіндіреді: «есту» дегеніміз дыбыстың барын білу, айтылып тұрған дыбысты құлақпен қабылдау, «тыңдау» дегеніміз құлақпен қабылданатын дыбысқа, біреудің немесе бір нәрсенің дыбысына назар аудару деп түсіндірілген.

Біріншіден, «аудирование» терминінің отандық әдіснамалық ғылымға алғашқы енгізілуінің формальды, сәйкестік дәрежесінің ескерілмегенін дәлелдейді. Тілдік талдау процесінің мазмұнын анықтаудың алты түрлі тәсілі табылды.

Екіншіден, мәселенің пропорционалдылығы қазіргі кезеңдегі отандық зерттеушілердің «аудированиені» «семантикалық қабылдау» немесе «қабылдау және түсіну» деп белгілеуге де байланысты болды. Бұл көзқарас «auding» туралы бастапқы көзқарас болғандықтан, тілдік әрекеттің осы түрі өзара тәуелді процестерді анықтау мәселесі бойынша басқа зерттеулермен толық сәйкес келмегендіктен одан әрі зерттеу қажеттігін көрсетеді.

Қазіргі таңда білім беру жаңа мағынаға ие болды. «Инновация» ұғымы латын тілінен аударғанда «жаңарту, жаңалық немесе өзгерту» дегенді білдіреді. Бұл ұғым алғаш рет зерттеулерде XIX ғасырда пайда болып, бір мәдениеттің кейбір элементтерін екінші мәдениетке енгізуді білдірді. XX-шы ғасырдың басында білімнің жаңа саласы инновация туралы ғылым пайда болды. Педагогикалық инновациялық үдерістер Батыста шамамен 50-ші жылдардан басталса, ал біздің елімізде соңғы жиырма жылда арнайы зерттеу нысанына айналды.

«Инновация» білім беру жүйесінде XX-шы ғасырдың 80-жылдарынан бері айтылып келеді. Синоним ретінде қолданылатын «білім берудегі инновация» және «педагогикалық инновация» терминдері ғылыми негізделіп, педагогиканың категориялық аппаратына енгізілді [8, 346 б.].

Инновациялық технологиялардың мақсаты – өзінің оқу-танымдық іс-әрекетін өз бетінше, ешкімнің көмегінсіз құрастырып, реттей алатын болашақ маманның белсенді, шығармашыл тұлғасын қалыптастыру. Бүгінгі таңда білім беру технологияларын кең зерттемейінше, педагогикалық сауатты маман болу мүмкін еместігін ұғыну қажет.

Соңғы жылдары оқу үдерісінде заманауи технологияларды пайдалану мәселесі жиі көтерілуде. Шетел тілін оқытуда заманауи технологияларды қолданудың негізгі мақсаты: оқыту сапасының тиімділігін арттыру, білім алушының коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру, дамыту және тілді практикалық тұрғыдан меңгеру.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) білім беру саласына енгізу оқытудың жаңа парадигмаларын жасады. Жаңа технологиялар мен педагогикалық концепциялар арасындағы өзара әрекеттестік белгілі бір дәрежеде шетел тілін үйренушілердің гетерогенді қажеттіліктеріне жауап беретіні анықталды.

Ағылшын тілін инновациялық технология көмегімен талапқа сай дәрежеде меңгеру үшін түрлі әдіс-тәсілдер қолданылады. Бұл әдістерге Интернеттегі ағылшын тілін үйрену веб-сайттары, онлайн тестер, тіл үйренуге арналған арнайы бағдарламалар, презентация жасауға арналған бағдарламалық құрал, электрондық сөздіктер, чатта қарым-қатынас жасау бағдарламалары және хабарламалар алмасу үшін электрондық пошта, тыңдау үшін CD-плеерлері және оқыту бейнеклиптері жатады.

Оқытушылар білім беру саласында жақсы оқу нәтижелеріне қол жеткізу үшін әлемнің қалаған жерінде, кез келген уақытта оқу үрдерісін ұйымдастыра алады. Компьютерлер әрбір сабақтың ажырамас бөлігі болып табылады, оқытушылар DVD, CD-ROM және бейнелерді пайдалананып, білім алушыларға олардың қалай жұмыс істейтінін және қалай жұмыс істеу керектігін көрсетеді. Олар осы веб-құралдар мен CD-дискілерді пайдаланып, пәнді оқытуда өзара әрекеттесе алады.

Тағы бір ерекшелігі, әрбір білім алушы өз қарқынымен ілгерілей алады. Технология қашықтықтан оқытуға мүмкіндік береді: ең тиімдісі кез келген жердегі адамдардың бір уақытта оқуына мүмкіндік жасауы. Керегі модемге немесе CD дискісіне қосылған компьютер қажет; бұл құралдар адамдардың үйлері мен кеңселерінде «оқу сыныбын» жасай алады. Технология топтық оқытуға мүмкіндік береді: қашықтықтан оқытудың мұндай түрі білім алушыларға дәстүрлі топтық оқытуға көмектесе алмайды деп санайтын скептиктер де бар.

Бұл теорияның дұрыстығын дәлелдеу үшін технология қашықтықтан оқытындарға онлайн қауымдастықтар, тікелей чаттар мен хабарламалар тақталарын ұсынды. Мұның бәрі білім алушыларға, тіпті олар өз кеңістігінде оқшауланса да, бірлесіп жұмыс істеуге және қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді.

Зеректер оқуға көп уақыт пен көмекті қажет ететіндерге кедергі жасамай, өз оқуын жалғастырып, алға жылжиды. Мұндай жеке қарқын кімге болса да пайдалы. Заманауи білім беру әдістері білім беру процесін жекелендіру, қашықтықтан оқыту, вариативтілікке, жасы мен білім деңгейіне қарамастан білім алушылардың академиялық ұтқырлығына бағытталған.

Заманауи білім беру және ақпараттық технологиялар оқытушыға төмендегідей мүмкіндік береді:

- білімді бекіту, пысықтау, іс –әрекеттің әртүрлі салаларында практикалық дағдылар мен іскерлікті жетілдіру;
- технологиялық ойлау, өз бетінше білімін жетілдіру жоспарын дамыту;
- оқу үдерісін ұйымдастыруда технологиялық тәртіп талаптарын қатаң сақтау әдеттерін қалыптастыру [9, 944 б.].

Проблемалық оқыту. Проблемалық жағдаяттар тудырып, олардың шешімін табу үшін, білім алушының өз бетінше белсенді әрекетін ұйымдастыруға, шығармашылық, ақыл-ой қабілеттерін дамытуға көмектеседі [10, 36 б.].

Көп деңгейлі оқыту. Оқытушының үлгерімі нашар білім алушыға көмектесуге, ал білім алушыға көңіл бөлуге мүмкіндігі болады. Зерек білім алушының өз қабілеттеріне сенімі артады. Үлгерімі нашар білім алушының мотивациясы күшейеді.

Жобалау оқыту әдістері. Бұл әдіс білім алушының жеке шығармашылық қабілеттерін дамытуға, кәсіби, әлеуметтік аяда саналы түрде өз мүмкіншілігін анықтай алады.

Оқытудағы зерттеу әдістері. Білім алушының өз бетінше білімін толықтыруға, зерттелетін мәселеге терең бойлап, оны шешу жолдарын ұсынуға, білім алушының дүниетанымын қалыптастыруға және әр білім алушының жеке даму траекториясын анықтауға мүмкіндік береді.

Оқытуда белсенді әдістерді қолдану технологиясы: рөлдік, іскерлік және басқа да оқу ойындарының түрлері білім алушының ой-өрісін кеңейтуге, танымдық белсенділігін дамытуға, практикалық іс-әрекетте белгілі бір іскерліктер мен дағдыларын қалыптастыруға жақсы ықпал етеді [10, 61 б.].

Ынтымақтастық / коллаборативтік оқыту: командалық, топтық жұмыс. Оқыту түрі ересектер мен балалардың бірлескен даму әрекеті идеясы. Жеке көзқарастың мәні баладан пәнге өтіп, тұлғаның психологиялық-педагогикалық диагностикасын қолдану [11, 19 б.].

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар. Білім беру мазмұнын өзгерту, шектеусіз байыту, кіріктірілген курстарды пайдаланып, Интернетке қосылу.

Денсаулық сақтау технологиялары. Оқу үдерісінде түрлі тапсырмалар орындауға нақты уақыт бөлуге, ақыл-ой әрекетін физикалық минуттармен алмастыруға, күрделі оқу материалын ыңғайлы уақытта түсіндіруге мүмкіндік береді.

«Портфолио» инновациялық бағалау жүйесі. Педагогикалық қолдау құралы ретінде білім алушы жетістіктерін дербестендіру, жеке тұлғаның даму траекториясын анықтап, өзін әлеуметтік тұрғыдан анықтайды.

Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлау технологиясы. Мақсаты – білім алушының ақыл-ой дағдыларын дамытып, саналы шешім қабылдау, ақпаратпен жұмыс істеу, құбылыстардың түрлі аспектілерін талдау қабілетін арттырып, жеке тұлғаны дамытуға бағытталған, бағалау, жаңа идеяларға ашықтық, өз пікірі мен болжамын көрсете алады.

Блокты-модульдік технология. Ол - жеке тұлғаға бағытталып, әрбір білім алушының өз мүмкіндігіне қарай оқу траекториясын таңдауға арналған. Білім алушы өз қабілетін түрлі іс-әрекеттерде жүзеге асырып, ақпаратты өзі тауып өңдеудің, дайын өнім алуды пайымдайды.

Ойын технологиясы. Білім алушының зейінін оқуға, пәнге қызығушылықты арттыру мақсатында қолданылады. Ойынның сәтті өтуі дұрыс ұйымдастыру мен дайындыққа байланысты болады. Ойында мақсат болуы керек, олар түрлі формада ұйымдастырылады: мысалы, сабақ-сайыс, сабақ-саяхат және т.б.

Технология мен цифрлық революцияның серпілісі кезінде шетел тілі оқытушылары мультимедиялық технологияның жаңа тиімді жолдарын ойластыруы қажет. Компьютер көмегімен тілді үйрену шетел тілін оқытуда барған сайын танымал болуда.

Мультимедиялық оқыту - ағылшын тілін оқытудың негізгі әдістемесі, оның жағымды және жағымсыз жақтары да бар. Мультимедиа – компьютерді қолдану саласындағы жаңа, танымал термин. Жалпы алғанда, мультимедиа мәтін, дыбыс, кескіндер, анимация және бейненің қосындысы болып табылады. Әдеттегі қондырғыларға CD-ROM, CD-ROM ойнатқышы, аудио аппараттық құрал және күрделі графиканы көрсете алатын арнайы жабдық жатады.

Интернет қарқынды дамып, көптеген қызмет түрлерін ұсынады, соның ішінде «электрондық пошта, дүниежүзілік желі (WWW), жаңалықтар топтары, дауыстық және бейне конференциялар, файлдарды тасымалдау, ортақ пайдалану, көптеген корпоративтік қызметтер және арнайы бағдарламалар арқылы жүзеге асырылады. Оқыту контекстінде мультимедианы ақпаратты көру, сұрау, таңдау, байланыстыру және қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін пайдалануға арналған мәтін, графика, анимация, аудио және т.б. Смит пен Вуди мультимедианы «ұғымдарды көрсету үшін көрнекі құралдарды да, ауызша сипаттауды да пайдалану» деп анықтады.

Мудждың пікірінше, шетел тілін оқытуда мультимедиялық құралдарды пайдалану төрт кезеңді қамтиды. Бастапқы кезең 1950 жылдарда шетел тілдер институттары

фонограф, хабар тарату, кино, магнитофонды және де басқа заманауи құралдарды пайдалана бастады. Ол кезең аудио және бейне шетел тілін оқытудағы елеулі революция болып саналды. 70-80 жылдардан кейін электронды технологияның дамуымен аудио және бейне күрт дамыды. Бұл дәуір электронды жазбалар, слайд-проекторлар, бейне ойнатқыштар, лингафондық кабинеттер және басқа да электронды құрылғыларды қамтыды.

90-жылдардың басында мультимедиялық технологиялар шетел тілдерін оқытуда барған сайын қолжетімді болды. 2000 жылдың басында Интернет компьютерлік оқу материалдарын жеткізудің қуатты құралы болды. Интернет кез келген уақытта, кез келген жерде ақпарат алудың, жұмыс жүктемесін жеңілдетудің және бір-бірімен байланысудың дүниежүзілік құралдарын ұсынды.

CALL (Computer-Assisted Language Learning), яғни компьютер көмегімен тіл үйрену ХХ-шы ғасырдың соңында пайда болды. ВаршауэрCALL тарихын үш кезеңге бөлді: мінез-құлық CALL, коммуникативті және интегративті шақыру. 1960 және 1970 жылдары қолданылған (Behavioral CALL) мінез-құлық тренингіне негізделген, қайталанатын тіл жаттығуларын қамтиды. Компьютер студенттерге материалдарды жеткізу үшін механикалық тәлімгер ретінде қарастырылды.

Дегенмен, ағылшын тілін оқытуда мультимедиялық құралдарды қолдану күтілгендей кең қолданылмайды. Оның басты себебі, педагогикада шет тілін оқытуда мультимедиялық құралдарды қолдану технологиясының жеткіліксіз дамуы, мультимедиа құралының бағасының қымбаттылығы және оқытушылардың мультимедиялық құралдарды пайдалану дайындығынан өтпеуі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Brown D. Teaching Aural English //The English Journal Vol.39. No.3.Reissued 2001.p.128.
2. Кочкина З.А. Понимание звучащей речи (аудирование)//Вопросы психологии Переиздано, 2003. с.161
3. Caffrey, J. Auding. /Review of Educational Research. Vol.25. No.2. Reissued 2002, p.123–138.
4. Longman Dictionary of Contemporary English.
5. Cambridge Online Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (датаобращения:20.02.2022).
6. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
7. Oxford Online Dictionary. URL: <https://www.lexico.com>
8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.: Академия, 2008.- 346 б.
9. 4-е изд., доп. М.: ИТИ Технологии, 2006. 944 б.
10. Ягодко Л.И. Использование технологии проблемного обучения - 2010.- №1.-.36-38 б.
11. Worthington D.L. The Soucebook of Listening Research: Methodolgy and Measures.USA: Graham6 John Wiley&Sons, Inc, 2018.6376

МРНТИ16.41.21+14.35.09

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА «МИҒА ШАБУЫЛ» ӘДІСІН ҚОЛДАНУ

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Педагогика ғылымдарының магистры, Аға оқытушы

Муханова Марина Жумабаевна

Педагогика ғылымдарының магистры, Аға оқытушы

Үйсінбаева Есенкүл Бағдатқызы

Педагогика ғылымдарының магистры, Аға оқытушы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда Университеті

Мақалада тілдік емес емес ЖОО-да шет тілін оқытуда сценарийлік сабақтарды өткізу нысандарының бірі ретінде миға шабуыл әдістемесін практикалық қолданудың теориялық аспектілері мен мәселелері қарастырылады. Миға шабуыл қатысушыларды педагогикалық ұжымдастыру әдісі ретінде қарастырып, оның ішінде пікірталас - қатысушыларға шығармашылықпен, еркін және ашық ойлауға мүмкіндік береді. Автор бұл процесті құру принциптерін, оны жүзеге асыру ережелерін, қолданудың күрделілігі мен артықшылықтарын сипаттайды.

Кілт сөздер: миға шабуыл, әдістеме, идея, педагогикалық технология, ұжымдық

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА МОЗГОВОГО ШТУРМА НА УРОКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Магистр педагогических наук, Старший преподаватель

Муханова Марина Жумабаевна

Магистр педагогических наук, Старший преподаватель

Уйсинбаева Есенкүл Бағдатқызы

Магистр педагогических наук, Старший преподаватель

Кызылординский Университет имени Коркыт Ата

В статье рассматриваются теоретические аспекты и вопросы практического использования методики мозгового штурма как одной из форм проведения сценарных занятий при изучении иностранного языка в неязыковом вузе. Мозговой штурм рассматривается как метод педагогической коллективизации участников, включающий компонент дискуссии, что позволяет участникам проявить творческую активность, мыслить свободно и открыто. Автор описывает принципы построения данного процесса, правила его проведения, сложности и преимущества применения.

Ключевые слова: мозговой штурм, методика, идея, педагогическая технология, коллектив.

USING THE BRAIN STORMING METHOD IN AN ENGLISH LESSON

Biltekenova Gulmira Baimakhanovna

Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

Mukhanova Marina Zhumabaevna

Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

Uisynbayeva Esenkul Bagdatkyzy

Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

Kyzylorda University named after Korkyt Ata

The article discusses the theoretical aspects and issues of practical use of the brainstorming technique as one of the forms of conducting scenario classes in the study of a foreign language in a non-linguistic university. Brainstorming is considered as a method of pedagogical collectivization of participants, including a discussion component, which allows participants to be creative, think freely and openly. The author describes the principles of building this process, the rules for its implementation, the complexity and advantages of the application.

Key words: brainstorming, methodology, idea, pedagogical technology, team.

Миға шабуыл шығармашылық мәселені шешуге арналған идеяларды ұжымдық генерациялау әдісі. Бастапқыда бұл әдіс негізінен технологиялық мәселелерді жоспарлау және болжау мәселелерін талқылау үшін қолданылды. Кейінірек бұл әдісті білімнің әртүрлі салаларында, мысалы: іскерлік кездесулерде немесе жобаны әзірлеу кезінде, сараптамалық бағалау және шығармашылық ойлауды ынталандыру үшін белсенді қолдануға болатыны анықталды.

Миға шабуыл әдісінің мәні шығармашылық белсенділікті қалыптастыруға негізделген мәселені шешу болып табылады, оның барысында пікірталасқа қатысушылар мүмкіндігінше мүмкін болатын шешімдерді, соның ішінде фантастикалық шешімдерді қабылдай алады. Бұл сынақ және қате әдісінен құтылуға мүмкіндік береді - оған қарағанда біз сипаттайтын әдіс бұрыннан бар қағидаларды бұзады және жаңа үлгілерді қалыптастырады. Қағидалардың өздігінен жойылуы әдістің атауына тән, өйткені «дауыл» «дауыл» емес, «дауыл», «дауыл» деп дәлірек аударылады [1].

Әдістеменің негізгі ережесі мен қағидасы – қатысушылар ұсынған идеяларды сынауға қатаң тиым салынады, бұл ретте әр түрлі ескертулер мен әзілдер құпталады. Әдістемені қолданудың сәттілігі көбінесе пікірталас құрушыға байланысты, ол талқылау барысын дұрыс бағыттау білуі, ынталандыратын сұрақтарды сәтті қоюы, кеңестер беруі, әзілдер мен ескертулерді қолдана білуі керек [2]. Сондай-ақ, табыс көп жағдайда мәселені таңдауға байланысты - оның теориялық немесе практикалық өзектілігі болуы және студенттердің белсенді қызығушылығын тудыруы керек. Мәселенің көптеген түсініксіз шешімдерінің мүмкіндігі «миға шабуыл» әдісінің анықтамасынан туындайтын тағы бір шартты еске түсіру.

Миға шабуылдың ең танымал түрі бұл - топтық әдіс, онда барлық пікірлерді бір уақытта тындауға мүмкіндік беретін талқылау арнайы ұйымдастырылады. Қарым-қатынас ең алдымен сөздік деңгейде жүзеге асады. Бұл тек естуге ғана емес, сонымен қатар басқа біреудің мәселе туралы көзқарасын қабылдауға, мәселеге басқа көзқараспен қарауға мүмкіндік береді.

Миға шабуылдың бүкіл процесі екі кезеңге бөлінеді:

1. барлық қатысушылардың абсолютті теңдігімен (бұл ерекше маңызды) идеялар туындайтын ұжымдық талқылау;

2. Енгізілген ұсыныстарға сын және талдау, оларды бағалау және балама нұсқаларды таңдау.

Айта кету керек, қазірдің өзінде кейбір оқытушылар кеме кеңесін ұйымдастырып, оны «қарақшылар кеңесі» деп атайды, бірақ бәсекеге қабілетті компоненті бар - өз идеясын, ұсынысын тұжырымдай алмаған кеңес мүшесін акулалар жейді, яғни ол ойыннан шығарылады. Бір жағынан, жаттығу кезіндегі бәсекелестік әсер мотивацияның жоғарылауына ықпал етеді, бұл маңызды, бірақ ертерек «жеген» қатысушы ойынның қалған бөлігінде бос отырады [3].

Жаңа нәрсені жасау кезінде кері (теріс) ми шабуылын қолдану ұсынылады, оның әдеттегіден айырмашылығы студенттер идеялардың тізімін жасамайды, бірақ зерттеу пәнінің

кемшіліктерін тізеді, т.б. «Мәселені қалай тудыруға болады және жағдайды қалай ушықтыруға болады?» деген сұрақты қойыңыз. Жағдайды нашарлату жолдарының тізбесі жасалғанда, оны «төңкеру» және мәселенің ықтимал шешімін табуға тырысу керек [2].

Миға шабуылдың келесі түрі - көлеңкелі ми шабуылы, ол идея генераторларының бір уақытта болуы мен болмауы үшін жағдайды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, өйткені кез келген адам бөгде адамдардың қатысуымен және белсенді араласуымен шығармашылық қызметпен айналыса алмайды. Миға шабуылды екі топта жүргізеді: біріншісі – генераторлардың өздері – ойды білдіреді; екіншісі – көлеңке – жұмыс барысын бақылайды, бірақ тікелей қатыспайды. Екінші топтың әрбір мүшесі белсенді топта жүргізген пікірталас әсерінен туындаған өз ойларын жазады. Генераторлар ұсынған идеялар тізбесі және көлеңкелі кіші топтың барлық қатысушылары ұсынған шешімдер тізімі идеяларды, оларды әзірлеуді және біріктіруді бағалау міндеті болып табылатын сарапшылар тобына беріледі.

Жеке миға шабуыл негізінен топтық миға шабуыл әдісіне ұқсас және сол ережелер бойынша жүзеге асырылады. Жалғыз айырмашылық - бұл әдісті аты айтып тұрғандай бір маман жүзеге асырады. Қатысушының өзі идеяларды шығарады, тіркейді, бағалайды. Сеанстың ұзақтығы 3-10 минуттан аспауы керек. Идеяларды бағалау бірден басталуы керек.

«Миға шабуыл» әдісі үшін аудиторияда тақта ілініп, қатысушылардың күні бойы ойлап тапқан шығармашылық идеяларын тақтаға іліп қоюы қажет. Тақтаның ортасына шешуді қажет ететін мәселені жарқын әріптермен жазу керек.

Жапон тілінде миға шабуыл көбінесе отбасылық ұқсастық диаграммасы немесе «күріш бұршақ» деп аталады. Бұл әдіс әр студенттің ұстанымдарын жақындатуға көмектеседі және барлығына қолайлы ортақ шешім қабылдауға мүмкіндік береді.

Миға шабуылдың осы түріне арналған іс-шаралар жоспарын келесідей көрсетуге болады:

1 кезең бұл – мәселені анықтау. Оқытушы мәселеге қатысты барлық ұғымдарды тізіп береді. Әрбір студент жеке карточкаларға зерттелетін мәселеге қатысты маңызды фактілерді жазады. Осыдан кейін оқытушы карталарды жинап, қайта таратады, содан кейін олардың біреуінің мазмұнын оқиды. Қатысушылар ұсынылған мәлімдемеге байланысты карталарды таңдайды - жинақ құрастырылады. Студенттер жиынтыққа таңдалған карточкалардың мәнін көрсететін атау береді, негізгі есепті шығарады. Барлық қалған карталар дәл осылай жиынтықтарға біріктіріледі, нәтижесінде барлық жиынтықтардан тұратын соңғы жиынтық алынады. Бұл күрделі жиынтық мәселенің мәніне және оның анықтамасына барынша жақын болады.

2 кезең бұл – есептерді шешу. Әрбір студент есептерді шешу бойынша ұсыныстарды бөлек карточкаларға жазады (саны шектелмейді). Оқытушы карточкаларды жинап, қайта таратады, нұсқалардың бірін оқиды. Әрі қарай, процесс бірінші кезеңге ұқсастық бойынша жүреді. Қорытынды топтаманы құрастырғаннан кейін оқытушы: «Барлық ұсынылған идеяларды не біріктіреді?» деген сұрақты қояды. Жауап іздеу шабуылға қатысушылардың арасында көптеген ойларды тудырады, оқытушы олардың ішінен ең қызықтысын таңдап, топтай алады.

Сонымен, миға шабуылдың жапондық әдісі келесідей жұмыс істейді: топ мүшелері тақырыпқа қатысты фактілерді түсіргенде, мәселенің анықтамасы кеңейеді, фактілерді жиынтыққа топтаса, ол тарылады.

Миға шабуылдың тағы бір түрі - брейнрайтинг. Бұл әдіс жазудағы миға шабуыл әдісіне негізделген. Студенттер өз ойларын қағаз бетіне түсіреді, содан кейін бір-бірімен алмасады. Көршінің идеялары алынған параққа енгізілген жаңа идеяның стимулына айналады. Содан кейін топ қайтадан қағаздармен алмасады.

Тәжірибе көрсеткендей, «миға шабуыл» әдісі жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттерін дамытудың орасан зор әлеуетіне ие, ойлауды, есте сақтауды, зейінді дамытуға, жағдайды тез шарлау дағдылары мен дағдыларын қалыптастыруға, өзіне сенімділікті арттыруға, шешім қабылдауға, қарым-қатынас дағдыларын, сыныптастарымен қарым-қатынаста төзімділікті дамыту [3].

«Миға шабуыл» әдісін бастауыш мектепте қолдануға болады, мұнда оқытушы қолайлы идеяларды таңдайтын сарапшы ретінде әрекет етеді, ал жоғары курста студенттердің өздері талдаушы ретінде әрекет етеді, бұл тиімдірек және қызықты.

Қорытындылай келе, бұл әдістеме ағылшын тілін нақты жағдайда қолдануды талап ететінін және коммуникативті оқытуды енгізуге ықпал ететінін қосу керек. Балалар өз ойлары туралы еркін айтуға, өз ойын жеткізе білуге үйренеді, сонымен қатар олардың тілді меңгеру деңгейі мүмкіндік береді. Жұмыс нәтижесінде пайда болған қызығушылық оларды ағылшын тілін үйренуге ынталандырады және жақсы тілдік база жасайды.

Төменде «English Brainstormers» [5] әдістемелік құралы негізінде құрастырылған «миға шабуыл» әдісін ағылшын тілі сабағында қолдану үлгісі және сәйкес «Life & Living» сабағының технологиялық картасының фрагменті берілген. оқулығы Ю.Е. Ваулина, Дж. Дули «Көпшілік» [4].

Технологиялық картаның фрагменті ағылшын тілінен УМК: «Ағылшын тілі назарда»
Пәні: Ағылшын тілі

Оқулық: Ваулина Ю.Е., Дули Д., Подолеко О.Е., Эванс В.

Курс 1

Тақырыбы: Өмір және өмір сүру

Сабақтың түрі: білім мен дағдыны жүйелеу және жалпылау сабағы

Сабақтың мақсаты: Лексикалық және грамматикалық материалды қайталауға, монологтық және диалогтік сөйлеу дағдыларын дамытуға жағдай жасау.

Тапсырмалар:

Тәрбиелік: Тақырыпқа байланысты үйлер, идиомалар: тұрмысы/тұрмыс салты және мекендеу ортасы; инфинитив / -ing формасын, орын септіктерін, тура және жанама сұрақтарды қолдану дағдыларын дамыту.

Дамытушылық: сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлері (монологтық, диалогтік сөйлеу) арқылы коммуникативті дағдыларды дамытуға жағдай жасау; рефлексиялық әрекеттерді жүзеге асыру дағдыларын дамытуға ықпал ету.

Тәрбиелік: жұптық, топтық, ұжымдық жұмыс кезінде қарым-қатынас мәдениетін дамытуға ықпал ету; эстетикалық талғамын, сөйлеу мәдениетін дамытуға ықпал ету.

Сабақтың кезеңдері	Мұғалімнің іс-әрекеті	Студенттің іс-әрекеті	УУД
1. Ұйымдастыру кезеңі 1. Ұйымдастыру кезеңі Іскерлік ырғаққа қосу.	Іскерлік ырғаққа қосу.	Олар сабаққа бейімделеді, сұрақтарға жауап береді,	сөйлемді ауызша түрде саналы және ерікті түрде құрастырады (Р);жұмысқа деген көңіл-күй, зейіннің шоғырлануы (L)1.
2Сабақтың мақсаты мен міндеттерін қою.	Студенттерді тестілеуге дайындау - Келесі аптада бізде сынақ	Сұрақтарға жауап беру, тақырыптарды	танымдық тапсырмаларды тұжырымдау және

<p>Білімді жаңарту</p>	<p>болатыны есіңізде шығар деп үміттенемін, сондықтан қазір біз оған дайындаламыз. Біз қай аспектіден бастайтынымызды таңдай аласыз - лексика немесе грамматика. Ең қиын бөлігінен бастасақ жақсы.</p>	<p>қайталау ретін анықтау</p>	<p>қою (К), оқу әрекетіне мотивация (Ұ), оқушылардың мұғаліммен және оқушылардың бір-бірімен әрекеттесуі (К)</p>
<p>3. Білімді жалпылау және жүйелеу, тәжірибеде қолдану</p>	<p>Грамматикалық ережелерді, сөздіктерді қайталауды ұйымдастыру - Ендеше, қандай грамматикалық ережелерді оқығанымызды еске түсірейік. - Бәрі жақсы. Енді, Маша, сіз мұғалімсіз және сыныптастарыңыздың білімін тексеруіңіз керек деп елестетіңіз. Біреудің сізге ережені айтуын немесе мысал немесе басқа нәрсе беруін сұраңыз. - Лексикаға келетін болсақ, оны екі топқа бөліп қарастырамыз. Тақта екі бөлікке бөлінген, сіздің міндетіңіз - мүмкіндігінше жаңа сөздерді жазу. Қай топ көп сөздерді есте сақтайды, сол топ жеңімпаз атанады. Түсінікті ме? Бастайық!</p>	<p>Сұрақтарға жауап беру, ережені қайталау. Кезекпен мұғалім болып, сыныптастарымен сұхбаттасыңыз. Топтық жұмыс.</p>	<p>Қажетті ақпаратты жаңғырту және қабылдау үшін мұғалімді және бір-бірін тыңдау (К), оқу жағдайына байланысты лексикалық бірліктерді жаңарту (Р), оқу мақсаты мен міндеттерін қабылдау және қолдау (П), ынтымақтастық процесіне эмоционалды оң көзқарас (К)</p>
<p>4. Шығармашылық қолданба (проблемалық тапсырмалар)</p>	<p>Білім мен дағдыны жаңа жағдайда қолдану - Енді аздап елестететін кез келді! Сізге тек қағаз парағы мен қалам қажет. Елестетіп көріңізші, сіз тыныш, жайлы елсіз аралға аттанасыз. Бірақ ол басқалардан біршама ерекшеленеді. Онда су, электр жарығы, әдемі үй және басқа да заманауи жайлылық бар. Сіз және</p>	<p>Олар парақтардағы тапсырманы орындайды, содан кейін сабақта қайталанған грамматика мен лексиканы пайдалана отырып, өз таңдауын талқылап, негіздейді.</p>	<p>Қажетті ақпаратты жаңғырту және қабылдау үшін мұғалім мен бірін-бірі тыңдау (К), оқушылардың мұғаліммен және оқушылардың бір-бірімен қарым-қатынасы (К), топта бірлескен жұмысқа қатысу (К), өз пікірін</p>

	<p>сіздің отбасыңыз келесі екі айда бүкіл аралды өзіңізге алады. Бірақ бұл жерде аздап ұстайтын нәрсе бар. Сіз өзіңізбен бірге барлығының біреуін ғана ала аласыз: бір кітап, бір фото... Сондықтан қазір сапарға не жинайтыныңызды ойластыратын уақыт. Олай болса, тақтада ілінген тұжырымдардың жауаптарын жазыңдар (1-қосымша). Егер сіз мұны таңдасаңыз, жауаптарыңызды сыныптастарыңызбен бөлісіңіз. Талқылау барысында лексика мен грамматикалық құрылымдарды қолдануға тырысыңыз. Сыныптасыңыздың сөйлеуінде қате грамматиканы естісеңіз, оны жазып алыңыз немесе жай ғана есте сақтаңыз.</p>		<p>тұжырымдау (К). К), талдау, салыстыру, қорытынды жасау (Р)</p>
<p>5. Ассимиляцияны бақылау, жіберілген қателерді талқылау және оларды түзету</p>	<p>Оқушылардың сөйлеуіндегі қателерді көрсетеді</p>	<p>Байқаған қателерін көрсетіңіз, мұғалімнің түзету үшін көрсеткен сөйлемдеріндегі қателерін түзетуге тырысыңыз.</p>	<p>Топтық жұмысты және өз үлесіңізді бағалау (Р), өзін-өзі бақылауды жүзеге асыру (Р), бақылау, әрекеттеріңізді реттеу (Р), талдау нәтижелері бойынша пайымдаулар жасау (К)</p>
<p>6. Үй тапсырмасы туралы мәлімет, оның орындалуы туралы қысқаша ақпарат</p>	<p>Үй тапсырмасын түсіндіру</p>	<p>Үй тапсырмасын жазу, сұрақтар қою</p>	<p>Сұрақ қойыңыз, көмек сұраңыз, сабақтың қиын сәттерін тұжырымдаңыз (К)</p>
<p>7. Рефлексия</p>	<p>Сабақты</p>	<p>Сабақты</p>	<p>Әрекет процесі</p>

	қорытындылайды, баға қояды, оқушылардың жұмыстарын бағалауды сұрайды	қорытындылау, не істелді, не істемеді, талқылау. Олардың сабақтағы іс-әрекетін талдаңыз. Олар әсерлерімен алмасады.	мен нәтижесін бағалау (К), өз пікірі мен ұстанымын тұжырымдау (К), нәтижені кезең-кезеңімен бақылауды жүзеге асыру (К), оқу әрекетіне адекватты мотивацияны қалыптастыру, білімнің адам үшін құндылығын түсіну. (L)
--	--	---	---

Сондай-ақ білімді шығармашылықпен қолдану кезеңі жеке ой қозғау, топтыққа ауысу түрінде ұйымдастырылады. Біріншіден, студент өзі үшін маңызды пәнді/іс-әрекетті таңдап, дәлелдеуді тұжырымдау керек. Осыдан кейін процеске қатысушылар пікір алмасады, таңдауын негіздейді, сыныптастарымен келіседі немесе келіспейді. Ұсынылған «миға шабуыл» нұсқасы бұрын айтылған шарттарға сәйкес келеді.

Осылайша, мектептегі ми шабуылы белгілі бір мәселенің жан-жақтылығын көрсетуге, сондай-ақ ең жақсы нұсқаны таңдау арқылы бірлескен шешім табуға тамаша мүмкіндік болып табылады. Қабылдау мұғалімге балаларды босатуға, олардың шығармашылық мүмкіндіктерін көруге және сыни ойлауды дамытуға көмектеседі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Панфилова А.П. Инновациялық педагогикалық технологиялар: Белсенді оқыту. – М.: «Академия» баспа орталығы, 2009. – 192 б.
2. Селевко Г.К. Қазіргі білім беру технологиялары: Оқулық. - М.: Ұлттық тәрбие, 1998. -256 ж.
3. Скибицкий Е.Г., Толстова И.Е., Шефель В.Г. Кәсіптік оқыту әдістері. - Новосибирск: NSAU, 2008. - 166 б.
4. Evans, Virginia Spotlight 9: Студенттік кітап / Ағылшын тілі. 9-сынып / Вирджиния Эванс және басқалар - М.: Білім, Экспресс баспа, 2018. - 152 б.
5. Umstatter J. Ағылшын миға шабуылшылары. – John Wiley & Sons, Inc., 2002. – 270 б.

ОСОБЕННОСТИ ШКОЛЬНОЙ ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ ПРИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ САМООПРЕДЕЛЕНИИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

Маркова Н.Г.

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики им. З.Т. Шарафутдинова, Набережночелнинский государственный педагогический университет

Сафина А.М.

доцент кафедры педагогики им. З.Т. Шарафутдинова, Набережночелнинский государственный педагогический университет

Аннотация. Авторы в статье профессиональную ориентацию рассматривают как целостную систему, состоящую из совокупности взаимосвязанных компонентов, которые объединены общими целями и единством управления. В целях профессионального самоопределения старшеклассников, нами используются оптимальные методики для того, чтобы определить интересы, склонности школьников к будущей профессии и оказать результативную помощь в их профессиональном самоопределении.

Ключевые слова: профориентация, школьники, самоопределение, профессиональная консультация, профессиональная диагностика, осознанное понимание, профессиональное просвещение.

FEATURES OF SCHOOL VOCATIONAL GUIDANCE WORK IN THE PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Annotation. The authors of the article consider vocational guidance as an integral system consisting of a set of interrelated components that are united by common goals and unity of management. For the purpose of professional self-determination of high school students, we use the best methods to determine the interests, inclinations of schoolchildren to a future profession and provide effective assistance in their professional self-determination.

Key words: career guidance, schoolchildren, self-determination, professional consultation, professional diagnostics, conscious understanding, professional education.

Введение

В рамках управленческих дисциплин по профилю подготовки магистров педагогического образования «Государственно-общественное управление образованием» важной задачей магистров является изучение работ по профориентации школьников в том числе [6]. Через использование расширенного поиска профориентационных способов, приемов работы со школьниками с обязательным выходом в образовательные учреждения, практикоориентированность и личное их участие в проекте кафедры [1] стимулировали путь решения этой задачи.

Профессиональное самоопределение школьников мы рассматриваем как сложный многомерный процесс. В процессе выбора профессии в период обучения в школе некоторым ребятам очень сложно определиться с выбором отрасли. Профессиональное

самоопределение школьников включает своевременное проведение профконсультаций, в процессе которых осуществляется познание разных профессиональных сфер деятельности. Только через системное и последовательное раскрытие особенностей той или иной профессиональной деятельности у старшеклассников разовьется интерес, желание выбора. Период, где происходит определение своей будущей профессии затрагивает и возрастной кризис, связанный с значительными переменами не только на физиологическом уровне, но и в эмоциональной организации взрослеющего человека. В процессе профессионального самоопределения мы руководствовались работами Абрамовой Г.С., Зеера Э.Ф. [4], Климова Е.А. [5], Немова Р.С., и др., в которых раскрываются проблемы психологической направленности в профессиональном самоопределении школьников. Выбор профессии очень сложная и ответственная задача для каждого человека [3]. В процессе профессионального выбора Е.А. Климовым [5] выделяются три важнейшие основы, которые называются автором как «три кита» -профориентации. Это означает, что при выборе профессии необходимо выделять три доминирующие составляющие, а именно, а) учет своих желаний («хочу»); б) обязательный учет своих способностей и возможностей («могу»); в) учет потребностей общества, то есть потребностей на рынке («надо»). Руководствуясь данными составляющими в профориентационной работе, позволит руководителю помочь школьникам со всей серьезностью им поразмышлять о конкретном профессиональном и жизненном выборе [7].

В процессе школьной профориентационной работы мы разделяем позицию В.Д. Симоненко в том, что развитие интересов и склонностей учащихся осуществляется через систематическое профессиональное просвещение, с обязательным включением их в различные виды деятельности, например, в игровую, познавательную, трудовую и др. (профессиональная активизация). Это возможно сформировать как мотивацию через ценности труда, пользы обществу, самореализации в своем деле, используя различные средства, в том числе профориентацию [8]. Изучение и анализ проводимых масштабных экспериментальных исследований (О.Е. Байтингер) по развитию ориентации у учащихся в подростковом возрасте приводит к выводу, что в этом возрасте, 16-17 лет, не у всех наблюдается развитие психологической функции планирования и определения профессионального выбора, поскольку, как показывает практика она отнюдь не завершена. Практика показывает, что это продолжается даже после двадцатилетнего рубежа. Поэтому в допрофессиональном самоопределении часть выпускников не готова сделать зрелый, полноценный выбор по причине недостаточной готовности и сформированности необходимых психологических функций [4].

Материалы и методы исследования:Целью нашего исследования является: создание условий для просвещения и повышение знаниевой компетенции учащихся педагогического класса, а также повышение их интереса к педагогической деятельности. Старшеклассники получают информацию и о других профессиональных сферах, что позволяет им сделать более осознанный индивидуальный выбор.

Поэтому в профессиональном самоопределении важным является проведение профессиональной психодиагностики, профессиональной консультации с определением профессионального выбора, ориентированного на профессиональную адаптацию и профессиональное воспитание школьников. Профессиональная диагностика позволит ориентировать школьников на профессиональный выбор, позволит своевременно оказать морально – эмоциональную поддержку обучающимся. Практика профессионального просвещения старшеклассников подтверждает готовность обучающихся самим самостоятельно самоопределяться, а в случаи сомнений обратиться за помощью к профконсультанту, который содержательно и профессионально поможет учащимся

ориентироваться при построении личного маршрута к достижению профессиональных целей. Установление со школьниками эмоционально – доверительного контакта, совместное решение проблемы, помогут школьникам найти личный смысл в выбранной профессии [2].

Ведь целью профессиональной информации является содержательное ознакомление старшеклассников с основными профессиями, их особенностями, специализациями. В школе такая работа осуществляется на классных часах через процесс ознакомления с профессиями, с приглашением специалистов для более глубокого проникновения профессиональных основ. Где основным мотивом должна стать престижность и привлекательность профессии.

Для профессиональной поддержки в педагогическом классе, мы считаем необходимым проведение групповых занятий и индивидуальных консультаций. Эта работа также будет проводиться в рамках дополнительного образования во внеурочное время и систематично, то есть не стихийно [5]. Ребята с таким учителем чувствуют поддержку своих индивидуальных предпочтений, они начинают более осознанно воспринимать профинформацию и осваивать, осмысливать ее лучше, проявляют больше самостоятельности, рационально начинают мыслить и рассуждать.

Осуществляемая работа по профориентации требует гибкого воздействия на личность, поскольку выбор профессии будет достигнут только тогда, когда обучающиеся сами осознают необходимость выбора именно той специальности, которая соответствует их способностям, интересам, склонностям и потребностям [5].

Практика подтверждает, что профконсультант должен использовать активные методы, чтобы вовлечь и разбудить желание учеников участвовать в играх соглашаться проводить мероприятия и КТД с другими участниками профориентационного процесса. Такое погружение в исполнение роли педагога вносит коррективы и выстраивает эмоциональное отношение к избранной сфере деятельности. Также можно учесть педагогические аспекты сотрудничества детей и использовать знания друг друга по калейдоскопу профессий [9].

Подростковый опыт недостаточен для оптимального выбора, а взрослый опыт отсутствует, поэтому старшеклассник вынужден находить решение с помощью профконсультанта и из дальнейшего изучения профессиональных сфер с учетом личного предпочтения. Консультант, владеющий профессионально значимыми качествами педагога, и умеющий создавать интеллектуально-коммуникативное сотрудничество между ребятами и взрослыми, грамотновыстраивает профориентационную работу со старшеклассниками. При этом работа должна вестись без создания ситуаций, в которой у ученика будет ощущение вероятной ошибки, постоянного беспокойства и временной неуверенности. Школьники, находившиеся рядом с компетентным взрослым, который выполняет функцию укрепления интеллектуальных и жизненных сил обучающегося, выполняет нужную миссию. Взрослый должен поддержать его интерес и укрепить возникшее в нем принятое решение в профессиональном самоопределении.

Выводы и заключение.Итак, наставникам, консультантам, всем относящимся к работе по профориентации школьников, рекомендуется продумать информационно – справочное, просветительское обеспечение; - осмыслить диагностические процедуры с целью оказания помощи в самопознании, - оказать морально–эмоциональную поддержку школьникам и помощь в процессе профессионального выбора и в принятии конструктивного решения ими. Конечно, нам хотелось бы, чтобы после работы консультантов наш учащийся сделал выбор в пользу педагогической профессии. Поэтому мы в педагогической профессии подчеркиваем социальные чувства как самые важные (в том числе эмоциональный интеллект). Описываем, что в профессии учителя социальные ценности необходимо

переводить в личные и воспринимать их как свои, а также учесть все другие приоритеты в профессии современного учителя (идеалы, благополучие ребенка, поступки, нравственное поведение, ценности, принципы, основные педагогические понятия и т.д.). Осознание всей ответственности в профессии учителя может ввести воспитанника в эмоциональный дискомфорт, поэтому так важно, чтобы профессиональный консультант поддерживал эмоционально, мобилизовал позитивные стороны в педагогической профессии. Сгладить остроту переживаний возможно за счет подготовки ребенка к предстоящим изменениям. Обучая ребенка навыкам конструктивного преодоления возникающих трудностей, тем самым мы обеспечиваем максимально безболезненное вхождение в мир профессии учителя и преодоление пространства между детством и взрослостью. Выбор своей будущей профессии – это выбор своего жизненного пути, было бы хорошо, если бы учащийся умел устанавливать причинно-следственные связи между профессией и влиянием профессии на условия жизни в том числе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гумерова, М.М. и др. Из опыта работы деятельности психолого-педагогических классов /М.М.Гумерова, Л.В.Рахматуллина, В.В.Хазратова //Вестник Набережночелнинского государственного педагогического университета. 2022.- №1(36). – С.94-97
2. Дорн, М.В. Использование психолого-педагогических тренингов в профконсультационной работе с учащимися / М.В.Дорн //Современные исследования социальных проблем. – 2010. - №1. – С.32-34
3. Дуйсенбеков, Е.Б. и др. [Кәсібибағдар беру және кәсіби өзін-өзі анықтау психологиялық-педагогикалық құбылыс және үдеріс ретінде](#) /Дуйсенбеков Е.Б., Байкулова А.М. // [Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университетінің Хабаршысы](#). - 2020. - № 1. - С. 169-174.
4. Зеер, Э.Ф. Психология профессий / Э.Ф.Зеер. - М.: Изд-во академический проект, 2008. – 336 с.
5. Климов, Е.А. «О профессии и о себе». Беседовала О.В. Решетникова // Национальный психологический журнал, 2007. - № 1 (2). - С. 48-51.
6. Магсумов, Т.А. Подготовка магистров педагогического образования к профессиональной деятельности в условиях государственно-общественного управления образованием /Т.А.Магсумов, А.М.Сафина, Л.Р.Садыкова, Р.З.Валиева //Russian Journal of Education and Psychology. - 2021. - Т. 12. - № 4-2. - С. 170-179.
7. Пряжников, Н.С. Профориентация в школе: игры, упражнения, опросники (8-11 классы) /Н.С.Пряжников. – М.: Вако, 2005. – 288 с.
8. Яценко, О.В. Формирование учебной мотивации подростков средствами профориентации / О.В.Яценко // Известия Иркутского государственного университета. Серия: Психология. – 2021. - Т.37. – С.69-87
9. Ganieva G.R. Pedagogical aspects of children's cooperation in the course of teaching natural science /Ganieva G.R., Gaifutdinov A.M., Chirkova S.V., Safina A.M. //Revista Inclusiones. – 2020. – Т. 7., № 4. – С. 518- 527.

SRSTI: 14.01.45:

**SYSTEMATIC REVIEW: THE INFLUENCE OF PROFESSIONAL COMPETENCE
ON TEACHER'S PERFORMANCE**

**Abzhekenova Bibinur Ganikyzy, Sardarova Elvira Asanbekovna,
Tashenova Zhanat Akhtaevna**

Korkyt Ata Kyzylorda university
Abzhekenova Bekzada Ganikyzy
№143 secondary school

Abstract. New developed century requires highly-qualified specialists in each professional area. On this regard, profession of teacher is also important issue in modern world. Being professional teacher demands being competitive in this educational area and being comprehensive about methodological ability. That is why, our article dedicated to clarify influence of professional competence on teacher's performance. Professional competence of teacher is widely-researched topic in educational area because without professionalism is not possible to control educational process, moreover today's demanding is higher than before. Teachers must be have methodological ability to create qualitative learning atmosphere. Due to our research have three main aims: a) actuality of professional competence in educational area b) affection of professional competence on teacher performance. We gave information with an overview of scientific literature sources utilizing methods of analysis and synthesis in order to accomplish the aims of this study. As the result we tried to accomplish pedagogical competence is significant in educational process.

Keywords: professional competence, teacher, educational process, performance, develop

**ЖҮЙЕЛІ ШОЛУ: КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ МҰҒАЛІМНІҢ ЖҰМЫСЫНА
ӘСЕРІ**

**Әбжекенова Бибінұр Ғаниқызы, Сардарова Эльвира Асанбекқызы, Ташенова Жанат
Ахтаевна**

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті
Әбжекенова Бекзада Ғаниқызы
№143 орта мектеп

Аннотация. Жаңа даму кезеңі әрбір кәсіби салада жоғары білікті мамандардың болуын қажет етеді. Осыған байланысты қазіргі таңда мұғалім мамандығы да маңызды мәселе болып табылады. Кәсіби мұғалім болу үшін осы білім беру саласында бәсекеге қабілетті болу және жан-жақты әдістемелік қабілеттерге ие болу қажет. Сондықтан біздің мақала мұғалімнің жұмысына кәсіби құзыреттіліктің әсерін анықтауға арналған. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі білім беру саласында кеңінен зерттелетін тақырып болып табылады, өйткені кәсіби маман болмай білім беру процесін қадағалау мүмкін емес, сонымен қатар бүгінгі талаптар бұрынғыға қарағанда жоғары. Мұғалімдер сапалы оқу атмосферасын құру үшін әдістемелік қабілеттерге ие болуы керек. Осыған байланысты біздің зерттеу үш негізгі мақсатты көздейді: а) білім беру саласындағы кәсіби құзыреттіліктің өзектілігі; б) кәсіби құзыреттіліктің мұғалім жұмысының тиімділігіне әсері. Біз осы зерттеудің мақсаттарына жету үшін талдау және синтез әдістерін қолдана отырып, ғылыми әдебиеттер көздеріне шолу

жасай отырып ақпарат бердік. Нәтижесінде біз білім беру процесінде педагогикалық құзыреттіліктің маңызды болатынын көрсеттік.

Түйінді сөздер: Кәсіби құзыреттілік, мұғалім, білім беру процесі, дайындық, дамыту

СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР: ВЛИЯНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА УСПЕВАЕМОСТЬ УЧИТЕЛЯ

Абжекенова Бибинур Ганиевна, Сардарова Эльвира Асанбековна, Ташенова Жанат Ахтаевна

Кызылординский университет имени КorkytАта

Абжекенова Бекзада Ганиевна

Средняя общеобразовательная школа №143

Абстракт. Новое развитое столетие требует высококвалифицированных специалистов в каждой профессиональной области. В связи с этим профессия учителя также является важным вопросом в современном мире. Быть профессиональным учителем требует быть конкурентоспособным в этой образовательной области и обладать всесторонними методическими способностями. Именно поэтому наша статья посвящена выяснению влияния профессиональной компетентности на результативность учителя. Профессиональная компетентность учителя является широко исследуемой темой в сфере образования, поскольку без профессионализма невозможно контролировать образовательный процесс, более того, сегодняшние требования выше, чем раньше. Учителя должны обладать методическими способностями для создания качественной учебной атмосферы. В связи с этим наше исследование преследует три основные цели: а) актуальность профессиональной компетентности в образовательной области; б) влияние профессиональной компетентности на эффективность работы учителя. Мы предоставили информацию с обзором источников научной литературы, используя методы анализа и синтеза для достижения целей данного исследования. В результате мы попытались добиться того, чтобы педагогическая компетентность была значима в образовательном процессе.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, учитель, образовательный процесс, выступление, развивать

Introduction

The major objective of contemporary education is the development of the talents required for the individual and society to engage in socially beneficial activities, as well as the construction of knowledge and skills. It should be observed from this perspective that in education, it is important to develop more than simply information, skills, and capacities. On the other hand, it is crucial for a person's entire growth through knowledge, skills, and skills in a way that is harmoniously emotional, mental, moral, spiritual-value, volitional, and physical. A person gains scientific information and cultural values through education. It may thereby significantly influence the advancement of the economy, politics, sciences, cultures, and arts [1]. However, as the organizer of this educational process, the teacher performs an important function. Due to this scientist Danim states that in the process of passing on knowledge, the teacher plays a highly strategic and powerful role. The career of teaching is characterized by strong teaching abilities. The aptitude or competency of instructors has a significant impact on the achievement of learning objectives and success in resolving learning difficulties. Students absorb a lot of information while they are in

school, mostly through what happens in class. And everything that occurs in the classroom depends heavily on the initiative taken by the instructor to incorporate the curriculum into learning activities [2]. This is because the educational process cannot be imagined without the actions of a teacher. But professional competence is important so that the teacher can skillfully organize the educational process. What is competence in this regard? - the question arises. "Competence" refers to the ability to apply theoretical knowledge in practice effectively as well as the capacity to exhibit a high level of professionalism, competence, and ability [3]. That is, as a professional teacher if you have a theoretical knowledge to organize educational process, you will be a competitive teacher in that case. So being a professional teacher which has competence to provide educational process influences your performance in teaching process. In order for the learning process to be successful, a teacher must be able to provide pupils with conducive learning environments. Because teaching involves more than simply passing along knowledge; it also involves modeling how to connect with others while learning [4]. Going on this statement researcher Rusman notes that proficient teachers are the key to smoothness and victory within the learning process at school. Since as it were proficient teachers can make a dynamic circumstance for understudies in learning exercises. Proficient teachers are accepted to be able to convey understudies in learning to discover, oversee, coordinate their procurement, and illuminate issues related to information, demeanors, and values or life abilities. Proficient teachers are believed to be able to create understudies think, carry on and act imaginatively [5]. This means that in the educational process, teachers perform an important function.

Methodology.

To provide a research we have chosen analysis and synthesis methods of research. These methods help us to suggest full information due to our chosen issue. We know that each chosen method plays an important role in writing research article. For this we tried to give full information due to our research. All following information will be reviewed due to our problematic issue, so on we will not use any quantitative identifications about this issue.

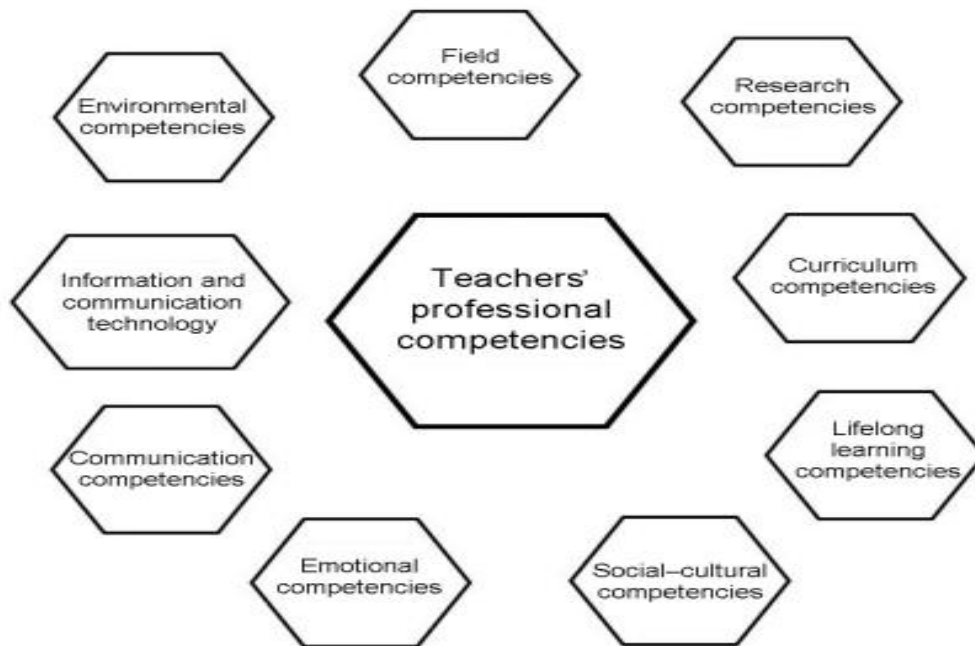
Results and discussion.

Teachers' performance plays an important role to develop students' knowledge. Actually, the word performance is derived from the word perform, which means to achieve a goal or accomplishment of work by carrying out tasks according to both quantity and quality responsibilities [6]. In this regard Supardi states that educator execution is the capacity of instructors to carry out learning assignments and appears the presence of an activity that's shown by instructors amid carrying out learning exercises, and instructors must take obligation for their direction understudies by expanding learning achievement. Teachers moreover need to do their work genuinely, full of duty, true and not careless [7]. The teacher is one of the components of the educational process and must have good academic performance in order to achieve the expected quality of educational graduates. As a manager of the educational process, the professionalism of the teacher should be developed collectively, because changes in the educational process require constant development, the ability of the teacher to teach students with new information is a decisive factor [8]. About this case Khasanah expresses own research that The teacher's execution will be great on the off chance that the instructor has devotion and tall commitment to instructing assignments, acting and creating learning materials, teaching in educating and other assignments, imagination in educating usage, participation with all school citizens, understudy part models, great identity, genuine and objective in directing understudies, as well as obligation for their obligations. We would like to suggest main 6 points about teachers' performance due to the Supardi research shown in Table 1.

Main 6 Indicators To Show Teachers' Performance

Ability To Develop Lesson Plans;
 The Ability To Carry Out Learning;
 The Ability To Carry Out Interpersonal Relationships;
 The Ability To Assess Learning Outcomes;
 Ability To Carry Out Enrichment Programs;
 Ability To Carry Out Remedial Programs

Currently, the importance of creating a student-centered learning environment from a teacher-centered learning environment is increasing. This is due to the fact that the former teacher debunks the stereotype that he directs the entire educational process, increases the activity of students and is relevant for understanding information by discussing themselves. The reason is that only the teacher's explanation can lead to the fact that some students will not fully assimilate the material. At the same time, it is important to create a student-oriented learning environment. However, this does not mean that the entire educational process should be loaded to the student, the teacher moves to the position of observer, and not to the position of the conductor of the previous educational process. And this activity is of great importance, which requires the preparation of the teacher for the activities of the controller. This means that the teacher's professional competence needs to be improved. In this regard, we decided to further consider the impact of professional competence on teacher training. According to Professional competence of teachers' has shown in Picture – 1. Here given competencies of teacher that lead to be professional. Form this competences we can create performance of teachers. If teachers can develop own following competences their teaching performance not be have any problem.

Picture 1. Teachers' professional competencies

To get full information we would like to suggest widely each competence. Because each competence is matter in educational process. Each teacher need to have these competences to be professional.

The query, "What should schools teach?" is connected to the concept of field competencies. They speak about the subjects that the teacher and students will cover. For instance, the primary skill for teachers who will teach in classrooms is their understanding of math. The primary

categories of teacher competences that involve academic topic studies are called field competencies. The field competences are those that teachers need to practice their vocation. About the subjects that teachers will teach or that students will learn, they are the teacher competences. Previously, field competences were viewed as the most significant competency field based on the assumption that instructors were the sole responsible in delivering the material.

Research Competencies - Research competencies-includes the content of the formation of students' knowledge aimed at conducting various research in the field of research. The formation of research competence in students is based on the direction of Scientology of the content of Education, based on the goals of Group and individual work. Teachers who are well versed in research will be able to track the trends of their profession and shape their professional growth accordingly. In addition, the constant development of research competencies by teachers is important for conducting leadership work on planning and writing scientific works of students. Research competencies contribute to research-based pedagogical knowledge, a new approach to pedagogical knowledge, and also contribute to improving the competence of all teachers.

Curriculum Competencies - contain information on curriculum philosophies, skills in developing curricula, elements of curriculum design, models of curriculum development, approaches to designing curricula, the process of developing curricula, the selection and organization of content, the planning of teaching and testing conditions, and the preparation of research for curricula.

Competencies related to “lifelong learning” include the sustainable development of a specialist in his direction and the actual formation of his own fundamental knowledge base. Therefore, self-development in the education system always plays an important function. Because the teacher must always be on the lookout, without which it is impossible to achieve and manage new benefits in the educational process.

Social-Cultural Competencies - include the knowledge about social-cultural background of students and teachers, local, national and international values, democracy and human rights issues, team and collaborative work with others, and social studies.

Emotional Competencies - consists of teachers' and students' values, morals, beliefs, attitudes, fears, motivation, empathy, etc. They are related to the implementation of the psychological counseling and counseling program in schools. Teachers' emotional competencies can help students learn, and students' desire to learn can increase if teachers know how to enhance the emotional dimension of students' learning. Emotional competencies also help teachers become effective teachers in monitoring student learning. Learning requires emotional support that creates a positive feeling for the learning process. Teachers become learning advisors and learning mentors for their students.

Communication Competencies - include communication patterns, teacher-student interactions, social environment, and learning topics. Teachers are also proficient in using the spoken language, body language and professional language of their field. Communication skills include voice, body language and words such as speaking, singing and sometimes tone of voice, sign language, equivalent language, touch, eye contact or writing. They include communication skills in intrapersonal and interpersonal processing, listening, observing, speaking, questioning, analyzing and evaluating.

Information and Communication Technologies (ICT) Competencies - the stage of development of Information Technologies is aimed at ensuring high-quality education for students, always keeping up with the Times. In this regard, I believe that the knowledge of a master teacher, who managed to create an educational atmosphere based on information technology, is important.

during each lesson. To do this, each Specialist must strive to master the modern language of information and master the most important competencies on the world stage.

Environmental Competencies – includes knowledge about ecological area and environmental safety. All given information shown to the research of Selvi. He tries to identify the importance of competences above in teachers' professional development [9].

In one words, if teachers develop their professional competence including all sub competences which influence their performance, they will be professional in educational way. Because all competences cover all topics which may face teachers in educational process.

Conclusion

Most of the development of teacher competencies is not a process, but sometimes some changes can happen by chance Teachers' competences should be consistently evaluated in parallel with the changes and reforms of scientific studies The main role of teachers is to inform the changes in the education system and they have to manage all the changes effectively The future will be different from the past and the present in some ways. Therefore, teachers need new competences to cope with all these changes and a redefinition of teacher competences is necessary.

REFERENCES

1. Қазіргі әлемдегі білім беру. [In Kazakh]
2. Danim S. Profesionalisasi dan etikaprofesi guru //Bandung: Alfabeta. – 2010.
3. Shavkatovna S. D. Issues of Formation of Professional Competence of Students //European journal of innovation in nonformal education. – 2022. – T. 2. – №. 2. – C. 291-294.
4. Murkatik K., Harapan E., Wardiah D. The influence of professional and pedagogic competence on teacher's performance //Journal of Social Work and Science Education. – 2020. – T. 1. – №. 1. – C. 58-69.
5. Rusman. Guru dan Professional[Teachers and Professionals]. Jakarta: RinekaCipta. 2012.
6. Sinambela, L. P. Manajemen Sumber Daya Manusia [Human Resource Management]. Jakarta: BumiAksara. 2018.
7. Supardi. Kinerja Guru [Teacher Performance]. Jakarta: PT Raja GrafindoPersada. 2014.
8. Andriani S., Kesumawati N., Kristiawan M. The influence of the transformational leadership and work motivation on teachers performance //International journal of scientific & technology research. – 2018. – T. 7. – №. 7. – C. 19-29.
9. Selvi K. Teachers' competencies //Cultura International Journal of Philosophy of Culture and Axiology. – 2010. – T. 7. – №. 1. – C. 167-175.

**V. ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ РЕСЕЙДІҢ
АҒАРТУШЫЛАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҰРАСЫ
V. ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ
ПРОСВЕТИТЕЛЕЙ-ПЕДАГОГОВ РОССИИ И
КАЗАХСТАНА**

ГРНТИ 14.07.07.

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПЕДАГОГИКИ XXI ВЕКА

МАЙГЕЛЬДИЕВА Ш.М.

Кызылординский университет им.Коркыт Ата, Казахстан

Аннотация. В статье автор раскрывает перспективные направления педагогики XXI века, анализируя тенденции развития современного образования в стране. В статье отмечено, что большинство стран мира провели реформы в области образовательных программ, направленные на реализацию компетентного подхода, на развитие «ключевых компетенций». Огромное количество практических попыток - разных по уровню и масштабу - было предпринято по инициативе школьных сообществ, родителей, отделов по управлению персоналом крупных компаний. Автором были изучены зарубежный и отечественный опыт в этом направлении, результаты которого способствуют глубокому пониманию вектора изменений в представлениях об образовательных результатах, о содержании школьного (вузовского) образования, универсальных компетентностях и новой грамотности. Автор раскрывает содержание понятия «универсальные компетентности» и в соответствии с этим перспективные направления педагогики XXI века.

Ключевые слова: образование, компетенция, университетальные компетентности, педагогика XXI века, инновации, биоадекватная технология

Аңдатпа. Мақалада автор еліміздегі заманауи білім берудің даму тенденцияларын талдай отырып, XXI ғасыр педагогикасының перспективалық бағыттарын ашады. Автор көптеген елдерде құзыреттілікке негізделген тәсілді жүзеге асыруға, «негізгі құзыреттерді» дамытуға бағытталған білім беру бағдарламаларын күрделі жаңғырту жүргізілгенін атап өтеді. Мектеп қауымдастығының, ата-аналардың, ірі компаниялардың адам ресурстары бөлімшелерінің бастамасымен деңгейі мен ауқымы әртүрлі практикалық әрекеттердің үлкен саны жасалды. Бұл тәжірибелерді зерделеу сонымен қатар білім беру нәтижелері туралы, мектептегі (университеттегі) білім мазмұны, әмбебап құзыреттер және жаңа сауаттылық туралы идеялардың өзгеру векторын жақсы түсінуге көмектеседі. «Әмбебап құзыреттер» ұғымының мазмұнын ашуға және соған сәйкес XXI ғасыр педагогикасының болашағын ашуға көңіл бөлінеді.

Түйін сөздер: білім, құзыреттілік, әмбебап құзыреттіліктер, XXI ғасыр педагогикасы, инновациялар, биоадекватты технология

Annotation. In the article, the author reveals promising areas of pedagogy of the 21st century, analyzing the trends in the development of modern education in the country. The author notes that many countries have carried out a serious modernization of educational programs aimed at the implementation of the competency-based approach, at the development of "key competencies". A huge number of practical attempts - different in level and scale - were undertaken at the initiative of school communities, parents, human resources departments of large companies. The study of these practices also helps to better understand the vector of changing ideas about educational outcomes, about the content of school (university) education, universal competencies and new literacy. Attention is paid to the disclosure of the content of the concept of "universal competencies" and, in accordance with this, the prospects for the direction of pedagogy of the XXI century.

Keywords: education, competence, universal competences, pedagogy of the XXI century, innovations, bioadequate technology

Введение. Все модернизационные процессы, происходящие во многих странах мира в области образования, направлены в первую очередь на повышение качества преподаваемых обществу образовательных услуг. Всем известно, что начиная с XX века произошло существенное изменение в оценке и понимании категории «образование».

В практической деятельности образование в научном понимании не включало полностью оценки воспитания личности. Считалось, что *образование* есть *результат обучения*, следовательно, входит в него; *обучение* последовательно *входит в воспитание* (в широком смысле этого слова, так как воспитание трактуется как «функция человеческого общества по передаче новому поколению накопленных ценностей: знаний, морали, трудового опыта, опыта владения и увеличения материальных богатств и др. как в организованных формах (через систему образования), так и путем естественного усвоения в результате межпоколенческого взаимодействия и влияния среды»)[1]. Таким образом, складывалась *лесенка* «образование → обучение → воспитание». Но сегодня понимание образования расширилось и включает как минимум четыре трактовки, а именно, образование – это:

- *ценность личности,*
- *ценность общества;*
- *система образования - социальный институт;*
- *процесс обучения и воспитания;*
- и лишь затем *результат усвоения знаний*. Следовательно, можно утверждать, что категория «образование» выходит из «тени» обучения и воспитания в педагогике и становится интенсивно исследуемой относительно самостоятельной и равнозначной категорией[1].

Методы исследования. В ходе исследования были использованы эмпирические методы: изучение и анализ зарубежного и отечественного опыта по вопросу состояния образования, наблюдение, сравнение и сопоставление данных и др.

Результаты и обсуждение. Отечественные педагогические знания и теории дополняются, расширяются за счет многообразия идей и традиций образования, накопленными разными странами. Вследствие чего ключевой характеристикой педагогики XXI века становится **открытость** педагогического знания: во-первых, к интеграции и развитию между науками, проникновение идей других наук в педагогику – традиция интеграции наук; во-вторых, обмен, обогащение национальных знаний между странами. Ясно, что можно констатировать мощное наращивание и обогащение педагогики, она трансформируется и расширяется до *теории образования*.

В связи с этим в настоящее время педагогика переопределилась из «теории воспитания человека» в «теорию воспитания и образования человека».

Образование XXI века - это в первую очередь формирование человека с каждодневной и непрерывной деятельностью. В этом ракурсе в перспективе, считаем, исследования нужно проводить **последующим четырем направлениям:**

- процесс расширения предмета педагогики,
- цифровизация образования и цифровое поколение и
- инновации, способствующие здоровосберегающему развитию личности обучающегося, а также
- вопросы экологического подхода к обучению.

По первому направлению в дополнение вышесказанному считаем, что сегодня необходимо применение **термина «универсальные компетентности»** вместо «навыки XXI века», «гибкие навыки», «софт скиллс», «универсальные учебные действия». Во-первых, усилились позиции «компетентностного подхода», ориентированного на обучение

Однако нам известно, что произошедшие во второй половине XX века - начале XXI века глобальные изменения во всех сферах жизни вызвали новые дискуссии о содержании школьного, вузовского образования.

Во-первых, в эти годы прочно утвердились позиции «компетентностного подхода», направленного на обучение применению знаний. «Прикладное знание» трактуется как новая часть обязательного минимума школьного (вузовского) образования. Во-вторых, общество поставило под сомнение привычное понимание «необходимых знаний и навыков». Речь шла не только о сомнениях в традиционном наборе «предметных» знаний, но и о новом соотношении специальных (предметных) и общих (непредметных) знаний, и навыков, то есть частью обязательного образовательного результата стали считаться и «универсальные навыки».

Многостраны провели реформы своих образовательных программ, направленных на реализацию компетентностного подхода. Природу универсальных компетентностей, по мнению большинства современных ученых) необходимо исследовать в соответствии с понятием грамотности, стараясь при этом не потеряться среди множества **видов грамотности**, к которым сегодня относят *информационную, математическую, цифровую, финансовую, визуальную, экологическую, научную, технологическую, культурную, глобальную грамотность, грамотность в области здоровья и др.*

Важное внимание необходимо уделить таким видам - цифровой и информационной грамотности, работе с данными, вычислительной грамотности и грамотности в области здоровья.

На основе анализа более 180 наборов (списков, рамок) компетентностей ученые пришли к выводу, что **универсальные компетентности могут быть представлены как триблوك навыков (три универсальные компетентности):**

1. Компетентность познания (мышления) (использование навыков мышления для решения интеллектуальных задач).
2. Компетентность взаимодействия с другими людьми.
3. Компетентность взаимодействия с собой (управление собой) [2].

Каждая из них отражает комплексную способность человека действовать определенным образом в конкретной ситуации и в их содержании находится широкий набор навыков (в сочетании со знаниями и установками), мобилизующийся в действии человека, когда ему необходимо решать конкретную задачу.

Отметим, что сегодня происходящие в мировом образовательном пространстве изменения не сводятся к пересмотру устаревшего предметного содержания или внедрению в учебные программы специальных курсов по развитию универсальных компетентностей. Новая модель возникает из комплексного изменения подхода к учебным результатам обучающегося, здесь главным вопросом развития универсальных компетентностей является вопрос соотношения с предметными (дисциплинарными) знаниями и навыками. Появление «универсальных компетентностей» как обязательного результата образования не отвергает прежнюю модель образовательных результатов, а, наоборот, обогащает ее. В обязательный для всех набор образовательных результатов сегодня входят не только предметные знания и навыки их практического применения, но и универсальные компетентности, ценности, установки. Меняется само качество постижения знаний: будучи усвоенным с ориентацией

на действие и развитие универсальных компетентностей, оно становится источником силы в самых разных жизненных и профессиональных ситуациях[2]. Что и произошло в казахстанской образовательной политике, начиная с 2016 года было обновлено содержание образования всех ступеней с целью повышения качества образования. В первую очередь, например, был изменен в общем среднем образовании принцип проектирования содержания по каждому учебному предмету: линейный принцип заменился принципом спиральности, то есть идет процесс постепенного наращивания знаний и умений как по вертикали, так и горизонтали (усложнение навыков по темам и по классам). В связи с этим следует учитывать «положенный в основу построения содержания учебной программы принцип спиралевидного расположения учебного материала для его изучения, а также структурирование содержания материала через изучение рекомендованных межпредметных тем по классам и четвертям»[3, С.4-5]. Спиральный принцип положен в основу определения результатов обучения по каждому школьному учебному предмету. Важное значение в мерах по обновлению содержания отечественного среднего образования уделяется навыкам, которые имеют широкий спектр применения в современной жизни, а именно: творческое применение знаний; критическое мышление; выполнение исследовательских работ; использование ИКТ; применение способов коммуникативного общения, включая языковые навыки; умение работать в группе и индивидуально. Данные навыки базируются на общечеловеческих и этнокультурных ценностях, позволяют обучающемуся решать проблемы как учебного, так и жизненного характера.

Безусловно, каждая страна идет по своему уникальному пути, обусловленному ее культурными, историческими, демографическими и экономическими особенностями. Изучение зарубежного и отечественного опыта позволило проанализировать национальные стратегии реформобразования и выделить общие черты и факторы успеха в обновлении образования а именно:

1. Компетентности и типы грамотности, признанные в стране наиболее важными, должны быть представлены ясно, кратко и последовательно.
2. Развитие универсальных компетентностей должно быть интегрировано в предметное обучение.
3. Регулирование образования следует сконцентрировать на ожидаемых результатах обучения. Они определяются, прежде всего, в формате «что учащиеся смогут делать (демонстрировать, создавать) в результате вовлечения в процесс обучения». Итоговая оценка образовательных результатов должна включать оценку универсальных компетентностей[4-6].

Универсальные компетентности- это компетентности, которые необходимы каждому человеку для личного развития и самореализации, успеха на рынке труда, социальной включенности и активной гражданственности и которые развиваются в процессе непрерывного обучения на протяжении всей жизни, в том числе с помощью формального, неформального обучения и спонтанного образования.

Все универсальные компетентности одинаково ценны; каждая из них способствует полноценной и успешной жизни человека в обществе. Компетентности можно применять в разных контекстах и комбинациях, они пересекаются и переплетаются при решении конкретной задачи.

Так, например, Всемирный экономический форум представил список из 16 навыков, необходимых для работников в XXI веке, разделив их на три категории (*базовая грамотность, компетентности, черты личности*).

Другой влиятельный проект «смешанного» типа — «Партнерство по обучению в XXI веке» (P21), выделяет такие компетентности:

а) ключевые актуальные темы — 3Rs (Reading, wRiting, aRithmetic) и темы XXI века (глобальная осведомленность, финансовая, экономическая, деловая, предпринимательская, гражданская, экологическая грамотность, грамотность в области здоровья);

б) умение учиться, инновационные навыки (критическое мышление, коммуникация, сотрудничество, креативность);

в) информационные, медийные и технологические навыки (информационная, медийная, ИКТ-грамотность), навыки для жизни и работы (гибкость и адаптивность, инициативность и саморегуляция, социальные и межкультурные навыки, продуктивность и надежность, лидерство и ответственность).

(Рамка компетентностей P21 широко используется, особенно в США).

Существующий в педагогике конструктивистский подход, который предполагает междисциплинарное обучение, использование методологии Agile и Scrum, нейротехнологии возможностей BigData, актуализирует процесс обучения, с целью совершенствования профессиональных навыков, необходимых не только в дальнейшей профессиональной деятельности, но и в самостоятельной жизни. Исходя из этого к основным задачам современного образования относятся формирование ноосферно-гуманистического мировоззрения, синергетического стиля мышления человека, развитие его креативности и созидательных способностей. В этой позиции образование рассматривается как средство выявления и развития эмерджентных качеств человека, вскрытия внутренних духовных возможностей его разума и души. Правильно разработанное образование способно помочь людям стать более вдохновлёнными и счастливыми, а обществу, состоящему из благополучных людей, реализовавшихся во всех сферах жизни, более миролюбивым и устойчивым, экономически развитым и справедливым.

В этом направлении важную роль играют инновации, новые педагогические технологии обучения, в числе которых выделяется биоадекватная технология, органично объединившая в себе многие подходы к преподаванию, существовавших ранее.

Биоадекватная технология, которая является частью всемирной идеи ноосферного образования, способствует раскрытию потенциальных возможностей и творческих ресурсов поликультурной личности как условие развития общественного сознания.

В этом ракурсе **очень актуальны будут исследования**, направленные на разработку методологических подходов к проектированию содержания образования и методики обучения с позиции биоадекватности и природосообразности. Содержание образования, разработанное на основе биоадекватности, создает комфортное, ноосферно-гуманистическое и эмоционально-мотивационное образовательно-воспитательное пространство. Сегодня в учебный процесс необходимо внедрить биоадекватные, эргономичные, экологичные учебники и электронные учебные издания, обладающие природосообразными, здоровьесберегающими характеристиками. На наш взгляд, работа с биоадекватными учебниками строится не по принципу «читай и запоминай», а по принципу *«воспринимай по всем каналам, ассоциируй и твори»*. Биоадекватные учебники предоставят ученику позитивную интеллектуально-личностную, инновационно-психологически безопасную (ИПБ) среду как альтернативу источникам неизбежного негативного воздействия, имеющихся в СМИ, видео- и интернет-сайтах [7].

Важным перспективным направлением педагогики XXI века считаем исследование вопросов экологического подхода к обучению. Сегодня важно развивать экологическую грамотность, экологически ответственное поведение. В школе и вузах необходимо

вооружение обучающихся знаниями в областях, связанных с поддержанием желательного состояния окружающей среды и предупреждением нежелательных явлений, то есть формирование экологической грамотности. Экологически ответственное поведение – это способность действовать определенным образом (и достигать определенного результата), чтобы содействовать поддержанию желательного состояния окружающей среды, то есть способности человека узнавать ситуации, требующие применения экологических знаний, и действовать в них экологически ответственным образом. Экологически ответственное поведение и действия возникают, когда обучающиеся:

- 1) имеют мотивацию что-то изменить;
- 2) способны увидеть проблему комплексно, системно;
- 3) способны найти решение, не противоречащее целям устойчивого развития;
- 4) имеют опыт успешного выполнения относительно схожих действий

На наш взгляд, внедрение таких курсов, как «Экологическая педагогика», и «Экологическая психология» будут способствовать формированию вышеуказанных компетенций у молодого поколения.

Выводы. В заключении сделаем вывод о том, что в XXI веке происходит быстрая смена общественных потребностей. В этом ключе четырёхмерное образовательное пространство, где каждое измерение обозначает один из ракурсов - *знания, навыки, характер и метапознание* - приобретает особую значимость, так как современному обществу нужны конкурентноспособные специалисты с высокой культурой образования, мышления и поведения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Аубакирова Р., Фоминых Н.Ю., Еныгин Д., Майгельдиева Ш.М: Современные концепции образования. Коллективная монография. Павлодар: изд-во «Кереку», 2018 – (совместная с зарубежными учеными) -16,2 п.л.
- 2 Nasimov M., Maigeldiyeva Sh., Paridinova B. The concept of spiritual security in science // Perspektivynauki i obrazovaniya – Perspectives of Science and Education 2019, 40 (4): P. 10-20. Scopus. doi: 10.32744/pse.2019.4.1
- 3 Методические рекомендации по изучению учебного предмета «Русский язык» (5-9 классы) в рамках обновления содержания образования. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2017. – 240 с.
- 4 Jakubowski M. (2015). Opening Up Opportunities: Education Reforms in Poland. IBS (Institute Badan
- 5 Winterton J., Delamare Le Deist F., Stringfellow E. (2006). Typology of Knowledge, Skills and Competences: Clarification of the Concept and Prototype. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- 6 Maigeldiyeva Sh. The image of pedagogical higher education institution as psychopedagogical problem // Procedia - Social and Behavioral Sciences .-116 (2014) 2941 – 2945 p. - ISSN:1877-0428.
- 7 Ибадуллаева С.Ж., Майгельдиева Ш.М. Роль и значение биоадекватной технологии и ее инструментариев в обучении // Сборник материалов Центрально-Азиатского Международного форума «Транснациональное взаимодействие в глобальном образовательном пространстве» - Алматы, 7-8 октября 2022г. – С.53-60

МРНТИ 17.81.99

XIX ҒАСЫРДЫҢ АЯҒЫ МЕН XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

¹ Е.Т.Бекіш, ² Н.Ә.Исаева

¹ Қорқыт ата атындағы Қызылорда университетінің Практикалық ағылшын тілі кафедрасының меңгерушісі, п.ғ.м., аға оқытушы

² Қызылорда қаласы М.Шоқай атындағы №187 ІТ мектеп-лицейінің математика пәнінің мұғалімі, ф-м.ғ.м.

Аннотация. Мақалада XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың басындағы Қазақстан аумағындағы әлеуметтік және саяси жағдайлар мен білім беру жүйесінің даму тарихы қосбағыттық сипатта талқыланады. Бұл, бір жағынан, қазақ халқының ұлттық-тарихи мұрасын, мәдениетін, тілі мен әдебиетін сақтауға, ұлттық сана-сезімді қалыптастыруға, екінші жағынан, әлемдік өркениетпен танысу үшін орыс тілін үйрену арқылы білім берудегі жалпыадамзаттық бастамаға деген ұмтылыстан көрініс тапты. Бұл қосбағыттық қазақ халқы үшін Қазақстанның Ресейге қосылуының қарама-қайшы тарихи процесіне байланысты болды. Осы қосылудың нәтижесінде, ең алдымен, Қазақстанды Қоқан хандығы мен Қытайдың басқыншылықпен басып алу қаупін жойса, екіншіден, қазақ руларының өзара қырғи-қабақтық қақтығыстарының салдарын едәуір дәрежеде әлсіретті. Бұл кезде қазақ халқы орыс халқының тілімен, алдыңғы қатарлы еуропалық демократиялық мәдениетімен танысуы белсенді түрде жүрді.

Кілт сөздер: ағартушылық, білім беру, өзгеріс, мектеп, даму

Бұл кезеңде Қазақстанның білім беру жүйесі әртүрлі типтегі мектептердің жұмыс істеуімен ерекшеленді. Біріншіден, қазақ жерінде осы кезеңдерде орыс және орыс емес тұрғындарға арналған мектептер болды. Екіншіден, орта (ерлер және әйелдер гимназиялары, нақты училищелер, мұғалімдер семинариялары), бастауыш (гимназиялар, қалалық мектептер, приходтық мектептер – ерлер, әйелдер және екі жыныстағы балаларды бірлесіп оқыту үшін, орыс-қазақ және орыс-жергілікті мектептер, ауыл мектептері және бастауыш сауаттылық мектептері) және кәсіптік-техникалық мектептер болды (мұғалімдер семинариясы және облыс үкіметі жанындағы қазақ мұғалімдер мектебі, ауыл шаруашылығы мектептері, фельдшерлер мектебі, қолөнер мектебі, қолөнер оқушылары мектебі). Үшіншіден, діни мектептер жұмыс істеді (шіркеу-приход және мұсылман).

Қазан төңкерісіне дейінгі кезеңдегі білім беру процесі, әртүрлі типтегі оқу орындары желісінің өсуі, оқушылар санының, оның ішінде қазақ қыздарының көбеюі, ұлттық мұғалімдер кадрларын даярлау арқылы халықты Кеңес өкіметі жылдарында білім берудің белсенді дамуына дайындады.

Кеңес өкіметінің қалыптасуының қиын жағдайындағы халықтық білім берудің басты міндеттерінің бірі ағарту және сауатсыздықты жою арқылы халықтың болашағын қамтамасыз ету болды. Бұл уақытта білім беру ұйымдары және орта мектептермен пара-пар келетін мәдени-ағарту мекемелері: оқу үйлері, клубтар, оқу пункттері белсенді түрде құрыла бастады. Олар жасы, мәртебесі, ұлты және жынысы бойынша шектеусіз бүкіл халыққа қызмет етті. Халыққа білім берудің мынадай жүйесі жұмыс істеді: бірінші сатыдағы мектептер, жетіжылдық мектептер, екінші сатыдағы мектептер. Халыққа білім беруді

қалыптастыру кезеңінде жаңа оқулықтар жасау және білікті педагог кадрларды даярлау бойынша жұмыс белсенді жүргізілді. Алайда күрделі және бірмәнді емес процесс нәтижесінде оң нәтижелерге қол жеткізуде Қазақстанда ұлттық кадрлардың қалыптасуының өз кемшіліктері болды. Құрылған ұлттық кадрлар арқылы большевиктер өз саясатын халық арасында жүргізді. Мұндай бюрократиялық циклде адамдардың тағдыры ескерілмеді; формализм және кадр саясатындағы ойластырылмаған әдістер большевиктердің беделін түсіріп, оны Кеңес үкіметінің келесі науқанына айналдырды [1].

Қазақстандағы халықтық білім беруді дамытудағы оң бағыттар мектептер мен басқа да білім беру және ағарту мекемелерінің өсуі, сауатсыздықты жою және жалпы оқыту, жергілікті өлкетану материалына мемлекеттік ғылыми кеңес (орысша қысқартылғаны - ГУС) схемасының негізі болды. Мектеп жұмысындағы жетістіктермен қатар белгілі бір кемшіліктер де анықталды:

- **біріншіден**, мектептердің белсенді саясилануы мен идеологиянаныуына байланысты ұлттық-мәдени өзіндік ерекшелікті кезең-кезеңімен жою және ана тілін ығыстыру бағыты іске асты;

- **екіншіден**, ағартудың ұлттық-демократиялық қайраткерлеріне қатысты қуғын-сүргін (А.Байтұрсынұлы, М.Дулатұлы, Ж.Аймауытов, М.Жұмабайұлы, К.Кемеңгеров және т. б.) жүрді;

- **үшіншіден**, қазақ жазуын латын графикасына күрт ауыстыру жоспарланды;

- **төртіншіден**, ГУС кешенді бағдарламаларын іске асырудың анық еместігі, атап айтқанда, пәндік оқыту мен оқу жұмысының сыныптық-сабақ жүйесін жою оқушылардың білім сапасының, олардың арнаулы орта және жоғары білім алу мүмкіндіктерінің төмендеуіне алып келді.

XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың 30-жылдарында Қазақстанда халыққа білім беру саласында ағартушылардың жаңа категориясы қалыптасты. Осы тарихи кезеңде қазақ зиялыларының әлеуметтік динамикасын және оның құрамдас бөліктерін зерттеудің маңызы зор. Өйткені жаңа қазақ зиялыларының қалыптасуы өзіндік ұзақ бірегей процесс болып табылады. Бұл кезде ұлттық интеллектуалды элита пайда болды. Ол мәдени және қоғамдық-саяси даму жағынан халықтың қалған бөлігінен сәл жоғары болды. Олар өз халқын сапалы және қолжетімді біліммен қамтамасыз етуді өздерінің міндеті деп санады.

XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың басында әлеуметтік-саяси жағдай, яғни Ресейдің саяси-отарлаушылық ықпалы, Ресей қоғамының жетекші тұлғаларының прогрессивті демократиялық идеялары білім беру жүйесінің қалыптасуына айтарлықтай әсер етті.

Қазақстан мәдениеті мен білім беру жүйесінің дамуына отандық ағартушылар: Шоқан Уәлиханов, Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбаев, А.Байтұрсынұлы, М.Дулатұлы, Ж.Аймауытұлы т.б. үлкен үлес қосты.

Отандық тарихтың осы кезеңінде ағартудың маңызды мәселелері қозғалды және ол Қазақстандағы білім беруді дамытудағы маңызды кезеңдердің бірі болып табылады. Сөз болып отырған кезең білім беру жүйесінде қазақ халқының ұлттық сана-сезімін дамыту идеясының қалыптасуымен және әлемдік өркениет пен мәдениетке енуімен сипатталады. Бұл қағидаларды мұғалімдер белсенді түрде әзірледі және ол Кеңес өкіметі жылдарында жұмыс істеген өлкетану материалына бағытталған мемлекеттік ғылыми кеңестің (ГУС) кешенді бағдарламасында көрініс тапты.

XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың бірінші жартысындағы қалыптасқан қоғамдық-саяси жағдайлар білім беруді дамыту үрдістерін айқындады:

1. Қазақ халқының мәдениетін, тілі мен әдебиетін, ұлттық-тарихи мұрасын сақтауға ұмтылу.

2. Ұлттық бірегейлікті қалыптастыру және білім беруде жалпыға ортақ бастауға ұмтылу.

3. Ұлттық білім беру жүйесінің қалыптасу тарихын зерделеу Қазақстанның дамуында маңызды рөл атқарады.

XIX ғасырдың екінші жартысы - бұл Қазақстандағы білім берудің қалыптасуына әсер еткен маңызды саяси оқиғалар үшін жағдай жасаған тарихтағы бетбұрыс. Қазақстанның Ресейге қосылу процесінің аяқталуы қазақ қоғамындағы саяси күштердің межеленуіне, екі негізгі бағыттың – орыс және ұлттық бағыттың пайда болуына әкелді.

Қазақ қоғамындағы бірінші бағыт Ресей үкіметінің даладағы қызметін қолдады және Ресейдің қазақ жерінің тереңдігіне енуіне ықпал етті. Екінші бағыттың өкілдері Қазақстанның Ресейден бөлінуіне жолдама алды. Олардың бағдарламасының мәні ұлттық билеуші бастаған Тәуелсіз Қазақ хандығын құру және қарапайым патриархалдық өмірдің негіздерін сақтап қалу болды [2].

Алаш-Орда партиясының бағдарламасы қазақстандық білім беру тарихында ерекше орын алады. Ол кеңестік білім беру идеяларына ішінара сәйкес келетін келесі идеяларды көрсетеді: «Мемлекеттік білім бәріне тиесілі болуы керек. Барлық оқу орындарында оқу тегін болуы тиіс. Бастауыш мектептерде оқыту ана тілінде жүргізілуі керек. Қырғыздардың (қазақтардың) университеттерін қоса алғанда, өздерінің жоғары және орта білім беру мекемелері болуы тиіс. Мектеп автономды болуы керек; мемлекет мектептің ішкі өміріне араласпауы керек. Барлық оқытушылар (мұғалімдер) сайланады. Оқу процесі мектепте жүргізілуі керек» [4].

Қазақстандық мектеп жүйесі жалпыұлттық білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болды. Т.Т.Тәжібаевтың «XIX ғасырдың екінші жартысындағы Қазақстанда білім беру мен педагогикалық ойлауды дамыту» атты кітабында XIX ғасырдың соңында Қазақстанда мектепте білім берудің мемлекеттік жүйесі болған деп тұжырымдайды. Ол келесі қадамдармен ұсынылды.

Бастауыш мектептер: гимназиялар, қалалық және жергілікті мектептер (ұлдар, қыздар үшін және екі жыныстағы балаларды бірлесіп оқыту үшін), орыс-қазақ және орыс мектептері мен колледждері, мектептер, гимназиялар және бастауыш мектептер.

Орта мектептер: ерлер мен әйелдер гимназиялары, мектептер. Мұғалімдердің шеберханалары жалпы білім беретін мектептердегідей жабдықталған, дегенмен олардың жалпы білім беру курсы орта мектептерге қарағанда біршама төмен болды.

Кәсіптік-техникалық оқу орындары: мұғалімдерге арналған семинарлар және Орынбордағы Қазақ облысының әкімшілігі жанындағы қазақ мұғалімдеріне арналған мектеп, ауыл шаруашылығы мектептері, "парамедиктер" мектебі, Торғай қолөнер мектебі және Гурьевтегі қолөнер мектебі. Сонымен қатар, оқушыларды еңбекке баулу өнер факультеттері мен мектеп сыныптарында, қол еңбегі мен қолөнер сабақтарында, сондай-ақ мектеп алаңдарында жүргізілді [6].

Қазақстандағы ұлттық мектептер жүйесінің негіздері XIX ғасырдың екінші жартысында қаланды. Қазақстандағы білім беру жүйесінің ерекшелігі, жоғарыда айтын өткеніміздей, басқа ұлттық шет елдердегі сияқты, екі типтегі мектептердің жұмыс істеуі болды:

- 1) орыс халқына арналған мектептер;
- 2) орыс емес тұрғындарға арналған мектептер.

Екінші топқа орыс-қазақ, ауыл, старшина, мұсылман мектептері, орыс-қазақ екі сыныптық училищелері, одноклассные болыстық училищелері, орыс-тузем училищелері мен мектептері жатады. Қазақстанның жалпы тарихи және экономикалық дамуының ерекшеліктері, атап айтқанда, оның жекелеген салалары ағарту және мектеп жүйесін дамытуға белгілі бір із қалдырды [5].

XIX ғасырдың ортасынан бастап исламның ұстанымдары қоғамдық өмірде, сот тәжірибесінде, ағартушылықта едәуір күшейе түсті [8]. Сонымен қатар қазақ балаларына арналған орыс мектептерінің жетіспеушілігі, интернаттардағы оқу-тәрбие жұмыстарының нашар қойылуы көптеген қазақ балаларын мұсылман мектептеріне беруге мәжбүр етті, сондықтан қазақ зиялыларының көптеген өкілдері негізінен мұсылман мектептері мен медреселерде білім алды.

Мұсылмандық ағарту жүйесі екі сатылы сипатта болды. Бірі ауылдардағы мешіттер жанынан ашылған мектептер және одан ірі оқу орыны медреселер құрылды. Ауыл мектептері шағын болды, өйткені оларда 5-15 оқушы ғана оқыды. Онда балалар 6 жастан 17 жасқа дейін дейін қамтылып, барлығы да ұл балалар болды. Олар оны 3-5 жыл оқыды.

Мектеп түлектері білімін одан әрі медреседе жалғастыра алды. Егер мектептер тек бастауыш білім берсе, онда медреселер аймақтың байырғы тұрғындарының білім алуына ықпал етіп қана қоймай, сонымен қатар бірнеше ұлттық зиялылардың қатарын толықтырудың көзі болды. Мұсылман білімінің ең жоғары сатысы ретінде медреселер қалалар мен ірі елді мекендер мен діни орталықтарда ашылды. Мектеп түлектері білімін тек Қазақстандағы медреселерде ғана емес, Башқұртстан, Татарстан, Өзбекстан медреселерінде де жалғастыра алды.

Мұсылман мектептерінде араб тілі оқу, жазу сауат ашу бағытында оқытылса, арифметика, құранды оқу және түсіндіру танымдық бағытта оқытылды. Медреседе бағдарлама күрделене түсті. Мұнда діни құқық, философия, логика, метафизика, тарих, география пәндері оқытылды. Негізгі уақыт қасиетті кітаптарды оқуға бөлінді. Оқу құралдары «Аптиек» (1/7 бөлігі), «Иман-шарт» (діннің мәні, дұғалар жинағы), «Чаркитап» (шариғаттан алынған сөздер), сондай-ақ татар тіліндегі кейбір кітаптар (мысалы, «Бодаум») болды. Мұсылман мектептерінде орыс тілі сирек жағдайларда ғана оқытылды [10].

Әдетте мешіттер жанынан ашылған мұсылман мектептері мен медреселері қайырмалдықтар немесе байлар есебінен қаржыландырылды. Оқу үшін белгілі бір төлем белгіленбеді: ата-аналар молдаға ақша, мал, зат, тамақ және т.б. беріп отырды. Мектептерде белгілі бір бағдарлама болмады, оқу мерзімі де анықталмады, оларда сыныптар мен бөлімдер болмады. Бұл мектептерде балаларға, әдетте, сауаттылық үшін жазуды меңгертумен бірге құранды түсіндіру және рухани өлеңдерді жаттау үйретілді.

Үкіметтік саясатқа және басқа да қиындықтарға қарамастан XIX ғасырдың аяғында ислам мекемелерінің саны өсті. Бұл халықтың өз дініне, салт-дәстүрлеріне деген қызығушылығының артқанын көрсетеді. Кейбір кемшіліктеріне қарамастан, орыс-қазақ мектептері Қазақстандағы мәдениет пен халықтық білім беруді дамытуда, қазақ халқын орыс мәдениетімен таныстыруда және Қазақстан демократиялық зиялыларының қалыптасуында оң ықпал етті.

XIX ғасырдың аяғында Қазақстанда білім беру мен мектеп жүйесінің даму жағдайы мен сипаты патша үкіметінің қазақтардың «білім алуына» қатысты саясатына сәйкес келді. Мысалы, Омбыда аудармашыларды даярлау үшін «Азия мектептері» құрылды; Орынбор қаласында - Неплюев кадет корпусы. Бұл мектептерге қазақтардың балалары қабылданды [10]. Қазақ халқының артықшылықты шындарының балаларына қол жеткізуге рұқсат етілген

кадет корпустарымен қатар патша үкіметі қазақтардың өтініштерін ескере отырып, арнайы мектептер ашуға мәжбүр болды.

Патша үкіметі сұлтандар мен байлардың балаларын орыс мектептерінде оқытуға рұқсат беріп, орыс-қазақ және орыс-жергілікті мектептерді аша отырып, белгілі бір саяси мақсаттарды – колонизаторлық және орыстандыру саясатын жүргізуге көмектесетін тілалғыш жолсерігі ретінде қазақтың ауқатты тобын таңдады және басқа да орыс емес халықтарды өзіне тірек жасау мақсатын көздеді. Алайда орыс-қазақ мектептері билеуші таптың үмігін ақтамады, сондықтан да кеңінен тарамалды. Бұл мектеп түлектерінің көпшілігі патша әкімшілігінің шенеуніктері болмады, олардың қызметін атқармады. Олар патша әкімшілігіне кірмейтін қызмет түрлерін таңдады. Оқығандар құқықсыз және езілген адамдардың мүдделерін қорғауға кірісті. Орыс-қазақ мектептері түлектерінің ең дарынды бөлігі қазақ демократиялық алдыңғы қатарлы қоғамының қатарын қалыптасыра бастады [11]. Осылайша, орыс-қазақ мектептерінің ашылуы қазақ жастарын орыс мәдениетіне тартуда, алдыңғы қатарлы қазақ зиялыларының жекелеген өкілдерін дайындауда объективті түрде прогрессивті рөл атқарды.

Қазақстан аумағында орыс-қырғыз мектептері мен орыс емес халықтың балаларына арналған мектептерді ұйымдастыру мектеп білімін қоюды біршама жақсартты.

Бірақ, әрине, кемшіліктер мен қиындықтар болды: қазақ халқының негізгі бөлігін оқыту үшін қарапайым халық мектептері жетіспеді. Мұндай мектептер ХІХ ғасырдың соңғы бесжылдығында Қазақстанда құрылған ауыл мектептері болды. Бұл мектептердің құрылуы белгілі бір дәрежеде мектептегі білім беру жүйесін бекітті, бірақ ол толық емес және жетілмеген еді, мектептердің жекелеген түрлерінің арасында ешқандай сабақтастық болған жоқ.

Тұтастай алғанда, Қазақстанның әртүрлі бөліктеріндегі ресейлік мектептегі білім беру жүйесі бірдей болды және бүкілресейлік жүйеге сәйкес келді, бірақ Ресейдің әртүрлі өңірлері мен провинцияларына жататын кейбір облыстарда өзіндік ерекшеліктер болды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Ысқақов Ы. Татар-қазақ әдебиеттері байланысының негізгі кезеңдері. — Алматы, 1970. — 147 с. [Ысқақов Ы. Основные этапы связей татаро-казахской литературы-Алматы, 1970. — 147 с.].
2. Галиев В.З. Караванные тропы: (Из истории общественной жизни Казахстана XVII — XIX веков). — Алматы: Атамура, 1994. — 128 с.
3. Хайруллин Г.Т. История татар. — Алматы, 1998. — 178 с.
4. Хайруллин Г.Т., Хамидуллин А.Т. Татары. — Алматы: Билим, 1998. — 128 с.
5. Валидов Д. Очерки истории образованности и литературы волжских татар. — Вып.1. — Москва, 1923. — 78 с.
6. Хабутдинов А.Ю. Татарское общественно-политическое движение в досоветской период: 1900—1918. — Казань, 1997. — Ч. 1. — 576 с.
7. Курбангали Халид. Тауарих хамса (Пять истории). — Алматы: Казахстан, 1992. — 304 с.
8. Тажибаев Т. Просвещение и школы Казахстана во второй половине XIX века. — Алма-Ата, 1962. — 508 с.
9. Валиханов Ч.Ч. Собрание Сочинений. — Т. 1. — Алма-Ата, 1961. — 432 с.
10. Мырзахметов М. Қазақ қалай орыстандырылды. — Алматы: Атамұра — Қазақстан, 1993. — 128б. [Мырзахметов М. Русификация казахов. — Алматы:

Атамұра — Қазақстан. 1993. — 128 с.]

11. Харузин А.Н. Киргизы Букеевской орды (антрополого-этнографический очерк).— Москва, 1989; 1891. Вып. 1–2; 1889. 550 с.; Вып. 2. 824 с.

МРНТИ: 17.81.99

МӘШҰР ЖҰСІП ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ДІНИ КӨЗҚАРАС

БАҚЫТБЕК СУЛТАНБЕЙБАРЫС АЛМАТУЛЫ

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,
Қазақ тілі мен әдебиеті және журналистика кафедрасының оқытушысы

АЙБЕКҰЛЫ АҚДӘУЛЕТ

«Қазақ филологиясы» БББ білім алушысы

Аннотация. Бұл зерттеу жұмысында Мәшһүр Жүсіптің ақын және фольклортанушы ретінде ғана емес, сонымен қатар діни сауатты, Құдайды таныған жан ретінде көре аламыз. Мәшһүр Жүсіптің: «Мал жиып бай болуды ойлама. Ғылым үйреніп, білімді болуды талап қыл. Неге десең, ғылым – пайғамбардан қалған мұра. Мал қарау – байдан қалған мұра» деген жазбаларын оқи отырып, оның ағартушылық қасиеттерін де анықтаймыз.

Кілтсөздер: Мәшһүр Жүсіп, дін, білім, адам.

РЕЛИГИОЗНАЯ ТОЧКА ЗРЕНИЯ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ МАШХУР ЖУСУПА

БАҚЫТБЕК СУЛТАНБЕЙБАРЫС АЛМАТУЛЫ

Қызылординский университет имени КорқытАта,
Преподаватель кафедры казахского языка и литературы и журналистики

АҚДАУЛЕТ АЙБЕКҰЛЫ

Студент ОП "казахская филология"

Аннотация. В этой исследовательской работе мы можем видеть Машхура Жусупа не только как поэта и фольклориста, но и как религиозно грамотную, . Машхур Жусуп: "Не думай разбогатеть, собирая скот. Наука требует учиться и быть образованным. Потому что наука-это наследие, оставшееся от Пророка. Богатство - это наследие, оставшееся от богатых». Читая его такие сочинения, мы также определяем его просветительские качества.

Ключевые слова: Машхур Жусуп, религия, образование, человек.

RELIGIOUS POINT OF VIEW IN THE WORKS OF MASHHUR ZHUSUP

BAKYTBEK SULTANBEYBARYS ALMATULY

Korkyt Ata Kyzylorda University
Teacher of the Department of Kazakh Language and Literature and Journalism

AKDAULET AYBEKULY

Student of the EP "Kazakh philology"

Annotation.In this research work, we can see Mashkhur Zhusup not only as a poet and folklorist, but also as a religiously literate, . Mashhur Zhusup: "Don't think about getting rich by collecting cattle. Science requires learning and being educated. Because science is a legacy left over

"from the Prophet. Wealth is a legacy left over from the rich." Reading his such writings, we also determine his educational qualities.

Keywords: Mashhur Zhusup, religion, education, man.

Мәшһүр Жүсіптің дінге жақын болуы шыққан тегіне тікелей байланысты. Себебі, әкесі Көпжасар Сермұхаммедұлы медресе оқыған, арабша сауаты бар кісі болған. Діни сауатты Көпжасар баласы Мәшһүр Жүсіптің (Азан шақырып қойған шын есімі – Адамжүсіп) де оқып, білім алғанын қалап медресеге береді.

Бұл жайлы Мәшһүр Жүсіп өз өлеңінде:

Атамыз берген екен әуел баста,

Мектепке доңыз жылы дәл бес жаста.

«Ысмайыл Қызылағаш» деген жерде,

Бес шақырым жерде ауыл: «Бұзаубаста», - дейді, және бір өлеңі былайша өрбиді:

Атамыз дін жолында белін буды,

Бұл Мәшһүр сол секілді ерден туды.

Көшенің қақ басынан қуғанынан,

Жеткенше медресеге атпен қуды.

Ақын өзін барынша Алла жолына арнап, шариғаттың жолымен жүрді. Ілім іздеді, ғылым үйренді. Ғылым жолына аямай барын салды, Мұхаммед пайғамбар (с.ғ.с.) айтқан қағидалармен жүрді. Пайғамбарымыз (с.ғ.с.): «Білімді мейлі ол Қытайда болсын меңгер, себебі, білімді болу мұсылман үшін міндетті» [1, 17 б.]

Мәшһүр Жүсіп бүгінгі кешкен күйіңе шүкір етіп, ертеңіңе Алладан шарапат сұрауы әр мұсылманға міндет екенін баса айтады. Себебі, «Шүкірлік – ризық-несібені арттырады» делінген. Шүкірлік шариғаттың негізгі талабы. Осы біз сұрай беретін материалдық игіліктер де бізге сынақ үшін берілетінін, оның да түбінде сұрауы бар екенін ойлаймыз ба осы? Байлық сұраусыз келгенімен, сұраусыз байлық жоқ екенін біліп жүрміз бе? Аузында, ниетіне шүкірлігі бар адамға Жаратушы иеміздің нығметі де көп болады. Шүкірлік - мұсылмандықтың ерекше белгісінің бірі. Қиын сәттерде шүкірлік ету сол қиындықтан шығуға да сеп болады. Мұхаммед Пайғамбарымыз (с.ғ.с.): «Қияметте: «Кез-келген жағдайда Аллаға шүкірлік еткендер тұрсын» делінеді», сонда бір топ адам тұрады, оларға жалау көтеріледі, олар сонымен Жұмаққа кіреді»- дейді.

Шүкір ету мәселесі жайында Мәшһүр Жүсіп бұлай дейді: «Осыншама кемшілік, осынша қорлық қайдан келіп жатыр? Нығмет не екенін білмегендеріңнен. Ол нығметтің қадіріне жетіп, шүкір қылмағандарыңнан. Құдайдың сендерге берген есепсіз, сансыз нығметінің қайсы бірін айтып шаршайын. Сонда да шүкірі өте тиісті болған зор нығметтердің біреуін айтайын», деп Мәшһүр Жүсіп бүгінгі күннің өзекті деген тағы бір маңызды мәселесінің басын ашып көрсетеді. «Әй... көзбен қарап, ынсапты құлақпен тыңдайтұғын, ағайындар! Бұл дүниеде үстіңнен қарап тұрған патша ағзам Хазіреттерінің барлығын басыңда болған нығметтерден артық нығмет деп білуге керек. Ол сұлтан болушының кім болмағанымен жұмысыңыз болмасын. Алла тағала кәләм хадимінде бұйырды мағынасы айтқыл, ей, Мұхаммед, Мәліктердің мәлігі, Алла Тағала кімді тілесе, өзінің мүлкіне соны ие қылады деп. Олай болса, құдіреті күшті құдай өзі қалап бірсыпыра мүлкіне ие қылып қойған соң, біздер сол патша ағзам хазіреттерінің қазған жолында, шашылған топырағында болып, кеше, күндіз әулеттерінің артылмағанына дұғада болсақ керек» [2, 344 б.].

Мұсылманның Алла Тағала алдындағы бедел-дәрежесін көтеретін Исламдағы амалдардың бірі ата-ананы құрметтеу болып табылатынын білетін шығармыз. Бұған Алла

Тағаланың Құран Кәрімдегі мына аяты дәлел: «Раббың, Өзіне ғана құлшылық етулеріңді және ата-анаға жақсылық жасауларыңды парыз етті», - деген. («Исра» сүресі, 23-аят). Және Пайғамбарымыз (с.а.у.) Сахабаларына: «Сендерге күнәлардың ең үлкенін айтайын ба?» деп сұрақ қойғанда, олар: «Иә Алланың елшісі, айтыңыз», - деп жауап қатады. Сонда Алла елшісі Сахабаларына (с.а.у.): «Ол амал- Алла Тағалаға серік қосу және ата-ананы тыңдамау», - деген екен. Мұнда Аллаға серік қоспаудан кейінгі біз үшін ең үлкен амал ата - ананы құрметтеу ережесі екендігін анық біле аламыз. Сондай-ақ, Аллаға серік қосу қандай үлкен күнә болса, ата-ананы тыңдамау да сондай үлкен зұлымдық болып есептелінетінін айтады дінімізде. Бұхариден жеткен бір хадисте Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.а.у.):

«Сендерге Алла аналарыңды құрметтемеуді харам етті», - деген. Бұл жерде арнайы ана жайлы айтылып тұр. Тіпті, фикһ мәселесінде, адам баласы нәпіл намаз оқып тұрған кезде анасы баласын шақырған болса, намазын үзуге болатындығы жайлы арнайы рұқсат бар. Өйткені, ата-анаға жауап беру парыз.

Бұл мәселелер де Мәшһүр Жүсіптің қаламынан тыс қалмады. Бұл жайлы: «Ата-ана ризалығын мақсат қылсаң, есі-дертің ата-ана ризалығында болса, жасаған жас, сүрген өмір, қылған кәр кәсіп, тіршілігіңнің пайдасын көресің. Бұл үшеуінің ризалығын іздемеген, ойламаған болсаң, бұ жалғанның жүзінде атар таң, шығар күн, жарық сәуле көремін деп ойлама. Иттен ілгері, кісіден кейін болып, жалған дүниенің жүзінде жүргеніңнен өлгенің артық», - дейді.

Адам баласы жасаған қатесінің бәрін Құдайдан көретініне көңілі толмаған Мәшһүр Жүсіп бұлай дейді: «Біреу кедей болса: «Құдай кедей қылды», біреу жаман болса: «Құдай жаман қылды», біреу надан болса «Қайтсін, Құдай надан қылды» деген сияқты сөздер Құдайды жамандаған болады. Не тапса да әркім өз кәсібінен, өз пиғылынан таппақ. Құдай ешкімді зорлықпен надан қылмайды, ешкімді зорлықпен кедей қылмайды. Құдай бермейтұғын сараң емес, сақтай алмайтын осал емес. Не кемшілік болса да өз пейілінен, өз осалдығынан. Кежірлік деген пәле бар: Кедей болатұғын адамның желкесінде болады; ішетұғын асынан, алатұғын олжасынан құр қалдырады. Бұрынғылар былайша біліп айтқан: «Кедейдің қырық қаңтаруы болады: бірі жіберсе де, бірі жібермейді. Әр нәрседен құр қала беретұғыны – сол»- деген. Біреуге біреу ұрысып жатқанда: «Осы, шіркіннің өзінің тарыдай ақылы жоқ!» - деп ұрысады. Қара жұмыста, малайлықта, жүргендер тарыдай ақылының жоқтығынан өмір бойы қызметтен басы босамайды. Тарыдай ақылы болса, есебін тауып, малайлықтан кетіп, қара жұмыстан босап, басқа таза кәсіпке кірісіп кетер еді – деп кедейлік үш ағайынды: үлкені- кежірлік, ортаншысы- еріншектік, кенжесі- ұйқы екендігін айтады. [3, 329-330 б.]

«Дәстүрдің озығы бар, тозығы бар» деген сөз бар ғой қазақта. Бірақ заманға лайық болудың жөні осы екен деп, қазаны естіртуді тас төбеден ұрғандай телеграммамен жіберу, тойды жаппай ішкілікпен өткізу, бейіттің басында мылтық ату, тіпті мәйітті музыкалатып шығарып салу сияқты әрекеттерде қандай мән-мағына бар? Семей қаласында 1920 жылы «Абай» журналында Жүсіпбек Аймауытов пен Мұхтар Әуезовтің қазақ әйелінің сол кезеңдегі жағдайына байланысты мақаласы жарыққа шығады. Сол жарияланған мақалада ұлтының қамын жеген екі кемеңгер ағартушы «Ел боламын десең, бесігіңді түзе» деп қалың қазаққа ұран тастайды. Мұның мәнісін ашар болсақ: қазақ әйелі надан болып қалмасын, қазақ әйелінің жағдайын түзе, оқыт, тәрбиеле, өйткені бала кімді жақсы көрсе соған ұқсап кетеді деген даналық ой айтады. Алайда, бұл Еуропаға еліктеуді білдірмесе керек, біздің асыл қазынамыз ата-бабаларымыз қалдырған үлгі-өнегеде емес пе!? Мәшһүр Жүсіптің «Баянауылдан» атты мақаласында осы мәселе көтеріледі. «Ғылым еркекке, әйелге бірдей керекті нәрсе. Еркекке бір есе керек болса, әйелге он есе керек. Еркек өзі оқып білмесе, бір

жерден барып естісе де, бір сөз үйренеді. Әйел бейшара өзі оқып білмеген соң, ол ешқайда бара алмайды. Сонан соң қайдан естіп үйренеді?! Сол үшін көбінесе ұрғашы оқыса керек. Қазақ арасында «Қатын молда болып, бала оқыта ала ма? Ұрғашыны оқытып не керек?» – деп жатады. Жоқ, олай емес. Ойлап тұрсаң, еркектің оқығанынан да ұрғашының оқығаны пайдалырақ. Себебі, ғылым еркекке де, ұрғашыға да бірдей парыз. Оның бер жағында ұрғашы оқып ғылымды болса, алған ерін жақсы сыйлап, күтіп, оған таза қызмет қылудың мәнісін біледі. Һәм өз бойына керекті зәрулі болған табиғат ғибраттарының ғылымын біледі. Һәм балалы болған уақытта сол балаларын жақсы әдеппен үйретеді», - дейді. [4, 97-98 б].

Мәшһүр Жүсіптің жазбаларында тек Ислам діні ғана емес, оған дейінгі көптеген діндер жайлы пікірлер көре аламыз. Аспанға табыну, көкке табыну, тәңірге табыну, аң- құс, жан жануарға табынушылық жайлы да сөз қозғап, олардың ең негізгісі Тәңірге табыну деп топшылайды. Себебі, Ислам діні келем дегенге шейін қазақ жерінде Көк Тәңіріне табынған, ал қазір «Алла» мен «Құдайға» қоса, «Тәңірді» де қоса айтады.

Ғылымға анықтама бергенде: «Ғылым-білім немен болады? Ең алды құдайды, құдайтағаланы танымақ. Ол құдайды қайтсе таниды? Әркім өзін таныса, сонда тәңірісін таниды. Қазақ қариялары да айтады жақтырмаған кісісін: «бұл, шіркін, өзін танымайды, кімді таниды?» - деп. Олай болғанда, ғылым-білімге талап қылушылар алдымен өзін тануды мақсат қылу керек», - деп жазады. [5, 75 б.]

«Отанды сүю иманнан» дейді емес пе қазақ?! Отаныңды сүюің- еліңді сүюің, жеріңді сүюің, тіліңді, діліңді, дініңді сүюің. Өз отанын сүймеген адамның дінін сүюі, дінді қойшы біреуді немесе өзін сүюі мүмкін бе? Одай адамды иманды адам деп айту қаншалықты орынды? Өз отанынан безіп, өзге елде сұлтан болып жүріп, «дінде олай делінген, бұлай делінген дейтін «псевдодіншілдер» де көп емес пе? Осы «Отан» сөзіне Мәшһүр Жүсіптің жазбаларынан жауап іздейік. Оның жазбалары Отан жайлы бұлай дейді: «Отан деген – өзін бағынып, саясында тіршілік етіп, күнелтіп тұрған мемлекет шекарасы». Бір жерде мекен етіп, бір Отаннан сая тапқан барша адам бір мүддеге жұмыс жасап, бір-бірін сыйлап, құрметтеп, қолпаштап, көмектесіп, дамып жатса, өсіп жатса, көркейіп жатса – Құдайдың адамды жарату себебі де осы емес пе? Сүрінгенге қол созып, биікке ұмтылғанды демесе – ондай жандарды имансыз, деп айту әсте қате болмас па? Олай жасамас қылған, бір- бірін күндеп, табалап, ұятқа қалдырып, аяқтан шалуға әуес адамдарды Мәшһүр Жүсіп «Құдай жаратқан қалыбын бұзып алғандар» деп атайды. Құдай жаратқан қалыбын бұзып алғандардың мінезі: тәкаппарлық, менмендік, қиянат, біреуге залал ойлау, сараңдық, қысаслық, күншілдік, ғадаует, дұшпандық, ғыжыла асығыстық, жиһалт надандық, қорқақтық, жүрексіздік, жалқаулық.

Жаратқан Алла Тағала адамзатты жаратқанда алаламай, бәрін тең етіп жаратты. Бірақ көбісі жоғарыда айтқандай қалыбын бұзып алады кейін. Қалыбы бұзылды дегеніңіз – құрдымға кетті, тура жолдан тайды дегеніңіз. Алла ондай құлын сүймейді, тілегін қабыл етуі де екі талай. Ондай жандар екіжүзді, залым, пайда тигізе алмаса да тыныш жүрмей, біреуге жала жауып, жаласынан пайда тауып, өзгенің еңбегін жеп, көз жасына қалудан қорықпайтындар. Олар Құдайдың бар екенін ұмытатын да шығар, әйтпесе, Құдайының барын біле тұра, оған қарсы шығып, ол құп көрмейтін нәрсені жасау- ақылсыздық, жүрексіздік емей немене?

Мәшһүр Жүсіп өзінің «Қамардин хазіреттен естілген сөз» атты жазбасында: «Қазақтың жаны- азапта, наданның жаны- тозақта» дейді. Бұл жердегі «тозақ» дегені: тәкаппарлық, шаһуат, ашулы болу, күншілдік, күндестік, кекшіл болу, кінәмшілдік, дүниеге қысырлығы, өтегендік, омыраулық. Ал бұл «тозаққа» бастап баратын жеті есігі бар, олар: көз, тіл, құлақ, қол, қарын, аяқ, ұят жер. Надан адамдар өздерінің надандығының арқасында

аталған нәрселердің залалынан қаша алмайды, өз-өздерін күнде тозақ отына салған сияқты өртеп отырады. Ал егер де аталған нәрселерден өз- өздерін алыс ұстап, сақтанып жүрген болса, онда олар өздерін жалғанның жүзінде пейішке орнатып отырады дейді.

Мәшһүр Жүсіп бұлар туралы: «Бір адам турашыл болса, хақ сөйлеуші болса, оның жанына сұқтанушы, қас қылушы даяр тұрады. ...Тура сөз иелері өз ұлтында тұрып, күн кеше алмайды. «Батырлық- жолдасқа пайда, жанға қас, Мырзалық- қонаққа пайда, малға қас». Басқа бәле қайдан? «Басқа бәле- тілден». Менің дегенім дәнегеге тұрмайды, Құдай өзі сақтануынан қылсын! Иа, Алла, өзің сақта!- дейді. [3, 325 б.]

Жаратушы Алла Тағаланың мүміндеріне жіберген сөздерінің бірінде **«Оқы! Сені жаратқан Раббыңның атымен оқы! Ол адамды ұйызған қаннан жаратқан. Оқы! Раббың аса ардақты. Ол қаламмен (хат жазуды) үйретті. Адамға білмеген нәрселерді білгізді»** делінген. («Алақ» сүресі, 1-5 аяттар). Және **«Білетіндер мен білмейтіндер тең ба? Шын мәнінде ақыл иелері ғана гибрат ала алады!»** деген. («Зумар» сүресі, 9-аят). Және **«Алла Тағала сендерден иман келтіргендер мен ғылым берілгендердің дәрежесін жоғарылатады. Алла сендердің істегендеріңнен хабардар»** деген. («Мужәдәлә» сүресі, 11-аят). Құран сөзінен, Пайғамбар Мұхаммед (с.а.с.) Хадистерінен ғылым- білім жайлы мысалдар келтіре берсек, олар өте көп. Бұл- оқығанды, білімдіні, ғылымды үйренушіні, оны үйретушіні Алланың сүйетініне, өз нұрын төгетініне дәлел. Ғылым- білімге шақыруда Мәшһүр Жүсіптен асқан ағартушы кем болмаса асқан емес. Әр жазған шығармалары мен жазбаларының мәнінде ғылым- білім, иман, адамгершілік жатыр. Сондай бір жазбаларына назар аударайық: «Ертеректе отыз адам бір қайыққа мініп мұхит аспаққа бел буады. Бірақ қайық тек он бес адамға шақталса керек. Орта жолға барған тұста қайық теңселіп, суға кете бастайды. Жартымыз суға секіруі керек деген ой бәрінің басына сап ете қалады. Алайда, жан тәтті емес пе? Ешкімнің жүрегі дауаламайды, мұхиттың ортасында суға өз еркімен секіруге. Бұл отыз адамның он бесі мұсылман, он бесі христиан болса керек. Содан мұсылмандар арасында бір ғалым жеребе ойынын өткізуге ұсыныс тастайды. «Адамдарды араластырып отырғызып, санап бастаймын, сан кімге келіп тоқтаса, сол адам суға секіреді,»- дейді. Шығар жол таппай отырған бәрі қолдай кетеді. Мұсылман ғалым өзі үйренген ғылымның арқасында тек қана христиандарға санақ соңы келетіндей етіп отырғызады да, санап бастайды. Бір санақтан соң бір санақ, бір христиандан соң бір христиан кете береді. Соңында мұсылман ғалымның арқасында он бес мұсылманның бәрі аман қалып, жағаға жетіпті. Ғалымның бұл тапқырлығын, білімін көпке дейін өз отандастары таңдана айтысып жүріпті дейді». Жаратушы иеміз білімсіз жандарға ғылым-білімнің маңызын, пайдасын осындай сынақ арқылы жеткізу үшін, әлгі отыз адамның бастарына осы оқиғаны берді. Он бесі суға кетті, қалған он төрті бір ғалымның арқасында аман қалды. Бұл Құдайдың қылған күдіреті. Ғалым адам, білімді адам өзгелерден бір саты жоғары тұрады, өзгелерден бір саты жоғары ойлайды.

Мұнан бөлек Мәшһүр Жүсіптің «жынға дастархан жайғызуы» деген әңгіме ел аузында әлі желдей еседі. Мәшһүр Жүсіп өзінің балаларымен, немерелерімен жолаушылап келе жатып иесіз бір үйге келіп тоқтайды. Өздерімен ауқаттанатын азығы жоқ балалары не үшін тоқтағандарын білмей аң-таң болады. Мәшһүр ішке бөлмеге кіріп бірдеңелерді сыбырлап оқи бастайды да, сол сәтте ғайыптан дастархан пайда болып, дастархан үстіне түрлі тағамдар мен сусындар жайнап шыға келеді. Сонан Мәшһүр Жүсіп бұл істің бәріне куә болып, көздері бақырайып таң қалысып тұрған балаларын шақырып, «Келіңдер, ауқаттанып алыңдар!» дейді. Мұның бәрін көзімен көрген балалары қорқып, тамақ батпайды. Ас ішіліп болған соң Мәшһүр Жүсіп тағы да сыбырлап бірдеңелер оқи бастайды. Сол сәтте ыдыс-аяқ, дастархан, тағамдардың бәрі көзден ғайып болады. Манадан бері үрейленіп отырған балаларына қарап Мәшһүр Жүсіп былай дейді: «Бізге дастархан жайған жынның нағыз өзі, менің сыбырлап

■ айтқаным – дұға». Осылайша Құранның сөзімен жынды өз әмірінде ұстай алған бұл тұлғаның әулие екендігіне елдің көзі жеткен деседі.

Мәшһүр Жүсіп жазбаларында Иса пайғамбар бейнесі жарқын көрініс табады. Иса аты жазбаларда Ғайса, Айса, Ғиса, Иссуус Христос деп те беріледі. Ол Мұхаммед (с.а.с.) пайғамбарға дейін дүниеге келген пайғамбар. Иса пайғамбардың анасы – Мәриям. Ал Мәриямның әкесінің аты Имран деген кісі болған. Құрандағы «Әли Имран» сүресінде айтылатын «Имран» сол кісінің есімі екен. Ол өз заманында елінің ең мықты имамдарының бірі болған. Әкесі Имран дүниеден озғанда, кішкентай Мәриям қызға хазірет Зәкәрия қамқорлық көрсетіп, ұстаз болды. Өйткені ол Мәриямның әкесі Имранның қарындасын алған еді. Сондықтан Мәриямға жезде болып келеді екен. Анасы хазірет Мәриямға аяғы ауыр кезден-ақ оны Алланың жолына арнап, мінәжатханаға атаған екен. Анасы туылатын сәбиін ұл болады деп ойлаған екен. Алайда ол қыз болып дүниеге келеді. Сонда да сөзінде, берген уәдесінде тұрып, аталмыш мінәжатханаға бағыштады. Хазірет Мәриям тұрған мінәжатханаға жалғыз Зәкәрия ғана кіріп-шығатын болған. Ол сол жерден көптеген ғажайып-кереметтерді көрген деседі. Құран соның бірін: «Сонда оны Раббы жақсы қабылдап, көркем мінезді етіп өсірді және оған Зәкәрияны қамқоршы етті. Зәкәрия әр жолы оның бөлмесіне кірген сайын, қасынан жеміс-жидектер мен әр түрлі азықтарды көретін. «Әй, Мәриям! Бұл саған қайдан келді?» – деді. Мәриям: «Ол Алланың құзырынан, шексіз, Алла қалаған құлына есепсіз ризықтар береді», – деді», – деп баяндайды. Кейбір деректерде Закария Мәриямның бөлмесіне қыс айында кіргенде жаздық жемістер, ал жазда кіргенде қыстық жемістер өсіп тұрғанын көретін болған деп айтылады.

Мәшһүр Жүсіптің діни дастандарында Иса пайғамбардың (ғ.с.) есімін жырға қосқан. «Шайтанның саудасы» деген өлеңінде: Шайтан он қашыр, бес есекке жүк артып, кетіп бара жатады. Оған жолда Иса пайғамбар жолығып:

- Сен тура жолдан тайдың, жұрт базарда тері- терсек сатып күнелтеді. Сен не істеп жүрсің?- дейді.

Сонда шайтан:

- Мен мына бес есекке жалған, мекер-хайла, зорлық, тәкаппарлық, күншілдік деген қасиеттерді тиеп алып бара жатырмын, -депті.

Иса оған:

- Ал анау он қашырға не тиеп алдың?- дейді.

- Олардың бәріне де тамиг (дәме ету, тілемсектік),- деп жауап беріпті.

Сол мезетте бір қашырға артылған жүкті тілемсектер тез-ақ талап алып кетеді де, қалған тоғыз қашырдағыны молда, қожа, ишандар алып қалады. Шайтаннан алған заттарды халыққа қымбатқа сатамыз деп, қуанады екен.

Бұл жайлы:

Сөз салып жаза бердім жоқтан- бардан,

Далаға от жақтырдым қалап қардан.

Бір нақыл, жұртқа таңсық жәдігер сөз,

Қазіретті Ғайса рухолла пайғамбардан...

Көк қошқар Смағұл құрбан бердің,

Жүністі үш зұлматтан халас қылдың.

Жүсіпке құдық түбін бостан қылып,

Ғайсаға «Інжіл» атты кітап бердің...

Жұрт аузында әңгіме сөз болыпты,

Бір құраған шүберек бөз болыпты.

Бір моланың басына құдай айдап,

Тақсыр Ғайса пайғамбар кез болыпты,- дейді.

Мәшһүр Жүсіп шығармаларында Ислам діні жайлы терең жайттар айтылатынын атап өттік, соның қатарында Ораза жайлы да тілге тиек еткен. Исламның бес шартының үшіншісі – Рамазан айында ораза ұстау. Ораза ұстау – барша мұсылманға хижреттің екінші жылында парыз болды. Ораза – ниет етіп таң ағара бастаған уақыттан кешке күн батқанша тамақ жемеу, ішпеу және ерлі-зайыптылардың жыныстық қатынаста болмауы дегенді білдіреді.

Рамазан айы кей жылдары 29 күн, ал кейбір жылдары 30 күн болады. Рамазан айы 29 күн болған кезде де ораза толық болып есептелінеді. Өйткені парыз болғаны сол айда толығымен ораза ұстау. Өйткені, пайғамбарымыз тоғыз мәрте Рамазан оразасын тұтқан екен. Бұл рамазандардың төртеуі 29, ал бесеуі 30 күн болыпты дейді.

Рамазан – барша мұсылмандар қауымы үшін қасиетті және берекелі ай. Ислам таңы осы айда атып, дүниені шапағатына бөлеген, Қасиетті кітабымыз Құран Кәрім осы айда түсе бастаған. Біз үшін мың айдан да қадірлі болып есептелетін Қадір түні де осы айдың ішінде. Ішкі дүниемізді жаман ойлардан және сыртқы дүниемізді жаман әрекеттерден тазартатын ораза осы айда ұсталады. Алла Тағала былай дейді: *«Әй, иман келтіргендер! Ораза сендерден бұрынғыларға парыз етілгендей Аллаға қарсы келуден сақ болатын шығарсыңдар деп санаулы күндерде сендерге де парыз етілді»*. (Бақара сүресі, 183-аят).

Ораза – бізді дүниеде жамандықтардан сақтайтын, арғы дүниеде тозақ отынан қорғайтын және күнәларымыздың кешірілуіне себепші болатын маңызды ғибадат. Пайғамбарымыз былай дейді: *«Кімде-кім сене отырып, сауабын Алладан күтіп, Рамазан оразасын тұтса, өткен күнәлары кешіріледі»*. (Риазус-салихин, II том, 489 бет)

Мәшһүр Жүсіп бұл жайлы былай дейді: «Намаз оқығанның қабірі жарық болады. Құранның әрпін таныған жан, періштенің сұрағына жауап табады. Ораза ұстағандар қияметтің қиындығын жеңеді. Тірлігінде хикмат-хадис айтқан жан бейіштің көлеңкесінде сая табады». Жаратқанның бір басты, екі аяқты құлдары адамзатқа парыз еткен оразаны барша мұсылманның ұстағанын, Алланың мейіріміне бөленіп, Жұмақтан орын алғанын Мәшһүр Жүсіп те қатты қалаған.

Ертеде Мәшһүр Жүсіп бір ауылда ораза ауызашарында отырса керек. Сонда Сұрау бидің немересі Ұлбала Жүсіпті балағаттапты. Сонда аузы берік Мәшһүр Жүсіп: «Маған не десең де, саған берер жауабым сол»,- депті. Бұл жерде Мәшһүр Жүсіптің асқан көрегенділігін, сабырлылығын, даналығын аңғаруға болады. Себебі, аузы берік адамды біреу балағаттап, ұрыс- керіске шақырса, ол өзінің ораза екендігін айтып, сабырға шақыруы міндет. «Ораза- сабырдың жартысы» деген даналық сөз осындайда айтылса керек. [6, 5 б.]

Ораза айы - адамзат нәпсісімен тайталасқа түсіп, соны жеңуіне мүмкіндігі мол ай. Себебі, ақыл мен сабырын қатар ұстаған жан- нәпсісінің ырқына кетіп, тура жолдан таюы неғайбыл. Мәшһүр Жүсіпше айтсақ: «Нәпсіңді ит сияқты шынжырлап ұста, сәл босатсаң өзінді қабады». Нәпсісін жеңіп, жамандықтан тыйылған жанның жүрегіне иман ұялайды, маңдайын Алласына бұрып, Жаратқан харам еткен нәрсенің бәрінен аластайды. Ондай жан Алланың сүйікті құлы болары хақ.

Өзінің «Белгісіз адам» деген еңбегінде француз биологы, Нобель сыйлығының лауреаты, ішкі ағзалар бойынша білікті дәрігер болған Алексис Каррель былай деп жазған екен: «Адамдар қай ғасырда болмасын ораза ұстап отырған. Барлық дінде әр замандарда ораза ұстап, ауыз бекітуге шақырып отырған. Адам ораза ұстағанда ең бірінші аштық, одан әлсіздік сезінеді. Кейде осының әсерінен ораза ұстаған адам қобалжуы да мүмкін. Сыртқы болып жатқан әрекеттер осылай болғанымен, ішке болып жатқан жайттар мұнан да маңызды. Ауыз бекіткен күні адамда бүйректегі қант қимылдайды, онымен бірге терінің астында сақталған майлар да қимылдап ериді. Ішкі ағзалар мен жүрек бір қалыпты жұмыс істеуі үшін

барлық организм өзіндегі сақталған қордан қажетті энергия жұмсай бастайды. Осының бәрі – болашақта адам организмінің жақсы жұмыс істеуімен қамтамасыз етеді».

Енді Ораза тақырыбынан «Өлімнен кейінгі өмір» тақырыбына ауысайық. Адам жанының тіршілігін екі этапқа бөліп қарастыра аламыз: фәни- адам тәнінің тіршілігін тоқтатқанға дейінгі кезең (жалған, бес күн), бақи- адам баласы жер бетіндегі тіршілігін тоқтатқаннан кейінгі, жаны тәнін тастап, көкке кеткендегі тіршілігі (мәңгілік мекен). Адам баласы дүниеден өткеннен кейін болатын жайттар, қойылатын сұрақтар, жәннат, тозақ жайлы, күнә-сауап жайлы Мәшһүр Жүсіп өте көп айтады. Мысалы, қиямет күні жеткенде, тозақ оты мұсылмандарға төнеді. Сол кезеңде Мұхаммед (с.ғ.с.) пайғамбар бір суды шашып жібереді, алапат от демде сөне қалады. Сонда бұл су, осыған дейін Аллаға жалбарынып, кешірім сұрап, дұға еткен барша мұсылманның көз жасы болып шығады екен. Бұл жайлы ақын былай жырлайды:

Көз жасын қалдырмайды жерде Алла,

Шер етпес, ол пендесін көреді Алла.

Ол жасты пайғамбардың қолында қып,

Келтірер қиямет күн бізге Алла,- деп жазады да, кейін бір жырында:

Жаныңа оқи берсең, намаз пайда,

Тәубе қылып баға гәр осындайда.

Намазға салақ болсаң жоғалдың зой,

Болмаса, Мұхаммедтен болмас пайда,- дейді. Ақыретте Мұхаммед (с.ғ.с.) тозақ отын өшіреді, Алла алдында ақтап алады, жәрдемдеседі деп ойлама. Намаз оқығаның- өзіңе жақсы, тәубе қыл, намазыңды қаза қылма деп ескертеді. Мұхаммед (с.ғ.с.) пайғамбар өзімен жүрген адал үмбеттеріне, Алланың сүйікті құлдарына ғана жәрдем етіп, отты өшіретіні жайлы айтады.

Мәшһүр Жүсіп «Мұхаммед пен Шариялар» шығармасында:

Құдайға жағар ма екен ғамалымыз,

Өлімді ойламаймыз наданымыз.

Кәпірді мұсылманмен айырғанда,

Болады әлдеқандай заманымыз, [7, 23 б.] - дейді. Бұл жерде ақын болашақта, арғы дүниеде не боларын тек Алла білетінін, тек надан адам ғана арғы дүниесін ойламай өмір кешетінін жазады.

Жігіттер, бұл сөзге сал құлағыңды,

Жарық қыл, тәубе қылып жырағыңды.

Қараңғы көр ішіне бір кірерсің,

Әзірле онда жағар шырағыңды, [7, 24 б.]- деп жазады. «Әзірле онда жағар шырағыңды» деген қатар тура мағынада емес, өлмей тұрып, қабірінді нұрландырар жақсы амал жаса, өлеріміз анық, сол үшін сауап іс жаса, Аллаға табын, тәубе ет,- дейді.

Осы тұста өлім жайлы ой жаза кеткім келіп тұр. Төрт түрлі өлім бар екен. Ол өлім мүсәпірлік жолда көп жүрген жанда табылады екен: мұтахзыры, мұтахмыр, мұтабыз, мұтасұд. Бұл жайлы Мәшһүр Жүсіптің жазғаны:

Зор өлім – жоғалғаны мүсін оқтық,

Екінші өлім – есекке палан жоқтық.

Үшінші – дос күлсе, дұшпан сүйсе,

Төртінші өлім – бас қосса аштық, жоқтық, немесе:

Зор өлім – жоғалғаны мүсін оқтық,

Екінші өлім – есекке палан жоқтық.

Үшінші өлім – жоқтық пен аштық көру,

Төртінші өлім – есіту жұрттан боқтық.

Мәшһүр Жүсіптің дін жайлы өлеңдерінің асқар шыңы деп «Бес парызды» айта аламыз. Бұл өлеңді діни анықтамалық немесе діни әліппе деп атауға да болады. Ислам дінінің жолын, Алланың мұсылманға парыз еткен нәрселері жайлы, Мұсылман жан қандай болуы керегі жайлы ашып, анық етіп айтып береді.

Мәшһүр Жүсіптің жазбаларын қарап отырып «Тіл көз тию» тақырыбындағы бір әңгімеге көзім түсті. Ертеде Шоң би, Торайғыр би қастарына Тайкелтір бидің ұлы Өтеп сақауды, атшылары Ыстықмұрт – Ерсарыны ерітіп, Қаракесекке бітімге бара жатқан көрінеді. Жолшыбай Қаракесек ауылдарының біріне таяй бергенде төбеден бір тасты көреді. Тастың аппақ, доп- домалақ, жұмырлығына бәрі таң қалысып, бірінен соң бірі ұстасып, айналдыра көріп, қайта қойып кетеді. Ауылға келгенде бір- екі ақ қара бас маркаға, бір екі көк ала ботаға көздері түсіп, таң қалысыпты. Содан көп ұзамай- ақ, әлгі боталар да, маркалар да пышаққа ілініпті. Сол кезде араларында әңгіме болыпты: «Біздің таң қалған ботаны да, марқаны да көзіміз атып жықты. Манағы тастың жайы не болды екен?»- деп. Әлгі ауылға түнеп, ертесіне ерінбей барып әлгі тасты тауып, қарауға аттанады. Келіп қараса әлгі жұп- жұмыр әдемі тас ортасынан қақ айырылыпты. Мұндай керемет оқиғаға, көзімен ғана тасты қақ жаратын күдіретті кісілердің қазақ даласында көп болғанына таңдана да, тамсана да қарап, қайран қалмасқа шара жоқ.

Байтақ қазақ даласында XIX-XX ғасырларда өмір сүрген қаймақтар көп болса да, барлығы бір-бірімен жүздесіп, дидарласа бермеген. Бірақ, Ұлы хакім Абай мен Мәшһүр Жүсіп кездескен деген әңгіме бар ел аузында. Ол былай болған деседі: «Абайдың ұлы Әбіш қайтқаннан кейін көңіл айтуға Мәшһүр Жүсіп барыпты. Киіз үйге кіре берісте Абай Жүсіпке «Құдай қайда, жұмақ пен тозақ қайда?» деп сұрақ қояды-мыс. Сонда Мәшһүр Жүсіп: «Абайдың құдайы қайда екенін білмедім, бірақ менің құдайым жүрегімде. Ал жұмақ пен тозақ әркімнің өз үйінде, алған әйелің жақсы болса- жұмақ, жаман болса- тозақ» депті. Мұндай жауапқа разы болған Абай: «Мәшһүр десе Мәшһүр екенсің»,- деп, төрден орын берген деседі. Абай мен Мәшһүр Жүсіптің кездесуі жайлы Рамазан Тоқтаров тағы бір оқиғаны жазады. «Абайдың жұмбағы» деп аталатын әңгіме былайша өрбиді: Абай Жүсіптен «Ай мен күннің арасына жел кірсе не тұтылады?» депті. Мәшһүр: «Ай тұтылады» деп жауап беріпті. Ал, «Күн мен жердің арасына ай кірсе не тұтылады?» десе «Күн тұтылады» депті. Ал енді «Мәшһүр Жүсіп екеуіміздің арамызға сөз кірсе не тұтылады?» дегенде, «Жүрек тұтылады» деп жауап беріп, Абайды таң қалдырған деседі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. ҚМДБ. «Желмая ғылыми аударма орталығы.«1001 хадис», Алматы, 1991 ж.
2. БЕЙСЕНОВ Б.Қ. Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының әлеуметтік философиясы: Философия ғылымд. канд. ғылыми дәрежесін алу үшін дайынд. дисс. авторефераты / әл-Фараби атынд. Қазақ ұлттық университеті. – Алматы, 2002. – 22 б.
3. Тұрышев А.Қ. «Мәшһүр Жүсіп – қадым жақ», 1-том. Павлодар, 2013 ж., 387 б.
4. Жүсіпов Н.Қ., Жақтай А. «Қазақ аңыздары және Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы», Павлодар: Кереку, 2016 ж., 96 б.
5. «Мәшһүр Жүсіп Көпеев», 2-том, Алматы, Ғылым, 1992 ж., 224 б.
6. «Сарыарқа самалы» газеті,- 19 мамыр, 2018 жыл.
7. «Өлкетану» журналы, - №2, 2013 жыл.

KORKYT ATA
UNIVERSITY

ҚР ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ҚОРҚЫТ АТА АТЫНДАҒЫ ҚЫЗЫЛОРДА УНИВЕРСИТЕТІ
ГУМАНИТАРЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ
ПРАКТИКАЛЫҚ АҒЫЛШЫН ТІЛІ КАФЕДРАСЫ

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ ТЕОРИЯ МЕН ПРАКТИКАСЫ:
БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЗАМАНАУИ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР»
АТТЫ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ
«ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ:
СОВРЕМЕННЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ»

MATERIALS OF THE SCIENTIFIC AND PRACTICAL ONLINE CONFERENCE
«THEORY AND PRACTICE OF PEDAGOGICAL ACTIVITY:
MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM»